Alexandre Dumas

Juodoji tulpė

Alma littera

Alexandre Dumas

Juodoji tulpė

Romanas

Iš rusų kalbos vertė Elzė Vildžiūnienė

Alma littera

VILNIUS / 2007

Versta iš:

Александр Дюма
ЧЕРНЫЙ ТЮЛПАН
Л., Изд. Детской литературы, 1955

ISBN 978-9955-38-456-2
Iš rusų kalbos vertė Elzė Vildžiūnienė

Redaktorė Marijona Treigienė
Korektorė Gražina Stankevičienė
Viršelio dailininkė Jūratė Šatūnienė
Viršelyje panaudota Končio Šatūno fotografija
Maketavo Valdas Bautrėnas

I
DĖKINGA LIAUDIS

1672 metų rugpjūčio 20 dieną Haga buvo tokia žvali, švytinti ir pasipuošusi, tarsi amžinai švenčiantis miestas. Haga su ūksmingu parku, didžiuliais medžiais, užklėtusiais gotiško stiliaus pastatus, su plačiais kanalais, kur tarsi veidrodžiuose atsispindi beveik rytietiško stiliaus varpinių bokštai, – 1672 metų rugpjūčio 20 dieną ši septynių Jungtinių Provincijų[1] sostinė buvo priplūdusi susijaudinusių žmonių. Jie skubėdami ir nerimastaudami su peiliais už diržų, su muškietomis ant pečių arba su vėzdais rankose iš visų pusių lyg margas srautas plūdo rūstaus Biuitenhofo kalėjimo linkui, kur tuo metu gydytojo Tikelaro įskųstas kankinosi tariamasis žmogžudys Kornelis de Vitas, buvusio didžiojo Olandijos pensionarijaus[2] Jano de Vito brolis.

Jeigu tos epochos ir ypač tų metų antrosios pusės, kada prasideda mūsų pasakojimas, istorija nebūtų taip glaudžiai susijusi su dviem anksčiau paminėtais vardais, tai keletas paaiškinamųjų eilučių galėtų atrodyti nereikalingos. Tačiau mes įspėjame savo seną draugą skaitytoją, kuriam pirmuose puslapiuose visada linkime maloniai praleisti laiką su knyga ir kurio stengiamės nenuvilti, kad ši įžanga reikalinga tiek mūsų pasakojimo aiškumui, tiek ir supratimui to didelio politinio įvykio, kuris turėjo įtakos šiai apysakai.

Kornelis, arba Kornelis de Vitas, vyriausiasis krašto užtvankų valdytojas, savo gimtojo miesto Dordrechto eksburmistras ir Olandijos generalinių valstijų deputatas, turėjo keturiasdešimt devynerius metus, kai olandų tauta, nusivylusi respublika, tokia, kokią ją suprato didysis Olandijos pensionarijus Janas de Vitas, užsidegė aistringa meile štathalteratui[3], kadaise ypatingu ediktu Jano de Vito uždraustam.

Kadangi labai retai būna, kad aikštinga ir nepastovi viešoji nuomonė nesutapatintų vieno ar kito principo su kokia nors asmenybe, tai ir šiuokart respubliką žmonės siejo su dviem rūsčiais broliais de Vitais, tais Olandijos romėnais[4] ir nepalenkiamais ribotos laisvės bei saikingos gerovės šalininkais. O už štathalterato žmonės matė nuolankų, griežtą ir išmintingą jaunuolį Vilhelmą Oranietį, amžininkų pramintą Tyliuoju[5].

Abu broliai de Vitai vedė labai atsargią politiką su Liudviku[6], nes jie matė, kaip sparčiai auga jo įtaka visai Europai, o jo jėgą pajuto ir pati Olandija po stulbinamai sėkmingos jo Reino kampanijos[7], per tris mėnesius palaužusios Jungtinių Provincijų galybę.

Liudvikas XIV jau iš seno buvo olandų priešas, ir jie visaip jį įžeidinėjo ir iš jo šaipėsi, tiesa, beveik visada Olandijoje gyvenančių prancūzų emigrantų lūpomis. Išdidūs patriotai olandai žiūrėjo į jį kaip į tuolaikinį Mitridatą[8], keliantį grėsmę jų respublikai.

Žmonės nemėgo brolių de Vitų dėl dviejų aplinkybių. Pirma, dėl to, kad šie

valdžios atstovai atkakliai priešinosi visos tautos troškimams, antra, kad nukamuota ir prislėgta tauta puoselėjo viltį, jog kitas vadas išgelbės ją iš skurdo ir gėdos.

Tas kitas vadas, pasiruošęs ateiti ir stoti į drąsią kovą su Liudviku XIV, ir buvo princas Vilhelmas Oranietis, Vilhelmo II sūnus ir (per Henrietę Stiuart) Anglijos karaliaus Karolio I anūkas, tas tylusis jaunuolis, kurį žmonės, kaip mes jau esame sakę, buvo sutapatinę su štathalteratu. 1672 metais jis turėjo dvidešimt dvejus metus. Jį auklėjo Janas de Vitas, kuris iš buvusio princo norėjo padaryti gerą pilietį. Išleidęs ediktą, visiems laikams uždrausiantį štathalteratą, jis buvo atėmęs iš princo viltį tapti valdovu. Tačiau olandai, bijodami Liudviko XIV, atmetė didžiojo pensionarijaus politiką, panaikino šį ediktą ir pripažino Vilhelmui Oraniečiui štathalteratą.

Didysis pensionarijus nusilenkė savo tautiečių valiai, tačiau Kornelis de Vitas parodė daugiau atkaklumo ir, nepaisydamas minios oranžistų, apsupusių jo namą Dordrechte ir grasinančių mirtimi, atsisakė pasirašyti aktą, atgaivinantį štathalteratą. Tik paveiktas žmonos ašarų ir maldavimų, pagaliau pasirašė, bet prie parašo pridėjo dvi raides: V. C. – *vi coactus,* vadinasi, per prievartą.

Ir tik per stebuklą jis išsigelbėjo tą dieną nuo savo priešų.

Bet Janas de Vitas taip pat nieko nelaimėjo, nors greičiau ir lengviau nusilenkė savo tautiečių valiai. Po kelių dienų buvo pasikėsinta į jo gyvybę, jis gavo keletą durklo smūgių, bet nuo žaizdų nemirė.

Tuo oranžistai nepasitenkino. Abu broliai buvo nuolatinė kliūtis jų planams, tad pakeitę taktiką jie bandė šmeižtu padaryti tai, ko nepadarė durklu, tačiau neatsižadėjo prireikus griebtis ginklo.

Palyginti retai nutinka, kad pagal istorinio įvykio didumą atsirastų ir tiek pat didis veikėjas. O kada toks sutapimas pasitaiko, istorija tuojau įamžina tokio veikėjo vardą, kad juo galėtų žavėtis palikuonys.

Bet kai į žmonių reikalus įsimaišo pats velnias, norėdamas pražudyti kurį žmogų arba visą valstybę, dažniausiai jam po ranka pakliūna koks niekšas, kuriam pakanka tik šnibžtelėti į ausį – ir jis tučtuojau imasi darbo.

Toks niekšas, kuris tomis aplinkybėmis velniui pasirodė labai parankus, buvo, kaip mes jau, regis, minėjome, Tikelaras, iš profesijos gydytojas.

Jis pareiškė, kad Kornelis de Vitas, užsirūstinęs dėl edikto panaikinimo, ką, beje, rodąs ir prierašas greta jo parašo, bei degdamas iš neapykantos Vilhelmui Oraniečiui, prikalbinęs jį, Tikelarą, įvykdyti žmogžudystę ir išgelbėti respubliką nuo naujo štathalterio. Tačiau, vien tik pagalvojus apie tokį pavedimą, taip jį ėmusi graužti sąžinė, kad jis ryžosi nusikaltimą verčiau iškelti aikštėn, negu jį įvykdyti.

Galima įsivaizduoti, koks įtūžis apėmė oranžistus, kai jie sužinojo apie suokalbį. 1672 metų rugpjūčio 16 dieną Kornelis buvo areštuotas savo namuose ir uždarytas į Biuitenhofo kalėjimą, kur kankinant norėta išgauti iš jo prisipažinimą rengus sąmokslą prieš Vilhelmą.

Kornelis buvo ne tik imlaus proto, bet ir didelės narsos žmogus. Jis buvo

vienas tų žmonių, kurie, turėdami tvirtus politinius įsitikinimus, kaip jų protėviai religinius, šypsosi kankinami; tuo metu, kai jį kankino, jis tvirtu balsu skanduodamas deklamavo Horacijaus odės Justum et tenacem[9] pirmąjį posmą, nieko neprisipažino ir ne tik nualsino budelius, bet ir privertė juos suabejoti savo fanatišku teisingumu.

Tačiau teisėjai Tikelaro neapkaltino, o Kornelį de Vitą nusprendė atleisti iš visų jo užimamų pareigų, atimti visus jo titulus ir visam laikui ištremti iš respublikos.

Janas de Vitas, išgirdęs, kuo kaltinamas jo brolis, atsisakė didžiojo pensionarijaus pareigų. O Vilhelmas Oranietis, norėdamas bent kiek paskubinti įvykius, laukė, kad liaudis, kuri jį dievino, padarytų iš abiejų brolių kūnų dvi pakopas jam įkopti į štathalterio sostą.

Taigi 1672 metų rugpjūčio 20 dieną, kaip mes jau sakėme šio skyriaus pradžioje, viso miesto gyventojai plaukė į Biuitenhofą, norėdami išvysti išeinant iš kalėjimo Kornelį de Vitą, vykstantį į ištrėmimą. Visiems magėjo pamatyti, kokius pėdsakus paliko kankinimai kilniame to žmogaus kūne, kuris taip gerai mokėjo Horacijų.

Skubame pridurti, kad ne visa minia, plaukianti į Biuitenhofą, norėjo tik paganyti akis; daugeliui rūpėjo suvaidinti tą vaidmenį, kuris, jų nuomone, pirma buvo blogai suvaidintas.

Mes turime galvoje budelio vaidmenį.

Tiesa, minioje, skubančioje į kalėjimą, buvo ir žmonių, neturinčių tokio pikto ketinimo. Labiausiai juos traukė reginys, toks įdomus ir glostąs minios savimeilę; reginys, kaip niekais pavirsta išdidus žmogus, ilgą laiką stovėjęs taip aukštai.

Juk Kornelis de Vitas – šis narsus žmogus – dabar buvo kalinys, nukamuotas kankinimų. Ar neatrodys jis išblyškęs, sukruvintas, pažemintas? Ar tai ne puikus buržuazijos, daug labiau pavydžios negu paprasta liaudis, triumfas, kuriame turi dalyvauti kiekvienas padorus Hagos pilietis?

Be to, vikriai tarp žmonių įsimaišę oranžistai kurstė minią, norėdami pasinaudoti jos bukaprotiškumu ir paversti ją aštriu ginklu, tikėdamiesi, kad nuo Biuitenhofo iki miesto vartų pasitaikys progų apdrėbti purvu, o gal net sviesti akmenį į tą išdidėlį vyriausiąjį užtvankų valdytoją, kuris ne tik kad *vi coactus* tesutiko su princo Oraniečio štathalteratu, bet dar norėjo jį nužudyti!

O pikčiausi Prancūzijos priešai kalbėjo, kad reikėtų veikti apgalvotai, ir jeigu atsirastų Hagoje drąsių žmonių, jie nieku gyvu neišleistų Kornelio de Vito į tremtį. Juk jis, atsidūręs už Olandijos sienų, tuojau vėl ims regzti intrigas kartu su Prancūzija ir gyvens su savo niekšu broliu Janu iš markizo Luvua[10] aukso.

Suprantama, kad taip nusiteikę žmonės, trokštantys įdomaus reginio, ne eite eina, o bėgte bėga. Štai kodėl Hagos gyventojai taip greitai skubėjo Biuitenhofo link.

Tarp tų, kurie labiausiai skubėjo, bėgo ir Tikelaras, baisiai įtūžęs ir nežinantis, ko reikėtų griebtis toliau. Oranžistai jį laikė dorybės, tautinio išdidumo ir krikščioniško gailestingumo pavyzdžiu.

Šitas taurusis niekšas visaip gražindamas pasakojo, kaip Kornelis de Vitas bandęs nupirkti jo sąžinę, kokias pinigų sumas jam siūlęs ir kokius pragariškus planus iš anksto rezgęs, norėdamas pašalinti jam, Tikelarui, visas kliūtis nužudyti princą.

Kiekvieną jo frazę minia godžiai gaudė ir audringai šūkavo, reikšdama karštą meilę Vilhelmui Oraniečiui ir aklą tūžmastį broliams de Vitams.

Minia koneveikė neteisingus teisėjus, kurių nuosprendis leido išnešti sveiką kailį tokiam baisiam nusikaltėliui, kaip niekingas Kornelis de Vitas.

Kurstytojai, kur pasitaikę, šnibždėjo:

– Jis paspruks nuo mūsų. Jis išvažiuos.

Kiti pridurdavo:

– Šveningene jo laukia laivas, prancūzų laivas. Tikelaras jį matė.

– Narsuolis Tikelaras! Dorasis Tikelaras! – choru šaukė minia.

– O ar jums netopteli, – pasakė kažkas, – kad drauge su Korneliu paspruks ir Janas, toks pat išdavikas, kaip ir brolis?

– Ir tuodu niekystos ris mūsų pinigus Prancūzijoje, pinigus, kuriuos gaus iš Liudviko XIV už parduotus mūsų laivus, mūsų arsenalus, mūsų laivų dirbtuves![11]

– Neleisime jiems išvažiuoti! – sušuko kažkoks patriotas, smarkesnis už kitus.

– Į kalėjimą! Į kalėjimą! – staugė minia.

Su tokiais šūksniais spartėjo miestelėnų žingsniai, braškėjo užtaisinėjamos muškietos, blykčiojo kirviai, degė akys.

Tačiau jokio smurto dar nebuvo padaryta, kavaleristai, saugantys priėjimą prie Biuitenhofo, stovėjo griežti, abejingi, tylūs ir dėl savo ramumo dar grėsmingesni už įsiaudrinusią šūkaujančią ir grasinančią Hagos miestiečių minią. Būrys ramiai stovėjo, akylai stebimas savo vado, Hagos kavalerijos kapitono, sėdinčio ant arklio su nuoga, bet nuleista ir į balno kilpą įremta špaga.

Šitam kavalerijos būriui, vieninteliam barjerui, saugančiam kalėjimą, teko laikyti ne tik siautėjančią, nežabotą minią, bet ir miesto gvardijos būrį, atvestą prie kalėjimo žiūrėti tvarkos kartu su kavalerija. Gvardiečiai, duodami pavyzdį maištininkams, patys šūkčiojo:

– Tegyvuoja princas Oranietis! Šalin išdavikus!

Tiesa, kapitonas Tilis ir jo kavalerija šiek tiek vėsino ginkluotųjų miestiečių įkarštį, tačiau berėkaudami anie netruko įdūkti, o nesuprasdami, kad narsumą galima rodyti ir tylomis, kavaleristų ramumą jie palaikė bailumu ir siūbtelėjo kalėjimo link, patraukdami paskui save minią.

Tada grafas Tilis, suraukęs antakius ir iškėlęs špagą, vienas pasuko jų sutikti.

– Ei jūs, ponai gvardiečiai! – sušuko jis. – Kodėl pasitraukėte iš vietos ir ko norite?

Minia mojavo muškietomis šaukdama:

– Tegyvuoja princas Oranietis! Mirtis išdavikams!

– Tegyvuoja princas Oranietis, na, tegul, – tarė Tilis, – nors man geriau patinka linksmi veidai negu niūrūs. Mirtis išdavikams! Tegul bus taip, bet su sąlyga, kad jūs tik šūkausite. Rėkite, kiek jums telpa: „Mirtis išdavikams“, bet šito grasinimo

įvykdyti jums neteks. Aš paskirtas čia žiūrėti tvarkos, ir žiūrėsiu.

Paskui, pasisukęs į savo kareivius, sukomandavo:

– Nusitaikyt!

Tilio kareiviai įvykdė įsakymą kuo šalčiausiai. Ir gvardija, ir minia tučtuojau pasidavė atgal, apimti panikos, kuri kavalerijos vadui sukėlė šypseną.

– Na, na, – tarė jis su pašaipa, būdinga tiktai kariškiams, – nebijokit, piliečiai, mano kariai nepaleis nė vieno šūvio, bet ir jūs nežengsite nė vieno žingsnio kalėjimo link.

– O ar žinote, pone karininke, kad mes turime muškietas? – suriko įsiutęs gvardijos vadas.

– Kaipgi, aš gerai matau, kad jūs turite muškietas, – atsakė Tilis, – jos tik ir švysčioja man priešais akis. Bet įsidėmėkit, mes turime pistoletus, kurie puikiai kerta per penkiasdešimt žingsnių, o jūs stovite tik už dvidešimt penkių.

– Mirtis išdavikams! – vėl suriko pasipiktinę gvardiečiai.

– Na, – burbtelėjo karininkas, – jūs kartojate vis tą patį; tai įsipyksta.

Ir jis atsistojo būrio priekyje, o erzelynė aplinkui Biuitenhofą vis didėjo.

Tačiau įtūžusi minia nežinojo, kad tą pačią akimirką, kada ji jautė vienos aukos kraujo kvapą, kita, tartum skubėdama pasitikti likimo, ėjo į Biuitenhofą per kokį šimtą žingsnių nuo aikštės, už kavaleristų būrio.

Tikrai, Janas de Vitas buvo ką tik išlipęs iš karietos ir, tarno lydimas, ramiai žingsniavo per priekinį kalėjimo kiemą.

Jis prisistatė kalėjimo sargui, kuris, beje, jį pažinojo.

– Sveikas, Grifau, – tarė jis, – aš atėjau išsivežti savo brolio Kornelio de Vito, nuteisto, kaip žinai, ištremti.

Kalėjimo sargas, panašus į dresuotą lokį, išmokytą atidaryti ir uždaryti kalėjimo duris, nusilenkė Janui de Vitui, įleido jį ir vėl tučtuojau duris užtrenkė.

Už kokių dešimties žingsnių Janas de Vitas sutiko žavingą septyniolikos ar aštuoniolikos metų mergaitę fryzietės drabužiais, ir ji grakščiai pritūpė pasisveikindama.

– Sveika, gražioji ir mieloji Roza, – tarė jis, švelniai suėmęs ją už smakro. – Kaip jaučiasi mano brolis?

– O, pone Janai, – atsakė mergaitė, – man baisu ne dėl tų skausmų, kuriuos jis turėjo pakęsti, – skausmai atlėgo.

– Ko gi tu bijai, gražuole?

– Aš bijau, pone Janai, piktadarystės, kuri jam gresia.

– Ak taip, – tarė de Vitas, – tu turi galvoje tą minią, ar ne tiesa?

– Jūs girdite, kaip ji siautėja?

– Taip, iš tiesų žmonės labai susijaudrinę, bet juk mes nieko blogo jiems nesame padarę, tik gera; gal pamatę mus, jie nusiramins.

– Gaila, šito jiems nepakaks, – sušnibždėjo mergaitė ir pasisuko eiti, pastebėjusi tėvą rodant, kad pasitrauktų.

– Taip, mano vaike, tavo tiesa. Hm… Štai jauna mergaitė, – šnibždėjo Janas de Vitas, eidamas toliau, – tikriausiai net nemoka skaityti ir todėl nieko nėra

skaičiusi, tačiau vienu žodžiu nusakė žmonijos istoriją.

Ir Janas de Vitas, buvęs didysis pensionarijus, vis toks pat ramus, tik gal kiek liūdnesnis, nuėjo į savo brolio kamerą.

II
DU BROLIAI

Gražioji Roza ne be reikalo nerimavo: tuo metu, kai de Vitas lipo akmeniniais laiptais į kalėjimą pas brolį, ginkluoti gvardiečiai visaip stengėsi pašalinti jiems kliudantį Tilio būrį.

Žmonės, matydami savo gvardijos pastangas ir sveikindami gerus jos ketinimus, šaukė visa gerkle:

– Tegyvuoja miesto gvardija!

O Tilis, toks pat atsargus, kaip ir ryžtingas, saugomas savo eskadrono pistoletų, derėjosi su gvardija, stengdamasis jai išaiškinti, kad jam vyriausybės įsakyta su trimis kavalerijos būriais saugoti kalėjimą ir aplinkines gatves.

– Kam tas įsakymas? Kam saugoti kalėjimą? – šaukė oranžistai.

– Na štai, – atsakė Tilis, – dabar man užduodate klausimus, į kuriuos negaliu atsakyti. Man liepta saugoti, ir aš saugau. Jūs, ponai, patys beveik kariškiai ir turite žinoti, kad įsakymas nediskutuojamas.

– Bet šis įsakymas jums duotas tam, kad išdavikai galėtų pasprukti iš miesto.

– Galimas daiktas, nes jie ištremiami, – atsakė Tilis.

– O kas davė įsakymą?

– Vyriausybė, žinoma.

– Ji išduoda mus!

– To aš nežinau.

– Tamsta irgi išdavikas.

– Aš?

– Taip, jūs.

– Štai kaip. Bet pagalvokite, ponai miestiečiai, ką aš išdaviau? Valdžią? Kokia čia išdavystė, jeigu aš, jai tarnaudamas, tiksliai vykdau jos įsakymą?

Kadangi grafo tiesa buvo akivaizdi ir nenuginčijama, imta šūkauti dar garsiau, grasinti dar baisiau. Tačiau grafas, kiek galėdamas mandagiau, tarė:

– Ponai miestiečiai, labai jus prašau, atitraukite savo muškietas; gali kas nors netyčia iššauti, ir, jeigu jis sužeistų bent vieną mano kavaleristą, mes jūsų du šimtus paklotume. Mums tai būtų labai nemalonu, o jums juo labiau; be to, nei aš, nei jūs to nenorime.

– Jeigu jūs taip padarytumėte, – šaukė miestelėnai, – mes irgi nelauktume.

– Taip, taip, bet nors jūs mus iššaudytumėte aliai vieno, vis dėlto nė vienas mūsų nušautas jūsiškis neatsikeltų.

– Užleiskite mums aikštę, ir jūs pasielgsite kaip doras pilietis.

– Visų pirma, aš nesu pilietis, – atsakė Tilis, – aš esu karininkas, tai toli gražu ne tas pat. Antra, aš ne olandas, o prancūzas; tad skirtingumas dar didesnis. Aš pripažįstu tik valdžią, kuri mane samdo. Atneškite man jos įsakymą pasitraukti iš aikštės, ir aš pasitrauksiu tą pačią akimirką, juo labiau kad ir man pačiam

velniškai nusibodo čia karksoti.

– Taip! Taip! – sušuko šimtas balsų, kuriems tučtuojau pritarė dar penki šimtai. – Į rotušę! Einam pas deputatus! Greičiau! Greičiau!

– Na, na! – murmėjo Tilis, žiūrėdamas į skubančius didžiuosius smarkuolius. – Eikit į rotušę, eikit reikalauti iš deputatų niekšybės, pamatysit, ar ką pešit. Eikit, bičiuliai, eikit!

Taurusis karininkas pasikliovė aukštųjų asmenų garbe, kaip ir jie pasitikėjo jo, kaip kario, garbingumu.

– Žinokite, kapitone, – pašnibždėjo grafui į ausį jo vyresnysis leitenantas, – gerai būtų, kad deputatai nepatenkintų šitų pasiutėlių prašymo, bet dar geriau, kad jie atsiųstų mums paramos; manau, ji praverstų.

Tuo tarpu Janas de Vitas, kurį mes palikome lipantį akmeniniais laiptais po susitikimo su sargu Grifu ir jo dukterim Roza, priėjo kamerą, kurioje ant čiužinio gulėjo jo brolis Kornelis, kaip jau sakėme, tardytojų iškankintas.

Kadangi teismo buvo nuspręsta jį ištremti, tad tardymas ir kankinimai dabar buvo nutraukti.

Kornelis tysojo savo guolyje sutrupintais rankų riešais ir sutriuškintais pirštais. Jis neprisiėmė kaltės, kurios nebuvo padaręs, ir, tris dienas kentėjęs, pagaliau lengviau atsikvėpė sužinojęs, kad teisėjai, iš kurių jis laukė mirties, malonėjo išsiųsti į tremtį.

Jis būtų labai nuvylęs savo priešus, jeigu jie Biuitenhofo kameros prietemoje būtų galėję pamatyti šio energingo, nepalaužiamos drąsos vyro išblyškusiame veide šypseną kankinio, kuris pamiršta visus žemės purvus, kai jam atsiskleidžia dangiškos grožybės.

Greičiau savo valios jėga negu dėl kokių nors realių pastangų Kornelis susikaupė ir apskaičiavo, kiek laiko juridiniai formalumai dar galės jį laikyti kalėjime.

Tai buvo kaip tik tas metas, kai miesto gvardija ir jai pritarianti minia piktai koneveikė brolius de Vitus ir grasino kapitonui Tiliui, saugančiam kalėjimą. Triukšmas, lyg jūros potvynis, užliejo kalėjimo sienas ir pasiekė kalinio ausis.

Tačiau tas triukšmas, nepaisant jo šiurpumo, nė kiek neišgąsdino Kornelio, jis net nepamanė atsikelti ir prieiti prie siauro grotuoto lango, pro kurį skverbėsi gatvės garsai ir dienos šviesa.

Ilgai kankintas kalinys pasidarė nejautrus fiziniam skausmui ir prie kančios buvo beveik pripratęs. Pagaliau jį apėmė palaimos jausmas, kad jo siela ir protas netrukus skirsis su kūnu; jam net atrodė, kad jie jau atsisveikino su kūnu ir plevena virš jo, kaip plevena liepsna, skirdamasi su baigiančiu gesti židiniu.

Jis dar mąstė apie savo brolį. Ir galbūt ta mintis atklydo todėl, kad jis kažkokiu nesuprantamu būdu iš tolo pajuto brolį ateinant.

Tą akimirką, kai Korneliui mintyse aiškiai iškilo brolio Jano veidas ir jis buvo beištariąs jo vardą, kameros durys atsidarė, ir įėjęs Janas prišoko prie kalinio guolio. Kornelis ištiesė sužalotas rankas su aprištais pirštais į garsųjį

brolį, kurį jam pavyko kai kuo pralenkti: galgi šaliai jis pasitarnavo ne daugiau už Janą, bet olandų neapykanta jam prašoko jų neapykantą jo broliui.

Janas švelniai pabučiavo Korneliui į kaktą ir atsargiai nuleido ant čiužinio jo sužalotas rankas.

– Korneli, vargše mano broli, – tarė jis, – tu juk labai kenti.

– Ne, aš daugiau nebekenčiu, nes matau tave.

– Bet užtat dideliai kenčiu aš, tave tokį matydamas, vargše mano brangusis Korneli!

– Aš irgi daugiau galvojau apie tave negu apie save, ir kankinamas tik vieną kartą sudejavau: „Vargšas mano brolis.“ Bet tu esi čia, tad pamirškime viską. Tu juk atvažiavai manęs pasiimti?

– Taip.

– Aš jau sveikas. Padėk man atsikelti, broli, ir pamatysi, kaip gerai aš vaikščioju.

– Tau nereikės toli eiti, mielasis, už Tilio šaulių būrio laukia mano karieta.

– Už Tilio šaulių? Ko jie ten stovi?

– O štai dėl ko: spėjama, – atsakė didysis pensionarijus su jam įprasta liūdna šypsena, – kad hagiečiai norės pamatyti tave išvažiuojantį, ir bijoma neramumų.

– Neramumų? – nusistebėjo Kornelis, įdėmiai žiūrėdamas į truputį sumišusį brolį. – Neramumų?

– Taip, Korneli.

– Tai va ką aš girdėjau, – tarė Kornelis, tarsi kalbėdamas su savimi. Paskui jis vėl kreipėsi į brolį: – Prie Biuitenhofo yra daug žmonių?

– Taip, broli.

– Kaipgi tau pasisekė?

– Kas?

– Kaip jie tave praleido?

– Tu gerai žinai, Korneli, kad žmonės mus ne per labiausiai mėgsta, – apmaudžiai tarė didysis pensionarijus. – Aš prasigavau nuošaliom gatvelėm.

– Tu slėpeisi, Janai?

– Aš turėjau negaišdamas patekti pas tave. Ir padariau taip, kaip daroma politikoje ir jūroje, kai pučia nepalankus vėjas: laviravau.

Tuo tarpu iš aikštės į kalėjimą atūžė dar garsesni minios šauksmai.

Tilis derėjosi su miesto gvardija.

– O, tu esi didis vairininkas, Janai, – tarė Kornelis, – bet nesu tikras, ar pavyks tau per šėlstančios minios mūšą išvesti savo brolį iš Biuitenhofo taip pat sėkmingai, kaip tu atvedei Trompo[12] laivyną į Antverpeną pro Seldos seklumas.

– Vis dėlto su Dievo pagalba pamėginsime, Korneli, – atsakė Janas. – Tačiau pirmiausia aš dar turiu tau kai ką pasakyti.

– Sakyk.

Iš aikštės vėl atsklido šūksniai.

– Oho, – tarė Kornelis, – kaip įniršę žmonės! Ant tavęs? Ar ant manęs?

– Manau, kad ant mūsų abiejų, Korneli. Norėjau tau pasakyti, broli, kad

oranžistai, skleisdami visokias paskalas, prikiša mums derybas su Prancūzija.
– Mulkiai!..
– Taip, bet jie vis dėlto mums tai prikiša.
– Bet jeigu mūsų derybos būtų pasisekusios, jie būtų išvengę pralaimėjimo prie Orsos, Vezelio ir Reinbergo. Prancūzai nebūtų persikėlę per Reiną[13], ir Olandija su savo kanalais ir balomis vis dar galėtų laikyti save nenugalima.
– Visa tai tiesa, broli, bet įsidėmėk: jei dabar kas rastų pono de Luvua laiškus, tai aš, nors ir būčiau labai geras locmanas, negalėčiau išgelbėti net tos menkos valtelės, kuri turi išvežti iš Olandijos de Vitus, priverstus ieškoti laimės svetur. Šie laiškai, kurie doriems žmonėms įrodytų, jog aš taip myliu savo kraštą, kad net savo laimę buvau pasiryžęs paaukoti dėl jo laisvės, dėl jo šlovės, – šie laiškai mus pražudytų mūsų nugalėtojų oranžistų akyse. Ir aš noriu tikėti, brangusis Korneli, kad tu juos sudeginai, prieš važiuodamas pas mane į Hagą iš Dordrechto.
– Broli, – atsakė Kornelis, – tavo susirašinėjimas su ponu de Luvua rodo, kad pastaruoju metu buvai didžiausias, kilniausias ir išmintingiausias Septynių Jungtinių Provincijų pilietis. Aš branginu savo tėvynės garbę, ypač tavo garbę, broli, ir, žinoma, tų laiškų nesudeginau.
– Tada mudu žuvę, – ramiai tarė buvęs didysis pensionarijus, prieidamas prie lango.
– Ne, Janai, priešingai, mes išsigelbėsime ir susigrąžinsime populiarumą.
– Kur dėjai tuos laiškus?
– Palikau Dordrechte savo krikštasūniui, tavo pažįstamam Kornelijui van Berlė.
– O vargšas! Tas mielas, naivus berniukas, tas mokslininkas, išmanantis kaip reta, o galvojantis tik apie savo gėles! Ir tu palikai jam saugoti šitą pražūtingą paketą! Taip, broli, tas vargšelis Kornelijus žuvęs.
– Žuvęs?
– Taip. Dabar paaiškės, ar jis yra tvirtas, ar silpnas. Jeigu jis tvirtas (juk nesvarbu, kad jis nesikiša į politiką, kad užsisklendęs Dordrechte, kad baisiai išsiblaškęs, – jis vis tiek kada nors sužinos, kas mus ištiko), tad jeigu jis tvirtas, jis didžiuosis mumis; jeigu silpnas, – stengsis laiškų atsikratyti. Ir taip, ir antraip, jis yra žuvęs, o drauge ir mes. Taigi, broli, bėgam kuo greičiausiai, jeigu dar nevėlu.
Kornelis kiek pakilo savo guolyje ir paėmė broliui už rankos; šis, tvarsčiams prisilietus, krūptelėjo.
– Argi aš nepažįstu savo krikštasūnio? – tarė Kornelis. – Argi aš neišmokau skaityti van Berlė minčių ir jausmų? Tu klausi manęs, ar jis tvirtas? Tu klausi manęs, ar jis silpnas? Nei tvirtas, nei silpnas. Bet ar svarbu, koks jis yra? Svarbiausia, kad jis saugotų paslaptį. O jis jos negali išduoti, nes ir pats nežino.
Janas nustebęs atsigręžė į brolį.
– O, – kalbėjo Kornelis, švelniai šypsodamasis, – vyriausiasis užtvankų valdytojas juk irgi politikas, išėjęs Jano mokyklą. Aš tau sakau, kad van Berlė

nežino nei to paketo turinio, nei jo reikšmės.

– Tad paskubėkim, – sušuko Janas: – Kol dar nevėlu, įspėsime jį, kad sudegintų laiškus.

– O kokiu būdu pasiųsime jam tą žinią?

– Per mano tarną Krakė, kuris raitas turėjo mus lydėti. Jis kartu su manimi atėjo į kalėjimą padėti tau nulipti laiptais.

– Pagalvok gerai, prieš sudegindamas tokius svarbius dokumentus.

– Maniau, pirmiausia, mielas Korneli, reikia broliams de Vitams išsigelbėti patiems, o tik paskui gelbėti savo garbę. Kas gi begins mus mirusius, Korneli? Kas mus supras?

– Tai tu manai, kad jie nužudys mus, jeigu ras tuos popierius?

Janas nieko neatsakė, tik ištiesė ranką Biuitenhofo aikštės link, kur šurmuliavo nuožmi minia.

– Taip, taip, – tarė Kornelis, – aš gerai girdžiu tuos riksmus, bet ką jie reiškia?

Janas atidarė langą.

– Mirtis išdavikams!

– Dabar tu girdi, Korneli?

– O išdavikai – mudu? – paklausė kalinys, pakeldamas į viršų akis ir truktelėdamas pečiais.

– Taip, tai mudu, – pakartojo Janas de Vitas.

– Kur Krakė?

– Turbūt už kameros durų.

– Tai pašauk jį.

Janas atidarė duris ir pašaukė ištikimą tarną:

– Įeikite, Krakė, ir gerai įsidėmėkite, ką jums pasakys mano brolis.

– O ne, Janai, žodžiu čia neįsakysi; deja, man reikia parašyti.

– Kodėl?

– Todėl, kad van Berlė niekam neatiduos ir nesudegins paketo be tikslaus mano įsakymo.

– Bet ar galėsi rašyti, brangus mano broli? – paklausė Janas, dirstelėjęs į apdegintas ir sužalotas nelaimingojo rankas.

– O, kad tik turėčiau rašalo ir plunksną!

– Štai nors pieštukas.

– Ar neturi popieriaus? Man nieko nepaliko.

– Čia yra Biblija, išplėšk pirmąjį puslapį.

– Gerai.

– Bet ar tavo rašysena bus įskaitoma?

– Žinoma, – atsakė Kornelis, pažvelgęs į brolį. – Pirštai, kurie ištvėrė budelio deginami, ir valia, įveikusi skausmą, susijungs, tad nebijok, broli, eilutės bus lygios.

Ir iš tiesų Kornelis paėmė pieštuką ir pradėjo rašyti.

Tada iš pieštuką spaudžiančių sužalotų pirštų ėmė sunktis kraujo lašai, raudonai nudažydami tvarsčius.

Didžiojo pensionarijaus smilkinius išpylė prakaitas.
Kornelis parašė:

Brangus krikštasūni!
Sudegink tą paketą, kurį aš tau palikau, sudegink jį neperžiūrėjęs, neatplėšęs, kad tau nebūtų žinomas jo turinys. Tokios paslaptys, kokios jame yra, užtraukia pražūtį visiems. Sudegink ir išgelbėsi Janą ir Kornelį. Sudie, mylėk mane. 1672 m. rugpjūčio 20 d.

Kornelis de Vitas

Janas su ašaromis akyse nušluostė kraujo lašą, nukritusį ant popieriaus, ir padavė laišką Krakė, dar kažką jam prisakydamas. Paskui grįžo prie Kornelio, kuris iš skausmo buvo išbalęs ir kone alpo.
– Dabar, – tarė jis, – kai išgirsime mūsų narsaus tarno Krakė švilptelėjimą, žinosime, kad jis jau už minios, anoje tvenkinio pusėje. Tada ir mes pajudėsime.
Maždaug po penkių minučių pasigirdo skardus švilpimas, perskrodęs juodųjų guobų viršūnes ir nustelbęs minios stūgavimą prie Biuitenhofo.
Janas, lyg dėkodamas likimui, iškėlė rankas.
– Dabar, – tarė jis, – keliaukime, Korneli…

III
JANO DE VITO AUKLĖTINIS

Tuo tarpu, kai prie Biuitenhofo suplūdusios minios vis piktesni šūksmai vertė Janą de Vitą kuo skubiau išgabenti Kornelį, miestiečių delegatai, kaip jau sakėme, patraukė į miesto rotušę reikalauti, kad būtų atšaukta Tilio kavalerija.

Nuo Biuitenhofo iki rotušės – Hogstreto – visai netoli. Minioje buvo galima pastebėti vyriškį, kuris atidžiai sekė visa, kas vyksta aikštėje. Drauge su delegatais, arba, tiksliau, paskui delegatus, jis irgi patraukė miesto rotušės link, norėdamas sužinoti, kas ten dėsis.

Vyriškis buvo jaunas, gal dvidešimt dvejų ar trejų metų, iš pažiūros ne per stipriausias. Jis, matyt, nenorėjo būti pažintas, tad savo blyškų pailgą veidą vis dangstė plona fryziško audeklo nosine, kuria nuolat šluostė prakaitu žliaugiančią kaktą ir degančias lūpas. Jo akys buvo budrios tarsi plėšraus paukščio, nosis ilga, ereliška, lūpos siauros ir tiesios, primenančios gyvos žaizdos kraštus. Jei Lafateras[14] būtų gyvenęs tuo metu, šis žmogus būtų buvęs puikus objektas jo fizionominiams tyrimams, kurie tikrai būtų byloję objekto nenaudai.

Koks skirtumas iš pažiūros, pasak protėvių, tarp užkariautojo ir pirato? Tik toks, koks tarp erelio ir vanago.

Pasitikėjimas ar nerimas?

Nesveikai blyškaus veido, smulkaus paliegusio kūno, neramios eigasties žmogus, einantis paskui stūgaujančią minią nuo Biuitenhofo į rotušę, galėjo būti arba įtarus šeimininkas, arba besislapstąs vagis. Ir policininkas, žinoma, jį būtų palaikęs pastaruoju ypač dėl to, kad šis mūsų aprašomas žmogus stengėsi likti nepastebėtas.

Beje, jis buvo paprastai apsirengęs ir, matyt, visai neginkluotas. Balta, liesa, bet gana gyslota ranka sausais, laibais aristokratiškais pirštais jis buvo atsirėmęs ne į ranką, bet į petį karininkui, kuris, prieš jaunuoliui pajudant paskui minią, stovėjo suspaudęs špagos rankeną ir susidomėjęs žiūrėjo, kas dedasi aplinkui.

Priėjęs Hogstreto aikštę, išblyškėlis užsiglaudė drauge su savo bendru už vieno namo praviros langinės ir įsmeigė akis į miesto rotušės balkoną.

Miniai pašėlusiai šūkaujant, rotušės langas atsidarė, ir į balkoną išėjo žmogus.

– Kas ten toks išėjo į balkoną? – anam prabilus, paklausė karininko jaunuolis ir akimis parodė į tą žmogų, kuris buvo baisiai susijaudinęs ir greičiau laikėsi įsitvėręs į turėklus, negu buvo užsikvempęs ant jų.

– Tai deputatas Boveltas, – atsakė karininkas.

– Koks jis žmogus, tas deputatas Boveltas? Ar jūs jį pažįstate?

– Man regis, jis padorus žmogus, monsinjore.

Išgirdęs tokią Bovelto charakteristiką, jaunuolis atrodė ir keistai nusivylęs, ir aiškiai nepatenkintas. Karininkas tai pastebėjo ir skubėjo pridurti:

– Bent taip kalbama, monsinjore. Aš pats tai nieko tvirtinti negaliu, nes Bovelto iš arčiau nepažįstu.

– Padorus žmogus, – pakartojo tas, kurį pavadino monsinjoru. – Ką jūs norite tuo pasakyti? Doras? Drąsus?

– O monsinjore, dovanokite, bet aš negaliu tiksliai apibūdinti žmogaus, kurį, kartoju jūsų didenybei, pažįstu tik iš matymo.

– Beje, – tarė jaunuolis, – palauksime ir patys pamatysime.

Karininkas tylėdamas linktelėjo galvą.

– Jeigu tas Boveltas yra padorus žmogus, – pasakė princas, – tai jis nelabai mielai sutiks šitų pamišėlių reikalavimą.

Princo ranka nervingai trūkčiojo bendrakeleiviui ant peties, o tai rodė baisų jo jaudinimąsi, kurį jam šiuo metu buvo ypač sunku paslėpti po šaltumo ir abejingumo kauke.

Pasigirdo miestiečių delegacijos vadovo balsas. Jis klausė deputatą, kur yra kiti jo kolegos.

– Ponai, – pakartojo Boveltas, – sakau jums, kad šiuo metu esu tik aš ir ponas Asperenas, o aš vienas nieko negaliu nuspręsti.

– Įsakymą! Įsakymą! – šaukė tūkstančiai balsų.

Boveltas kažką kalbėjo, bet jo balsas dingo triukšme, ir buvo tik matyti, kaip jis greitai ir beviltiškai mostaguoja rankomis. Tačiau matydamas, kad minios neprivers klausytis, pasisuko į atdarą langą ir pašaukė Aspereną.

Asperenas irgi išėjo į balkoną. Jis buvo sutiktas dar audringesniais šauksmais, negu prieš dešimt minučių deputatas Boveltas.

Jis irgi bandė kalbėti, tačiau minia, užuot klausiusis pono Aspereno kalbos, siūbtelėjo pro vyriausybės sargybą, kuri, beje, visai ir nemėgino sulaikyti suverenios liaudies.

– Eime, – ramiai tarė jaunuolis, kai minia plūdo pro paradinius rotušės vartus. – Derybos, matyt, vyks viduje. Eime, paklausysime.

– O monsinjore, monsinjore, būkite atsargus!

– Kodėl?

– Daugelis deputatų bus turėję reikalų su jumis, ir užtenka, kad bent vienas atpažintų jūsų didenybę…

– Taip, kad paskui galėtų apkaltinti sąmyšio kurstymu. Tavo tiesa, – atsakė jaunuolis, ir jo skruostai užsiplieskė iš apmaudo, kad jis nevykusiai išsidavė. – Taip, jūsų tiesa, liksime čia. Iš čia mes matysime, ar jie grįš patenkinti, ar ne, tad galėsime spręsti, koks tas padorusis ponas Boveltas: ar jis doras, ar drąsus. Man tai labai įdomu žinoti.

– Bet, – nustebęs tarė karininkas, žiūrėdamas į tą, kurį titulavo monsinjoru, – bet aš manau, kad jūsų didenybei nė karto nedingtelėjo mintis, jog deputatai gali įsakyti Tilio kavaleristams pasitraukti.

– Kodėl? – šaltai paklausė jaunuolis.

– Dėl to, kad toks įsakymas būtų Kornelio ir Jano de Vitų pasmerkimas mirti.

– Mes tuojau tai pamatysime, – šaltai atsakė jaunuolis. – Tik vienas Dievas

žino, kas dedasi žmonių širdyse.

Karininkas vogčiomis žvilgtelėjo į šaltą bendrakeleivio veidą ir išbalo.

Tas karininkas buvo doras ir drąsus vyras.

Iš tos vietos, kur stovėjo princas ir jo palydovas, buvo gerai girdėti ir minios balsai, ir bildesys rotušės laiptuose. Netrukus triukšmas pasklido po visą aikštę, pro atdarus langus verž由damasis iš salės su balkonu, kuriame buvo pasirodę Boveltas ir Asperenas; juodu dabar buvo suėję į vidų, matyt, bijodami, kad susigrūdusi minia jų neišstumtų iš balkono.

Paskui už langų ėmė sumišai šmėsčioti neramūs šešėliai. Į salę, kur vyko derybos, prisikimšo žmonių.

Staiga triukšmas akimirką nutilo, o paskui taip suošė ir virto tokia audra, kad atrodė sugrius senieji rūmai.

Žmonių srautas vėl pasipylė galerijomis ir laiptais durų linkui, pro kurių skliautą kaip viesulas išsirito laukan.

Pirmųjų priešakyje ne bėgo, o skriste skrido žmogus šlykščiai džiaugsmo iškreiptu veidu.

Tai buvo gydytojas Tikelaras.

– Štai! Štai! – šaukė jis, mosuodamas popieriaus lapu.

– Jie gavo įsakymą, – sumurmėjo apstulbęs karininkas.

– Na dabar man aišku, – ramiai tarė princas. – Jūs nežinojote, mano brangus pulkininke, ar tas Boveltas doras ar drąsus vyras. Jis nei toks, nei anoks.

Ramiai žiūrėdamas į šurmuliuojančią minią, jis pridūrė:

– Dabar, pulkininke, eime į Biuitenhofą, manau, ten mes netrukus pamatysime nuostabų reginį.

Karininkas nusilenkė ir nieko neatsakęs nusekė paskui savo valdovą.

Aikštė ir gatvės aplink ją buvo sausakimšos žmonių, tačiau Tilio kavaleristai ir toliau tramdė minią taip pat sėkmingai ir taip pat griežtai.

Netrukus grafas Tilis išgirdo artėjančios minios klegesį ir pamatė pirmąsias žmonių srauto bangas, atūžiančias triukšmingo krioklio greičiu. Tą pat akimirką jis pamatė popieriaus lapą, plevenantį virš mėšlungiškai suspaustų kumščių ir blyksinčių ginklų.

– Oho, – tarė jis, pasikeldamas balno kilpose ir paliesdamas savo padėjėją špagos rankena, – atrodo, tie niekšai gavo įsakymą.

– Bjaurūs niekšai! – sušuko karininkas.

Tikrai, tai buvo įsakymas, kurį miesto gvardija nešė džiaugsmingai staugdama.

Ji tučtuojau pradėjo grūstis į priekį su atstatytais ginklais ir rėkaudama artėjo prie Tilio kavaleristų.

Tačiau grafas ne toks buvo žmogus, kuris leistų ginkluotiems smarkuoliams prisiartinti arčiau, negu dera.

– Stok! – suriko jis. – Stok! Atsitraukit nuo arklių, o jei ne, įsakysiu jus pulti.

– Štai įsakymas! – suriko šimtinė įžūlių balsų.

Jis nustebęs paėmė įsakymą, permetė greitu žvilgsniu ir labai garsiai tarė:

– Tie, kurie pasirašė šį įsakymą, yra tikri Kornelio de Vito budeliai. Aš geriau

duočiau nukirsti abi rankas, negu parašyčiau bent vieną tokio niekšingo įsakymo raidę.

Ir, špagos rankena atstūmęs žmogų, norėjusį atsiimti įsakymą, pasakė:

– Palaukit, šitas raštas ne šiaip sau popierius, ir aš turiu jį pasilaikyti.

Jis sulankstė popierių ir rūpestingai įsidėjo į liemenės kišenę. Paskui, atsisukęs į būrį, sušuko:

– Tilio raiteliai, dešinėn, marš!

Po to negarsiai, bet labai aiškiai pasakė:

– O dabar, žudikai, žinokitės.

Pagiežingi baisios neapykantos ir žvėriško džiaugsmo šauksmai sudrebino Biuitenhofo aikštę, lydėdami Tilio kavaleriją.

Kavaleristai traukėsi palengva.

Grafas jojo paskutinis, akimirką kitą sulaikydamas įžūlią minią, kuri žingsnis po žingsnio slinko į priekį paskui jo arklį.

Matote, kad Janas de Vitas neperdėjo pavojaus, kai, padėdamas savo broliui atsikelti, ragino jį greičiau palikti kalėjimą.

Ir štai Kornelis, atsirėmęs į ranką buvusiam didžiajam pensionarijui, leidosi laiptais į kiemą.

Apačioje jis pamatė gražiąją Rozą, visą virpančią iš baimės.

– O pone Janai, – tarė ji, – kokia nelaimė!

– Kas atsitiko, mano vaikuti? – paklausė de Vitas.

– Sako, jie nuėjo į rotušę reikalauti įsakymo, kad ponas Tilis pasitrauktų iš aikštės.

– O! – šūktelėjo Janas. – Tikrai, jeigu kavaleristai pasitrauks, mūsų padėtis bus kebli, mielas vaikeli.

– Jeigu galėčiau patarti… – kalbėjo drebėdama mergaitė.

– Sakyk, mielas kūdiki.

– Pone Janai, jumis dėta, aš visai neičiau į didžiąją gatvę.

– O kodėl, juk Tilio kavaleristai dar tebėra savo poste?

– Taip, kol įsakymas neatšauktas, jie privalo saugoti kalėjimą.

– Be abejo.

– O ar jūs turite įsakymą, kad Tilis išlydėtų jus už miesto ribų?

– Ne.

– Na, matote, kai tik praeisite pro kavaleristų sargybą, jūs pateksite į minios rankas.

– Na, o miesto gvardija?

– O, ji kaip tik daugiausia ir siunta.

– Ką daryti?

– Jumis dėta, – nedrąsiai tęsė mergaitė, – aš eičiau pro slaptas duris į tuščią gatvelę, nes minia laukia prie didžiųjų vartų didžiojoje gatvėje; iš ten galima nusigauti prie tų miesto vartų, pro kuriuos jūs norite išvažiuoti.

– Bet brolis negalės eiti, – tarė Janas.

– Aš pamėginsiu, – atsakė Kornelis ryžtingai.

– Argi neturite čia karietos? – paklausė mergaitė.

– Karieta ten, prie didžiųjų vartų.

– Ne, – atsakė mergaitė, – aš pamaniau, kad jūsų vežėjas yra jums ištikimas žmogus, ir liepiau jam laukti prie slaptųjų durų.

Broliai susijaudinę pažvelgė vienas į kitą, ir abiejų akys, pilnos didžiausio dėkingumo, nukrypo į mergaitę.

– Dabar, – tarė didysis pensionarijus, – rūpi žinoti, ar sutiks Grifus mums tas duris atidaryti.

– O ne, nieku gyvu jis jų neatidarys, – pasakė Roza.

– Tai kaip tada?

– Aš tai numačiau ir, kol jis kalbėjosi pro kalėjimo langą su vienu kavaleristu, ištraukiau iš ryšulio raktą.

– Ir tu tą raktą turi?

– Štai jis, pone Janai.

– Mano vaike, – prabilo Kornelis, – aš niekuo negaliu tau atsidėkoti už padarytą paslaugą, išskyrus tą Bibliją, kurią rasi mano kameroje: tai paskutinė doro žmogaus dovana; aš tikiu, kad ji atneš tau laimę.

– Ačiū, pone Korneli, aš niekad su ja nesiskirsiu, – atsakė mergaitė.

Paskui šypsodamasi tarė pati sau:

– Kaip gaila, kad nemoku skaityti!

– Triukšmas didėja, mano vaike, ir manau, kad mes negalime gaišti nė akimirkos, – tarė Janas.

– Eime. – Gražioji fryzė koridorium nuvedė abu brolius į priešingą kalėjimo pusę.

Rozos vedami, jie nulipo laiptais žemyn kokias dvylika pakopų, perėjo mažą kiemelį, apsuptą dantytų sienų, ir, atidarę duris mūriniame skliaute, išėjo į tuščią gatvę kitoje kalėjimo pusėje, kur jų laukė karieta su nuleista pakoja.

– Greičiau, greičiau, ponai! – šaukė išsigandęs vežėjas. – Jūs girdite, kas darosi?

Pasodinęs Kornelį į karietą, Janas atsigręžė į mergaitę.

– Sudiev, mano vaike, – tarė jis, – visa, ką mes tau pasakytume, tik labai menkai teišreikštų mūsų dėkingumą. Aš tikiu, kad pats Dievas primins, jog tu išgelbėjai dviejų žmonių gyvybę.

Didysis pensionarijus ištiesė ranką, ir Roza su pagarba ją pabučiavo.

– Greičiau, greičiau, – paragino ji, – jie, rodos, jau laužia vartus.

Janas skubiai įšoko į karietą ir sušuko vežėjui:

– Į Tol-Heką!

Pro šiuos miesto vartus kelias ėjo į mažą Šveningeno uostą, kur brolių laukė nedidelis laivas.

Du stambūs flamandų veislės arkliai šuoliais nulakdino karietą su abiem bėgliais.

Roza sekė juos akimis, kol jie pasislėpė už gatvės kampo.

Paskui ji grįžo į vidų, užrakino duris ir įmetė raktą į šulinį.

Triukšmą, iš kurio Roza spėjo žmones laužiant vartus, tikrai kėlė minia: išvijusi Tilio būrį iš aikštės, ji apgulė kalėjimo vartus.

Nors kalėjimo sargas Grifus, – kas teisybė, tai teisybė, – nieku gyvu neketino atidaryti kalėjimo vartų, vis dėlto buvo galima suprasti, jog jie, kad ir labai tvirti, neilgai laikys, minios spaudžiami. Tuo metu, kai Grifus, iš baimės nubalęs, svarstė, ar ne geriau būtų vartus atidaryti, negu leisti juos išlaužti, kažkas švelniai truktelėjo jį už drabužių.

Jis atsigręžė ir pamatė Rozą.

– Tu girdi, kaip jie siunta? – paklausė jis.

– Aš juos taip gerai girdžiu, tėve, kad jumis dėta…

– Tu atidarytum? Juk taip?

– Ne, aš leisčiau jiems išlaužti vartus.

– Bet juk tada mane nugalabys!

– Žinoma, jeigu jie jus pamatys.

– Kaip jie gali manęs nepamatyti?

– Pasislėpkite.

– Kur?

– Slaptoje kameroje.

– O tu, mano vaikeli?

– Aš, tėve, eisiu su jumis drauge. Mes ten užsisklęsime, o kai jie paliks kalėjimą, išeisime iš savo slėptuvės.

– Velniai rautų, tavo teisybė! – sušuko Grifus. – Nuostabu, – pridūrė jis, – tokia maža galvutė, o kiek proto.

Vartai, dideliam minios džiaugsmui, ėmė braškėti.

– Greičiau, greičiau, tėve! – sušuko mergaitė, atidarydama mažas dureles.

– O kas bus su mūsų kaliniais? – paklausė Grifus.

– Dievas jų gal neapleis, o man leiskite pasirūpinti jumis, – atsakė mergaitė.

Grifus nusekė paskui dukterį, ir durys užsitrenkė virš jų galvų kaip tik tą akimirką, kai pro išlaužtus vartus įsiveržė minia.

Kamera, kur Roza nusivedė tėvą, buvo vadinama slaptąja ir gerai paslėpė abudu mūsų herojus, kuriuos turime kuriam laikui palikti. Tą kamerą žinojo tik valdžia. Čia sodindavo ypatingus nusikaltėlius, kai buvo bijoma, kad dėl jų nekiltų maištas ar kad jų kas nepagrobtų.

Minia plūdo į kalėjimą šaukdama:

– Mirtis išdavikams! Į kartuves Kornelį de Vitą! Mirtis! Mirtis!

IV
ŽUDIKAI

Jaunuolis, vis tebeslėpdamas veidą po plačiakrašte skrybėle, vis atsirėmęs į karininką ir tolydžio šluostydamasis kaktą ir lūpas nosine, stovėjo nejudėdamas Biuitenhofo aikštės kampe, šešėlyje prie uždarytos krautuvės durų, ir žiūrėjo į įniršusios minios siautulį, kuris, atrodė, jau buvo pasiekęs savo viršūnę.

– Taip, – tarė jis karininkui, – man regis, kad jūs, van Dekenai, sakėte teisybę: įsakymas, kurį pasirašė ponai deputatai, išties yra mirties nuosprendis Korneliui. Ar girdite, kaip šėlsta minia? Atrodo, ji iš tikro labai įtūžusi ant ponų de Vitų.

– Taip, – atsakė karininkas, – tokio riksmo aš dar niekad nesu girdėjęs.

– Atrodo, jie jau nusigavo iki mūsų kalinio kameros. Pažiūrėkite į aną langą. Juk anas langas yra tos kameros, kurioje kali Kornelis?

Tikrai, kažkoks įtūžęs vyriškis laužė geležinius lango virbus į Kornelio kamerą, kurią pastarasis buvo palikęs vos prieš dešimt minučių.

– Paspruko! Paspruko! – šaukė vyriškis. – Jo čia jau nėra!

– Kaip nėra? – klausė iš gatvės tie, kurie, vėliau atėję, jau nebegalėjo įsigrūsti į sausakimšą kalėjimą.

– Jo nėra! Jo nėra! – kartojo įsiutęs vyriškis. – Jo čia nėra, jis dingęs!

– Ką jis pasakė? – paklausė blykšdamas jaunuolis, tas, kurį vadino didenybe.

– O monsinjore, tai, ką jis pasakė, būtų neapsakoma laimė, jeigu tai būtų tiesa.

– Žinoma, tai būtų didelė laimė, jeigu taip būtų, – pritarė jaunuolis. – Visa bėda, kad taip negali būti.

– Tačiau pažiūrėkite, – tarė karininkas.

Kalėjimo languose pasirodė ir kiti įtūžio iškreiptais veidais žmonės; jie iš įniršio griežė dantimis ir rėkė:

– Išsigelbėjo, pabėgo! Jam padėjo pabėgti!

Minia, likusi gatvelėje, baisiai plūsdamasi kartojo:

– Išsigelbėjo! Pabėgo! Bėkime paskui! Reikia juos pavyti!

– Monsinjore, – tarė karininkas, – atrodo, Kornelis de Vitas tikrai išsigelbėjo.

– Taip, iš kalėjimo galbūt ir pabėgo, bet tik ne iš miesto, – atsakė jaunuolis. – Jūs pamatysite, van Dekenai, kad vartai, kuriuos vargšas tikėjosi rasiąs atvirus, bus uždaryti.

– O argi buvo duotas įsakymas uždaryti miesto vartus, monsinjore?

– Ne, nemanau. Kas būtų galėjęs duoti tokį įsakymą?

– Tai kodėl taip pasakėte?

– Likimas kartais būna negailestingas, – atsainiai burbtelėjo jaunuolis, – retsykiais ir patys didieji žmonės atsitiktinai tampa aukomis.

Tai išgirdęs karininkas pajuto, kad visą jo kūną nukrėtė šiurpas; jis suprato, kad kalinys vis tiek yra žuvęs.

Tą akimirką tartum perkūno trenksmas sugriaudė minia, pamačiusi, kad

Kornelio de Vito kalėjime tikrai nebėra.

Kornelis ir Janas tuo metu važiavo didžiąja gatve į Tol-Heką ir liepė vežėjui neginti arklių, kad jų karieta nesukeltų kokio įtarimo.

Bet kai vežėjas nuvažiavo gerą galą gatvės, kai iš tolo pamatė vartus, kai pajuto, kad kalėjimas ir mirtis liko už nugaros, o priekyje – laisvė ir gyvenimas, jis nebepaisė atsargumo ir paleido arklius šuoliais.

Staiga karieta sustojo.

– Kas atsitiko? – paklausė Janas, iškišęs galvą pro karietos langą.

– O pone! – sušuko vežėjas. – Čia…

Iš susijaudinimo jis negalėjo baigti sakinio.

– Na, kas yra? – paklausė didysis pensionarijus.

– Vartai uždaryti.

– Kaip uždaryti? Juk dieną jie neuždaromi.

– Pasižiūrėkite patys.

Janas de Vitas persisvėrė pro karietos langą ir pamatė, kad vartai iš tiesų uždaryti.

– Važiuok, – liepė jis vežėjui, – aš turiu teismo sprendimą dėl tremties; vartininkas atidarys.

Karieta pajudėjo, tačiau galėjai jausti, kad vežėjas ragina arklius be pirmykščio ryžto.

Kai Janas de Vitas persisvėrė pro karietos dureles, jį pamatė ir pažino kažkoks smuklininkas, kuris, kiek pavėlavęs uždaryti smuklę, dabar skubiai rakino duris, norėdamas bėgti pas savo draugus į Biuitenhofą.

Jis šūktelėjo iš nustebimo ir pasileido paskui kitus du, bėgančius priekyje.

Gal šimtą žingsnių pabėgėjęs, jis juos prisivijo ir ėmė kažką pasakoti. Visi trys sustojo, lydėdami akimis tolstančią karietą, nors dar tikrai nežinojo, kas joje važiuoja.

Karieta privažiavo prie pat vartų.

– Atidarykite!

– Atidaryti, – atsiliepė vartininkas, stovėdamas ant savo būdelės slenksčio, – atidaryti, bet kuo?

– Žinoma, raktu, – atsakė vežėjas.

– Raktu, teisybė, bet reikia jį turėti.

– Kaip, tu neturi vartų rakto?

– Ne.

– Kurgi jis dingo?

– Jį paėmė iš manęs.

– Kas paėmė?

– Žmogus, kuriam, matyt, rūpėjo, kad niekas neišeitų iš miesto.

– Mano drauge, – tarė didysis pensionarijus, iškišdamas galvą pro karietos dureles, taigi atsiduodamas likimo valiai, – vartus reikia atidaryti man, Janui de Vitui, ir mano broliui Korneliui, kurį aš lydžiu į tremtį.

– O pone de Vitai, man labai skaudu, – sušuko vartininkas, bėgdamas prie

karietos, – bet duodu garbės žodį, kad raktą iš manęs atėmė.

– Kada?

– Šiandien rytą.

– Kas?

– Jaunuolis, kokių dvidešimt dvejų metų, išblyškęs, liesas.

– Kodėl jį atidavei?

– Todėl, kad jis turėjo įsakymą, pasirašytą ir su antspaudu.

– O kieno jis buvo pasirašytas?

– Miesto rotušės ponų.

– Taip, – ramiai tarė Kornelis, – matyt, mes tikrai esame pasmerkti.

– Tu nežinai, ar visiems vartams galioja tas įsakymas?

– Nežinau, pone.

– Važiuokime, – tarė Janas vežėjui. – Dievas liepia žmogui visomis išgalėmis gelbėti savo gyvybę. Važiuok prie kitų vartų.

Vežėjui sukant arklius, jis tarė vartininkui:

– Ačiū, mano drauge, už gerus ketinimus. Noras yra darbas. Tu norėjai mus išgelbėti, ir Viešpaties akyse esi išgelbėjęs.

– Ak! – sušuko vartininkas, – pažiūrėkite, kas ten darosi!

– Varyk šuoliais pro tą būrį žmonių, – šūktelėjo vežėjui Janas, – ir pasuk į kairę; tai vienintelė mūsų viltis.

Jano paminėto būrio branduolys buvo tie trys vyrai, kurie, kaip mes jau sakėme, akimis nulydėjo karietą. O kol Janas kalbėjosi su vartininku, prie jų prisidėjo dar septyni ar aštuoni žmonės.

Naujai prisidėjusieji, matyt, ketino karietos nepraleisti.

Kai tik pamatė, kad arkliai šuoliais atlekia, jie užstojo gatvę ir, mosuodami vėzdais, šaukė: „Stok! Stok!“

Vežėjas atsilygindamas pasilenkė ir apšniojo juos botagu.

Pagaliau karieta užlėkė ant žmonių.

Broliai de Vitai, sėdėdami uždarytoje karietoje, nieko negalėjo matyti. Tačiau jie pajuto, kaip arkliai atsistojo piestu ir karieta susimėtė. Ji susvyravo, sudrebėjo, paskui vėl trūktelėjo kažką pervažiuodama, ir, baisių keiksmų lydima, nulėkė tolyn.

– O, – tarė Kornelis, – baisu, ar tik neatsitiko nelaimė.

– Varyk, kiek įkerta! – šaukė Janas.

Tačiau, nepaisydamas to įsakymo, vežėjas staiga sustabdė arklius.

– Kas atsitiko? – paklausė Janas.

– Pažiūrėkite, – atsakė vežėjas.

Janas žvilgtelėjo.

Gale gatvės, kuria turėjo važiuoti karieta, pasirodė minia iš Biuitenhofo aikštės ir kaip viesulas kaukdama slinko artyn.

– Palik arklius ir gelbėkis, – liepė Janas vežėjui. – Toliau važiuoti beprasmiška, mes žuvę.

– Štai kur jie! – suriko iš karto bent penki šimtai balsų.

– Taip, štai jie, išdavikai, žmogžudžiai! Piktadariai! – šaukė jiems žmonės, bėgantieji paskui karietą. Jie nešėsi sumaitotą kūną to draugo, kuris norėjo nutverti arklius už apynasrių, bet buvo jų partrenktas. Broliai suprato, kad per jį pervažiavo karieta.

Vežėjas sustabdė arklius, bet bėgti atsisakė, nors ponas jam ir liepė.

Karieta atsidūrė tarp tų, kurie bėgo jai iš paskos, ir tų, kurie bėgo iš priešakio. Akimirką ji atrodė tarsi plaukianti sala, pakilusi viršum šurmuliuojančios minios.

Staiga toji plaukianti sala sustojo. Kažkoks kalvis trinktelėjo kūju vienam arkliui, ir šis parkrito ant žemės.

Tuo metu prasivėrė vieno arčiausiai esančio namo langinė ir pasirodė blyškaus veido ir niūrių akių jaunas vyras, jis laukė, kaip bus susidorota.

Už jo pasirodė karininko veidas, beveik toks pat išblyškęs, kaip ir jaunuolio.

– Dieve mano, Dieve mano, monsinjore, kas dabar čia bus? – sušnibždėjo karininkas.

– Žinoma, įvyks kažkas baisaus, – atsakė anas.

– O, žiūrėkite, monsinjore, jie ištempė iš karietos didįjį pensionarijų, jie jį muša, drasko!

– Taip, teisybė, šitie žmonės iš tiesų labai įniršę, – tarė jaunuolis vis taip pat abejingai, kaip ir pirma.

– Štai jie traukia iš karietos ir Kornelį, jau ir taip iškamuotą ir kankinimų sužalotą! O, žiūrėkite, žiūrėkite!

– Taip, tikrai čia Kornelis.

Karininkas negarsiai sudejavo ir tučtuojau nusisuko.

Korneliui dar nespėjus kojomis paliesti žemės, dar tebestovint ant karietos pakojos, kažkas smogė geležiniu laužtuvu ir sutraiškė jam galvą. Vis dėlto jis dar pakilo, bet ir vėl tuoj susmuko ant žemės.

Priekiniai nutvėrė jį už kojų ir nuvilko į minios tirštumą. Paskui jį nusidriekė kraujo žymė. Minia, džiaugsmingai klykdama, tuoj jį apspito.

Jaunuolis dar labiau išblyško, nors atrodė, kad labiau išblykšti nebegalima, ir užsimerkė.

Karininkas pastebėjo, kaip gailestis pirmą kartą šmėkštelėjo rūsčiojo jaunuolio veidu, ir norėjo tuo pasinaudoti.

– Eime, eime, monsinjore, – pasakė jis, – jie nužudys ir didįjį pensionarijų.

Bet jaunuolis jau atmerkė akis.

– Taip, – prabilo jis, – šitie žmonės nepermaldaujami; vargas tam, kas juos išduoda.

– Monsinjore, – tarė karininkas, – argi jau visai neįmanoma išgelbėti šito vargšo, jūsų didenybės auklėtojo? Įsakykite man, ir aš, nors ir savo galva rizikuodamas…

Vilhelmas Oranietis, nes tai buvo jis, grėsmingai suraukė kaktą, didelėmis pastangomis užgesino grasaus įtūžio ugnį, plykstelėjusią po nuleistais vokais, ir atsakė:

– Pulkininke van Dekenai, prašom nueiti ir perduoti įsakymą mano kariuomenei, kad dėl visa ko būtų pasirengusi kovai.

– Bet kaip aš paliksiu jūsų didenybę vieną tarp šitų žmogžudžių?

– Nesirūpinkite manimi daugiau už mane patį, – šiurkščiai atšovė princas. – Eikite.

Karininkas skubiai išėjo. Jis skubėjo ne iš uolumo, bet iš džiaugsmo, kad nereikės matyti šlykščių antrojo brolio žudynių.

Jis dar nespėjo uždaryti durų, kai Janas, šiaip taip priėjęs verandą, beveik priešais tą namą, kur slėpėsi jo auklėtinis, susverdėjo nuo smūgių, pasipylusių ant jo iš visų pusių.

– Mano brolis? Kur mano brolis? – vaitojo jis.

Kažkoks įsiutėlis, smogdamas kumščiu, nusviedė jam nuo galvos skrybėlę.

Kitas Janui parodė kruvinas rankas. Jis ką tik buvo perskrodęs velkamą į kartuves Kornelį ir atbėgo čia, kad tik nepraleistų progos sudoroti ir didįjį pensionarijų.

Janas graudžiai suvaitojo ir užsidengė delnu akis.

– Ak, tu slepi akis, – tarė vienas gvardietis, – gerai, aš tau jas išdursiu!

Ir jis dūrė jam į veidą smaila ietimi, – ištryško kraujas.

– Broli! – sušuko de Vitas, mėgindamas dar įžiūrėti pro žliaugiantį kraują, ką jie daro Korneliui. – Broli!

– Na, tai eik pas jį, – suriaumojo kitas galvažudys, prikišęs prie Jano smilkinio muškietą ir spausdamas gaiduką.

Bet muškieta neiššovė.

Tada galvažudys apsuko ginklą, abiem rankomis nutvėrė už vamzdžio ir buože smogė Janui de Vitui.

Janas de Vitas susverdėjo ir sukniubo prie jo kojų.

Bet, sukaupęs paskutines jėgas, jis dar pakilo.

– Broli! – sušuko jis tokiu graudžiu balsu, kad jaunuolis užvėrė langinę. O ir žiūrėti beveik nebebuvo į ką, nes trečias žmogžudys iššovė pistoletu ir sutrupino Janui kiaušą.

Janas sukniubo ir daugiau nebepakilo.

Tada visi niekšai, kurie padrąsėjo matydami jį mirusį, ėmė pyškinti iš muškietų į jo lavoną, kiekvienas norėjo suduoti jam vėzdu, smeigti špaga ar peiliu, pralieti jo kraują, atsiplėšti skiautę drabužių.

Abu broliai buvo nužudyti, sudraskyti, sumaitoti. Minia vilko jų nuogus kruvinus kūnus prie paskubomis suremtų kartuvių, kur savanoriai budeliai pakorė juos galvomis žemyn.

Čia juos apniko visų baisiausi šunsnukiai; gyvų nedrįsę paliesti, dabar jie draskė negyvus kūnus, pjaustė į gabalus ir vaikščiojo po miestą, pardavinėdami Jano ir Kornelio kūną po dešimt su už gabaliuką.

Mes nežinome, ar jaunuolis pro mažėlytį langinės plyšelį matė siaubingo reginio pabaigą; bet tuo metu, kai abiejų kankinių kūnai buvo keliami į kartuves, jis, sprausdamasis per minią, labai užsiėmusią savo maloniu darbu, nusiyrė Tol-

Heko link.
– O pone, – sušuko vartininkas, – ar atnešėte man raktą?
– Taip, drauguži, štai jis, – atsakė jaunuolis.
– O kokia nelaimė, kad jūs neatnešėte to rakto nors prieš pusvalandį! – tarė atsidusdamas vartininkas.
– Kodėl? – paklausė jaunuolis.
– Tada aš būčiau galėjęs atidaryti vartus de Vitams. O dabar, radę uždarytus vartus, jie turėjo grįžti atgal ir pateko į savo persekiotojų rankas.
– Atidarykite vartus, atidarykite vartus! – pasigirdo kažkieno, matyt, labai skubančio žmogaus balsas.
Princas atsisuko ir pamatė pulkininką van Dekeną.
– Čia jūs, pulkininke? Jūs dar Hagoje? Labai lėtai vykdote mano įsakymą.
– Monsinjore, – atsakė pulkininkas, – atjojau jau prie trečių vartų, anie dveji buvo užrakinti.
– Na, tai šitas geras žmogus atidarys mums vartus. Atidaryk, drauguži, – kreipėsi princas į vartininką, apstulbusį iš nustebimo, kai išgirdo, kaip pulkininkas van Dekenas pavadino monsinjoru tą išblyškusį jaunuolį, su kuriuo jis ką tik taip neatsargiai šnekėjo.
Ir, norėdamas atitaisyti klaidą, šoko prie vartų, kurie atsivėrė girgždėdami.
– Gal, jūsų didenybe, paimsite mano arklį? – paklausė pulkininkas Vilhelmą.
– Dėkoju, pulkininke, mano arklys manęs laukia už kelių žingsnių.
Išsiėmęs iš kišenės auksinį švilpuką, kuriuo anuomet būdavo šaukiami tarnai, princas šaižiai ir tęsiamai sušvilpė. Tučtuojau atjojo arklininkas, vesdamas už pavadžio antrą arklį.
Vilhelmas, neprisiliesdamas kilpos, įsėdo į balną ir, paleidęs arklį šuoliais, išjojo į Leideno kelią. Išjojęs į kelią, jis atsigręžė.
Pulkininkas jojo paskui jį, atsilikęs per visą arklį.
Princas pamojo, kad priartėtų.
– Ar jūs žinote, – tarė jis nesustodamas, – kad tie niekšai nužudė ir Janą de Vitą, ne tik jo brolį?
– Ak, jūsų kilnybe, – liūdnai tarė pulkininkas, – aš norėčiau, kad tos dvi kliūtys tapti jums Olandijos štathalteriu dar tebebūtų nepašalintos.
– Žinoma, būtų geriau, – sutiko princas, – jeigu nebūtų įvykę tai, kas įvyko. Bet kas padaryta, tai padaryta, ne mes dėl to kalti. Paskubėkim, pulkininke, mums reikia nuvykti į Alfeną pirma rašto, kurį tikriausiai atsiųs man valdžia.
Pulkininkas nusilenkė, praleido pirma savęs princą ir jojo tiek pat atsilikęs, kiek ir pirma, prieš pokalbį.
– Kaip aš norėčiau, – piktai šnabždėjo Vilhelmas Oranietis, suraukęs antakius, kramtydamas lūpas ir smeigdamas pentinus į arklio šonus, – kaip norėčiau pamatyti ištįsusį Liudviko Saulės veidą, kai jam bus pranešta apie brangiausių jo draugų ponų de Vitų siaubingą mirtį! O Saule! Netuščiai mane vadina Tyliuoju ir Niūriuoju; todėl nekaišiok savo spindulių kur nereikia!
Jis sparčiai skriejo savo eikliu žirgu, šis jaunas princas, atkaklus ano karaliaus

priešas, šis štathalteris, dar vakar veik neturėjęs valdžios, o dabar žengiąs į ją tvirtomis pakopomis, kurias jam padarė Hagos miestiečiai iš Jano ir Kornelio de Vitų lavonų.

V
TULPIŲ MĖGĖJAS IR JO KAIMYNAS

Tuo metu, kai hagiečiai draskė į gabalus Jano ir Kornelio lavonus, tuo metu, kai Vilhelmas Oranietis, įsitikinęs, kad abu jo priešai tikrai mirę, jojo Leideno keliu, lydimas pulkininko van Dekeno, kuris pernelyg užjautė žuvusiuosius, ir princas nusprendė toliau jam savo užmačių nebepatikėti, – tuo metu ištikimas tarnas Krakė, neabejodamas, kad jam išjojus čia dėsis baisūs dalykai, taip pat skriejo ant puikaus žirgo medžiais apsodintu keliu, kol išjojo iš miesto ir priemiesčio kaimų.

Čia, jausdamasis saugus ir nenorėdamas sukelti įtarimo, jis paliko savo žirgą ir ramiai keliavo upe; persėsdamas iš valties į valtį, jis plaukė į Dordrechtą. Valtys vikriai nardė siauromis sąsmaukomis po visą vingiuotą upę, drėgname savo glėbyje laikančią žavingas saleles, apaugusias gluosniais, meldais ir žydinčiomis pievomis, kur ramiai ganėsi riebūs, net žvilgantys galvijai.

Krakė iš toli pažino Dordrechtą, tą linksmą miestą, prigludusį malūnais nusėtos kalvos papėdėje.

Jis iš tolo matė gražius raudonus, baltomis juostomis dryžuotus namukus, kurių mūriniai pamatai nyrojo vandenyje. Jų atviruose balkonuose, viršum vandens, plaikstėsi auksu siuvinėti šilko kilimai, nuostabūs Indijos ir Kinijos audiniai, o greta kilimų kabėjo ilgi meškerių valai, spąstai godiems unguriams, kuriuos masindavo virtuvės atliekos, kasdien išmetamos pro langus į vandenį.

Krakė dar iš valties pro besisukančius malūno sparnus pamatė kalvos papėdėje baltai rausvą namą – savo kelionės tikslą. Namas ypač gerai išsiskyrė tamsiame senų guobų fone, o stogo šelmuo skendėjo gelsvoje tuopų lapijoje. Jis buvo pastatytas tokioje vietoje, kad saulės spinduliai, krisdami tarsi į piltuvą, išdžiovindavo, sušildydavo ir išvaikydavo net rūką, kurio, nepaisant tankios lapų užtvaros, kas rytą ir kas vakarą čia užnešdavo iš upės vėjas.

Patekęs į kasdienišką miesto knibždyną, Krakė nedelsdamas pasuko namo link. Tą namą būtina smulkiau aprašyti, tad mes taip ir padarysime. Tai buvo baltutėlis, švarus, gražus namelis, viduje dar labiau iščiustytas, negu iš lauko. Ir šitame namelyje gyveno laimingas mirtingasis.

Šitas laimingas mirtingasis, rara avis[*15*], kaip sako Juvenalis[16], buvo daktaras van Berlė, Kornelio krikštasūnis. Jis gyveno mūsų aprašytame name nuo pat vaikystės, nes šis namas priklausė jo tėvui ir jo seneliui, garbingiems garbingojo Dordrechto miesto pirkliams.

Prekiaudamas su Indija, jo tėvas ponas van Berlė sutaupė apie keturis šimtus tūkstančių florinų, kuriuos 1668 metais, mirus geriems ir karštai mylimiems tėvams, sūnus van Berlė rado visiškai naujus, nors vieni buvo kalti 1640, kiti – 1610 metais. Tai rodė, kad čia buvo ir tėvo van Berlė, ir senelio van Berlė florinai. Skubame pridurti, kad tie keturi šimtai tūkstančių florinų buvo, taip

sakant, smulkioms Kornelijaus van Berlė išlaidoms, nes jo turtai provincijoje jam duodavo kasmet dar apie dešimt tūkstančių florinų.

Prieš pat savo mirtį garbingasis Dordrechto pilietis, Kornelijaus tėvas – jis mirė praėjus trims mėnesiams po savo žmonos laidotuvių (ji atsisveikino pirmoji, tarsi norėdama praskinti vyrui kelią į pomirtinį pasaulį, kaip padėdavo jam ir šioje žemėje) – apkabindamas paskutinį kartą sūnų, jam tarė:

– Jeigu nori gyventi tikrą gyvenimą, tai valgyk, gerk ir leisk pinigus, nes dirbti kiauras dienas sėdint ant medinės kėdės arba odiniame krėsle, laboratorijoje arba krautuvėje – tai ne gyvenimas. Tu irgi mirsi, kai ateis tavo eilė, ir jeigu neturėsi sūnaus, tai mūsų giminė išnyks, ir mano florinai labai nustebs patekę į svetimas rankas, šitie naujinteliai florinai, kurių, be manęs, mano tėvo ir kalėjo, dar niekas nėra čiupinėjęs. O svarbiausia, nesek savo krikštatėviu Korneliu de Vitu; jis visas atsidavė politikai, ir tai jam geruoju nesibaigs, aišku kaip dieną.

Paskui garbingasis ponas van Berlė mirė, palikęs sielvartaujantį sūnų Kornelijų, kuris buvo abejingas florinams ir labai mylėjo tėvą.

Taigi Kornelijus liko vienas dideliuose namuose.

Veltui jo krikštatėvis Kornelis siūlė jam visuomeninę tarnybą; veltui jis norėjo paskatinti jį trokšti šlovės, kai Kornelijus, paklusdamas krikštatėvio norui, sėdo kartu su van Riuiteriu[17] į karo laivą „Septynios provincijos“, vedusį kovon šimtą trisdešimt devynis laivus, su kuriais tas garsusis admirolas stojo mūšin prieš jungtines Anglijos ir Prancūzijos jėgas. Kai Kornelijus per muškietos šūvį priartėjo prie karo laivo „Princas“, kuriame buvo Anglijos karaliaus brolis Jorko hercogas; kai po staigios ir sumanios jo globėjo van Riuiterio atakos Jorko hercogas vos spėjo persikelti į „San Mišelį“; kai Kornelijus pamatė, kad „San Mišelis“, it rėtis olandų sviedinių išvarpytas, pasitraukė iš mūšio; kai pamatė, kaip į orą išlėkė laivas „Grafas de Sanvikas“ ir bangose bei ugnyje žuvo keturi šimtai jūreivių; kai pamatė, kad nugarmėjus į dugną dvidešimčiai laivų, žuvus trims tūkstančiams žmonių ir sužeidus dar penkis tūkstančius nieko nepaaiškėjo, nes ir toji, ir anoji pusė laikė save nugalėtoja, taigi reikėjo pradėti kovą iš naujo, o tik jūros karų istorija pasipildė dar vienu vardu – kautynėms prie Sautvudo įlankos; kai jis suprato, kiek laiko praranda žmogus, jei užsimerkdamas ir užsikimšdamas ausis nori galvoti net ir tada, kai į jį panašūs pyškina iš patrankų vieni į kitus, – tada Kornelijus atsisveikino su van Riuiteriu, su vyriausiuoju užtvankų valdytoju ir su šlove. Jis pabučiavo kelius didžiajam pensionarijui, kurį labai gerbė, ir grįžo į savo namus Dordrechte. Grįžo nusipelnęs teisę ilsėtis, turėdamas dvidešimt aštuonerius metus, geležinę sveikatą, įžvalgią akį ir gyvenimo patirtį, daug vertingesnę už keturių šimtų tūkstančių kapitalą ir dešimties tūkstančių florinų metines pajamas, įsitikinęs, kad žmogus yra per daug likimo apdovanotas, kad būtų laimingas, ir užtektinai, kad būtų nelaimingas.

Todėl Kornelijus pasirinko užsiėmimą, koks jam patiko: pradėjo tyrinėti augalus ir vabzdžius. Jis surinko ir suklasifikavo visą salų florą, sudarė visos apylinkės vabzdžių kolekciją, juos aprašė ir iliustravo savo paties piešiniais.

Pagaliau nežinodamas, kur dėti laiką, o svarbiausia – pinigus, kurių sparčiai daugėjo, iš visų savo krašto ir tos epochos pramogų jis pasirinko pačią subtiliausią ir brangiausią. Jis pamėgo tulpes.

Kaip žinoma, tai buvo epocha, kai flamandai ir portugalai, lenktyniaudami gėlininkystėje, tiesiog pradėjo dievinti tulpę[18], ir šią Rytų gėlę imta taip puoselėti, kaip joks gamtininkas nebūtų išdrįsęs garbinti žmogaus, bijodamas užsitraukti Dievo rūstybę.

Netrukus nuo Dordrechto iki Monso pasklido kalbos apie pono van Berlė tulpes. Jo lysves, drėkinamuosius griovelius, džiovyklas, svogūnėlių kolekcijas žmonės lankė ir apžiūrinėjo taip pat, kaip kadaise garsūs Romos keliautojai Aleksandrijos galerijas ir bibliotekas.

Van Berlė tulpių kolekcijos sudarymui išleido visas savo metines pajamas, o tobulinimui prireikė ir naujintelių florinų. Tačiau darbo vaisiai buvo puikūs. Jis išaugino penkias naujas tulpių rūšis, kurių vieną pavadino „Žana“, savo motinos vardu, antrą – „Berlė“, savo tėvo pavarde, trečią – „Kornelis“, savo krikštatėvio vardu; kitų pavadinimų mes neprisimename, tačiau mėgėjai, be abejo, gali juos rasti anų laikų kataloguose.

1672 metų pradžioje Kornelis de Vitas buvo atvykęs į Dordrechtą pagyventi trejetą mėnesių savo senuose gimtuose namuose, – mat ne tik Kornelis buvo gimęs Dordrechte, bet ir visa de Vitų šeima buvo kilusi iš to miesto.

Kaip tik tuo metu jis, pasak Vilhelmo Oraniečio, jau buvo labai nepopuliarus. Tačiau savo tėvynainiams, geriesiems Dordrechto gyventojams, jis dar nebuvo kilpos vertas nusikaltėlis, ir nors jiems kiek kliuvo pernelyg griežtos antioranžistinės jo pažiūros, vis dėlto, didžiuodamiesi jo asmens dorybėmis, jie surengė jam iškilmingas sutiktuves.

Padėkojęs miestiečiams, Kornelis nuėjo apžiūrėti gimtųjų namų ir liepė ten šį bei tą paremontuoti, iki atvažiuos ponia de Vit, jo žmona, su vaikais.

Paskui jis pasuko aplankyti savo krikštasūnio, turbūt vienintelio žmogaus Dordrechte, kuris dar nežinojo apie užtvankų valdytojo atvykimą į gimtąjį miestą.

Kiek Kornelis de Vitas, blaškydamas pikto sėklą, vadinamą politinėmis aistromis, buvo nekenčiamas, tiek van Berlė, atsisakęs politikos ir atsidėjęs vien tulpių auginimui, buvo mėgstamas.

Van Berlė, mylimas ir darbininkų, ir tarnų, nė neįtarė, kad pasaulyje gali būti žmogus, kuris geistų blogio kitam žmogui.

Vis dėlto reikia pripažinti žmonijos gėdai, kad Kornelijus van Berlė, net to nežinodamas, turėjo priešą, kur kas piktesnį, nuožmesnį ir atkaklesnį už pačius nuožmiausius oranžistus, labiausiai griežiančius dantį prieš Kornelį de Vitą ir jo brolį Janą.

Susižavėjęs tulpėmis, Kornelijus ėmė eikvoti joms ir savo metines pajamas, ir tėvo florinus.

Dordrechte, pačioje van Berlė pašonėje, gyveno pilietis, vardu Isakas Bokstelis, kurį nuo pat jaunumės buvo apėmusi ta pati aistra ir kuriam, vien

išgirdus žodį „tulpė“, apsaldavo širdis.

Bokstelis neturėjo laimės būti turtingas kaip van Berlė. Per didelį vargą, savo kantrybės ir darbo dėka, jis įsirengė tulpyną prie namų Dordrechte. Sutaisė žemę pagal visas tulpių auginimo taisykles, nustatė lysvėms tiek šilumos ir tiek vėsumo, kiek reikalavo gėlininkystės dėsniai.

Isakas žinojo savo šiltadaržių temperatūrą net iki dvidešimtosios laipsnio dalies. Jis ilgai matavo vėjo jėgą ir taip viską sutvarkė, kad vėjas tik vos vos judino jo gėlių stiebelius.

Jo tulpės išgarsėjo. Jos buvo gražios, išpuoselėtos. Daugelis mėgėjų ateidavo pasižiūrėti Bokstelio tulpių. Pagaliau Bokstelis išvedė naują tulpių rūšį, pavadinęs ją savo vardu. Ši tulpė plačiai paplito: apkeliavo Prancūziją, pateko į Ispaniją ir net į Portugaliją. Karalius Alfonsas VI[19], ištremtas iš Lisabonos ir apsigyvenęs Terseirės saloje, kur savo malonumui irgi augino tulpes, pamatęs jau minėtąją tulpę „Bokstelis“, pasakė: „Nebloga.“

Kada Kornelijus van Berlė, pasibastęs ir šiuo bei tuo pasidomėjęs, aistringai susižavėjo tulpėmis, jis pertvarkė savo namus, kurie, kaip jau minėjome, stovėjo šalia Bokstelio. Vieną savo pastatą jis padidino vienu aukštu, taip atimdamas iš Bokstelio gėlyno apie pusę laipsnio šilumos, vadinasi, atšaldydamas jo gėlyną puse laipsnio, o ką jau kalbėti apie tai, kad tas aukštas užstojo vėją į Bokstelio sodą ir, žinoma, griovė visus jo apskaičiavimus.

Na, bet Bokstelis per daug nesielvartavo. Jis laikė van Berlė dailininku, tai yra savotišku pakvaišėliu, kuris bando atkurti drobėje gamtos grožybes jas sudarkydamas. Ir jeigu šis savo dirbtuvę pakėlė vienu aukštu, kad turėtų daugiau šviesos, – tai jo teisė. Ponas van Berlė dailininkas, kaip ponas Bokstelis – gėlininkas, tulpių augintojas. Anam reikia saulės paveikslams, ir jis atėmė pusę laipsnio šilumos iš pono Bokstelio tulpių.

Teisė buvo van Berlė pusėje. Bene sit[20].

Be to, Bokstelis buvo pastebėjęs, kad per karšta saulė kenkia tulpei ir kad ši gėlė geriau auga ir gražiau žydi šiltuose ryto ir vakaro saulės spinduliuose, o ne vidurdienio kaitroje.

Taigi jis buvo beveik dėkingas van Berlė už nemokamą pavėsį.

Galbūt ir ne visai taip buvo; gal Bokstelis guosdamasis vienaip kalbėjo, o kitaip galvojo apie van Berlė. Tačiau didi siela labai sunkiomis gyvenimo valandomis filosofijoje suranda didžiausią paguodą.

Bet pagalvokit, kas ištiko tą vargšą Bokstelį, kai jis pamatė naujojo aukšto langus nukrautus svogūnėliais, daigais, tulpėmis, augančiomis dėžėse, puodeliuose, ir viskuo, ką būtinai turi aistringas tulpių augintojas!

Ten buvo daug pakelių su užrašais, lentynėlių, sutvarstytų dėžių, apdengtų vielų tinkleliais, kad įeitų grynas oras ir kad neįlįstų pelės, vabalai, kirstukai ir žiurkės, šios keistos mėgėjos brangių tulpių, kurių svogūnėliai kainuoja po du tūkstančius frankų.

Bokstelis apstulbo pamatęs visą tą turtą, bet dar nesuvokė savo nelaimės dydžio. Van Berlė žinomas kaip mėgėjas viso to, kas džiugina akį. Tai gal jis iki

smulkmenų nori išstudijuoti gamtą savo paveikslams, kurie yra tobuli, kaip ir paveikslai jo mokytojo Gerardo Dou ir jo draugo Miriso[21]? Gal jis rengiasi tapyti tulpių augintojo kambarį, dėl to ir bus užgriozdęs savo dirbtuvę tais daiktais?

Nors Bokstelis guodėsi tokiu spėjimu, tačiau jį deginte degino smalsumas. Kai tik sutemo, jis pasistatė kopėčias prie jų daržus skiriančios tvoros ir ėmė stebėti, kas dedasi kaimyno van Berlė sklype. Jis pamatė, kad didelis žemės plotas, dar neseniai apaugęs įvairiais augalais, buvo sukastas ir surėžytas lysvėmis, žemė sumaišyta su upės dumblu (o tai pats tinkamiausias mišinys tulpėms), lysvės apdėliotos velėnomis, kad nebirtų žemė. Be to, Bokstelis matė, kad lysvės pasuktos į tekančią ir sėdančią saulę ir apsaugotos nuo vidudienio kaitros. Vandens atsarga gausi ir čia pat po ranka. Sklypas pakrypęs į pietvakarių pusę, žodžiu, visos sąlygos ne tik gėlių auginimui, bet ir jų tobulinimui.

Daugiau nebebuvo ko abejoti – van Berlė buvo tulpių augintojas.

Bokstelis tuojau ėmė vaizduotis, kokį puikų ir tobulą tulpyną gali padaryti tas mokytas ir gabus žmogus, turįs keturių šimtų tūkstančių florinų kapitalą ir dešimtį tūkstančių metinės rentos.

Jis išvydo jo šviesią ateitį ir iš anksto pajuto tokias kančias, kad jam rankos nutirpo, kojos suglebo, ir jis apkvaitęs nusivertė nuo kopėčių.

Vadinasi, ne paveikslams, o gyvoms tulpėms atėmė van Berlė iš jo pusę laipsnio šilumos. Taigi van Berlė sklypas yra puikiausiai saulės apšviestas, be to, jis turi erdvią patalpą svogūnėliams ir daigams laikyti – šviesią, švarią, gerai vėdinamą. Tai prabanga, neprieinama Boksteliui, kuris savo sėklų rinkinius laiko miegamajame, o pats, kad žmogaus kvapas nepakenktų augalams, turi miegoti ant aukšto.

Ir štai pačioje pašonėje Bokstelis turės varžovą, konkurentą, galbūt ir nugalėtoją. Ir tas varžovas – ne koks nors menkas, nežinomas gėlininkas, o Kornelio de Vito krikštasūnis, vadinasi, įžymybė.

Matome, kad Bokstelis nebuvo toks protingas, kaip Indijos karalius Poras, kuris, Aleksandro Didžiojo nugalėtas, guodėsi tuo, kad jo nugalėtojas – dideliai garsi asmenybė.

Iš tikrųjų, kas bus, jeigu van Berlė kada išaugins naują tulpę ir pavadins „Janu de Vitu“, po to, kai jau vieną bus pavadinęs „Korneliu“? Juk tada galima sprogti iš įtūžio.

Taigi Bokstelis, savo nelaimės pranašas, įspėjo tai, kas turėjo įvykti.

Po to, ką išvydo, naktis Boksteliui buvo neapsakomai baisi – baisesnę vargu ar galima įsivaizduoti.

VI
TULPIŲ AUGINTOJO NEAPYKANTA

Nuo tos akimirkos Bokstelį vargino ne rūpesčiai, o baimė. Kai žmogus puoselėja kokią mielą idėją, jis ir pats pasidaro kilnus ir tvirtas. Bokstelis, galvodamas tik apie žalą, kurią jam padarys kaimynas, tų dorybių neteko.

Van Berlė, kaip buvo galima numatyti, atidavė tulpėms visą savo įgimtą talentą ir gavo vertą atpildą: jo tulpės buvo nepaprastai puikios.

Iš visų gėlininkų, gyvenančių Harleme ir Leidene (miestuose, kur geriausia žemė ir palankiausias klimatas), Kornelijui labiausiai sekėsi auginti įvairių spalvų ir formų tulpes, didinti jų rūšių skaičių.

Jis priklausė tai talentingai ir naiviai mokyklai, kuri laikėsi septintojo amžiaus devizo:

„Kas niekina gėles, tas įžeidžia Dievą.“

Iš tos premisos tulpių mylėtojai 1653 metais išvedė tokį silogizmą:

„Kas niekina gėles, tas įžeidžia Dievą. Tulpė yra gražiausia iš visų gėlių. Vadinasi, kas niekina tulpę, tas neapsakomai įžeidžia Dievą.“

Remdamiesi šia išvada, keturi ar penki tūkstančiai Olandijos, Prancūzijos ir Portugalijos gėlininkų (mes jau neminime Ceilono, Indijos ir Kinijos gėlių augintojų) būtų galėję, turėdami piktų kėslų, paskelbti visą pasaulį už įstatymo ribų ir apšaukti atskalūnais, eretikais ir vertais mirties šimtus milijonų žmonių, kurie abejingi tulpėms. Tad neverta nė abejoti, kad šiuo atžvilgiu Bokstelis būtų stojęs petys petin su van Berlė, nors šiaip buvo mirtinas ano priešas.

Van Berlė pasisekimas buvo didelis, ir apie jį imta visur kalbėti, o Bokstelio vardas pradėjo nykti iš garsiųjų Olandijos gėlininkų sąrašo, ir didžiausias Dordrechto tulpių augintojų atstovas dabar buvo Kornelijus – kuklus ir doras mokslininkas. Taip iš mažos įskiepytos šakelės išauga puikios atžalos ir bespalvė keturlapė erškėtrožė pražysta didžiuliais kvapiais rožių žiedais. Taip kartais karalių giminė būna kilusi iš medkirčio pirkelės arba žvejo lūšnos.

Van Berlė, atsidėjęs gėlių auginimui ir rinkimui, visos Europos tulpininkų šlovinamas, nė neįtarė, kad jo pašonėje gyvena vargšas nuvainikuotas karalius, kurio sostan atsisėdo jis pats. Jis sėkmingai darė bandymus ir per porą metų savo lysves papuošė tokiais nuostabiais kūriniais, kokių niekad niekas nebuvo sukūręs, išskyrus gal tik Šekspyrą ir Rubensą.

Jeigu kas būtų norėjęs įsivaizduoti kenčiantįjį, Dantės[22] užmirštą pavaizduoti „Pragare“, jam būtų užtekę žvilgtelėti į Bokstelį. Tuo metu, kai van Berlė ravėjo, tręšė ir laistė savo lysves, tuo metu, kai jis, klūpodamas ant lysvės pakraščio velėnos, tyrinėjo kiekvieną žydinčios tulpės gyslelę, svarstydamas, kaip gauti naujas atmainas, naujus spalvų derinius, – tuo metu Bokstelis, pasislėpęs už nedidelio klevo, kurį buvo pasisodinęs prie sienos ir kuris dabar jam tarnavo kaip užuolaida, apsiputojęs, degančiomis akimis sekė kiekvieną savo kaimyno

žingsnį, kiekvieną judesį. Ir kai aną matydavo linksmą, kai išvysdavo ano veide šypseną arba laime spindinčias akis, jis siųsdavo jam tiek prakeiksmų, tiek piktų grasinimų, kad net sunku suprasti, kaip tie pavydu ir pykčiu užnuodyti atodūsiai neįsiskverbė į gėlių stiebus ir jų nepragaišino.

Pyktis, kartą apėmęs žmogaus sielą, labai greitai tarpsta, ir Bokstelis jau nebesitenkindavo Kornelijaus stebėjimu. Jis troško matyti ir jo gėles; juk jis širdyje buvo menininkas, ir tobuli varžovo kūriniai jį jaudino.

Jis nusipirko žiūroną, per kurį ne blogiau už šeimininką galėjo matyti visą augalo kelią nuo pat jo pasirodymo, kai pirmaisiais metais iš žemės išlenda balkšvas daigelis, iki žiedo išsiskleidimo, kai po penkerių metų pritvinksta taurus, dailus pumpuras, kuriame ima ryškėti dar neaiški spalva, paskui atsiranda žiedlapiai ir pagaliau atsiskleidžia slaptingas taurelės lobis.

O kiek kartų nelaimingasis pavyduolis, pasilypėjęs ant savo kopėčių, matydavo van Berlė lysvėse tokias tulpes, kurių įstabus grožis jį akindavo, o tobulumas gniauždavo kvapą!

Pats to nejausdamas, jis žavėdavosi nuostabiais jų žiedais, bet tuoj karštligiškas pavydas imdavo deginti jam krūtinę, baisiai skaudindamas širdį.

Kiek kartų, apimtas tokios kančios, kurios neįmanoma aprašyti, Bokstelis norėjo įšokti naktį į van Berlė tulpyną, išdraskyti gėles, išrauti dantimis jų svogūnėlius ir net nugalabyti patį šeimininką, jeigu tas išdrįstų savo gėles ginti.

Bet nužudyti tulpę – neapsakomas nusikaltimas, žiūrint tikro gėlininko akimis.

Nužudyti žmogų – dar pusė bėdos.

Tačiau vis nauji van Berlė laimėjimai taip įsiutino Bokstelį, kad jis jau norėjo griebtis akmenų ar pagalių ir jais apmėtyti kaimyno tulpių lysves.

Bet jis suvokė, jog kitą rytą, pamatęs padarytą žalą, van Berlė viską apsvarstytų – ir kad namas stovi toli nuo gatvės, ir kad septynioliktame amžiuje akmenys ir pagaliai iš dangaus nekrinta, kaip amalekitų[23] laikais, – surastų nusikaltėlį, nors jis ir naktį darbavosi, ir šis būtų ne tik teismo nubaustas, bet ir visam gyvenimui užsitrauktų nešlovę visų Europos gėlininkų akyse. Tada Bokstelis nutarė griebtis gudrumo ir padaryti taip, kad niekas negalėtų jo įtarti.

Tiesa, jis ilgai suko galvą, kaip tai padaryti, bet pagaliau sugalvojo.

Vieną naktį jis susigavo dvi kates, surišo jų kojas dešimties pėdų ilgio virve ir numetė jas nuo tvoros ant geriausios lysvės, galima sakyti, karališkosios lysvės, kur augo ne tik „Kornelis de Vitas“, bet dar ir šviesiai baltos ir purpurinės „Brabantietės“, pilkšvos, raudonos ir skaisčiai raudonos „Marmurinės“, Harleme išvesta „Stebuklingoji“, be to, „Kolombinas tamsusis“ ir „Kolombinas šviesusis“.

Nukritusios nuo aukštos sienos tiesiai ant lysvės, išsigandusios katės puolė bėgti katra sau, kol jas sulaikė virvė. Negalėdamos toliau lėkti, klaikiai kniaukdamos, jos ėmė blaškytis į visas puses, maigydamos virve gėles. Tik po nuožmios kovos, trukusios ketvirtį valandos, joms pasisekė atpalaiduoti mazgą ir paspruktі.

Bokstelis, užsiglaudęs už klevo, naktį nieko nematė, tačiau iš klaikaus kačių

kniauksmo galėjo suprasti, koks ten vaizdas, ir jo širdį paliko pavydas, užleisdamas vietą džiugesiui. Baisiai norėdamas įsitikinti, kiek žalos yra padaręs, Bokstelis likosi stovėti ligi aušros, geisdamas savo akimis pamatyti, į ką kačių rietynės pavertė kaimyno lysves.

Nuo priešaušrio rūko jis sustingo į ragą, bet nejautė šalčio. Jį šildė keršto viltis. Konkurento skausmas atlygins jam už visas kančias.

Su pirmais saulės spinduliais atsidarė baltojo namo durys. Van Berlė ėjo prie lysvių šypsodamasis, kaip žmogus, kuris gerai miegojo savo lovoje ir saldžiai sapnavo.

Ūmai jis pastebi duobes ir kauburius ant tos žemės, kuri dar vakar buvo išlyginta kaip veidrodis; ūmai jis pastebi, kad simetriškos jo tulpių eilės yra išvartytos ir atrodo panašiai kaip kareivių batalionas, kurio vidury sprogo bomba.

Išbalęs kaip drobė, jis šoko bėgti prie lysvių.

Bokstelis suvirpėjo iš džiaugsmo. Penkiolika ar dvidešimt tulpių, sutryptų ir sumaigytų, gulėjo ant žemės, vienos nulenktos, kitos visai nulaužtos ir jau nuvytusios. Iš jų žaizdų tekėjo syvai – brangusis kraujas, kurį van Berlė būtų mielai atpirkęs savuoju.

Bet… o džiaugsmas van Berlė! O neapsakomas skausmas Boksteliui! Nė viena iš tų keturių tulpių, kurias norėjo nudaigoti pavyduolis, nebuvo sužalotos. Jos išdidžiai kėlė savo puikiąsias taures virš nuvytusių draugių. To užteko, kad van Berlė atsitokėtų. To užteko, kad springtų iš apmaudo žudikas. Jis rovėsi nuo galvos plaukus, matydamas, kad nusikaltimas neatnešė jokios naudos.

Van Berlė, krimsdamasis dėl jį ištikusios nelaimės, kuri galų gale buvo ne tokia didelė, kaip kad galėjo būti, nesuprato jos priežasties. Jis tik pasiklausinėjo ir sužinojo, kad naktį čia baisiai kniaukė katės. Bet jis ir pats matė, kad čia būta kačių – iš jų kojų pėdsakų ir plaukų kuokštų, paliktų mūšio lauke, ant kurių, kaip ir ant sumaigytų tulpių lapelių, abejingai virpėjo rasos lašai. Norėdamas išvengti panašios nelaimės ateityje, jis įsakė, kad naktį prie lysvių pastatytoje būdelėje nakvotų sargas.

Bokstelis girdėjo tą įsakymą. Jis matė, kaip būdelė buvo pastatyta dar tą pačią dieną; patenkintas, kad jo neįtarė, tačiau įtūžęs ant vargšo gėlininko dar labiau nei kada nors, ėmė laukti patogesnių progų.

Kaip tik tuo metu Harlemo miesto tulpių mėgėjų draugija paskyrė premiją tam, kas išaugins, – mes drįstame sakyti, pagamins, – didelę juodą tulpę be jokios dėmelės; tai buvo iššūkis visiems tulpių augintojams, turint galvoje, kad tais laikais niekur nebuvo net tamsiai rudos tulpės.

Žmonės pagrįstai kalbėjo, kad draugija gali skirti ne tik šimto tūkstančių florinų premiją, bet net ir dviejų milijonų, vis tiek niekas tokios tulpės neišaugins.

Ir vis dėlto tulpininkų pasaulis be galo susijaudino.

Kai kurie mėgėjai susižavėjo šita idėja, nors ir neturėjo vilties laimėti; tokia jau galinga gėlininkų vaizduotė; iš anksto žinodami, kad tai nepasiekiama svajonė, jie vis dėlto galvojo apie tą didžiąją juodąją tulpę, tokią pat fantastišką,

kaip Horacijaus juodoji gulbė ar prancūzų legendų baltasis strazdas[24].

Van Berlė buvo tarp tų gėlininkų, kurie susižavėjo pačia idėja; Bokstelis buvo vienas iš tų, kurie galvojo apie jos naudą.

Kai tik van Berlė įsikalė tą mintį į savo išmoningą ir atkaklią galvą, jis tuojau, viską apsvarstęs, ėmėsi ruošti sėklas, kad iš raudonų tulpių, kurias jis jau augino, gautų rudas, o iš rudų – tamsiai rudas.

Kitais metais van Berlė išaugino tamsiai rudų tulpių, ir Bokstelis jas matė jo lysvėse, o pats tebuvo išgavęs dar tik šviesiai rudą spalvą.

Galbūt reikėtų skaitytojams išdėstyti tas puikias teorijas, kurios teigia, kad tulpė gauna spalvą gamtos jėgų veikiama; gal mes susilauktume padėkos, jeigu įrodytume, kad nieko nėra negalima gėlininkui, kuris dėl savo talento ir kantrumo sugeba panaudoti saulės šilumą, vandens grynumą, žemės syvus ir oro dvelksmą. Tačiau mes neketiname rašyti traktato apie šias gėles, mums rūpi tik viena vienintelė tulpė. Todėl apie ją ir rašysime, nors anoji tema ir labai viliojanti.

Bokstelis, vėl prašoktas savo priešo, nebegalėjo auginti gėlių, o lyg pakvaišęs ėmė be perstojo sekti, ką daro van Berlė.

Jo varžovo namai stovėjo aikščioje vietoje. Saulės apšviestą gėlyną, kambarius su dideliais langais, pro kuriuos iš lauko matyti dėžės, spintos, dėžutės ir etiketės, pro žiūroną galėjai įžiūrėti kuo aiškiausiai. Bokstelio darže puvo svogūnėliai, dėžėse džiūvo daigai, lysvėse vyto tulpės, bet jis, nė kiek nesigailėdamas nei savęs, nei savo akių, žiūrėjo, kas dedasi van Berlė sklype. Atrodė, jis alsuoja tik ano tulpėmis, malšina troškulį jų vandeniu, minta minkšta puria žeme, kurioje auga tos brangiosios šaknys. Tačiau dar įdomesnių dalykų buvo galima išvysti jo kambaryje.

Kada laikrodis išmušdavo pirmą valandą, pirmą valandą nakties, van Berlė įeidavo į savo laboratoriją – didžiuliais langais kambarį, kurį labai gerai matė Bokstelis per savo žiūroną, ir vos tik langus ir sienas nušviesdavo mokslininko žvakių šviesa, pakeitusi dienos šviesą, Bokstelis matydavo, kaip dirba išradingojo varžovo genijus.

Jis matė, kaip šis atrenka svogūnėlius, kaip laisto juos skysčiais, norėdamas pakeisti jų spalvą. Bokstelis matė, kaip jis šildo kai kuriuos svogūnėlius, paskui juos sudrėkina ir nepaprastai kruopščiai ir sumaniai skiepija kitus. Vienus svogūnėlius jis laikė tamsoje, iš jų turėjo gauti juodą spalvą, kitus išdėliodavo priešais saulę ar lempą, – jų žiedai turėjo pražysti raudonai, o dar kitus laikydavo nuo vandens atsispindinčioje šviesoje, – iš jų turėjo išaugti baltosios tulpės.

Tą nekaltą magiją, vaikiškų svajonių ir vyriško genialumo vaisių, tą kruopštų, atkaklų darbą, kuriam Bokstelis jautėsi negabus, visą tą gyvenimą, visas tas mintis, visas viltis – viską pavyduolis matė pro savo žiūroną.

Keistas dalykas – toks domėjimasis ir meilė menui vis dėlto neužgesino Isakui žiauraus pavydo ir keršto troškimo. Kartais, nutaikęs į van Berlė savo žiūroną, jis vaizduodavosi šaunąs į jį iš taiklios muškietos ir ieškodavo pirštu gaiduko,

kuris turėtų suduoti van Berlė mirtiną smūgį.
Tačiau laikas palikti šiuodu žmones, vieną dirbantį, kitą stebintį, ir grįžti prie Kornelio de Vito, užtvankų valdytojo, atvykusio į savo gimtąjį miestą.

VII
LAIMINGAS ŽMOGUS SUSIDURIA SU NELAIME

Sutvarkęs savo šeimos reikalus, 1672 metų sausio mėnesį Kornelis aplankė savo krikštasūnį Kornelijų van Berlė.

Artėjo vakaras.

Nors Kornelis ir ne koks buvo sodininkas, nors ir ne per daugiausia domėjosi menu, vis dėlto jis apžiūrėjo visą namą nuo dirbtuvės iki šiltnamio, nuo paveikslų iki tulpių. Jis padėkojo krikštasūniui už tokios puikios tulpės pavadinimą jo vardu. Jis maloniai kalbėjosi su van Berlė kaip tėvas su sūnum. Ir tuo metu, kai jis apžiūrinėjo šias van Berlė brangenybes, prie laimingojo žmogaus durų susirinko smalsi ir net pagarbi minia.

Žmonių bruzdesys atkreipė Bokstelio dėmesį; jis tuolaik valgė prie savo židinio.

Jis pasiteiravo, kas čia dedasi, o sužinojęs tuojau įsikraustė į savo stebyklą. Ir ten, nepaisydamas šalčio, ėmė žiūrėti pro savo žiūroną.

Nuo 1671 metų rudens žiūronas jam menkai tebuvo reikalingas. Gležnos tulpės, kaip tikri Rytų kūdikiai, neauga žiemą lauke. Joms reikia kambarių, minkštai paklotų dėžių ir švelnios krosnių šilumos. Todėl Kornelijus leido žiemą savo laboratorijoje tarp knygų ir paveikslų. Jis tik retkarčiais įeidavo į kambarį, kur buvo laikomi tulpių svogūnėliai, ir tai tik norėdamas įleisti kada ne kada danguje pasirodančios saulės spindulių, kuriuos jis pagaudavo pro stiklo langą lubose.

Kai tą vakarą, apie kurį kalbame, van Berlė kartu su tarnais aprodė Korneliui visą namą, šis tyliai tarė:

– Sūnau, išprašykite tarnus ir pasistenkite, kad trumpam liktume vieni.

Kornelijus nusilenkė sutikdamas. Paskui garsiai tarė:

– Gal teiksitės, pone, dabar apžiūrėti tulpių džiovyklą?

Džiovykla! Tai tarsi pandemoniumas[25], lobių saugykla, tai sancta sanctorum[26], kur joks pašalinis negali įeiti, kaip kadaise į Delfus[27].

Niekada tarnas nėra į ją įkėlęs savo įžūlios kojos, kaip būtų pasakęs didysis Rasinas[28], išgarsėjęs toje epochoje. Kornelijus įsileisdavo tenai atsargiai iššluoti tik seną tarnaitę, savo žindyvę, kuri nuo tos dienos, kai Kornelijus ėmė auginti tulpes, nebedrįso paskaninti kepsnio svogūnu, bijodama apsirikti ir netyčiomis iškepti kokį savo augintinio dievinamą svogūnėlį.

Taigi išgirdę žodį „džiovykla“, tarnai, nešę žvakides, pagarbiai pasitraukė. Kornelijus paėmė iš vieno žvakę ir nusivedė savo krikštatėvį į tą kambarį.

Dar pridursime, kad džiovykla buvo tas pats didžialangis kambarys, į kurį Bokstelis nuolat laikė atsukęs savo žiūroną.

Pavyduolis, žinoma, jau laukė. Pirmiausia jis pamatė, kaip nušvito sienos ir

stiklai. Paskui pasirodė du šešėliai. Vienas iš jų, aukštas, didingas, griežtas, atsisėdo už stalo, ant kurio Kornelijus pastatė žvakidę. Bokstelis pažino blyškaus veido Kornelį de Vitą, kurio ilgi, per vidurį perskirti plaukai krito ant pečių.

Vyriausiasis užtvankų valdytojas, pasakęs Kornelijui keletą žodžių, kurių prasmės pavyduolis iš lūpų judėjimo negalėjo suprasti, ištraukė iš užančio ir padavė jam rūpestingai užantspauduotą baltą paketą. Iš to, kaip Kornelijus paėmė tą paketą ir padėjo į vieną savo spintą, Bokstelis galėjo spėti, kad tai labai svarbūs dokumentai.

Iš pradžių jis pamanė, kad brangiajame pakete yra kokie nors svogūnėliai, ką tik atgabenti iš Bengalijos arba iš Ceilono, bet tuojau sumojo, kad Kornelis neaugina tulpių, o bendrauja tik su žmonėm, kurie atrodo daug prasčiau už tulpes ir iš kurių dar sunkiau sulaukti žiedų.

Tad Bokstelis nusprendė, kad pakete yra tik popieriai ir kad tie popieriai susiję su politika.

Bet kam reikalingi Kornelijui popieriai, susiję su politika? Juk mokslininkas Kornelijus ne tik gynėsi nuo to mokslo, bet dargi sakė jį esant labiau įtartiną už chemiją ir net alchemiją.

Be abejo, Kornelis, jausdamasis prarandąs populiarumą tarp savo tėvynainių, davė tą paketą krikštasūniui van Berlė, kad pasaugotų. Tai, žinoma, gudriai sugalvota, nes pas Kornelijų, abejingą bet kokioms politinėms intrigoms, niekas neis tų popierių ieškoti.

Be to, jeigu pakete būtų buvę svogūnėliai, – o Bokstelis gerai pažinojo savo kaimyną, – Kornelijus nebūtų ištvėręs, tučtuojau būtų apžiūrėjęs ir tinkamai įvertinęs gautas dovanas.

O dabar jis tik rūpestingai paėmė paketą iš užtvankų valdytojo rankų, taip pat rūpestingai įdėjo į stalčių, pastumdamas į patį galą pirmiausia turbūt dėl to, kad nebūtų matyti, o antra, – kad neužimtų per daug vietos, skirtos svogūnėliams.

Kai paketas buvo įdėtas į stalčių, Kornelis de Vitas atsistojo, paspaudė ranką krikštasūniui ir žengė durų link.

Kornelijus skubiai stvėrė žvakidę ir šoko į priekį pašviesti kelio.

Šviesa pamažu blanko ir dingo iš džiovyklos, paskui vėl pasirodė laiptuose, paskui prieškambaryje ir pagaliau gatvėje, kuri dar tebebuvo pilna žmonių, norinčių pamatyti užtvankų valdytoją lipant į karietą.

Pavyduolis teisingai nuspėjo. Pakete, kurį Kornelis įdavė savo krikštasūniui ir kurį taip rūpestingai paslėpė, buvo pono de Luvua laiškai Janui de Vitui.

Tačiau iš Kornelio pasakojimo broliui žinom, kad krikštasūnis ničnieko nenutuokė apie politinę tų popierių vertę.

De Vitas krikštasūniui buvo davęs tik vieną nurodymą, kad tas be jo paties arba be jo raštelio ničniekam paketo neatiduotų.

Ir Kornelijus, kaip mes jau matėme, įdėjo tą paketą į spintą su retais tulpių svogūnėliais.

Užtvankų valdytojui išvažiavus, triukšmui nutilus ir šviesoms užgesus, mūsų mokslininkui tas paketas visai išėjo iš galvos. Užtat Bokstelis, priešingai, juo

labai susidomėjo; kaip tas prityręs vairininkas, jis matė, jog paketas yra nelyginant tolimas, vos įžiūrimas debesėlis, kuris artėdamas didėja ir neša su savimi audrą.

Tokios tat mūsų apysakos gairės, sukaišiotos toje trąšioje žemėje, kuri plyti tarp Dordrechto ir Hagos. Tas, kuris norės, tegul eina pagal jas į ateitį, atsiskleisiančią kituose skyriuose; savo ruožtu mes ištesėjome, ką buvome žadėję, ir įrodėme, kad nei Kornelis, nei Janas de Vitas niekada neturėjo tokio žiauraus priešo visoje Olandijoje kaip Kornelijaus van Berlė priešas, jo kaimynas Isakas Bokstelis.

Nieko apie tai nenujausdamas, mūsų gėlininkas žengė dar vieną žingsnį prie Harlemo miesto gėlininkų draugijos sumanymo: iš tamsiai rudos tulpės jis išaugino juosvai rudą, lyg deginta kava.

Atėję pas van Berlė tą pačią dieną, kai Hagoje vyko šiurpūs įvykiai, apie kuriuos mes jau pasakojome, vidurdienį būtume jį radę prie vienos iš lysvių, kasant dar nevaisingus tos tamsiosios tulpės svogūnėlius, kuri turėjo pražysti 1673 metų pavasarį, o iš jos jau turėjo išaugti garsioji juodoji tulpė, kurios taip laukė Harlemo miesto gėlininkų draugija.

Taigi 1672 metų rugpjūčio 20 dieną, pirmą valandą, Kornelijus buvo savo džiovykloje. Užkėlęs kojas ant stalo pakojos, alkūnes atrėmęs į staltiesę, jis gėrėjosi trimis mažais jaunučiais svogūniukais nuo ką tik iškasto svogūnėlio. Jaunikliai buvo sveiki, nesužaloti, tobuli; juose slypėjo neįkainojamas mokslo ir gamtos vaisius, kuris, bandymui pasisekus, turėjo amžiams išgarsinti Kornelijaus van Berlė vardą.

– Aš išauginsiu didžiąją juodąją tulpę, – kalbėjo pats su savimi Kornelijus, vartydamas svogūnėlius. – Gausiu pažadėtąją premiją – šimtą tūkstančių florinų. Aš juos išdalysiu Dordrechte vargšams, ir taip atslūgs neapykanta, kuri kyla prieš kiekvieną turtuolį maištų metu; tada, nebijodamas nei respublikonų, nei oranžistų, galėsiu ir toliau laikyti savo puikųjį gėlyną. Man nereikės daugiau būgštauti, jog, kilus maištui, Dordrechto prekybininkai ir jūrininkai atėję išraus mano svogūnėlius, kad galėtų pavalgydinti savo šeimas, kaip jie kartais patyliukais grasina, išgirdę mane pirkus tulpę už du ar tris šimtus florinų. Nuspręsta, aš išdalysiu vargšams šimtą tūkstančių florinų, visą Harlemo miesto skirtą premiją. Nors…

Ištaręs tą „nors“, Kornelijus mažumą patylėjo ir atsiduso.

– Nors, – tęsė jis, – būtų labai malonu už tą šimtą tūkstančių florinų padidinti gėlyną arba net nukeliauti į Rytus – į gražių gražiausiųjų gėlių tėvynę.

Deja, neverta daugiau apie tai svajoti: muškietos, vėliavos, būgnai ir proklamacijos – štai kas dabar viešpatauja.

Va Berlė pažvelgė į dangų ir atsiduso.

Paskui, vėl žiūrėdamas į svogūnėlius, kurie jam rūpėjo daug labiau negu muškietos, būgnai, vėliavos ir proklamacijos, jis kalbėjo:

– Štai gražieji mano svogūnėliai, kokie jie lygūs, kokios nuostabios formos, kaip dvelkia nuo jų liūdesys, žadantis mano tulpei juodmedžio spalvą! Gysliukės

jų luobelėje tokios plonytės, kad nė neįžiūrėsi plika akimi. Tikriausiai nė viena dėmelė nesuteps gedulingo apdaro šios gėlės, kuri mano dėka išvys pasaulį.

Kokiu vardu pavadinti šį mano svajų, mano darbo, mano minčių kūdikį? *Tulipa nigra*[29] *Barlaensis*… Taip, *Barlaensis*. Puikus vardas. Visi Europos tulpių augintojai, galima sakyti, visa Europa krūptelės, kai garsas apie tai pasklis po visas keturias pasaulio šalis.

– Didžioji juodoji tulpė rasta!

– Kaip ji pavadinta? – paklaus mėgėjai.

– Tulipa nigra Barlaensis.

– Kodėl Barlaensis?

– Todėl, kad jos kūrėjas van Berlė, – bus atsakyta.

– O kas tas van Berlė?

– Tai tas, kuris jau išaugino penkias naujas rūšis: „Žaną“, „Janą de Vitą“, „Kornelį“ ir t. t.

Na, ką gi, tegul tai bus mano šlovės troškulys. Bet jis niekam neišspaus ašarų. O apie mano Tulipa nigra Barlaensis bus kalbama ir tada, kai apie mano krikštatėvį, tą didįjį politiką, gal bus žinoma tik iš tulpės, kuriai daviau jo vardą.

Žavingieji svogūnėliai!

Kai mano tulpė pražys, – tęsė Kornelijus, – ir jeigu iki to laiko bruzdėjimai Olandijoje nurims, aš išdalysiu vargšams penkiasdešimt tūkstančių florinų, – juk pagaliau tai nemaža žmogui, kuris, šiaip ar taip, niekam nieko neskolingas. Kitus penkiasdešimt tūkstančių florinų išleisiu moksliniams tyrimams. Su šitais penkiasdešimt tūkstančių florinų aš išauginsiu kvepiančią tulpę. O, jeigu man pavyktų įskiepyti tulpei rožės arba gvazdiko kvapnumą, arba, dar geriau, visiškai naują aromatą! Jeigu galėčiau grąžinti šitai gėlių valdovei jos natūralų kvapnumą, kurio ji neteko pereidama iš savo Rytų sosto į Europos sostą, tą aromatą, kuriuo ji kvepia Indijoje, Goa, Bombėjuje, Madrase ir ypač toje saloje, kur kadaise, kaip tvirtinama, buvęs žemės rojus ir kuri vadinasi Ceilonas. O, kokia garbė! Tada, prisiekiu, geriau sutikčiau būti Kornelijum van Berlė negu Aleksandru Didžiuoju, Cezariu arba Maksimilianu[30].

O, žavingieji svogūnėliai!..

Kornelijus saldžiai užsisvajojo.

Staiga skambutis jo kabinete suskambėjo garsiau nei paprastai.

Kornelijus krūptelėjo, pridengė ranka svogūnėlius ir atsisuko.

– Kas ten?

– Pone, – atsiliepė tarnas, – tai pasiuntinys iš Hagos.

– Pasiuntinys iš Hagos? Ko jam reikia?

– Pone, tai Krakė.

– Krakė, ištikimasis Jano de Vito tarnas? Gerai, gerai, tegul jis palaukia.

– Aš negaliu laukti, – suskambėjo balsas koridoriuje.

Ir tuo metu, nieko nepaisydamas, Krakė įžengė į džiovyklą.

Tarno įsiveržimas į džiovyklą buvo toks negirdėtas dalykas tuose namuose, kad Kornelijus van Berlė, tai pamatęs, konvulsyviai trūktelėjo ranką, kuria buvo

pridengęs svogūnėlius, ir du iš jų nuriedėjo žemėn: vienas – po gretimu stalu, kitas – į židinį.

– Po velnių! – suriko Kornelijus, puldamas paskui svogūnėlius. – Kas nutiko, Krakė?

– Štai, – tarė Krakė, padėdamas raštelį ant stalo, kur tebebuvo trečias svogūnėlis. – Jūs turite kuo greičiausiai perskaityti šitą laišką.

Ir Krakė, kuris tarėsi pastebėjęs Dordrechto gatvėse panašų subruzdimą, kaip ir Hagoje, smuko atgal, net neatsigręždamas.

– Gerai, gerai, mano mielas Krakė, – kalbėjo Kornelijus, imdamas iš po stalo brangųjį svogūnėlį, – perskaitysime, perskaitysime tavo laišką.

Pakėlęs svogūnėlį ir pasidėjęs ant delno, jis ėmė atidžiai apžiūrinėti.

– Na štai, vienas sveikas. Velnias tas Krakė! Šitaip tu man pulk į džiovyklą. O dabar apžiūrėsime kitą.

Nepaleisdamas iš rankų bėglio, van Berlė nuėjo prie židinio ir atsiklaupęs ėmė kapstyti pelenus, kurie, laimė, buvo šalti.

Netrukus jis rado antrąjį svogūnėlį.

– Na, štai ir jis.

Ir, žiūrinėdamas jį beveik su tėvišku atidumu, tarė:

– Sveikas, kaip ir pirmasis.

Tuo metu, kai Kornelijus dar klūpodamas žiūrinėjo antrąjį svogūnėlį, durys taip smarkiai sudrebėjo, o paskui taip triukšmingai atsidarė, kad Kornelijus pajuto, kaip iš įniršio, to kvailo patarėjo, įsidegė veidas ir ausys.

– Kas ten dar? – suriko jis. – Ar jūs proto netekot!

– Pone, pone! – sušuko tarnas, įbėgdamas į džiovyklą. Jis buvo dar labiau išblyškęs ir išsigandęs negu Krakė.

– Na, kas? – paklausė Kornelijus, nujausdamas nelaimę iš to, kad net dukart buvo sulaužyta jo namų taisyklė.

– O pone, bėkite, bėkite greičiau! – šaukė tarnas.

– Bėgti? Kodėl?

– Pone, namai pilni kareivių!

– Ko jiems reikia?

– Jie jūsų ieško.

– Kam?

– Jie nori jus suimti.

– Mane suimti?

– Taip, pone, su jais ir teisėjas.

– Ką tai galėtų reikšti? – paklausė van Berlė, spausdamas rankoje abu svogūnėlius, ir sumišęs pažvelgė į laiptus.

– Jie ateina, jie ateina čia! – suriko tarnas.

– O mano gerasis pone, o mano brangiausias kūdiki! – šaukė žindyvė, kuri irgi įpuolė į džiovyklą. – Pasiimkite auksą, brangenybes ir bėkite, bėkite!

– Bet pro kur aš bėgsiu? – paklausė van Berlė.

– Šokite pro langą!

– Iš dvidešimt penkių pėdų?
– Jūs nukrisit ant minkštos žemės.
– Taip, bet aš nukrisiu ant savo tulpių.
– Vis tiek šokite!
Kornelijus pasiėmė trečiąjį svogūnėlį, priėjo prie lango, atidarė jį, bet pagalvojęs, kokia žala bus padaryta jo lysvėms, išsigando labiau negu aukštumo.
– Nieku būdu, – tarė jis ir žengė žingsnį atgal.
Tuo metu laiptuose pasirodė kareivių alebardos.
Žindyvė iškėlė rankas.
O Kornelijus? Reikia jį pagirti (ne kaip žmogų, o kaip gėlininką), kad visas jo rūpestis buvo brangieji svogūnėliai.
Jis akimis ieškojo popieriaus, į kurį galėtų juos suvynioti; ant stalo pastebėjo Krakė padėtą Biblijos lapą, paėmė jį ir, iš didelio susijaudinimo net pamiršęs, iš kur tas čia atsirado, suvyniojo į jį visus tris svogūnėlius, įsikišo į užantį ir ėmė laukti, kas bus toliau.
Tą akimirką įėjo teisėjas su kareiviais.
– Ar jūs esate daktaras Kornelijus van Berlė? – paklausė teisėjas, nors puikiai pažinojo jaunuolį. Dabar jis elgėsi pagal teismo nustatytas taisykles, ir tai, kaip žinoma, suteikia tardymui itin rimtą pobūdį.
– Taip, aš, pone van Spenenai, – atsakė Kornelijus, mandagiai nusilenkdamas teisėjui. – Ir jūs tai puikiai žinote.
– Atiduokite sąmokslo dokumentus, kuriuos slepiate.
– Sąmokslo dokumentus? – pakartojo Kornelijus, apstulbintas tokių žodžių.
– O, neapsimeskite nustebęs.
– Prisiekiu jums, pone van Spenenai, aš nežinau, ką jūs norite pasakyti.
– Tada, daktare, aš jums padėsiu, – atsakė teisėjas. – Atiduokite mums tuos popierius, kuriuos sausio mėnesį paslėpė pas jus išdavikas Kornelis de Vitas.
Kornelijus atsitokėjo.
– Štai jūs jau pradedate atsiminti, ar ne? – tarė van Spenenas.
– Žinoma, bet jūs kalbėjote apie sąmokslo popierius, o tokių aš neturiu.
– A, jūs neigiate?
– Be abejo.
Teisėjas apmetė akimis visą kambarį.
– Kur yra kambarys, vadinamas džiovykla? – paklausė jis.
– Mes kaip tik jame esame.
Teisėjas dirstelėjo į nedidelį raštelį virš popierių, kuriuos laikė rankoje.
– Gerai, – ryžtingai tarė jis ir pasisuko į Kornelijų. – Jūs man atiduosite tuos popierius? – paklausė.
– Bet aš negaliu, pone van Spenenai, tie popieriai ne mano, jie tik palikti saugoti ir todėl jų negalima liesti.
– Daktare Kornelijau, – tarė teisėjas, – vyriausybės vardu įsakau jums atidaryti šitą stalčių ir atiduoti jame esančius popierius.
Ir teisėjas pirštu parodė į spintos, stovinčios prie židinio, trečią stalčių.

Iš tiesų tame stalčiuje ir gulėjo paketas, kurį vyriausiasis užtvankų valdytojas buvo palikęs savo krikštasūniui; policija, kaip matyti, buvo gerai informuota.

– O, jūs nenorite, – pasakė van Spenenas, pamatęs, kad Kornelijus tebestovi apstulbęs. – Tuomet aš pats atidarysiu.

Teisėjas ištraukė stalčių iki galo ir pirmiausia pamatė apie porą dešimčių svogūnėlių, rūpestingai sudėliotų eilėmis su užrašais, paskui rado ir popierių ryšulėlį, kuris ten gulėjo nuo to laiko, kai buvo Kornelio de Vito paduotas.

Teisėjas sutrupino antspaudą, atplėšė voką, metė godų žvilgsnį į pirmuosius lapus ir rūsčiai sušuko:

– A! Teismas vis dėlto gavo nemelagingas žinias!

– Paaiškinkit, – paklausė Kornelijus, – kas čia yra?

– O, pone van Berlė, baikite dėjęsis nekaltu avinėliu ir eikite paskui mane.

– Kaip tai suprasti? – sušuko daktaras.

– Valstybės vardu aš jus areštuoju.

Vilhelmo Oraniečio vardu kol kas dar nebuvo areštuojama: jis dar per mažai buvo išbuvęs štathalteriu.

– Mane areštuojat? – suriko Kornelijus. – Bet ką gi aš padariau?

– Tai man nerūpi, daktare, jūs išsiaiškinsite su savo teisėjais.

– Kur?

– Hagoje.

Apstulbęs Kornelijus pabučiavo savo alpstančią žindyvę, padavė ranką verkiantiems tarnams ir nusekė paskui teisėją. Tas pasodino jį į karietą kaip valstybinį nusikaltėlį ir liepė nedelsiant vežti į Hagą.

VIII
ĮSIBROVIMAS

Nesunku suprasti, kad visa tai, kas įvyko, buvo velniškas minhero Isako Bokstelio darbas.

Mes žinome, kad pro žiūroną jis stebėjo visas Kornelio de Vito ir jo krikštasūnio pasimatymo smulkmenas.

Mes žinome, kad jis nieko negirdėjo, bet viską matė.

Mes žinome, kad iš to, kaip Kornelijus rūpestingai paėmė paketą ir padėjo į tą stalčių, kur laikydavo vertingiausius svogūnėlius, Bokstelis suvokė, kokios didelės svarbos buvo popieriai, kuriuos vyriausiasis užtvankų valdytojas patikėjo savo krikštasūniui.

Kai tik Bokstelis, daug atidžiau sekęs politiką už savo kaimyną Kornelijų, sužinojo, kad Kornelis de Vitas kaip valstybės išdavikas suimtas, jam tuojau dingtelėjo, jog pakaktų tik vieno žodžio, ir krikštasūnis būtų suimtas kaip ir jo krikštatėvis.

Nors Bokstelis ir labai džiaugėsi, bet pagalvojęs, kad Kornelijus gali atsidurti ant ešafoto, jis sudrebėjo.

Piktos mintys baisios tuo, kad piktos širdys pamažu su jomis apsipranta.

Be to, Bokstelis ramino save šiuo sofizmu:

„Kornelis de Vitas yra blogas pilietis, jeigu jis kaltinamas valstybės išdavimu ir yra suimtas. O aš esu doras pilietis, jeigu manęs niekuo nekaltina ir esu laisvas kaip vėjas. Taigi, jei Kornelis de Vitas yra blogas pilietis, o tai neginčytinas faktas, kadangi jis kaltinamas valstybės išdavimu ir yra suimtas, tai jo bendrininkas Kornelijus van Berlė yra dar blogesnis už jį.

Vadinasi, jeigu aš esu doras pilietis, o visų dorų piliečių pareiga yra pranešinėti apie blogus piliečius, tai aš, Isakas Bokstelis, būtinai turiu pranešti apie Kornelijų van Berlė.“

Tačiau šie samprotavimai, nors ir labai atrodo teisingi, nebūtų sukurstę Bokstelio ir galbūt pavyduolis nebūtų pasidavęs paprastam keršto troškimui, graužusiam jo širdį, jeigu pavydo demonas nebūtų išvien ėjęs su godumo demonu.

Bokstelis žinojo, kokią pažangą buvo padaręs van Berlė, augindamas juodąją tulpę.

Nors ir labai kuklus buvo daktaras Kornelijus van Berlė, jis negalėjo nuslėpti nuo savo artimųjų, kad yra beveik tikras, jog 1673 metais laimėsiąs šimto tūkstančių florinų premiją, skirtą Harlemo miesto gėlininkų draugijos.

Štai tas beveik tvirtas Kornelijaus van Berlė įsitikinimas ir buvo lyg kokia karštinė, kamuojanti Isaką Bokstelį.

Jeigu Kornelijus būtų suimtas, tai namie kiltų didelis sąmyšis, ir naktį po suėmimo niekam nė į galvą neateitų saugoti jo tulpes.

Tą naktį Bokstelis perliptų per tvorą ir, žinodamas, kur yra garsiosios juodosios tulpės svogūnėlis, jį pasiimtų. Juodoji tulpė, užuot pražydusi Kornelijaus sode, žydėtų pas jį, ir šimto tūkstančių florinų premiją gautų ne Kornelijus, o jis, o kur dar didžiulė garbė pavadinti naująją gėlę Tulipa nigra Boxtellensis. Taigi būtų patenkintas ne tik jo keršto troškimas, bet ir godumas.

Rytą vakarą jo mintys sukosi apie didžiąją juodąją tulpę, jis ir sapnuodavo tik ją.

Pagaliau rugpjūčio 19-ąją, apie antrą valandą dienos, pagunda pasidarė tokia didelė, kad Isakas jau nebepajėgė spirtis. Jis parašė anoniminį skundą, kurio tikslumas negalėjo sukelti abejonių dėl jo teisingumo, ir pasiuntė jį paštu.

Tą patį vakarą vyriausiasis teisėjas gavo šį skundą. Tučtuojau jis liepė savo kolegoms susirinkti kitą rytą į posėdį. Rytą jie susirinko, nutarė suimti van Berlė ir įsakymą vykdyti pavedė ponui van Spenenui.

Van Spenenas – mes tai matėme – pareigą atliko kaip doras olandas ir Korneliją van Berlė suėmė kaip tik tuo metu, kai Hagos oranžistai niokojo Kornelio ir Jano de Vitų kūnus.

Ar iš gėdos, ar iš silpnadvasiškumo, tą dieną Isakas Bokstelis nedrįso nukreipti savo žiūrono nei į sodą, nei į laboratoriją, nei į džiovyklą. Jis ir taip pernelyg gerai žinojo, kas dėsis vargšo daktaro Kornelijaus namuose. Jis neatsikėlė net tada, kai jo vienintelis tarnas, pavyduliaujantis van Berlė tarnams ne mažiau kaip Bokstelis jų ponui, įėjo į kambarį.

Bokstelis jam pasakė:

– Aš šiandien nesikelsiu, aš sergu.

Apie devintą valandą jis išgirdo bruzdesį gatvėje ir krūptelėjo. Tada jis buvo labiau išblyškęs už tikrą ligonį ir drebėjo labiau, negu drugio krečiamas.

Įėjo tarnas. Bokstelis palindo po antklode.

– O pone, – sušuko tarnas, kuris nuvokė, kad, dejuodamas dėl jų kaimyną ištikusios nelaimės, praneš savo ponui gerą žinią, – o pone, jūs nežinote, kas dabar darosi?

– Iš kur aš galiu žinoti? – vos girdimai atsakė Bokstelis silpnu balsu.

– Pone, dabar atėjo suimti jūsų kaimyno Kornelijaus van Berlė už valstybės išdavimą.

– Ką tu sakai! – sumurmėjo Bokstelis silpstančiu balsu. – Ar gali būti?

– Bent taip šneka; be to, aš ir pats mačiau, kaip pas jį nuėjo teisėjas van Spenenas su šauliais.

– Na, jeigu tu pats matei, tai kas kita, – atsakė Bokstelis.

– Dėl visa ko aš dar kartą nueisiu pasižvalgyti, – pasakė tarnas. – Ir, būkite ramus, pone, jūs viską žinosite.

Bokstelis tik galvos linktelėjimu paskatino savo tarno uolumą.

Tarnas išėjo ir po ketvirčio valandos grįžo.

– O pone, – kalbėjo jis, – viskas, ką jums sakiau, – gryna tiesa.

– Argi?

– Ponas van Berlė suimtas, jį pasodino į karietą ir išvežė į Hagą.

– Į Hagą?
– Taip, ir ten, kaip žmonės šneka, jam bus riesta.
– O ką šneka?
– Tik pamanykite, pone, – tiesa, tai dar tik gandai, – šneka, kad miestiečiai dabar žudo Kornelį ir Janą de Vitus.
– O!.. – suvaitojo, arba, tikriau, sušvokštė Bokstelis, užsimerkdamas, kad nematytų to baisaus paveikslo, kuris iškilo jam prieš akis.
– Velniai rautų, – tarė išeidamas tarnas, – Isakas Bokstelis, matyt, tikrai serga, jeigu išgirdęs tokią naujieną, neiššoko iš lovos.
Iš tiesų Isakas Bokstelis sunkiai sirgo, jis sirgo kaip žmogus, nužudęs kitą žmogų. Tačiau jis nužudė žmogų, turėdamas dvejopą tikslą. Pirmasis jau buvo įvykdytas, dabar beliko įvykdyti antrąjį.
Artėjo naktis.
Bokstelis jos laukė.
Sutemus jis atsikėlė.
Paskui įlipo į savo klevą.
Jis teisingai buvo numatęs, – tulpės niekam nerūpėjo; namie viskas buvo apversta aukštyn kojom.
Bokstelis girdėjo, kaip išmušė dešimtą valandą, paskui vienuoliktą, dvyliktą.
Vidurnaktį besidaužančia širdimi, virpančiomis rankomis, mirtinai išblyškusiu veidu jis išlipo iš medžio, pasiėmė kopėčias, pasistatė prie tvoros ir, užkopęs ant priešpaskutinio skersinio, įsiklausė.
Visur buvo ramu. Joks garsas nedrumstė tylos.
Visuose namuose degė tik vienas žiburys. Jis spingsėjo žindyvės kambaryje.
Tamsa ir tyla padrąsino Bokstelį.
Jis permetė koją per tvorą, stabtelėjo, paskui, įsitikinęs, kad nėra ko bijoti, perkėlė kopėčias iš savo sodo į Kornelijaus ir nulipo jomis žemyn.
Gerai žinodamas, kur pasodinti būsimosios juodosios tulpės svogūnėliai, jis pasileido į tą pusę, bet ne tiesiai per lysves, o tarplysviais, kad nepaliktų pėdsakų. Atėjęs į tą vietą, jis, nesitverdamas iš džiaugsmo, sukišo rankas į purią žemę.
Jis nieko nerado ir tarėsi suklydęs. Kaktą išmušė prakaitas. Jis pasirausė šalimais – nieko. Pasirausė dešinėje – nieko, kairėje – nieko.
Jis vos nepamišo, kai pagaliau pastebėjo, kad žemė surausta dar rytą.
Iš tiesų tuo metu, kai Bokstelis gulėjo lovoje, Kornelijus nuėjo į savo gėlyną, iškasė svogūną ir, kaip matėme, išskaidė jį į tris svogūnėlius.
Bokstelis niekaip negalėjo atsitraukti nuo tos vietos. Jis išakėjo rankomis daugiau nei dešimties kvadratinių pėdų plotą.
Pagaliau neliko jokių abejonių.
Pakvaišęs iš įtūžio, nubėgo prie kopėčių, užlipęs peržengė tvorą, vėl perkėlė kopėčias iš Kornelijaus pusės į savo, numetė jas ir pats nušoko iš paskos.
Ūmai jį nusmelkė paskutinė viltis.
Svogūnėliai yra džiovykloje!

Reikia nusigauti į džiovyklą. Ten jis turi juos rasti.

O ten įlįsti ne sunkiau, kaip į sodą. Džiovyklos langai buvo pakeliami ir nuleidžiami, lyg šiltnamio. Kornelijus van Berlė rytą juos buvo atidaręs, ir niekas nesusiprato uždaryti.

Svarbiausia buvo rasti gana aukštas kopėčias, dvidešimties pėdų ilgio vietoj dvylikos.

Toje gatvėje, kur gyveno, Bokstelis kartą buvo matęs prie remontuojamo namo didžiules kopėčias. Tos kopėčios tikriausiai tiktų, jeigu darbininkai nebus kur nunešę.

Jis nubėgo prie to namo. Kopėčios tebestovėjo. Bokstelis griebė jas ir su dideliu vargu atsitempė į savo daržą. Dar su didesniu vargu pastatė jas prie Kornelijaus namo sienos.

Kopėčios kaip tik siekė viršutinį langelį.

Bokstelis įsidėjo į kišenę uždegtą slaptą žibintuvėlį, užlipo kopėčiomis ir įsirangė į džiovyklą.

Įžengęs į tą šventovę, jis sustojo ir atsirėmė į stalą. Jam pakirto kojas, širdis pašėlusiai daužėsi.

Čia buvo klaikiau negu sode. Erdvė tarsi panaikina daiktų neliečiamybę. Tas, kuris drąsiai peršoka tvorą arba perlipa sieną, dažnai sustoja prie kambario durų ar lango.

Sode Bokstelis buvo tik niekadėjas, kambaryje jis buvo vagis.

Vis dėlto jis įsidrąsino; juk patyręs tiek vargo, negalėjo išeiti iš čia tuščiomis rankomis.

Jis ilgai ieškojo, atidarinėdamas ir uždarinėdamas visus stalčius, net ir tą garsųjį, kuriame buvo laikomas paketas, toks nelemtas Kornelijui. Jis rado „Žaną“, „de Vitą“, pilkąją tulpę ir degintos kavos spalvos tulpę – visos su etiketėmis ir užrašais, kaip botanikos sode, tačiau juodosios tulpės, arba, tikriau, svogūnėlių, kuriuose ji dar slypėjo prieš pražysdama, niekur nebuvo.

Vis dėlto sėklų ir svogūnėlių knygoje, kurią van Berlė vedė daug rūpestingiau ir tiksliau, nei buvo vedama žymiausių Amsterdamo firmų buhalterija, Bokstelis rado šias eilutes:

„Šiandien, 1672 metų rugpjūčio 20 d., aš iškasiau puikiosios juodosios tulpės svogūną ir gavau tris nuostabius svogūnėlius.“

– Svogūnėlius! Svogūnėlius! – staugė Bokstelis, griozdamas po visą džiovyklą. – Kur jis galėjo juos paslėpti?

Ūmai jis trenkė kumščiu sau į kaktą ir sušuko:

– O, paskutinis kvailys! O, prakeiktas Bokstelis! Argi kas skirsis su tais svogūnėliais?! Argi juos kas paliks Dordrechte, išvažiuodamas į Hagą! Argi galima gyventi be savo svogūnėlių, kai tie svogūnėliai yra garsiosios juodosios tulpės?! Tas niekšas spėjo juos pasiimti! Jis juos turi, jis nusivežė juos į Hagą!

Tai buvo spindulys, nušvietęs visą Bokstelio nusikaltimo tuštumą.

Bokstelis, kaip perkūno trenktas, griuvo ant to paties stalo, į tą pačią vietą, kur prieš keletą valandų nelaimingasis van Berlė ilgai gėrėjosi juodosios tulpės

svogūnėliais.
– Na, ką gi, – tarė pavyduolis, pakeldamas mirtinai išblyškusį veidą, – jeigu jis juos turi, tai galės saugoti tik tol, kol gyvas…
Ir, taip niekšingai pagalvojęs, šlykščiai išsiviepė.
– Svogūnėliai yra Hagoje, – tarė jis. – Vadinasi, aš negaliu ilgiau pasilikti Dordrechte.
Į Hagą, paskui svogūnėlius į Hagą!
Ir Bokstelis, pamiršęs, kad palieka didžiulius turtus – nes jam nepaprastai rūpėjo tik toji neįkainojama brangenybė, – išlindo pro langą, nusileido kopėčiomis, nunešė tą vagystės įrankį ten, iš kur buvo paėmęs, ir kaip grobuonis urgzdamas grįžo namo.

IX
ŠEIMOS KAMERA

Maždaug apie vidurnaktį vargšas van Berlė buvo uždarytas Biuitenhofo kalėjime.

Roza teisingai buvo atspėjus. Radusi Kornelio kamerą tuščią, minia taip įsiuto, kad senis Grifus, be abejo, būtų savo galva atsakęs už dingusį kalinį, jei tik būtų pasipynęs tiems įdūkusiems žmonėms.

Tačiau minios įtūžis buvo išlietas ant abiejų brolių, kuriuos žudikams pavyko užklupti dėl Vilhelmo įžvalgumo, – juk tas atsargus žmogus pasirūpino uždaryti miesto vartus.

Pagaliau kalėjimas ištuštėjo ir griausmingas minios stūgavimas, aidėjęs laiptuose, nutilo.

Tada Roza išėjo iš savo slėptuvės ir išleido iš ten tėvą.

Kalėjimas buvo visiškai tuščias. Ko pasilikti kalėjime, kai kruvinos skerdynės vyksta gatvėje?

Grifus drebėdamas išėjo paskui drąsiąją Rozą. Juodu vargais negalais uždarė vartus. Mes sakome vargais negalais, nes vartai buvo gerokai aplaužyti.

Buvo matyti, kad čia praūžė galingas įtūžusių žmonių srautas.

Apie ketvirtą valandą vėl pasigirdo triukšmas. Tik jis jau nebebuvo pavojingas Grifui ir jo dukteriai. Minia vilko lavonus į kartuves nuolatinėje mirties bausmių vietoje.

Roza vėl pasislėpė, tik šį kartą dėl to, kad nematytų šiurpaus reginio.

Vidurnaktį kažkas ėmė baladotis į Biuitenhofo vartus, tikriau, į juos atstojančią barikadą.

Atvežė Kornelijų van Berlė.

Grifus, priėmęs naują svečią ir susipažinęs su arešto raštu, niauriai šypsodamasis burbtelėjo:

– Kornelio de Vito krikštasūnis. O, jaunuoli, mes čia kaip tik turime jūsų šeimos kamerą; ten jus ir uždarysime.

Patenkintas savo sąmoju, kerštingas oranžistas paėmė žibintą ir raktus ir patraukė su Kornelijum į tą kamerą, kurią rytą buvo palikęs Kornelis de Vitas.

Taigi Grifus vedė krikštasūnį į jo krikštatėvio kamerą.

Eidamas vargšas gėlininkas girdėjo tik šuns lojimą ir pamatė jaunos mergaitės veidą.

Vilkdamas storą grandinę, šuo išlindo iš didelės nišos, iškaltos sienoje, ir apuostė Kornelijų, kad įsidėmėtų ir atpažintų tada, kai ateis metas jį sudraskyti.

Kalinio rankos spaudžiami, sutraškėjo laiptų turėklai, ir jauna mergaitė atvėrė po pat laiptais esančio kambario langelį. Lempa dešinėje jos rankoje apšvietė gražų rausvą veidelį, papuoštą standžiomis puikių šviesių plaukų kasomis; kaire ranka ji laikė susiėmusi ant krūtinės naktinį drabužį, mat buvo ką tik pašokusi iš

miego.

Vaizdas buvo vertas Rembranto teptuko: juoda laiptų spiralė, rausvai apšviesta Grifaus žibinto; pačiame viršuje rūstus kalėjimo sargas, žemiau susimąstęs Kornelijus, palinkęs ant turėklų ir žiūrįs žemyn; apačioje apšviestame lange, – mielas Rozos veidelis ir jos drovus judesys, galbūt todėl, kad aukštėliau stovintis Kornelijus išsiblaškiusiu ir liūdnu žvilgsniu pažiūrėjo į baltus, apvalius jos pečius.

Visai apačioje, šešėlyje, toje laiptų vietoje, kur tamsa paslepia visas detales, raudona ugnimi žioravo akys didžiulio šuns, žvanginančio savo grandinę, blizgančią nuo dviejų šviesų – Rozos lempos ir Grifaus žibinto.

Bet ir didysis Rembrantas nebūtų galėjęs perkelti į paveikslą skausmingos išraiškos, pasirodžiusios Rozos veide, kai ji pamatė laiptais lėtai kopiantį išblyškusį jauną vyriškį, kuriam buvo skirti pikti tėvo žodžiai: „Jus uždarysime į šeimos kamerą.“

Tačiau šis gyvas paveikslas truko tik akimirką, daug trumpiau, negu mes sugaišome jį aprašinėdami. Grifus žengė toliau, o paskui jį turėjo sekti ir Kornelijus. Po penkių minučių jis įėjo į kamerą, kurios neverta aprašinėti, nes skaitytojas jau ją pažįsta.

Pirštu parodęs kaliniui lovą, kurioje tiek daug iškentėjo kankinys, miręs tą pačią dieną, Grifus išėjo.

Kornelijus, likęs vienas, griuvo į lovą, bet užmigti negalėjo. Jis nenuleido akių nuo geležiniais virbais išpinto lango, išeinančio į kalėjimo kiemą, pro kurį jau skverbėsi brėkštančio ryto šviesa. Jis matė, kaip virš medžių sušvito pirmieji šviesos atšvaitai ir ėmė leistis į žemę tarsi balta marška.

Naktį retkarčiais pro Biuitenhofą prašuoliuodavo raiteliai, nuaidėdavo sunkūs sargybinio žingsniai aikštės grindiniu, o arkebuzų dagčiai, pliūpčiodami vakarų vėjui pučiant, savo mirguliuojančias kibirkštis žarstė ligi pat kalėjimo langų.

Bet kai brėkštanti aušra sidabru apipylė smailiakepurius miesto stogus, Kornelijus priėjo prie lango, norėdamas greičiau pamatyti, ar nėra ko gyva aplink, ir liūdnomis akimis ėmė žiūrėti kiek užmatydamas.

Kitoje aikštės pusėje, pilkšvų namų fone, stūksojo iškilęs kažkoks juosvas netaisyklingos formos siluetas, ryto migloje atrodantis tamsiai mėlynas.

Kornelijus pažino kartuves.

Jose palengva siūbavo du beformiai lavonai, kurie jau bebuvo tik kruvini skeletai.

Gerieji Hagos gyventojai sumaitojo savo aukų kūnus, bet sąžiningai atvilko juos į kartuves, ir nužudytųjų vardai buvo užrašyti ant didžiulės lentos.

Kornelijui pavyko išskaityti užrašą, kažkokio terliaus išvedžiotą storu teptuku:

„Čia pakartas didelis piktadarys, vardu Janas de Vitas, ir niekšelis Kornelis de Vitas, jo brolis, du liaudies priešai, bet didžiai geri prancūzų karaliaus draugai.“

Kornelijus siaubingai suriko ir, beprotiško įniršio apimtas, taip įniko daužyti duris kojom ir rankom, kad atbėgo įtūžęs Grifus su didžiuliu raktų ryšuliu.

Jis atidarė duris šlykščiai koneveikdamas kalinį, drįstantį ne laiku jį sutrukdyti.

– Kas čia darosi? Ar tik nepasiuto šis naujasis de Vitas? – sušuko jis. – Tuos Vitus visus apsėdęs velnias!

– Pasižiūrėkite, pasižiūrėkite, – šaukė Kornelijus, stverdamas kalėjimo sargą už rankos ir tempdamas jį prie lango. – Pažiūrėkite, ką aš ten pamačiau!

– Kur?

– Ant tos lentos.

Išbalęs, visas drebėdamas ir neatgaudamas kvapo, Kornelijus parodė aikštėje stūksančias kartuves su tuo cinišku užrašu.

Grifus pasileido kvatoti.

– A, – atsakė jis, – jūs perskaitėte… Na, ką gi, brangus pone, štai ko susilaukia tie, kurie ima bendrauti su Vilhelmo Oraniečio priešais.

– Vitai nužudyti, – sušnibždėjo Kornelijus, krisdamas į guolį užmerktomis akimis; jo kaktą išpylė prakaitas, rankos bejėgiškai nusviro.

– Ponus de Vitus nubaudė liaudis, – paaiškino Grifus. – Jūs vadinate tai nužudymu, o aš – bausme.

Pamatęs, kad kalinys ne tik nurimo, bet ir visai nusilpo, jis išėjo iš kameros, piktai užtrenkė duris ir triukšmingai užšovė skląstį.

Kornelijus atsipeikėjo; jis ėmė dairytis po kamerą, po „šeimos kamerą“, kaip ją pavadino Grifus; ji jam atrodė tarsi lemtingas etapas į gailią mirtį.

Būdamas filosofas ir krikščionis, Kornelijus ėmė melstis už krikštatėvio ir didžiojo pensionarijaus sielas, o paskui nusprendė nuolankiai sutikti visas negandas, kurias jam pasiųs likimas.

Nusileidęs iš dangaus į žemę, atsidūręs savo kameroje ir įsitikinęs, kad joje jis vienui vienas, Kornelijus išsiėmė iš užančio tris juodosios tulpės svogūnėlius ir paslėpė juos tamsiausiame kameros kampe, už akmens, ant kurio statomas tradicinis ąsotis.

Tiekos metų darbas! Žlugo visos viltys! Jo atradimas nueis į nebūtį, kaip jis į kapą. Kalėjime nerasi nei žolelės, nei saujos žemės, nei saulės spindulio!

Tai pagalvojęs Kornelijus krito į juodą neviltį, kurios jis atsikratė tik dėl nepaprasto atsitikimo.

Koks gi tas nepaprastas atsitikimas?

Apie jį mes pakalbėsime kitame skyriuje.

X
KALĖJIMO SARGO DUKTĖ

Tą patį vakarą Grifus, atnešęs kaliniui maisto, darydamas kameros duris paslydo ir pargriuvo. Stengdamasis išsilaikyti, jis nepatogiai pasuko ranką ir ši nulūžo aukščiau riešo.

Kornelijus buvo bešokąs prie sargo, bet Grifus, dar nepajutęs, kaip rimtai susižeidė, burbtelėjo:

– Nieko. Nesiartinkite.

Ir jis norėjo atsikelti remdamasis sužeista ranka, tačiau ranka sulinko. Dabar Grifus pajuto baisų skausmą ir suriko.

Jis suprato susilaužęs ranką. Ir tas žmogus, toks šiurkštus kitiems, krito apalpęs ant slenksčio ir gulėjo nejudėdamas tarsi numirėlis.

Kameros durys buvo atdaros, ir Kornelijus pasijuto laisvas. Bet jam nė į galvą neatėjo pasinaudoti tuo nelaimingu atsitikimu. Lankstydamas ranką, jis, kaip daktaras, iš trekštelėjimo tučtuojau suprato, kad lūžo kaulas ir kad sargui labai skauda. Kornelijus stengėsi pagelbėti nukentėjusiajam, užmiršęs, koks žiaurus tas jam buvo per pirmąjį susitikimą.

Vos tik Grifus griūdamas subildėjo ir gailiai suvaitojo, laiptuose pasigirdo greiti žingsniai ir tučtuojau pasirodė mergaitė. Ją pamatęs, Kornelijus šūktelėjo iš nustebimo, mergaitė irgi negarsiai aiktelėjo.

Tai buvo gražuolė fryzė. Pamačiusi ant grindų Grifų ir prie jo pasilenkusį kalinį, ji, žinodama tėvo šiurkštumą, iš pradžių pamanė, kad šis bus kritęs kovodamas su kaliniu.

Kornelijus iš karto suvokė, koks įtarimas kilo mergaitės širdyje.

Tačiau, iš pirmo žvilgsnio supratusi teisybę ir susigėdusi savo įtarimo, mergaitė pakėlė į jaunuolį gražias drėgnas akis ir tarė:

– Atleiskite ir ačiū, pone. Atleiskite, kad blogai pamaniau, ir ačiū už pagalbą.

Kornelijus išraudo.

– Pagelbėdamas artimui, – tarė jis, – aš tik atlieku savo pareigą.

– Taip, ir padėdami jam vakare, jūs užmirštate tuos įžeidimus, kuriuos girdėjote iš jo rytą. Tai daugiau nei žmogiška, pone – tai daugiau nei krikščioniška.

Kornelijus pažiūrėjo į gražiąją fryzę nustebęs, kad girdi tokius taurius žodžius iš paprastos mergaitės lūpų.

Tačiau jis nespėjo išreikšti savo nuostabos. Grifus atsigavęs atmerkė akis, ir jo įprastas šiurkštumas grįžo kartu su sąmone.

– Štai, – prabilo jis, – kas atsitinka, kai skubi nešti vakarienę kaliniui: skubėdamas parpuoli, puldamas – nusilauži ranką ir guli ant grindų be jokios pagalbos.

– Nekalbėkite taip, – pasakė Roza. – Jūs netiesą sakote apie šį poną: kai aš

atėjau, jis stengėsi jums padėti.

– Jis? – paklausė nepasitikėdamas Grifus.

– Taip, tai tiesa, aš galiu gydyti jus ir toliau.

– Jūs? – paklausė Grifus. – Argi jūs esate gydytojas?

– Taip, tai mano pagrindinė profesija.

– Tai jūs galėsite išgydyti man ranką?

– Be abejo.

– O ko tam reikalinga?

– Dviejų medinių lentelių ir dviejų tvarsčių.

– Tu girdi, Roza? – tarė Grifus. – Kalinys išgydys man ranką, ir mes išvengsime nenumatytų išlaidų. Padėk man atsikelti, aš tarsi švino pripiltas.

Roza pasilenkė; jis apkabino sveikąja ranka mergaitės kaklą ir šiaip taip atsistojo, o Kornelijus, kad sargui nereikėtų eiti, pristūmė prie jo krėslą.

Grifus atsisėdo, paskui atsigręžė į dukterį.

– Na, ar tu negirdėjai? Eik ir atnešk viską, ko reikia.

Roza nubėgo žemyn ir netrukus grįžo su dviem lentelėmis ir ilgu tvarsčiu.

Kornelijus nuvilko sargui švarką ir paraitojo marškinių rankovę.

– Ar tie daiktai tiks, pone? – paklausė Roza.

– Taip, madmuazele, – atsakė Kornelijus, dirstelėjęs į atneštus daiktus, – taip, kaip tik to man ir reikia. Dabar aš palaikysiu jūsų tėvo ranką, o jūs pritraukite stalą.

Roza pritraukė stalą. Kornelijus padėjo ant jo lūžusią ranką, kad gulėtų lygiai, ir labai vikriai sudūrė perlūžusį kaulą, pritvirtino lenteles ir suveržė jas tvarsčiu.

Baigiant tverti ranką, sargas vėl apalpo.

– Atneškite acto, madmuazele, – tarė Kornelijus, – mes patrinsime jam smilkinius, ir jis atsigaus.

Tačiau, užuot bėgusi acto, Roza dar pažiūrėjo, ar tėvas iš tiesų be sąmonės, ir kreipėsi į Kornelijų.

– Pone, – tarė ji, – paslauga už paslaugą.

– Ką tai reiškia, mielas vaikuti?

– O tai, pone, kad teisėjas, kuris rytoj jus tardys, buvo atėjęs sužinoti, kokioje jūs kameroje, ir jam buvo pasakyta, kad jūs esate toje pačioje kameroje, kur kalėjo Kornelis de Vitas. Sužinojęs jis taip šiurpiai susijuokė, kad man pasirodė, jog jūsų laukia liūdna ateitis.

– Bet ką man gali padaryti? – paklausė Kornelijus.

– Jūs matote tas kartuves?

– Bet juk aš nesu kuo kaltas, – atsakė Kornelijus.

– O ar tuodu, kurie ten kabo subjauroti, sužaloti, buvo kuo nusikaltę?

– Taip, tiesa, – paniuro Kornelijus.

– Be to, – tęsė Roza, – viešoji nuomonė nori, kad jūs būtumėte kaltas. Tačiau ar jūs nusikaltęs, ar ne, jūsų byla bus svarstoma rytoj; poryt jūs būsite pasmerktas; šiais laikais viskas daroma greitai.

– Ir ką gi jūs patariate? – paklausė Kornelijus.

– Matote: aš viena, silpna moteris, tėvas guli apalpęs, šuo su antsnukiu; tad niekas negali sutrukdyti jums pabėgti. Bėkite, štai ką jums patariu.

– Ką jūs kalbate?

– Deja, man nepavyko išgelbėti nei Kornelio, nei Jano de Vitų, todėl aš labai norėčiau išgelbėti bent jus. Tiktai paskubėkite, štai tėvas jau alsuoja, tuoj galbūt jis atsimerks ir tada bus per vėlu. Jūs svyruojate?

Kornelijus stovėjo nejudėdamas ir žiūrėjo į Rozą. Atrodė, kad jis žiūri į ją visiškai nesiklausydamas, ką ji sako.

– Ar jums neaišku? – nekantriai paklausė mergaitė.

– Man viskas aišku, – atsakė Kornelijus, – bet…

– Bet?

– Aš nebėgsiu, nes jūs būsite apkaltinta.

– Argi tai svarbu? – tarė Roza parausdama.

– Dėkoju, o kūdiki, – tarė Kornelijus, – bet aš pasilieku.

– Jūs pasiliekate? Dieve mano! Dieve mano! Argi jūs nesuprantate, kad būsite pasmerktas… pasmerktas pakarti, o gal būsite nužudytas, sudraskytas į gabalėlius, kaip ponas Janas ir ponas Kornelis! Dėl Dievo meilės! Maldauju, nesirūpinkite manimi ir bėkite iš šios kameros! Saugokitės, – ji yra nelaiminga de Vitams!

– O, o! – šūktelėjo atsipeikėdamas kalėjimo sargas. – Kas ten mini tų niekšų, tų nedorėlių, tų išdavikų de Vitų vardus?

– Nesijaudinkite, mano drauge, – tarė Kornelijus, švelniai šypsodamasis. – Lūžus kaului, jaudintis labai pavojinga.

Pasisukęs į Rozą, jis tarė pašnibždomis:

– Vaikuti mano, aš nesu kaltas ir paveiksiu savo teisėjus nekaltojo ramumu.

– Tylėkit! – tarė Roza.

– Kodėl?

– Tėvas neturi įtarti mus kalbėjus.

– O kas čia bloga?

– Jis man neleistų daugiau čia ateiti, – atsakė mergaitė.

Kornelijus šypsodamasis išklausė to naivaus prisipažinimo. Atrodė, kad šviesos spindulys nušvietė tamsų jo gyvenimą.

– Na, ko jūs ten šnibždatės? – suriko Grifus, keldamasis ir prilaikydamas dešine ranka kairiąją.

– Nieko, – atsakė Roza. – Ponas man aiškina, kokio režimo jūs turėsite laikytis.

– Kokio režimo! Kokio režimo aš turėsiu laikytis! Tu, balandėle, irgi turi laikytis savo režimo.

– O kokio, tėve?

– Nevaikščioti į kalinių kameras, o jeigu jau įeini, tai nevalia užsibūti. Na, spausk, ir greičiau!

Roza ir Kornelijus susižvalgė.

Rozos žvilgsnis tarsi sakė: „Matote?“

Kornelijaus akys kalbėjo: „Tebūnie taip, kaip lemta.“

XI
KORNELIJAUS VAN BERLĖ TESTAMENTAS

Roza neapsiriko. Kitą rytą į Biuitenhofą atvyko teisėjai ir ėmė tardyti Korneliją van Berlė. Bet tardymas truko neilgai. Buvo įrodyta, kad Kornelijus saugojo pas save nelemtus de Vitų laiškus, gautus iš Prancūzijos.

Jis to ir neneigė.

Teisėjai tik abejojo, ar laiškus jam įdavęs pats jo krikštatėvis Kornelis de Vitas. Bet kadangi abu kankiniai jau buvo mirę, van Berlė nieko ir nebeslėpė: jis ne tik prisipažino, kad tuos popierius jam įteikė pats Kornelis, bet dar papasakojo, kaip ir kokiomis aplinkybėmis paketas buvo jam įduotas.

Prisipažinimas įpainiojo krikštasūnį į krikštatėvio nusikaltimą. Buvo aišku, kad Kornelijus – ano bendras.

Tas prisipažinimas – dar ne viskas. Kornelijus išsamiai papasakojo apie savo simpatijas, įpročius ir polinkius. Jis pasisakė esąs visai abejingas politikai, mylįs meną, mokslą ir gėles. Jis pasakė, kad nuo to laiko, kai Kornelis buvo atvažiavęs į Dordrechtą ir patikėjo jam tuos popierius, jis jų niekad nelietė, net matyti nematė.

Tada jam buvo pasakyta, kad jis kalbąs neteisybę, nes paketas buvo toje spintoje, kurią jis kas dieną varstydavęs, ir viską, kas ten buvo, nuolat apžiūrinėdavęs.

Kornelijus pripažino, kad tai tiesa, tačiau spintą varstęs tik norėdamas pažiūrėti, ar gerai džiūsta svogūnėliai ir ar neišleidę jie daigų.

Jam buvo prikišta, kad jo tariamasis abejingumas tam paketui vargiai paaiškinamas, nes negalimas daiktas, kad jis, gavęs iš savo krikštatėvio rankų paketą, nebūtų žinojęs jo svarbumo.

Į tai Kornelijus atsakė, kad jo krikštatėvis Kornelis buvęs labai išmintingas žmogus, be to, per daug jį mylėjęs, tad ir nepaaiškinęs, kokie ten popieriai, – kam be reikalo gąsdinti? Jam buvo atsakyta, kad jeigu ponas de Vitas tikrai būtų juo rūpinęsis, tai būtų dėl visa ko prie paketo pridėjęs kokį nors raštelį, paaiškinantį, jog laiškų turinys krikštasūniui visiškai nežinomas, arba savo bylos metu galėjo parašyti laišką, įrodantį Kornelijaus nekaltumą.

Kornelijus atsakė, jog krikštatėvis turbūt manęs, kad negresia joks pavojus jo paketui, paslėptam tokioje spintoje, kuri van Berlė namuose buvo laikoma tokia pat šventa, kaip Sandoros skrynia[31], ir, matyt, tokį pažymėjimą laikė esant nereikalingą. O laišką tai jis lyg ir prisimenąs: prieš pat suėmimą, jam apžiūrinėjant vieną iš rečiausių tulpių svogūnėlių, į džiovyklą įėjo Jano de Vito tarnas ir padavė jam kažkokį popierių, tačiau jis labai neaiškiai prisimenąs, lyg per sapną. Tarnas dingęs, o laišką, gerai paieškojus, gal ir būtų galima surasti.

Bet Krakė surasti buvo neįmanoma, – jis pabėgo iš Olandijos. O rasti popierių taip maža buvo vilčių, kad nevertėjo nė ieškoti.

Pats Kornelijus irgi labai nespyrė ieškoti, nes tas laiškas, jei ir būtų surastas, galėjo neturėti nieko bendra su jo apkaltinimu.

Teisėjai dėjosi norį paskatinti Kornelijų drąsiau gintis. Jie parodė tam tikrą gerumą ir kantrumą, kuris, viena vertus, gali reikšti, kad teisėjas kaltinamąjį lyg ir palaiko, antra, – kad jis žino nugalėjęs savo priešininką ir turįs jį savo rankose, tad visai nebūtina taip griežtai jo imti į nagą.

Kornelijus nepriėmė tos veidmainiškos globos ir baigdamas atsakė su kankinio taurumo ir teisuolio ramybe:

– Jūs klausiate mane, ponai, tokių dalykų, į kuriuos galiu jums atsakyti tik gryną tiesą. O gryna tiesa štai tokia. Paketas pateko man tuo keliu, kurį aš jums jau nupasakojau; ir aš prisiekiu Dievu, kad nežinojau ir dabar nežinau jo turinio. Tik savo suėmimo dieną aš sužinojau, kad tai buvo markizo de Luvua laiškai didžiajam pensionarijui. Tvirtinu tikrai nežinąs, kokiu būdu buvo susekta, kad tuos laiškus turiu aš, ir negaliu suprasti, kaip galima laikyti nusikaltimu tai, kad aš sutikau pasaugoti didžiojo ir nelaimingo savo krikštatėvio paketą.

Tai tokia buvo Kornelijaus gynimosi kalba. Teisėjai išėjo pasitarti.

Jie svarstė: kiekviena pilietinių vaidų užuomazga yra pražūtinga, nes ji kursto karo liepsną, kurią visų labui reikia užgesinti.

Vienas iš teisėjų, pagarsėjęs didžiu savo pastabumu, nusprendė, kad tas vaikinas, iš pažiūros toks flegmatiškas, iš tikro yra labai pavojingas žmogus, – po ledine kauke jis slepiąs karštą troškimą atkeršyti už savo giminaičius ponus de Vitus.

Kitas pasakė, kad tulpių meilė puikiai dera su politika, nes įrodyta, kad daugelis labai pavojingų žmonių yra dėjęsi aistringais sodininkais, o iš tiesų rūpinosi visai kuo kitu. Tai įrodo Tarkvinijus Išdidusis[32] kuris ištremtas augino aguonas Cerėje, ir didysis Kondė[33], kuris laistė gvazdikus Venseno bokšte, o tuo tarpu pirmasis galvojo apie žygį atgal į Romą, o antrasis – kaip pabėgti iš kalėjimo.

Teisėjas baigė tokia dilema: arba ponas Kornelijus van Berlė labai mėgsta savo tulpes, arba jis labai mėgsta politiką. Ir vienu, ir kitu atveju jis kalba netiesą, nes, pirma, yra įrodyta, jog jis domėjosi politika, tą patvirtina rasti pas jį laiškai; antra, įrodyta, jog jis augino ir tulpes, tai patvirtina čia esantieji svogūnėliai. Pagaliau – o tai didžiausias niekšingumas! – Kornelijui van Berlė vienu metu rūpėjo ir tulpės, ir politika, vadinasi, kaltinamasis yra dviveidis žmogus, dvilypė asmenybė, jeigu sugeba vienodai uoliai domėtis ir gėlininkyste, ir politika; taigi galima daryti išvadą, kad jis yra pavojingiausias asmuo, drumsčiantis žmonių ramybę. Taip pat galima sakyti, kad jis iš dalies, tikriau, visiškai, panašus į Tarkvinijų Išdidųjį bei Kondė, kurie ką tik buvo paminėti.

Baigiant tuos išvedžiojimus dar pridurta, kad princas, Olandijos štathalteris, be abejo, bus labai dėkingas Hagos miesto magistratui už tai, jog šis palengvina jam valdyti Jungtines Provincijas, atskleisdamas visokius prieš jį nukreiptus sąmokslus.

Šis argumentas buvo pats svarbiausias, ir teismas, skubėdamas sunaikinti bet

kokių sąmokslų užuomazgas, vienu balsu pasmerkė mirti Kornelijų van Berlė, kuris, prisidengęs nekalto tulpių augintojo vardu, dalyvavo šlykščiose ponų de Vitų intrigose ir sąmoksluose prieš olandų tautą ir prisidėjo prie jų slaptų ryšių su priešais prancūzais.

Be to, nuosprendyje buvo sakoma, kad minėtasis Kornelijus van Berlė bus išvestas iš Biuitenhofo kalėjimo, nugabentas ant ešafoto to paties vardo aikštėje, kur budelis nukirs jam galvą. Kadangi teisėjų pasitarimas buvo labai rimtas, jis truko apie pusvalandį. Tuo metu kalinys buvo grąžintas į kamerą, kur ir atėjo teismo raštininkas perskaityti nuosprendžio.

Grifui nuo rankos lūžimo buvo pakilusi temperatūra, ir jis tą dieną turėjo gulėti lovoje. Jį pavadavo kitas sargas, kuris ir atvedė raštininką, o paskui jį atėjo ir atsistojo ant slenksčio gražioji fryzė Roza. Ji buvo prisidengusi burną nosine, kad nesigirdėtų jos verksmo ir atodūsių.

Kornelijus išklausė nuosprendžio greičiau nustebęs, negu nusiminęs. Raštininkas pasiteiravo Kornelijaus, ar jis nenorįs ko pasakyti.

– Ne, – atsakė Kornelijus. – Aš turiu pripažinti, kad iš visų mirties priežasčių, kurių įžvalgus žmogus galėtų vengti, tokia priežastis man nė į galvą nebūtų atėjusi.

Po tokio atsakymo raštininkas nusilenkė Kornelijui van Berlė taip pagarbiai, kaip tie valdininkai daro su didžiausiais visų rangų nusikaltėliais.

Kai jis pasuko eiti, Kornelijus jį sustabdė:

– Beje, ponas raštininke, gal malonėsite pasakyti, kada bus vykdomas nuosprendis?

– Šiandien, – atsakė raštininkas, kiek sumišęs dėl pasmerktojo šaltakraujiškumo.

Už durų pasigirdo verksmas.

Kornelijus pasikreipė, norėdamas pamatyti, kas ten verkia, bet Roza pasitraukė atgal.

– O kurią valandą? – vėl paklausė Kornelijus.

– Vidurdienį, pone.

– Po velnių, – tarė Kornelijus, – man rodos, prieš dvidešimt minučių girdėjau, kaip laikrodis išmušė dešimtą. Negalima gaišti nė minutės.

– Juk reikia susitaikyti su Dievu, pone, ar ne taip? – paklausė raštininkas, žemai žemai lenkdamasis. – Jūs galite reikalauti kokio tik norite dvasininko.

Tai pasakęs jis atbulas išslinko iš kameros, o paskui jį einantis kalėjimo sargo pavaduotojas jau norėjo užverti Kornelijaus kameros duris. Staiga tarp to žmogaus ir sunkių durų kyštelėjo balta virpanti ranka.

Kornelijus matė tik auksinį gobtuvą su baltais nėriniais ties ausimis – tokias kepuraites dėvi gražiosios fryzės; jis išgirdo, kaip ji kažką šnibžtelėjo prižiūrėtojui į ausį, o šis įdėjo sunkius raktus į ištiestą baltą ranką ir, palipęs kelias pakopas, atsisėdo ant laiptų, taip juos saugodamas viršuje, o šuo – apačioje.

Auksinis gobtuvas pasisuko, ir Kornelijus pamatė užverktą veidelį ir dideles

žydras, pilnas ašarų gražuolės Rozos akis.

Mergaitė priėjo prie Kornelijaus, prispaudusi rankas prie krūtinės.

– Ak, pone, pone! – suvaitojo ji ir nutilo.

– Miela mergaite, – tarė sujaudintas Kornelijus, – ko jūs norite? Žinokit, dabar jau esu bejėgis.

– Pone, prašau jus vienos malonės, – kalbėjo Roza, tiesdama rankas tai į dangų, tai į Kornelijų.

– Neverkit, Roza, – ramino kalinys, – jūsų ašaros mane jaudina labiau negu artėjanti mirtis. O jūs žinote, kad juo kalinys yra nekaltesnis, juo labiau jis turi stengtis mirti ramus. Jis turi būti net linksmas, kaip miršta kankiniai. Tad neverkit, mieloji Roza, ir sakykit, ko norite.

Mergaitė puolė ant kelių.

– Atleiskite mano tėvui, – tarė ji.

– Jūsų tėvui? – nustebo Kornelijus.

– Taip, jis taip šiurkščiai su jumis elgėsi. Bet toks jau jo būdas. Jis šiurkštus ne tik jums vienam.

– Jis yra nubaustas, Roza, jis net per daug nubaustas susilaužęs ranką, ir aš jam atleidžiu.

– Ačiū, – tarė Roza. – O dabar sakykite, ar negalėčiau ir aš jums kuo patarnauti?

– Jūs galite nusišluostyti savo gražiąsias akis, brangus vaikuti, – tarė Kornelijus meiliai šypsodamasis.

– Ne, bet jums… jums…

– Mieloji Roza, tas, kuriam beliko gyventi tik viena valanda, būtų tikras sibaritas[34], jeigu ko nors užsigeistų.

– Na, o dvasininko, kurį jums pasiūlė?

– Aš visada tikėjau Dievą, Roza, ir niekad nenusižengiau jo valiai. Man su Dievu nereikia taikytis, ir todėl aš neprašysiu dvasininko. Tačiau visą savo gyvenimą puoselėjau vieną svajonę, Roza. Jūs galėtumėte padėti man ją įgyvendinti.

– O pone Kornelijau, sakykit, sakykit, – sušuko mergaitė, vėl plūsdama ašaromis.

– Duokite man savo švelnią rankutę ir pažadėkite nesijuokti iš manęs.

– Juoktis? – gailiai sušuko mergaitė. – Juoktis tokią valandą! Bet jūs net nepažvelgėte į mane, pone Kornelijau.

– Ne, aš žiūrėjau į jus, Roza, ir kūno, ir sielos akimis. Aš niekada nebuvau sutikęs gražesnės ir tauresnės moters, ir jeigu šią akimirką nežiūriu į jus, tai tik todėl, kad išeidamas iš gyvenimo nenoriu nieko palikti, su kuo būtų gaila skirtis.

Roza krūptelėjo. Kai kalinys tarė paskutinius žodžius, Biuitenhofo sargybos bokšte išmušė vienuoliktą valandą.

Kornelijus suprato.

– Taip, taip, – tarė jis, – reikia skubėti, jūsų tiesa, Roza.

Paskui jis išsitraukė iš užančio popieriuje susuktus svogūnėlius.

– Mieloji, aš labai mylėjau gėles. Tai buvo tada, kai dar nežinojau, kad galima mylėti ir ką kita. O, nerauskite, nenusigręžkite, Roza, jeigu net prisipažinčiau jus mylįs. Vis tiek, mielas mano vaikuti, tai jau neturėtų jokios reikšmės. Ten, Biuitenhofo aikštėje, laukia plieno kardas, kuris po šešiasdešimt minučių nubaus mane už šį įžūlumą. Taigi aš mėgau gėles, Roza, ir tariuosi susekęs, taip man bent atrodo, didžiosios juodosios tulpės paslaptį. Išgauti tokią spalvą beveik neįmanoma. Už ją, kaip jūs žinote, o gal ir nežinote, Harlemo miesto gėlininkų draugija yra pažadėjusi šimto tūkstančių florinų premiją. Tą šimtą tūkstančių florinų aš turiu šiame popieriuje. Čia yra trys svogūnėliai, iš kurių išaugs juodoji tulpė. Jūs galite pasiimti juos sau, Roza. Aš jums juos dovanoju.

– Pone Kornelijau!

– O, jūs galite juos pasiimti, Roza. Jūs niekam skriaudos nepadarysite, brangus vaikuti. Aš esu vienas visame pasaulyje. Mano tėvas ir motina yra mirę; niekada neturėjau nei brolių, nei seserų; niekada nieko nesu mylėjęs, o jeigu kas mane ir mylėjo, tai aš nežinojau. Bet jūs pati matote, Roza, koks esu vienišas: tokią valandą tik jūs viena esate mano kameroje, tik jūs mane raminate ir guodžiate.

– Bet, pone, šimtas tūkstančių florinų…

– Kalbėkime rimtai, brangus vaikuti, – tęsė Kornelijus. – Šimtas tūkstančių florinų bus geras kraitis prie jūsų grožio. Jūs gausite šitą šimtą tūkstančių florinų, nes aš esu tikras dėl savo svogūnėlių. Jie bus jūsų, brangioji Roza, ir už tai aš prašau tik jūsų pažado ištekėti už doro vaikino, kurį mylėsite taip, kaip aš mylėjau gėles. Netrukdykite manęs, Roza, man liko tik keliolika minučių…

Vargšė mergaitė gailiai raudojo.

Kornelijus paėmė jos ranką.

– Klausykite manęs, – tęsė jis. – Štai ką jūs turite daryti. Žemę paimsite Dordrechte iš mano lysvės Nr. 6. Supilkite tą žemę į gilią dėžę ir pasodinkite ten svogūnėlius. Tulpės sužydės gegužyje, tai yra po septynių mėnesių. Kai tik pamatysite ant stiebelio žiedą, saugokite jį naktį nuo vėjo, o dieną – nuo saulės. Žiedas bus juodas, aš esu tikras. Tada jūs praneškite Harlemo miesto gėlininkų draugijos pirmininkui. Komisija patikrins tulpės spalvą, ir jūs gausite šimtą tūkstančių florinų.

Roza sunkiai atsiduso.

– Dabar, – tęsė Kornelijus, nusibraukdamas nuo blakstienų ašarą (pakibusią greičiau dėl puikios juodosios tulpės, kurios jam nebus lemta išvysti, o ne todėl, kad reikia skirtis su gyvenimu), daugiau aš nieko nenoriu, gal tik tiek, kad tulpė vadintųsi Roza Barlaensis, kad ji primintų ir mano, ir jūsų vardus. Bet jūs veikiausiai nemokate lotynų kalbos ir galite tą vardą pamiršti, tad duokite pieštuką ir popieriaus, aš jį užrašysiu.

Roza kūkčiodama padavė jam knygą šagrenės odos viršeliais su inicialais K. V.

– Kas čia? – paklausė kalinys.

– Čia, – atsakė Roza, – jūsų krikštatėvio Kornelio de Vito Biblija. Aš ją radau šioje kameroje po jo mirties. Ir pasiėmiau kaip relikviją. Parašykite čia savo valią, pone Kornelijau, ir nors aš nemoku skaityti, bet viskas, ką jūs parašysite,

bus išpildyta.

Kornelijus paėmė Bibliją ir pagarbiai ją pabučiavo.

– Kuo gi rašyti? – paklausė jis.

– Biblijoje yra pieštukas, – atsakė Roza, – jis ten buvo, ten aš jį ir palikau.

Tai buvo tas pats pieštukas, kurį Janas de Vitas buvo davęs savo broliui.

Kornelijus paėmė jį ir antrame puslapyje – pirmas, kaip pamename, buvo išplėštas, – būdamas taip pat arti mirties, kaip ir Kornelis, parašė tokia pat tvirta ranka, kaip ir jis:

1672 metų rugpjūčio 23 d., laukdamas mirties bausmės, nors ir nekaltai nuteistas, aš palieku Rozai Grifus vienintelį turtą, kurį beturiu šioje žemėje, nes visa kita konfiskuota – tris svogūnėlius. Iš jų (aš tuo tvirtai tikiu) gegužės mėnesį išaugs didžioji juodoji tulpė, už kurią Harlemo miesto gėlininkų draugija yra pasiūliusi šimto tūkstančių florinų premiją. Aš noriu, kad ji, kaip vienintelė mano įpėdinė, gautų tą premiją su sąlyga, kad ištekės už mano amžiaus vyro, kuris ją mylėtų ir kurį ji mylėtų, ir naujai išvestą didžiąją juodąją tulpę pavadins Roza Barlaensis, tai yra mano ir savo vardais.

Tepasigaili manęs Dievas ir teduoda jai geros sveikatos.

Kornelijus van Berlė

Po to, atiduodamas Bibliją Rozai, jis pasakė:

– Perskaitykite.

– Deja, – atsakė mergaitė, – aš jau jums sakiau, kad nemoku skaityti.

Tada Kornelijus perskaitė Rozai savo parašytą testamentą.

Vargšė mergaitė dar labiau ėmė verkti.

– Ar priimate mano sąlygas? – paklausė kalinys, liūdnai šypsodamasis ir bučiuodamas virpančius gražiosios fryzės pirštų galiukus.

– O kaip man jas priimti, pone? – sušnibždėjo ji.

– Kodėl gi, mano vaikuti?

– Todėl, kad vienos iš sąlygų aš negalėsiu įvykdyti.

– Kokios? Man atrodo, kad mes jau buvom susitarę.

– Jūs man duodate tą šimtą tūkstančių florinų kraičio?

– Taip.

– Bet aš turiu ištekėti už mylimo žmogaus?

– Be abejo.

– Na tai, pone, šitie pinigai negali būti mano. Aš niekada nieko nepamilsiu ir neištekėsiu.

Ištarusi tuos žodžius Roza sukniubo ir apalpo iš sielvarto. Matydamas ją taip išblyškusią ir nusilpusią, Kornelis išsigandęs norėjo pakelti, bet staiga laiptuose pasigirdo sunkūs žingsniai, dar kažkokie kiti kraupūs garsai ir šuns lojimas.

– Ateina jūsų! – sukliko Roza, laužydama rankas. – Dieve mano, Dieve mano! Gal jūs turite man dar ką pasakyti?

Ir ji puolė ant kelių, paslėpusi veidą delnuose, raudos ir ašarų smaugiama.

– Aš dar noriu jums pasakyti, kad rūpestingai saugotumėte šiuos tris svogūnėlius; jeigu mane mylite, prižiūrėkite tulpes taip, kaip aš nurodžiau. Sudie, Roza!

– O taip, – atsakė ji, nepakeldama galvos, – o taip, viską, ką jūs sakėte, aš padarysiu, tik už nieko netekėsiu, – pridūrė ji visai tyliai, – nes tai, prisiekiu, neįmanoma.

Ir ji paslėpė prie virpančios širdies Kornelijaus turtą.

Triukšmą, kurį išgirdo Kornelijus ir Roza, sukėlė teismo raštininkas, kuris su budeliu, ešafoto sargybiniais ir minia žioplių, nuolatinių kalėjimo lankytojų, atėjo išsivesti Kornelijaus.

Kornelijus be baimės ir be apsimestinio drąsumo sutiko juos greičiau maloniai negu piktai ir netrukdė jiems eiti tarnybinių pareigų.

Jis dirstelėjo pro savo mažą išpintą langelį į aikštę ir pamatė ten ešafotą, o už dvidešimt žingsnių kartuves, kurios jau buvo tuščios, – štathalterio įsakymu išniekinti dviejų brolių de Vitų palaikai buvo nunešti.

Prieš išvedamas Kornelijus akimis ieškojo angeliškų Rozos akių, tačiau pro špagas ir alebardas pamatė tik prie medinio suolo sukniubusį kūną ir išbalusį veidą, pridengtą ilgais plaukais.

Tačiau, nors ir nualpusi, Roza laikė prispaudusi ranką prie aksominio korsažo, instinktyviai saugodama brangiąją Kornelijaus dovaną.

Eidamas iš kameros jaunuolis pamatė sugniaužtuose Rozos pirštuose pageltusį Biblijos lapą su Kornelio de Vito taip vargiai parašytomis keliomis eilutėmis, kurios, jeigu Kornelijus būtų jas perskaitęs, be abejo, būtų išgelbėjusios ir žmogų, ir tulpę.

XII
MIRTIES BAUSMĖ

Nuo kalėjimo iki ešafoto Kornelijus turėjo nueiti ne daugiau kaip tris šimtus žingsnių.

Kai jis nulipo laiptais, šuo ramiai praleido jį. Kornelijui net pasirodė, kad šuo pažiūrėjo į jį nedrąsiai, tarsi su užuojauta.

Galbūt šuo pažindavo pasmerktuosius ir puldavo tik tuos, kurie išeidavo į laisvę.

Savaime aišku, juo trumpesnis kelias nuo kalėjimo iki ešafoto, juo labiau jis buvo smalsuolių apgultas. Ta pati minia, kuri dar nebuvo pasisotinusi krauju, pralietu prieš tris dienas, laukė naujos aukos.

Vos tik Kornelijus pasirodė, pasigirdo minios staugimas. Aidėjo aikštė ir į ją subėgančios gatvės. Taigi ešafotas buvo panašus į salą, kur atsidaužia keturių ar penkių upių bangos.

Kornelijus nesiklausė šūkaujančios minios plūdimosi, jis ėjo paskendęs mintyse.

Ką mąstė tas teisuolis, eidamas mirti?

Jis negalvojo nei apie savo priešus, nei apie teisėjus, nei apie budelius. Jis mąstė apie gražiąsias tulpes, kurias matys iš dangaus aukštybių Ceilone, Bengalijoje ar kitose vietose. Sėdėdamas su visais nekaltaisiais dievo dešinėje, jis galės su gailesčiu žiūrėti į žemę, kur buvo nužudyti Janas ir Kornelis de Vitai už per didelį domėjimąsi politika ir kur dabar ruošiamasi nužudyti Kornelijų van Berlė už per didelį domėjimąsi tulpėmis.

„Kardo smūgis, – samprotavo filosofas, – ir mano gražioji svajonė išsipildys.“

Tik nežinia, ar budelis su juo susidoros vienu smūgiu, ar pratęs vargšo gėlininko kančias. Vis dėlto van Berlė ryžtingai užkopė ešafoto laipteliais.

Jis užkopė į ešafotą didžiuodamasis, kad yra bičiulis Jano de Vito ir krikštasūnis tauriojo Kornelio, kuriuos sudraskė minia, dabar vėl susirinkusi pasimėgauti jo mirtimi.

Jis atsiklaupė, sukalbėjo maldą ir nudžiugo pastebėjęs, kad jeigu, paguldęs galvą ant ešafoto, neužsimerks, tai iki paskutinio atodūsio matys Biuitenhofo kalėjimo langą.

Pagaliau atėjo metas padaryti tą baisų judesį. Kornelijus padėjo smakrą ant šaltos drėgnos trinkos, ir akys pačios užsimerkė, kad lengviau būtų iškęsti baisųjį smūgį, kuris turi kristi jam ant galvos ir atimti gyvybę.

Ešafoto asloje kažkas blykstelėjo: tai budelis pakėlė kardą.

Van Berlė atsisveikino su savo juodąja tulpe būdamas tikras, kad žengia į kitą pasaulį, nutviekstą kitos šviesos ir kitų spalvų.

Tris kartus jis pajuto ant virpančio kaklo šaltą, kardo sukeltą vėjelį.

Bet kaip keista!..

Kornelijus nepajuto nei smūgio, nei skausmo. Jis nepajuto jokio pasikeitimo.

Jo sąmonė atbudo tik tada, kai kažkieno rankos, – jis nežinojo kieno, – gana švelniai pakėlė jį, ir jis atsistojo truputį sverdėdamas.

Jis atsimerkė.

Greta jo kažkas skaitė iš didelio pergamento su raudonu antspaudu.

Ta pati gelsva blyški Olandijos saulė švietė danguje ir tas pats grotuotas Biuitenhofo langas žiūrėjo į jį iš aukštumos, ir ta pati minia, tik jau nebe staugianti, o nustebusi, spoksojo į jį iš aikštės.

Apsidairęs, pasiklausęs van Berlė suvokė, kas nutiko.

Jo didenybė princas Vilhelmas Oranietis, matyt, pabijojęs, kad septyniolika svarų van Berlė kraujo neperpildytų dangiškojo teisingumo taurės, pasigailėjo jo už didžiadvasiškumą ir galbūt nekaltumą. Taigi jo didenybė dovanojo jam gyvybę. Štai kodėl grėsmingai blykstelėjęs kardas tarsi plėšrus paukštis tris kartus apsuko apie jo galvą, tačiau nenusileido ant jo ir nepalietė kaklo slankstelių.

Štai kodėl jis nepajuto nei skausmo, nei smūgio. Štai kodėl saulė jam dar šypsojosi, kad ir nelabai ryškioje, bet vis dėlto labai mieloje dangaus žydrynėje.

Kornelijus, tikėjęsis išvysti Dievą ir viso pasaulio tulpyną, kiek nusivylė, bet greitai pradžiugo pajutęs, kad gali laisvai sukalioti galvą ant sveiko kaklo.

Beje, Kornelijus tikėjosi, kad malonė yra visiška, kad jis bus paleistas ir galės grįžti į Dordrechtą prie savo lysvių.

Deja, Kornelijus klydo.

Kaip maždaug tuo pat metu pasakė ponia de Sevinjė[34], laiškuose būna post scriptum. Toks post scriptum – prierašas – buvo ir štathalterio įsakyme. Visa esmė kaip tik ir glūdėjo tame prieraše. Vilhelmas, Olandijos štathalteris, pakeitė Kornelijui van Berlė mirties bausmę kalėjimu iki gyvos galvos.

Jis buvo per mažai nusikaltęs, kad būtų nubaustas mirtimi, bet per daug, kad būtų laisvas.

Kornelijus išklausė prierašą, bet sielvartas ir nusivylimas greitai praėjo.

„Na, ką gi, – pagalvojo jis, – dar ne viskas prarasta. Amžinas kalėjimas irgi turi savo privalumų. Kalėjime yra Roza. Yra ir trys mano juodosios tulpės svogūnėliai.“

Tačiau Kornelijus pamiršo, kad Septynios Jungtinės Provincijos gali turėti septynis kalėjimus, po vieną kiekvienoje, ir kad kalinio maistas kitoje provincijoje atsieina pigiau negu sostinėje Hagoje.

Jo didenybė Vilhelmas, kuriam, matyt, trūko lėšų išmaitinti van Berlė Hagoje, skyrė jam kalėti Levešteino tvirtovėje, kuri buvo, tiesa, arti Dordrechto, bet, deja, vis dėlto gana toli. Levešteinas, pasak geografų, yra saloje priešais Gorkumą tarp Valio ir Maso upių.

Van Berlė gana gerai žinojo savo krašto istoriją, tad prisiminė, jog po Barnevelto[35] mirties toje tvirtovėje buvo kalinamas garsusis Grocijus[36] ir kad valstybė, gerąširdiškai atsižvelgdama į didžiojo publicisto, juriskonsulto, istoriko, poeto ir teologo nuopelnus, skyrė jam dvidešimt keturis olandiškus su

per parą maistui.

„Man, kur kas žemiau stovinčiam už Grocijų, – pagalvojo van Berlė, – vargu ar duos nors dvylika su, ir aš gyvensiu labai skurdžiai, bet vis dėlto gyvensiu.“

Ir staiga jį nusmelkė baisi mintis.

„Ak, – sudejavo Kornelijus, – ten drėgna ir ūkanota! Kokia netinkama žemė tulpėms! Be to, Roza, Roza… Jos nebus Levešteine“, – šnibždėjo jis, žemai nuleidęs galvą, kuri vos tik prieš valandėlę galėjo nukristi daug žemiau.

XIII
KAS TUO METU DĖJOSI VIENO ŽIŪROVO ŠIRDYJE

Taip Kornelijui mąstant, prie ešafoto privažiavo karieta. Ši karieta buvo skirta kaliniui. Jam liepė į ją sėsti. Jis pakluso.

Paskutinis Kornelijaus žvilgsnis buvo nukreiptas į Biuitenhofą. Jis tikėjosi pamatyti lange nurimusį Rozos veidą, bet į karietą buvo pakinkyti eiklūs arkliai, ir jie greitai išnešė van Berlė iš minios, kuri stūgaudama garbino kilniaširdį štathalterį, koneveikė de Vitus ir išvengusį mirties jų krikštasūnį.

Žiūrovai taip samprotavo: „Laimė dar, kad mes spėjome susidoroti su didžiuoju niekšu Janu ir su apgaviku Korneliu, nes gailestingas jo didenybė, be abejo, būtų atėmęs juos iš mūsų, kaip atėmė štai šį nenaudėlį.“

Tarp žiūrovų, suplaukusių į Biuitenhofo aikštę pasižiūrėti van Berlė nukirsdinimo ir mažumą nusivylusių, kad viskas pasisuko taip nelauktai, labiausiai buvo nepatenkintas vienas gerai apsirengęs miestietis. Jis dar iš ryto taip uoliai darbavosi kojomis ir alkūnėmis, kad galų gale nuo ešafoto jį beskyrė tik grandinė kareivių, apsupusių šią bausmės vykdymo vietą.

Daugelis troško pamatyti, kaip bus pralietas niekšingas išdaviko Kornelijaus kraujas, tačiau niekas to žiauraus troškimo taip karštai nedemonstravo, kaip minėtas miestietis.

Narčiausieji atėjo į Biuitenhofą švintant, tikėdamiesi užsiimti geriausias vietas; bet šis pranoko visus: prabuvo visą naktį ant kalėjimo slenksčio, o iš ten prasibrovė į pirmąją eilę, kaip mes jau minėjome, darbuodamasis kojom ir alkūnėm, lipšniai linkčiodamas vieniems ir kumščiuodamas kitus.

Kada budelis užvedė pasmerktąjį ant ešafoto, tasai miestietis, palypėjęs ant fontano krašto, kad geriau matytų ir būtų matomas, linktelėjo budeliui, tarsi primindamas:

– Sutarta, ar ne?

Budelis linktelėjimu atsakė:

– Būkite ramus.

Kas gi tas miestietis, kaip matyti, palaikąs gerus santykius su budeliu, ir ką reiškia tie linksėjimai?

Turbūt visiems aišku, kad tas miestietis – tai minheras Isakas Bokstelis, kuris po Kornelijaus suėmimo tučtuojau atvyko į Hagą, norėdamas kokiu nors būdu įsigyti juodosios tulpės svogūnėlius.

Bokstelis iš pradžių bandė kalbinti Grifų, bet šis, būdamas ištikimas kalėjimui kaip geras buldogas, turėjo ir šuniško nepatiklumo. Bokstelio neapykanta padarė jam atvirkščią įspūdį: jis palaikė Bokstelį ištikimu Kornelijaus draugu, kuris, teiraudamasis visokių menkniekių, nori padėti kaliniui pabėgti.

Todėl, išgirdęs Bokstelio pasiūlymą išvogti svogūnėlius, kurie tikriausiai

paslėpti arba kalinio užantyje, arba kur nors kameroje, Grifus išvijo jį ir dar užsiundė šunimi.

Nors šuns dantyse ir liko kelnių skutas, Bokstelis nenusiminė. Kitą dieną vėl atėjo. Šį kartą Grifus gulėjo lovoje su nulaužta ranka ir karščiavo. Jis net nepriėmė lankytojo. Bokstelis tada kreipėsi į Rozą, žadėdamas jai už tris svogūnėlius auksinę kepuraitę. Nors taurioji mergaitė dar nežinojo, kokie vertingi tie trys svogūnėliai, už kurių išvogimą jai siūlomas negirdėtai geras atlyginimas, tačiau pasiuntė gundytoją pas budelį, – ne tik paskutinį teisėją, bet ir paskutinį pasmerktojo turto paveldėtoją. Rozos patarimas Boksteliui buvo labai parankus.

Tuo tarpu teismas paskelbė nuosprendį, kaip matėme, labai skubotą. Isakui jau nebeliko laiko ką nors papirkti, taigi jis griebėsi Rozos pakištos minties ir nuėjo pas budelį.

Isakas neabejojo, kad Kornelijus mirs spausdamas prie širdies svogūnėlius.

O iš tiesų Bokstelis nebuvo numatęs dviejų dalykų: Rozos, tai yra meilės, ir Vilhelmo, tai yra pasigailėjimo.

Jei ne Roza ir Vilhelmas, pavyduolio apskaičiavimai būtų buvę teisingi. Jeigu ne Vilhelmas, Kornelijus būtų miręs. Jeigu ne Roza, Kornelijus būtų miręs spausdamas prie širdies svogūnėlius.

Taigi Bokstelis nuėjo pas budelį, pasisakė esąs didelis pasmerktojo bičiulis ir nupirko iš jo visus būsimojo numirėlio drabužius, sumokėdamas didelius pinigus – daugiau negu šimtą florinų. Kiti pasmerktojo daiktai – auksiniai ir sidabriniai papuošalai – turėjo pereiti budelio nuosavybėn.

Bet ką reiškė šimtas florinų žmogui, kone tikram, kad už tą sumą jis perka Harlemo miesto gėlininkų draugijos premiją? Vadinasi, kiekvienas išleistas florinas jam turėjo atnešti tūkstantį. Aišku, kapitalas investuotas neblogai.

O budeliui tas šimtas florinų atiteko dovanai arba beveik dovanai. Įvykdęs bausmę, jis turėjo leisti minherui Boksteliui su tarnais pasiimti nebegyvą savo draugą.

Beje, panašiai darydavo daugelis žmonių, kai jų numylėtas veikėjas padėdavo galvą ant Biuitenhofo ešafoto. Tokio fanatiko, kaip Kornelijus, draugas gali būti tik toks pat fanatikas, tad nenuostabu, kad duoda šimtą florinų už draugo palaikus.

Taigi budelis sutiko su pasiūlymu. Jis tik reikalavo, kad pinigai būtų iš anksto sumokėti. Juk Bokstelis gali padaryti kaip žmogus, einantis pasižiūrėti turgaus balagano, – nepatiks, ir išeis nesumokėjęs.

Tačiau Bokstelis sumokėjo iš anksto ir ėmė laukti.

Taigi dabar galima suprasti, kaip jis jaudinosi ir kaip atidžiai stebėjo sargybinius, raštininką, budelį, kaip jį jaudrino kiekvienas van Berlė judesys: kaip tas atsiguls ant trinkos, kaip pargrius, ar griūdamas nesužalos brangiųjų svogūnėlių, ar jis bent bus sudėjęs juos į auksinę dėžutę, nes auksas pats patvariausias metalas.

Mes nesiimame aprašyti, kokį įspūdį šiam mirtingajam padarė nuosprendžio

vykdymo uždelsimas. Kodėl budelis gaišta mojuodamas kardu virš Kornelijaus galvos, užuot tą galvą nukirtęs? Bet kai teismo raštininkas paėmė nuteistojo ranką, jį pakėlė, išsitraukė iš kišenės pergamentą ir garsiai perskaitė štathalterio malonės raštą, Bokstelis pasidarė nebepanašus į žmogų. Jo akyse įsižiebė tigro, hienos, gyvatės įsiūtis. Jeigu jis būtų buvęs arčiau prie van Berlė, būtų puolęs ir pats jį sudraskęs.

Vadinasi, Kornelijus lieka gyvas. Kornelijus išvežamas į Levešteiną; į kalėjimą jis nusiveš ir svogūnėlius, o gal ten ras žemės, kur jam ir pavyks išauginti savo juodąją tulpę.

Būna įvykių, kurių vargšo rašytojo plunksna nepajėgia aprašyti ir kuriuos jam belieka palikti skaitytojo vaizduotei.

Bokstelis visai apdujęs nusirito nuo fontano briaunos ant kelių oranžistų, kurie, kaip ir jis, buvo nepatenkinti šitokia baigtimi. Manydami, kad Bokstelis sukliko iš džiaugsmo, jie apdovanojo jį kumščių smūgiais ne blogiau už prityrusius Anglijos boksininkus.

Bet ką reiškia keletas kumščių prieš Bokstelio kančias! Jis šoko bėgti paskui karietą, vežančią Kornelijų su tulpių svogūnėliais. Tačiau iš skubotumo užlėkė ant akmens, gryžtelėjo koją, neteko pusiausvyros ir, paknopstom pabėgėjęs kokią dešimtį žingsnių, pargriuvo, o atsikėlė sutryptas ir sulamdytas tik tada, kai per jį nukurnėjo visa juoda Hagos minia. Bokstelis, kurį tolydžio persekiojo nelaimės, nukentėjo palyginti menkai: tik drabužiai buvo suplėšyti, nugara sutrypta ir rankos apdraskytos.

Galėtum pamanyti, kad Boksteliui jau užteko nemalonumų. Tačiau toli gražu ne.

Atsistojęs Bokstelis nusirovė nuo galvos tiek plaukų, kiek pajėgė, aukodamas juos žiauriai deivei, vadinamai Pavydu. Auka, be abejo, buvo maloni tai deivei, kuriai, kaip sako mitologija, vietoj plaukų ant galvos susisukusios gyvatės[37].

XIV
DORDRECHTO BALANDŽIAI

Kornelijui van Berlė, žinoma, buvo didelė garbė, kad teko atsidurti tame pačiame kalėjime, kuriame kalėjo ir mokslininkas Hugas Grocijus.

Kalėjime gėlininko van Berlė laukė dar didesnė garbė.

Tuo metu, kai princo Oraniečio gailestingumo dėka jis buvo atgabentas į Levešteino tvirtovę, įžymiojo Barnevelto draugo kamera buvo laisva. Tiesa, apie tą kamerą sklido blogas garsas nuo to laiko, kai Grocijus, savo žmonos pamokytas, paspruko knygų dėžėje, kurią prižiūrėtojai pamiršo patikrinti.

O Kornelijui van Berlė atrodė geras ženklas, kad jam davė kaip tik tą kamerą, nes, jo manymu, nė vienas kalėjimo sargas neturėtų įleisti balandžio į tą narvelį, iš kurio taip lengvai vienas išskrido.

Tai buvo istorinė kamera. Bet mes negaišime laiko ją aprašinėdami, o paminėsime tik nišą, kuri buvo padaryta Grocijaus žmonai. Tai buvo paprasta kalėjimo kamera, tik gal kiek aukštėlesnė. Ir pro jos grotuotą langą buvo matyti puikus vaizdas.

Tačiau mūsų pasakojimui rūpi ne patalpų aprašinėjimas.

Kornelijui van Berlė nepakako vien tik kvėpuoti. Vargšui kaliniui, be jo plaučių, buvo brangūs du dalykai, kuriais džiaugtis jis galėjo tik vaizduotėje: gėlė ir moteris; abiejų jis buvo netekęs amžinai.

Laimė, gerasis van Berlė klydo. Tas pats likimas, kuris buvo palankus jam lipant į ešafotą, ir dabar kalėjime, Grocijaus kameroje, jam skyrė tokį audringą gyvenimą, kokio šis gėlininkas niekada nė nesapnavo.

Vieną rytą, stovėdamas prie lango ir alsuodamas tyru oru, dvelkiančiu iš Valio lygumos, jis ilgesingai gėrėjosi horizonte dunksančiais gimtojo Dordrechto malūnais. Ūmai pamatė iš tos pusės atskrendant būrį balandžių, kurie, žvilgėdami saulėje, tūpėsi ant smailių Levešteino kuorų.

„Šie balandžiai, – pagalvojo van Berlė, – atskrenda iš Dordrechto, vadinasi, jie gali į jį ir grįžti. Jeigu atsirastų toks žmogus, kuris pririštų prie balandžio sparno raštelį, tai, galimas daiktas, raštelis patektų į Dordrechtą tam, kuris manęs gailisi.“

Dar kiek pagalvojęs, van Berlė sau tarė:

– Tas žmogus būsiu aš.

Kai tau dvidešimt aštuoneri metai ir esi nuteistas kalėti iki gyvos galvos, tai yra apie dvidešimt du arba dvidešimt tris tūkstančius dienų, esi kantrus.

Van Berlė, vis galvodamas apie tris savo svogūnėlius, – jų jis negalėjo pamiršti, kaip negalėjo sustabdyti širdies plakimo, – pasidarė kilpą balandžiams gaudyti ir ėmė juos vilioti visu tuo, ką pats gaudavo už aštuoniolika olandiškų, arba dvylika prancūziškų, su, skiriamų jam maistui per dieną. Ir po mėnesį trukusių nesėkmingų pastangų galų gale jam pavyko sugauti patelę.

Jis sugaišo dar du mėnesius, kol susigavo patinėlį. Paskui uždarė juos viename narvelyje, o 1673 metų pradžioje, kai patelė padėjo kiaušinius, išleido ją į laisvę. Palikusi patinėlį perėti, ji linksma išskrido į Dordrechtą, po sparnu nešdama raštelį.

Vakare ji grįžo. Raštelis tebebuvo po sparnu. Taip tęsėsi penkiolika dienų, ir van Berlė iš pradžių nusiminė, o paskui visai prarado viltį.

Šešioliktą dieną balandė parskrido be raštelio.

Raštelis buvo adresuotas Kornelijaus žindyvei, senai fryzei, taip pat buvo prašoma visų kilnios sielos žmonių, kas suras raštelį, skubiai jį perduoti adresatei.

Laiške buvo įdėtas ir laiškelis Rozai.

Žindyvė gavo tą laišką. Va kaip tai nutiko.

Išvažiuodamas iš Dordrechto į Hagą, o iš Hagos į Gorkumą, minheras Isakas Bokstelis paliko ne tik savo namą, tarną, stebyklą, žiūroną, bet ir savo balandžius.

Tarnas, likęs be algos, pravalgė iš pradžių ką buvo sutaupęs, o paskui pradėjo valgyti balandžius. Tada balandžiai nuo Isako Bokstelio stogo persikėlė ant Kornelijaus van Berlė namo.

Žindyvė buvo geros širdies moteris ir turėjo ką nors mylėti. Ji apsidžiaugė, kad balandžiai atskrido pas ją prieglobsčio, ir kai Isako tarnas norėjo susigauti paskutinius dvylika ar penkiolika, ji pasiūlė jam po šešis olandiškus su už balandį. Tai buvo dviguba balandžio kaina. Tarnas, žinoma, mielai sutiko parduoti. Taip žindyvė tapo teisėta pavyduolio balandžių savininkė.

Tie balandžiai, matyt, ieškodami kitokių grūdų ir skanesnių kanapių, klajodavo su kitais balandžiais ir nuskrisdavo į Hagą, Levešteiną, Roterdamą. Taip jau atsitiko, kad Kornelijus van Berlė sugavo kaip tik vieną iš tų balandžių.

Taigi, jei pavyduolis paskui savo varžovą nebūtų išskubėjęs iš Dordrechto į Hagą, o paskui į Gorkumą ir Levešteiną, tai raštelis, kurį parašė Kornelijus van Berlė, būtų patekęs į jo, o ne į žindyvės rankas. Tada vargšo mūsų kalinio triūsas ir laikas būtų nuėjęs vėjais. O mes, užuot aprašę margus įvykius, kurie kaip įvairiaspalvis kilimas vyniosis iš po mūsų plunksnos, būtume aprašinėję begales liūdnų, juodų ir niūrių kaip naktis dienų.

Taigi raštelis pateko į van Berlė žindyvės rankas. Ir štai vieną vasario vakarą, kada iš dangaus, palikusios įsižiebiančias žvaigždes, nusileido sutemos, Kornelijus staiga išgirdo bokšto laiptuose balsą, nuo kurio visas sudrebėjo.

Jis prispaudė prie širdies ranką ir sukluso. Tai buvo švelnus, melodingas Rozos balsas.

Turime pripažinti, kad Kornelijaus nustebimas ir džiaugsmas būtų buvęs dar didesnis, jei ne tie balandžiai. Dabar gi balandis, nunešęs jo laišką, atnešė jam po sparnu viltį, ir Kornelijus, pažinodamas Rozą, kas dieną laukė žinios apie savo mylimąją ir svogūnėlius.

Jis atsistojo ir klausydamasis pasilenkė į duris. Taip, tas pats balsas, kuris taip švelniai jaudino jį Hagoje.

Bet ar Roza, kuri atvažiavo iš Hagos į Levešteiną ir kažkokiu būdu įsigavo į kalėjimą, – ar galės ji taip pat laimingai pasiekti kalinį?

Tuo metu, kai Kornelijus suko dėl to galvą, jaudinosi ir nerimastavo, atsidarė jo kameros durų langelis ir pro virbus pasirodė švytintis iš laimės Rozos veidas, dar labiau pagražėjęs, per penkis mėnesius sielvarto išbalintais skruostais. Roza prisikišo prie langelio virbų ir tarė:

– O pone, pone, čia aš.

Kornelijus ištiesė rankas, pakėlė akis į dangų ir džiaugsmingai sušuko:

– O Roza, Roza!

– Tyliau, kalbėkite pašnibždomis, tėvas eina iš paskos, – tarė mergaitė.

– Jūsų tėvas?

– Taip, jis kieme, apačioje, prie laiptų. Komendantas jam duoda nurodymus. Jis tuojau ateis.

– Komendantas jam duoda nurodymus?..

– Paklausykite, aš trumpai jums viską paaiškinsiu. Štathalteris netoli Leideno turi dvarą. Iš tikrųjų tai ten didelė pieno ferma. Visus tos fermos gyvulius prižiūri mano teta, jo žindyvė. Kai tik gavau jūsų laišką, – deja, aš nemokėjau jo perskaityti, ir jį man perskaitė jūsų žindyvė, – aš tuojau nuskubėjau pas savo tetą ir laukiau, kol atvažiuos princas. Kai jis atvažiavo, aš ėmiau prašyti, kad tėvą iš Hagos kalėjimo perkeltų prižiūrėtoju į Lavešteino tvirtovę. Jis nieko neįtarė; jeigu būtų žinojęs, gal būtų ir nesutikęs, bet viskas baigėsi gerai, jis patenkino mano prašymą.

– Ir todėl jūs čia.

– Kaip matote.

– Ir aš matysiu jus kasdien?

– Kai tik aš ištrūksiu.

– Ak Roza, mano mieliausioji madona Roza, – sušuko Kornelijus, – tai jūs mane truputį mylite?

– Truputį... – tarė ji. – O pone Kornelijau, jūs labai kuklus.

Kornelijus aistringai ištiesė į ją rankas, tačiau pro virbus galėjo susiglausti tik jų pirštai.

– Ateina tėvas, – tarė mergaitė.

Ir Roza greitai atšoko nuo durų ir nubėgo pasitikti laiptais lipančio senojo Grifaus.

XV
LANGELIS

Paskui Grifų sekė jo šuo.

Jis vedžiojo šunį po visą kalėjimą, kad prireikus galėtų pasikliauti šuns uosle.

– Tėve, – tarė Roza, – štai garsioji kamera, iš kurios pabėgo Grocijus; jūs žinote, kas buvo Grocijus?

– Žinau, žinau tą sukčių Grocijų; jis to nevidono Barnevelto draugas, kurio nukirsdinimą mačiau dar būdamas vaikas. Grocijus! Tai iš šitos kameros jis pabėgo? Na, galvą dedu, kad dabar niekas daugiau iš jos nepabėgs.

Ir, atidaręs duris, jis patamsyje ėmė drožti kalbą kaliniui.

Šuo urgzdamas apuostinėjo kalinio blauzdas, tarsi stebėdamasis, kaip jis liko gyvas, kai išėjo iš kalėjimo su budeliu ir teismo raštininku.

Bet gražioji Roza pasišaukė šunį.

– Pone, – tarė Grifus, pakėlęs žibintą, kad bent truputį būtų šviesiau, – aš esu naujas kalėjimo sargas. Aš esu vyresnysis prižiūrėtojas, ir visos kameros yra mano žinioje. Aš nesu piktas žmogus, bet griežtai žiūriu tvarkos.

– Tačiau aš jus gerai pažįstu, mielasis Grifau, – tarė kalinys, žengdamas į žibinto apšviestą ratą.

– A, tai čia jūs, pone van Berlė, – pasakė Grifus. – A, tai čia jūs, mat kaip susitinki su žmonėmis!

– Taip, ir aš labai džiaugiuosi, mielasis Grifau, matydamas, kad jūsų ranka puikiai išgijusi ir toje rankoje laikote žibintą.

Grifus suraukė antakius.

– Štai matote, – atsakė jis, – politikoje nuolat daromos klaidos. Jo didenybė dovanojo jums gyvybę, o aš to niekada nebūčiau padaręs.

– Šit kaip! Bet kodėl gi? – paklausė Kornelijus.

– Nes jūs ir toliau rengsite sąmokslus. Juk jūs, mokslininkai, bendraujate su velniu.

– Ak, Grifau, Grifau, – tarė juokdamasis vaikinas, – ar esate nepatenkintas, kad blogai išgydžiau jums ranką, ar kad per brangiai paėmiau už gydymą!

– Priešingai, po velnių, priešingai, – sumurmėjo prižiūrėtojas. – Jūs per daug gerai man ją išgydėte, ir čia neišsiversta be burtų: nepraėjo nė šešių savaičių, o ranka nesiskyrė nuo sveikosios. Taip gerai, jog Biuitenhofo daktaras pasisiūlė man ją vėl perlaužti ir gydyti pagal taisykles, kad galėčiau valdyti ne anksčiau, kaip po trijų mėnesių.

– Ir jūs nesutikote?

– Aš pasakiau: ne! Kol aš galėsiu persižegnoti su ta ranka, – Grifus buvo katalikas, – tol man nusispjaut ant velnio.

– Jeigu jūs spjaunate ant velnio, pone Grifau, tai ko jums bijoti mokslininkų?

– O, tie mokslininkai, mokslininkai! – sušuko Grifus, neatsakydamas į klausimą.

– Aš pasirinkčiau verčiau saugoti dešimt kariškių negu vieną mokslininką. Kariškiai rūko, geria, pasigeria. Jie pasidaro nuolankūs kaip avinėliai, kai gauna degtinės arba Mozelio vyno. Bet negirdėta, kad mokslininkas gertų, rūkytų arba pasigertų. O taip, jie blaivininkai, jie nesišvaisto ir savo galvas tausoja sąmokslams! Bet aš jus įspėju, kad jums bus nelengva daryti sąmokslus. Visų pirma – jokių knygų, jokių popierių, jokios velniavos. Juk Grocijui per knygas ir pavyko išbėgti.

– Aš jus užtikrinu, pone Grifau, – atsakė van Berlė, – kad man gal ir buvo dingtelėjusi mintis bėgti, bet dabar aš, be abejo, neturiu tokių kėslų.

– Gerai, gerai, – tarė Grifus, – saugokite save, o aš irgi nežiopsosiu. Ir vis dėlto jo didenybė padarė didelę klaidą.

– Kad nenukirto man galvos? Ačiū, ačiū, pone Grifau.

– Žinoma. Jūs matote, kokie ramūs dabar ponai de Vitai.

– Kaip baisiai jūs šnekate, pone Grifau, – tarė Kornelijus ir nusigręžė, norėdamas nuslėpti savo pasišlykštėjimą. – Jūs pamirštate, kad vienas iš tų nelaimingųjų buvo mano geriausias draugas, o kitas... kitas – mano antrasis tėvas.

– Taip, bet aš atmenu, kad ir vienas, ir kitas buvo maištininkai. Be to, aš tai sakau jus kiek užjausdamas.

– O, šit kaip! Na, tada paaiškinkite, mielasis Grifau, aš nieko nesuprantu.

– Jeigu jūs būtumėte likęs ant budelio Harbruko ešafoto...

– Tai kas gi būtų buvę?

– Jums būtų pasibaigusios visos kančios. Beje, – aš to neslepiu, – aš padarysiu čia jūsų gyvenimą labai sunkų.

– Ačiū už pažadus, pone Grifau.

Kalinys ironiškai nusišypsojo iš prižiūrėtojo, o Roza už durų atsakė jam paguodos kupina šypsena.

Grifus priėjo prie lango.

Buvo dar pakankamai šviesu įžiūrėti platų horizontą, skendintį pilkoje migloje.

– Koks iš čia vaizdas? – paklausė prižiūrėtojas.

– Puikus, – atsakė Kornelijus, žiūrėdamas į Rozą.

– Taip, taip, per daug erdvės, per daug erdvės.

Tuo metu, išsigandę nepažįstamo balso, iš savo lizdo išskrido abu balandžiai ir dingo rūke.

– O kas čia dabar?

– Mano balandžiai, – atsakė Kornelijus.

– „Mano balandžiai“! – suriko prižiūrėtojas. – „Mano balandžiai“! Argi kalinys gali turėti ką nors savo?

– Tada, – atsakė Kornelijus, – čia balandžiai, kuriuos man atsiuntė pats Dievas.

– Štai jau ir nusižengta tvarkai, – tęsė Grifus. – Balandžiai! Ak, vaikine, vaikine, aš jus įspėju, kad ne vėliau kaip rytoj tie paukščiai virs mano katile.

– Pirma jums reikės juos pasigauti, pone Grifau, – tarė Kornelijus. – Jūs sakote, aš neturiu teisės laikyti juos savais, bet jūs, prisiekiu, nė tiek neturite.

– Kas atidėta, tai dar neprarasta, – burbtelėjo prižiūrėtojas, – bet ne vėliau kaip ryt aš jiems nusukinėsiu sparnus.

Ir, murmėdamas tuos piktus žodžius, Grifus pasilenkė prie lango apžiūrėti lizdo. Tuo pasinaudojo Kornelijus ir, pribėgęs prie durų, paspaudė Rozos ranką. Ji sušnibždėjo:

– Šį vakarą, devintą.

Grifus, susimąstęs, kaip čia sugauti balandžius rytoj pat, kaip buvo pažadėjęs, nieko nematė, nieko negirdėjo. Uždaręs langą paėmė dukterį už rankos, išėjo iš kameros, užrakino duris ir nuėjo kitam kaliniui pažadėti ko nors panašaus.

Kai tik jis išėjo, Kornelijus pribėgo prie durų ir pasiklausė tolstančių žingsnių. Jiems visai nutilus, priėjo prie lango ir išdraskė balandžių lizdą.

Jis ryžosi geriau skirtis su savo sparnuotais bičiuliais, dėl kurių vėl pamatė Rozą, negu leisti Grifui juos nugalabyti.

Nei kalėjimo sargo apsilankymas, nei jo šiurkštūs grasinimai, nei niūri ateitis nuolat būti jo stebimam ir – Kornelijus jau buvo tai patyręs – persekiojamam negalėjo užtemdyti šviesių Kornelijaus minčių, ypač tos saldžios vilties, kuri sužibo vėl išvydus Rozą.

Jis nekantriai laukė, kada Levešteino bokšto laikrodis išmuš devintą valandą.

Roza jam buvo pasakiusi: „Devintą laukite manęs.“

Paskutinis bronzinio varpo dūžis dar virpėjo ore, o Kornelijus jau išgirdo laiptuose lengvus gražiosios fryzės žingsnius ir puošnaus apdaro šlamesį, ir netrukus nušvito durų virbai, į kuriuos Kornelijus buvo įsmeigęs akis.

Langelis iš lauko pusės atsivėrė.

– Štai ir aš! – sušuko Roza, dusdama nuo greito bėgimo laiptais. – Štai ir aš!

– O geroji Roza!

– Ar jūs patenkintas, kad atėjau?

– Ir jūs dar klausiate?! Bet papasakokit, kaip jums pasisekė čia ateiti.

– Matote, mano tėvas užmiega tuoj po vakarienės. Jis truputį išgeria, apsvaigsta, ir tada aš jį paguldau. Niekam to nesakykite, nes, kol jis miega, aš galėsiu kas vakaras ateiti čia po valandą pasikalbėti.

– O, dėkoju jums, Roza, brangioji Roza!

Tardamas tuos žodžius, Kornelijus taip arti prikišo veidą prie virbų, kad Roza net pasitraukė.

– Aš atnešiau jūsų svogūnėlius, – tarė ji.

Kornelijaus širdis sudrebėjo: jis pats nedrįso paklausti Rozos, ką ji padarė su jo brangenybėm.

– O, tai jūs juos tebeturite!

– Argi jūs, man duodami, nepasakėte, kad tai labai brangus daiktas?

– Taip, net jeigu aš jums atidaviau, man atrodė, kad jie dabar jau jūsų.

– Jie būtų buvę mano po jūsų mirties, bet, laimė, jūs esate gyvas. O, kaip aš esu dėkinga jo didenybei! Jeigu Dievas duotų princui Vilhelmui visko, ko aš jam meldžiu, tai karalius Vilhelmas būtų lamingiausias žmogus ne tik savo karalystėje, bet ir visame pasaulyje. Kai jūs likote gyvas, aš nutariau pasilaikyti

jūsų krikštatėvio Bibliją, o svogūnėlius grąžinti jums. Aš tik nežinojau, kaip tai padaryti. Jau rengiausi eiti pas štathalterį prašyti, kad mano tėvą perkeltų prižiūrėtoju į Gorkumą, ir tada jūsų žindyvė atnešė man laišką. O, patikėkite, daug ašarų mudvi išliejome. Bet, gavusi jūsų laišką, aš galutinai pasiryžau ir nuvykau į Leideną. Visa kita jūs jau žinote.

– Brangioji Roza, argi, dar prieš gaudama mano laišką, galvojote atvažiuoti čia pas mane?

– Ar aš galvojau? – šūktelėjo Roza, iš meilės pamiršusi drovumą. – Aš daugiau nieko ir negalvojau, tik apie tai.

Roza buvo tokia graži, kad Kornelijus ir vėl prispaudė veidą ir lūpas prie pinučių, tikriausiai norėdamas padėkoti mergaitei.

Roza atšlijo, kaip ir pirmą sykį.

– Tikrai, – kalbėjo ji taip koketuodama, kaip ir visos jaunos mergaitės, – tikrai, aš labai dažnai gailiuosi, kad nemoku skaityti, bet niekad taip nesigailėjau, kaip tą sykį, kai jūsų žindyvė man atnešė jūsų laišką. Aš laikiau jį rankose, jis kalbėjo kitiems, o man, vargšei kvailiukei, buvo nebylus.

– Jūs dažnai gailitės, kad nemokate skaityti? – paklausė Kornelijus. – Kodėl?

– O, – atsakė šypsodamasi mergaitė, – todėl, kad negaliu perskaityti visų laiškų, kuriuos gaunu.

– Jūs gaunate laiškų, Roza?

– Šimtus.

– Bet kas gi jums rašo?

– Kas man rašo? Ogi visi studentai, kurie vaikšto po Biuitenhofą, visi karininkai, kurie eina į pratybas, visi tarnautojai ir net pirkliai, kurie mato mane pro mažąjį langelį.

– O ką jūs darote, brangioji Roza, su tais laiškais?

– Anksčiau man juos paskaitydavo kuri nors draugė, ir man būdavo smagu, bet dabar jau kuris laikas aš juos sudeginu, – na ir ko jos vertos, tos kvailystės!

– Jau kuris laikas! – sušuko Kornelijus, ir jo akys spindėjo iš meilės ir laimės.

Roza paraudusi nuleido akis.

Ji nepastebėjo artėjančių Kornelijaus lūpų, kurios, deja, sutiko tik pinučius. Tačiau, nepaisant tos kliūties, karštas alsavimas palietė ir nudegino mergaitei lūpas kaip švelniausias bučinys.

Roza krūptelėjo ir nubėgo, užmiršusi atiduoti Kornelijui juodosios tulpės svogūnėlius.

XVI
MOKYTOJAS IR MOKINĖ

Matome, kad senis Grifus nebuvo toks palankus Kornelio de Vito krikštasūniui, kaip jo duktė.

Levešteine kalėjo tik penki kaliniai, ir juos saugoti nebuvo sunku, taigi prižiūrėtojo pareigos buvo lyg ir sinekūra[38], suteikta Grifui pasenus.

Tačiau per savo uolumą ir vaizduotę garsusis prižiūrėtojas kiek išgalėdamas sunkino savo darbą. Jam regėjos, kad Kornelijus yra nepaprastai didelis nusikaltėlis ir todėl pavojingiausias iš visų kalinių. Grifus sekė kiekvieną jo žingsnį, elgėsi su juo kuo šiurkščiausiai, kad kalinys pajustų bausmę už savo baisų, kaip Grifus sakydavo, maištą prieš gailestingąjį štathalterį.

Jis ateidavo į van Berlė kamerą po tris kartus per dieną, tikėdamasis užklupti jį darant nusikaltimą, tačiau Kornelijus nerašė jokių laiškų nuo to laiko, kai toji, kuriai juos būtų norėjęs siųsti, apsigyveno šalimais. Galimas daiktas, jei Kornelijui būtų dovanota bausmė ir leista gyventi, kur tik nori, jis būtų pasirinkęs kalėjimą su Roza ir savo svogūnėliais, negu kokią kitą vietą be Rozos ir be svogūnėlių.

Roza pažadėjo ateiti kiekvieną vakarą devintą valandą pasikalbėti su brangiuoju kaliniu, ir jau matėme, kad pirmąjį vakarą ji ištesėjo savo pažadą.

Kitą vakarą ji vėl atėjo taip pat paslaptingai ir taip pat atsargiai, kaip ir pirmąjį. Ji buvo pati sau pasižadėjusi neglausti veido prie virbų. Be to, kad iš karto galėtų užvesti kalbą, kuri rimtai sudomintų van Berlė, ji tučtuojau įkišo pro virbus svogūnėlius, suvyniotus tame pačiame popieriuje.

Tačiau didžiausiam Rozos nustebimui, van Berlė pirštų galais pastūmė jos baltą ranką.

Jis viską buvo apgalvojęs.

– Paklausykite manęs, – tarė jis, – man atrodo, kad mes per daug rizikuosime, visą savo turtą dėdami į vieną maišą. Atminkite, brangioji Roza, mes žadame imtis tokio darbo, kuris iki šiol laikomas neįvykdomu. Mums reikia išauginti garsiąją juodąją tulpę. Tad reikia būti labai atsargiems, kad nepasisekus neturėtume ko sau prikišti. Tuo keliu, aš manau, mes pasieksime tikslą.

Roza susikaupė, norėdama įsidėmėti, ką jai sakys kalinys, tik ne todėl, kad ta juodoji tulpė būtų jai rūpėjusi, o todėl, kad ja labai rūpinosi vargšas gėlininkas.

Kornelijus tęsė:

– Aš manau, mudu turėsime dirbti tą svarbų darbą va kaip.

– Aš klausau, – tarė Roza.

– Šioje tvirtovėje tikriausiai yra koks nors sodelis, o jeigu jo nėra, tai – kiemelis, o jeigu ir kiemelio nėra, tai bent kokia lysvelė.

– Čia yra puikus sodas, prisodintas gražių senų medžių, – atsakė Roza, – ir jis eina visu paupiu.

– Ar neatneštumėt, brangioji Roza, saujelę tos žemės, kad galėčiau pažiūrėti, kokia ji?

– Rytoj pat atnešiu.

– Paimkite truputį žemės iš pavėsio ir truputį iš saulėtos vietos, kad aš galėčiau nustatyti jos sausumą ir drėgnumą.

– Būkite ramus.

– Kai išrinksiu žemę, mes pasidalysime svogūnėlius. Vieną svogūnėlį paimsite jūs ir pasodinsite į mano išrinktą žemę tą dieną, kurią nurodysiu. Tulpė, be abejonės, pražys, jeigu prižiūrėsite ją taip, kaip aš nurodysiu.

– Aš nepaliksiu jos nė akimirkai.

– Kitą svogūnėlį jūs paliksite man, ir aš pamėginsiu išauginti tulpę čia, savo kameroje. Tai padės man leisti ilgas valandas, per kurias aš nematau jūsų. Tiesa, aš pats turiu labai mažai vilties, kad pavyks man iš jo ką išgauti, ir iš anksto žiūriu į jį, vargšelį, kaip į savo egoizmo auką. Tačiau kartais saulė įspįsta ir čia. Aš pasistengsiu sudaryti savo tulpei kuo geriausias sąlygas. Pagaliau mes, tikriau, jūs, atsargoje laikysime trečiąjį svogūnėlį, mūsų paskutinę viltį, jeigu abu pirmieji bandymai nepasisektų. Taigi, brangiausioji Roza, negalimas daiktas, kad mums nepavyktų laimėti to šimto tūkstančių florinų – jūsų kraičiui – ir nepajustume didžiausios laimės matyti pasiektą savo tikslą.

– Aš supratau, – tarė Roza. – Rytoj atnešiu žemės, ir jūs išrinksite ir man, ir sau. Žemę teks nešioti daugelį vakarų, nes vienu sykiu tegalėsiu atnešti labai mažai.

– O, mūsų niekas neskubina, mieloji Roza. Tulpės turi būti pasodintos ne anksčiau kaip po mėnesio. Kaip matote, mes dar turime daug laiko. Tik, sodindama savo tulpę, turėsite viską daryti taip, kaip aš nurodysiu, gerai?

– Aš jums prižadu.

– O pasodinusi, pranešinėsite viską, kaip ir kur augs mūsų globotinis, kokie bus temperatūros svyravimai, kokius matysite pėdsakus alėjoje, kokius lysvėje. Naktį turėsite pasaugoti, kad neateitų į mūsų daržą katės. Dvi nelemtos katės Dordrechte sudarkė ištisas dvi lysves.

– Gerai, aš saugosiu.

– Mėnesienos naktimis… Ar matyti jums sodas, mielas vaikuti?

– Mano miegamojo langas yra į sodo pusę.

– Puiku. Mėnesienos naktimis jūs turėsite žiūrėti, ar nelandžioja žiurkės pro tvoros plyšius; esu sutikęs ne vieną gėlininką, kuris su apmaudu keikė Nojų, kam šis paėmęs į laivą žiurkių porą[39].

– Aš žiūrėsiu, o jeigu pastebėsiu žiurkių ir kačių…

– Gerai, reikia viską numatyti. Be to, – tęsė van Berlė, kalėjime pasidaręs labai įtarus, – be to, yra dar vienas padaras, kur kas pavojingesnis už žiurkes ir kates.

– Kas gi tai?

– Tai žmogus. Jūs suprantate, brangioji Roza, kad yra žmonių, kurie vagia vieną floriną, nors dėl tokių niekų gali pakliūti į katorgą; juo didesnė pagunda

jiems pavogti tulpės svogūnėlį, vertą šimto tūkstančių florinų.

– Niekas, be manęs, neįeis į sodą.

– Jūs man tai prižadate?

– Aš jums prisiekiu.

– Gerai, Roza. Ačiū, brangioji. Dabar visas mano džiaugsmas jūsų rankose.

Kai van Berlė lūpos, tokios pat karštos, kaip ir vakar, priartėjo prie virbų, Roza atitraukė galvą ir ištiesė ranką, juo labiau kad jau buvo metas skirtis.

Gražioje mergaitės rankoje buvo tulpės svogūnėlis.

Kornelijus aistringai pabučiavo jos pirštų galiukus. Ar todėl, kad ši ranka laikė vieną didžiosios juodosios tulpės svogūnėlį? Ar todėl, kad tai buvo Rozos ranka? Tai spręsti mes paliekam išmintingesniems už save.

Taigi Roza nusinešė kitus du svogūnėlius, tvirtai spausdama juos prie krūtinės.

Ar ji todėl spaudė juos prie krūtinės, kad tai buvo juodosios tulpės svogūnėliai, ar todėl, kad juos buvo davęs Kornelijus van Berlė? Mums atrodo, kad šį uždavinį lengviau išspręsti negu pirmąjį.

Šiaip ar taip, bet kalinio gyvenimas nuo to laiko pasidarė malonus ir prasmingas.

Roza, kaip matėme, atidavė jam vieną svogūnėlį.

Kiekvieną vakarą ji atnešdavo jam po saują žemės iš tos sodo dalies, kur žemė jam atrodė geriausia ir kur ji iš tiesų buvo labai gera.

Nudaužęs platų ąsotį, Kornelijus pasidarė gerą puodą. Iki pusės pripylė Rozos atneštų žemių, jas sumaišė su išdžiovintu upės dumblu ir gavo puikiausią juodžemį.

Balandžio pradžioje jis pasodino ten pirmąjį svogūnėlį.

Mes nepajėgtume aprašyti, su kokiom pastangom, miklumu ir klasta Kornelijus slėpė nuo Grifaus akių džiaugsmą, kurį jam teikdavo darbas. Kalinčiam filosofui vienas pusvalandis – tai ištisa jausmų ir minčių amžinybė.

Roza ateidavo kiekvieną dieną pasikalbėti su Kornelijum.

Tulpės, apie kurias Roza per tą laiką buvo išėjusi tikrą mokslą, buvo svarbiausia jų pasikalbėjimo tema. Tačiau, kad ir kaip įdomu, vis dėlto neįmanoma kalbėti vien tik apie tulpes. Taigi juodu kalbėjosi ir apie kitką, ir tulpių augintojas nustebęs pamatė, kiek daug yra įvairių temų.

Tiktai Rozos gražus veidelis visuomet būdavo per šešis colius nuo langelio, nes gražioji fryzė, matyt, pradėjo nepasitikėti pati savimi, tikriausiai nuo to laiko, kai pajuto, kad kalinio alsavimas gali net pro virbus nutvilkyti jaunos mergaitės širdį.

Dar vienas dalykas tuo metu Kornelijui nedavė ramybės beveik taip pat, kaip ir jo svogūnėliai, ir jis nuolatos apie tai mąstė.

Jį jaudino Rozos priklausomybė nuo tėvo.

Van Berlė buvo garsus gydytojas, puikus menininkas, aukštos kultūros žmogus, gėlininkas, be abejo, pirmasis išauginsiąs tą stebuklingą kūrinį, kuris, kaip iš anksto buvo nuspręsta, turėjo vadintis Roza Barlaensis. Ir štai van Berlė gyvenimas, ir ne tik gyvenimas, bet ir laimė, priklauso nuo mažiausios kito

žmogaus užgaidos. O tas kitas žmogus – bukaprotis. Kalėjimo sargas – tai padaras, turįs mažiau proto už spyną, kurią jis užrakina, ir kietesnę širdį už skląstį, kurį jis užsklendžia. Tai kažkoks tarpinis padaras tarp žmogaus ir žvėries.

Taigi Kornelijaus gyvenimo laimė priklausė nuo to žmogaus, kuriam vieną gražų rytą gali imti ir nusibosti Levešteinas; gali jam pasirodyti, kad čia blogas oras ar degtinė prasta. Jis ims ir išsidangins iš tvirtovės, ir dukterį išsiveš. Ir tada Roza su Kornelijum vėl bus išskirti.

– O tada, brangioji Roza, kam mums pašto balandžiai, jei jūs nemokėsite nei perskaityti mano laiškų, nei parašyti savo minčių.

– Mes juk turime po valandą kas vakaras, sunaudokim tinkamai tą laiką, – atsakė Roza, kuri širdies gilumoje bijojo skirtis kaip ir Kornelijus.

– Bet man atrodo, – tarė Kornelijus, – kad mes ir dabar jį tinkamai sunaudojam.

– Sunaudokim jį dar geriau, – pakartojo šypsodamasi Roza. – Išmokykite mane skaityti ir rašyti. Jūsų pamokos tikrai man bus naudingos, o jei kada ir išsiskirsime, tai tik savo pačių valia.

– O, – sušuko Kornelijus, – tada mums priklauso amžinybė!

Roza nusišypsojo ir truktelėjo pečiais.

– Argi jūs amžinai būsite kalėjime? – atsakė ji. – Argi, dovanojęs jums gyvybę, jo didenybė nedovanos jums laisvės? Argi jūs neatgausite savo turtų? O būdamas turtingas ir laisvas, ar teiksitės pažvelgti nuo arklio ar pro karietos langą į mažąją Rozą, kalėjimo sargo, beveik budelio, dukterį?

Kornelijus mėgino protestuoti ir būtų protestavęs, be abejo, visa širdimi, kupina karštos meilės.

Tačiau mergaitė jam nedavė kalbėti.

– Kaip gyvuoja jūsų tulpė? – paklausė ji šypsodamasi.

Užklaustas apie tulpę, Kornelijus viską užmiršdavo, net pačią Rozą.

– Neblogai, – atsakė jis, – luobelė juosta, prasidėjo dygimas, svogūnėlio gyslutės kaista ir brinksta; už savaitės, o gal ir anksčiau, jau bus galima įžiūrėti diegelį. O kaip jūsų tulpė, Roza?

– O, aš viską darau, kaip liepėte, ne bet kaip.

– Ką jūs padarėte, Roza? – paklausė Kornelijus. Jo akyse įsidegė žiburėliai, o alsavimas padažnėjo, kaip ir tą vakarą, kai jo akys nudegino Rozai veidą, o alsavimas – širdį.

– Aš, – šypsojosi mergaitė, nes ji negalėjo nepastebėti tos dvilypės kalinio meilės jai ir juodajai tulpei, – aš parinkau lysvę aikščioje vietoje atokiai nuo medžių ir tvoros, žemė truputį prie smėlio, greičiau drėgna nei sausa, be jokio akmenėlio. Aš paruošiau lysvę taip, kaip sakėte.

– Gerai, gerai, Roza.

– Žemė paruošta, laukiu tik jūsų nurodymo. Kai tik prasidės gražios dienos, jūs man liepsite pasodinti svogūnėlį, ir aš jį pasodinsiu. Juk mano svogūnėlį reikia sodinti vėliau nei jūsiškį, nes jis turės daug daugiau oro, saulės ir žemės syvų.

– Tiesa, tiesa! – tarė Kornelijus, iš džiaugsmo suplodamas rankom. – Jūs esate gabi mokinė, Roza, ir jūs, žinoma, laimėsite savo šimtą tūkstančių florinų.

– Nepamirškite, – tarė juokdamasi Roza, – kad jūsų mokinė – jeigu jūs taip mane vadinate – be tulpių auginimo, turi mokytis ir dar šio to.

– Taip, taip, juk man ne mažiau už jus, mieloji Roza, rūpi, kad išmoktumėte skaityti.

– Kada mes pradėsime?

– Dabar.

– Ne, rytoj.

– Kodėl rytoj?

– Todėl, kad šiandien mūsų valanda jau praėjo, ir aš turiu jus palikti.

– Jau?! Bet ką gi mes skaitysime?

– O, – atsakė Roza, – aš turiu knygą, kuri, tikiuosi, atneš mums laimę.

– Tai iki rytojaus.

– Iki rytojaus.

XVII
PIRMASIS SVOGŪNĖLIS

Kitą vakarą Roza atsinešė Kornelio de Vito Bibliją.

Tada tarp mokytojo ir mokinės prasidėjo viena žavingiausių scenų, kurias taip džiugu aprašinėti romanistui, jeigu, žinoma, jam nusišypso tokia laimė.

Langelis, vienintelė vieta, pro kurią susisiekdavo įsimylėjusieji, buvo per aukštai, kad jaunuoliai, kurie iki tol pasitenkindavo viską skaitydami vienas iš kito veido, galėtų patogiai skaityti iš Rozos atsineštos knygos.

Dėl to mergaitė turėjo užsikvempti ant langelio, palenkusi galvą virš knygos, kurią ji laikė viena ranka, o žibintą – kita. Kad jai ranka labai nenuvargtų, Kornelijus sumanė pririšti žibintą nosinaite prie virbų. Tada Roza jau galėjo vedžioti pirštu po knygą, galėjo sekti raides ir skiemenis, kuriuos liepė kartoti Kornelijus. Jis rodė savo uoliajai mokinei raides šiaudeliu pro grotų tarpą.

Žibinto šviesa krito į rausvą Rozos veidelį, jos gilias mėlynas akis, jos šviesias kasas po patamsėjusiu aukso gobtuvėliu – fryzietiška kepuraite. Jos pakelti aukštyn piršteliai, kraujui nutekėjus žemyn, pasidarydavo vos rausvi, permatomi, ir jų besikeičianti spalva tarsi rodė tą paslaptingą gyvenimą, kuris tvinkčioja po mūsų oda.

Sumaniai Kornelijaus mokoma, Roza darė didelę pažangą, o pasitaikius sunkiau įveikiamai kliūčiai, jų žvilgsniai, pasinėrę vienas kito akyse, susisiekiančios blakstienos ir susipynę plaukai skeldavo tokias elektros kibirkštis, kurios pajėgdavo apšviesti net neaiškiausius žodžius ir posakius.

Grįžusi į savo kambarėlį, Roza mintimis kartodavo skaitymo užduotį, o širdyje – slaptą meilės pamoką.

Vieną kartą ji atėjo pusę valandos vėliau negu visada.

Vėlavimas pusę valandos buvo per daug didelis įvykis, kad Kornelijus visų pirma nepasiteirautų jo priežasties.

– O, nebarkite manęs, – tarė mergaitė, – tai ne mano kaltė. Tėvas čia, Levešteine, atnaujino pažintį su vienu žmogum, kuris dažnai ateidavo pas jį Hagoje, norėdamas pamatyti kalėjimą. Tai šaunus vyriškis, didelis mėgėjas išgerti, mokąs pasakoti linksmas istorijas, be to, dosniai žarstąs pinigus ir niekad nedrebąs dėl su.

– O kas jis yra iš tikrųjų? – paklausė nustebęs Kornelijus.

– Nežinau, aš jo nepažįstu, – atsakė mergaitė, – nors jau bus apie dvi savaitės, kai mano tėvas susidraugavo su tuo nauju pažįstamu, ir šis mus uoliai lanko.

– O, – tarė Kornelijus, su nerimu kraipydamas galvą, nes kiekvienas naujas įvykis galėjo lemti jam kokią nelaimę, – tai tikriausiai vienas iš šnipų, kurie siunčiami į tvirtovę sekti ir kalinių, ir jų prižiūrėtojų.

– Aš manau, – tarė Roza šypsodamasi, – kad tas šaunuolis, jei ir seka ką, tai tik ne mano tėvą.

– Tai ką jis galėtų sekti?
– Pavyzdžiui, mane.
– Jus?
– O kodėl ne? – juokdamasi atsakė mergaitė.
– Ak, tiesa, – atsiduso Kornelijus, – ne visi jūsų garbintojai, Roza, turi pasitraukti nieko nepešę; šitas žmogus gali tapti jūsų vyru.
– Aš nesakau: „Ne."
– O ko jūs taip džiaugiatės?
– Verčiau sakykite „bijotės", pone Kornelijau…
– Ačiū, Roza, jūsų tiesa…
– Va ko.
– Aš klausau, sakykite.
– Tas žmogus keletą kartų buvo atėjęs į Biuitenhofą Hagoje, taip, tuo metu, kai jūs ten kalėjote. Kai aš išeidavau, išeidavo ir jis; aš atvažiavau čia, ir jis atvažiavo. Hagoje jis ateidavo neva jūsų aplankyti.
– Manęs aplankyti?
– Taip. Bet čia, be abejo, buvo tik dingstis; dabar, kai jūs vėl pasidarėte mano tėvo kalinys, arba, tiksliau, kai tėvas vėl tapo jūsų prižiūrėtoju, tas vyras daugiau neparodė noro jus pamatyti. Aš girdėjau, kaip jis vakar sakė mano tėvui, kad jūsų nepažįstąs.
– Pasakokite, Roza. Aš noriu įspėti, kas tas žmogus ir ko jam reikia.
– Ar esate tikras, pone Kornelijau, kad niekas iš jūsų draugų negali domėtis jumis?
– Aš neturiu draugų, Roza. Teturiu tik žindyvę, kurią jūs pažįstate ir kuri pažįsta jus. Tik ji, ta vargšė moteris, ateitų pati ir be jokio gudravimo verkdama pasakytų jūsų tėvui arba jums: „Brangus pone arba brangioji panele, čia yra mano kūdikis; jūs matote, kaip aš nusikamavusi, leiskite man nors vieną kartelį jį pamatyti, ir aš visą gyvenimą melsiuosi už jus." O, ne, – tęsė Kornelijus, – be gerosios savo žindyvės, aš neturiu jokių draugų.
– Tada mano įtarimas teisingas. Vakar, saulei leidžiantis, purendama lysvę, kurioje turėsiu pasodinti jūsų svogūnėlį, pastebėjau šešėlį šmėstelint pro vartelius už drebulės ir šeivamedžio. Apsimečiau nieko nematanti. Tai buvo mūsų pažįstamas. Jis pasislėpęs žiūrėjo, kaip aš dirbu žemę. Todėl manau, kad jis seka tik mane. Jis sekė kiekvieną mano kastuvo bakstelėjimą, kiekvieną mano paliestą žemės saują.
– Taip, taip, žinoma, įsimylėjęs, – tarė Kornelijus. – Ar jis jaunas, gražus?
Ir jis žiūrėjo į Rozą nekantriai laukdamas jos atsakymo.
– Jaunas, gražus? – nusijuokė Roza. – Jis yra šlykštaus veido, susimetęs į kuprą, jam apie penkiasdešimt metų, jis nedrįsta pažiūrėti man tiesiai į veidą ir net garsiai kalbėti.
– O kokia jo pavardė?
– Jakobas Gizelsas.
– Aš jo nepažįstu.

– Tai matote, jis ne dėl jūsų čia ateina.

– Na, gal jis jus myli, Roza, – o tai labai galimas daiktas, nes jus matyti – vadinasi, jus mylėti, – bet jūs jo, aišku, nemylite?

– Žinoma, ne.

– Jūs norite, kad aš nusiraminčiau.

– Ne tik noriu, bet prisakau.

– Na, gerai, Roza. Jūs jau pramokote skaityti, tad perskaitysite viską, ką aš jums parašysiu apie pavydo ir išsiskyrimo kančias, gerai?

– Aš perskaitysiu, jeigu parašysite didelėm raidėm.

Kai tik šneka pakrypo į tai, kas jaudino Rozą, ji kalbą pasuko kita linkme.

– Tiesa, kaip laikosi jūsų tulpė? – paklausė ji.

– Spręskite pati apie mano džiaugsmą, Roza. Šiandien rytą aš atsargiai nužėriau viršutinį žemės sluoksnį, apžiūrėjau saulėje ir pamačiau besikalantį daigelį. Ak, Roza, man širdis ištirpo iš džiaugsmo! Tas vos įžiūrimas balkšvas spurgelis, kurį net musė, užkliudžiusi sparneliu, galėtų nulaužti, ta silpnutė gyvybės užuomazga sujaudino mane labiau, negu jo didenybės raštas, sulaikęs budelio kardą Biuitenhofo ešafote ir grąžinęs man gyvenimą.

– Tai jūs turite vilties? – paklausė šypsodamasi Roza.

– Taip, aš viliuosi.

– O kada man reikės sodinti savo svogūnėlį?

– Pirmą palankią dieną. Aš jums pasakysiu. Tačiau apsieikite be padėjėjų. Ir niekam pasaulyje nepatikėkite savo paslapties. Nusimanantis vien tik pažvelgęs gali suprasti svogūnėlio vertę. Ir svarbiausia, svarbiausia, brangioji Roza, gerai saugokite trečiąjį svogūnėlį, kuris mums yra likęs.

– Jis suvyniotas tame pačiame popieriuje, kuriame jūs man jį atidavėte, pone Kornelijau, ir padėtas pačiame mano skrynios dugne, po nėriniais, kurie jį saugo, tačiau neslegia. Bet sudie, mano vargše kaliny.

– Kaip, jau?

– Reikia eiti.

– Taip vėlai atėjote ir taip anksti išeinate!

– Tėvas gali pradėti nerimauti, kad aš ilgai neparsirandu, o įsimylėjėlis – įtarti turįs varžovą.

Ūmai ji sunerimusi ėmė klausytis.

– Kas jums? – paklausė van Berlė.

– Aš kažką nugirdau…

– Ką?

– Lyg ir žingsnius laiptuose.

– Taip, iš tiesų, – tarė Kornelijus, – bet tai ne Grifus, jį galima pažinti iš tolo.

– Ne, tai ne tėvas, aišku. Bet…

– Bet…

– Bet tai gali būti ponas Jakobas.

Roza tuoj nubėgo prie laiptų; nespėjus nulipti nė dešimt pakopų, išgirdo, kaip apačioje skubiai užsitrenkė durys.

Kornelijus labai susirūpino, bet jo rūpesčiams čia buvo tik preliudija.

Kai likimas pradeda savo piktas užmačias, jis dažniausiai kilniaširdiškai įspėja savo auką, kaip mušeika įspėja savo priešą, duodamas laiko jam pasiruošti.

Paprastai tų įspėjimų, pastebėtų instinkto arba per kokius nors ženklus, žmonės beveik niekada nepaiso.

Diena praslinko palyginti ramiai. Grifus tris kartus apėjo kameras. Jis nieko nepastebėjo. Kai Kornelijus išgirsdavo artėjančio prižiūrėtojo žingsnius, – o Grifus, tikėdamasis užklupti kalinį staiga, niekad neateidavo tuo pačiu laiku, – jis paslėpdavo savo puodą arba pastogėje po karnizu, arba pakišdavo po palangėje išsikišusiais akmenimis. Tai daryti jam padėjo mechanizmas, panašus į tuos, kuriais fermose kilnojami javų maišai. O virves, be kurių mechanizmas negalėjo veikti, mūsų mechanikas mokėjo slėpti tarp apsamanojusių čerpių ar akmenų.

Grifus nieko neįtarė.

Aštuonios dienos buvo sėkmingos.

Tačiau vieną rytą Kornelijus, įsižiūrėjęs į savo svogūnėlį, iš kurio jau kyšojo diegelis, neišgirdo senio Grifaus žingsnių. Tą dieną pūtė smarkus vėjas, ir visas bokštas braškėjo. Staiga durys atsidarė, ir Kornelijus buvo netikėtai užkluptas su puodu ant kelių.

Grifus, pamatęs kalinio rankose jam nežinomą, taigi ir draudžiamą daiktą, puolė ant jo vikriau, nei grobuonis sakalas puola savo auką.

Atsitiktinai ar dėl fatališko miklumo, kuriuo pikta dvasia kartais apdovanoja niekadėjus, didžiulė, sugrubusi jo ranka pataikė tiesiai į puodo vidurį, kaip tik į juodžemį su brangiuoju daigeliu. Ir tat buvo kaip tik toji virš riešo lūžusi ranka, kurią taip gerai išgydė van Berlė.

– Ką jūs čia turite? – suriko Grifus. – Pagaliau aš jus sučiupau!

Ir jis suleido nagus į žemę.

– Aš nieko neturiu, nieko! – sušuko Kornelijus, virpėdamas visu kūnu.

– O, aš jus pagavau! Ąsotis žemių, čia yra kokia neleistina paslaptis.

– Brangusis Grifau... – maldavo van Berlė, sujudęs tarsi kurapka, kai jos lizdą su kiaušiniais užtinka pjovėjas.

Bet Grifus ėmė rausti žemę sugrubusiais pirštais.

– Grifau, Grifau, atsargiau! – tarė Kornelijus blykšdamas.

– Kodėl atsargiau, po velnių? – urzgė prižiūrėtojas.

– Atsargiau, sakau jums, jūs jį nužudysite!

Jis tarsi apdujęs ūmai trūktelėjo puodą, ištraukė jį iš prižiūrėtojo ir pridengė rankom kaip didžiausią lobį.

Rambusis Grifus, neabejodamas, kad susekė sąmokslą prieš princą Oranietį, užsimojo ant kalinio lazda. Bet, pamatęs atkaklų Kornelijaus ryžtą ginti gėlių puodą, suprato, kad kalinys daugiau dreba dėl puodo, negu dėl savo galvos.

Ir jis čiupo traukti tą puodą iš kalinio rankų.

– A, – subliuvo prižiūrėtojas, – tai jūs maištaujate!

– Nelieskite mano tulpės! – šaukė van Berlė.

– Taip, taip, tulpė! – rėkė senis. – Mes žinome ponų kalinių suktybes.

– Bet aš prisiekiu jums…

– Atiduokite, – rėkė Grifus, trepsėdamas kojom. – Atiduokite, nes aš pašauksiu sargybą.

– Šaukit, ką norit, bet vargšę gėlę jūs išplėšit tik kartu su mano gyvybe.

Grifus įsiutęs vėl suleido nagus į žemę ir šį kartą ištraukė iš ten visiškai pajuodusį svogūnėlį. Tuo metu, kai van Berlė džiaugėsi išgelbėjęs puodą, nežinodamas, kad tulpė jau priešo rankose, Grifus sviedė išbrinkusį svogūnėlį ant akmeninių grindų, tas ištiško ir tučtuojau dingo po sunkiu prižiūrėtojo batu.

Tik dabar van Berlė pamatė tą niekšybę, pastebėjo drėgnus svogūnėlio likučius, suprato žiaurų Grifaus džiaugsmą ir skausmingai suriko. Ūmai jam dingtelėjo mintis nudėti šį piktadarį. Karštas kraujas siūbtelėjo į galvą, apakino, ir jis abiem rankom iškėlė sunkų puodą, pilną dabar nebereikalingos žemės. Dar akimirka, ir jis būtų jį paleidęs į pliką senio Grifaus kiaušą.

Jį sulaikė riksmas. Riksmas pro ašaras, neapsakomai išgąstingas. Tai riktelėjo vargšė Roza, stovėdama už grotuoto langelio, išblyškusi, drebanti, iškėlusi rankas. Ji norėjo juos išskirti.

Kornelijus tėškė puodą, ir šis su trenksmu sudužo į tūkstantį smulkių šukių.

Tik tada Grifus suvokė, koks pavojus jam grėsė, ir pratrūko baisiai plūstis.

– O, – tarė Kornelijus, – tik baisus niekšas ir visai beširdis žmogus gali atimti iš kalinio jo vienintelę paguodą – tulpės svogūnėlį.

– O tėve, kokį nusikaltimą jūs padarėte! – prabilo Roza.

– Ir tu dar plepėsi, – užsipuolė dukterį įtūžęs senis. – Nekišk nosies ne į savo reikalus ir nešdinkis iš čia kuo greičiau.

– Menkysta, menkysta! – kartojo nusiminęs Kornelijus.

– Baisus čia daiktas – tulpė, – pridūrė Grifus, truputį suglumęs. – Galiu jų duoti, kiek tik norite, pastogėje turiu kokius tris šimtus.

– Velniop jūsų tulpes! – suriko Kornelijus. – Jos tiek vertos, kiek ir jūs pats. Jeigu aš turėčiau šimtą milijardų milijonų, atiduočiau juos už tą vieną tulpę, kurią jūs sutraiškėt.

– Aha! – tarė džiūgaudamas Grifus. – Tai jums visai ne tulpė svarbu. Tas daiktelis tik atrodė kaip svogūnėlis, o iš tiesų jame slypėjo kažkokia velniava, galbūt koks susirašinėjimo būdas su jo didenybės, kuris jūsų pasigailėjo, priešais. Aš teisingai sakiau, kad be reikalo jums nenukirto galvos.

– Tėve, tėve! – šūktelėjo duktė.

– Na, ką gi, juo geriau, juo geriau, – kartojo Grifus, dar labiau irzdamas. – Ir aš jį sunaikinau, aš jį sunaikinau. Kitą kartą aš ir vėl taip padarysiu, jei tik jūs vėl pradėsite iš naujo. Taip, taip, aš jus įspėjau, mielas drauge, ir toliau kiek galėdamas sunkinsiu jūsų gyvenimą.

– Būk prakeiktas, būk prakeiktas! – murmėjo nevilties apsvaigintas Kornelijus, krapštinėdamas drebančiais pirštais svogūnėlio liekanas, tiekos vilčių, tiekos džiaugsmų galą.

– Rytoj mes pasodinsime kitą, brangus pone Kornelijau, – sukuždėjo Roza, kuri suprato neapsakomą gėlininko skausmą.

Jos švelnūs žodžiai kaip balzamo lašai krito ant kruvinos Kornelijaus širdies žaizdos.

XVIII
ĮSIMYLĖJĘS ROZĄ

Vos tik Roza ištarė tuos žodžius, laiptuose pasigirdo balsas. Kažkas paklausė Grifaus, kas atsitiko.

– Ar jūs girdite, tėve? – tarė Roza.

– Ką?

– Ponas Jakobas jus šaukia. Jis susirūpinęs.

– Šitiek triukšmo pridarėm! – tarė Grifus. – Turbūt atrodė, kad šitas mokslininkas mane pjauna. O, koks vargas su tais mokslininkais!

Paskui, rodydamas Rozai laiptus, paliepė:

– Na, eik pirma, gerbiamoji. – Ir, uždaręs duris, šūktelėjo: – Einu einu, mielas Jakobai!

Grifus nuėjo nusivesdamas Rozą ir palikdamas vargšą Kornelijų be galo susikrimtusį.

– O, tu nužudei mane, senas budeli! Aš neištversiu.

Ir iš tiesų vargšas mokslininkas būtų susirgęs, jeigu apvaizda nebūtų palikusi jam tos paguodos, kuri įprasmino jo gyvenimą ir kuri vadinosi Roza.

Mergaitė atėjo tą patį vakarą.

Pirmiausia ji pasakė, kad tėvas daugiau nedraus jam sodinti gėlių.

– Iš kur jūs tai žinote? – paklausė kalinys graudžiu balsu.

– Žinau, nes jis pats tai pasakė.

– Galbūt norėdamas mane apgauti?

– Ne, jis gailisi.

– O, bet jau po laiko.

– Tik nemanykit, kad sąžinė jam prabudo pati.

– Tai kas nutiko?

– Kad jūs žinotumėte, kaip jį barė jo draugas!

– A, ponas Jakobas. Matyt, tas ponas Jakobas pas jus apsigyveno.

– Kartais išeina, bet retai.

Ir ji taip nusišypsojo, kad tučtuojau išsklaidė pavydo šešėlį, akimirką užtemdžiusį Kornelijaus veidą.

– Kaip ten buvo? – paklausė kalinys.

– O štai kaip. Draugo prašomas, mano tėvas vakarieniaudamas papasakojo, kas nutiko su tulpe, arba, tiksliau, su svogūnėliu, ir girdamasis parodė, kaip jį sutrypė.

Kornelijus sudejavo.

– Kad jūs būtumėt matęs tuo metu mūsų Jakobą, – pasakojo Roza. – Aš maniau, kad jis padegs tvirtovę: jo akys liepsnojo kaip du žibintai, plaukai pasišiaušė, jis mėšlungiškai gniaužė kumščius, man net pasirodė, kad jis nori tėvą pasmaugti. „Ką jūs padarėte?! – suriko jis. – Jūs sutrypėte svogūnėlį?“ – „Žinoma“, – atsakė

mano tėvas. „Kur jūsų sąžinė?! – šaukė jis. – Tai niekšybė! Tai nusikaltimas!“

Mano tėvas apstulbo. „Nejau ir jūs pamišote?“ – paklausė jis savo draugą.

– O, koks kilnus žmogus tas Jakobas! – murmėjo Kornelijus. – Jo tauri širdis ir dora siela.

– Šiaip ar taip, labiau iškoneveikti žmogų, kaip jis iškoneveikė mano tėvą, nebegalima, – pridūrė Roza. – Jis buvo kaip nesavas. Ir be paliovos kartojo: „Sutraiškė svogūnėlį, sutraiškė! Dieve mano, Dieve mano! Sutraiškė!“

Paskui, atsigręžęs į mane, paklausė: „Bet jis juk turėjo ne vieną svogūnėlį?“

– Jis taip paklausė? – sunerimo Kornelijus.

„Jūs manote, kad jis turėjo ne vieną? – įsikišo tėvas. – Gerai, paieškosime likusiųjų.“ – „Jūs ieškosite likusių?“ – sušuko Jakobas ir nutvėrė tėvą už apykaklės, bet tuojau paleido.

Paskui jis kreipėsi į mane: „O ką sakė tas vargšas vaikinas?“

Aš nežinojau, ką atsakyti. Jūs prašėte manęs niekam neprasitarti, kaip branginate tuos svogūnėlius. Laimė, tėvas padėjo man išsisukti iš keblios padėties. „Ką jis sakys? Iš pasiutimo net apsiputojo.“ Aš pritariau. „Argi jis galėjo nesupykti? – pasakiau. – Jūs buvote jam toks žiaurus, toks šiurkštus.“

„Ir tu, matyt, būsi pamišus! – dabar tėvas užsipuolė mane. – Sakykite, kokia nelaimė – sutraiškiau tulpės svogūnėlį! Gorkumo turguje už vieną floriną jų gali gauti visą šimtą.“

„Bet gal mažiau vertų, negu tas buvo“, – prasitariau aš.

– O ką tada pasakė Jakobas? – paklausė Kornelijus.

– Man ištarus tuos žodžius, jo akys sublizgo.

– Taip, – tarė Kornelijus, – bet tai ne viskas, o ko jis dar paklausė?

„Tai jūs, gražioji Roza, – paklausė jis lipšniu balsu, – manote, kad tat buvo ypač brangus svogūnėlis?“

Aš supratau padariusi klaidą.

„Iš kur man žinoti? – pasakiau atsainiai. – Per mažai nusimanau apie tulpes. Aš tik žinau, nes mums lemta – deja! – gyventi su kaliniais, kad jiems bet koks užsiėmimas yra brangus. Tas svogūnėlis vargšui van Berlė buvo vienintelė paguoda. Užtat ir sakau, kad per žiauru buvo jį atimti.“

„Bet pirmiausia būtų įdomu sužinoti, iš kur jis gavo tą svogūnėlį?“ – įsikišo mano tėvas.

Aš nusukau akis, norėdama išvengti tėvo žvilgsnio, bet susidūriau su Jakobo akimis. Atrodė, kad jo akys mane kiaurai pervers.

Apmaudas dažnai padeda išvengti atsakymo. Aš truktelėjau pečiais, apsisukau ir nuėjau durų link.

Bet mane sulaikė vienas žodis, kurį išgirdau, nors jis buvo tartas labai tyliai.

Jakobas pasakė mano tėvui: „Tai sužinoti ne taip sunku, velniai rautų.“ – „Na, iškratysim jį, ir jeigu jis dar turi, mes juos rasime“, – atsakė tėvas. „Taip, jų paprastai turi būti trys…“

– Turi būti trys! – šūktelėjo Kornelijus. – Jis pasakė, kad aš turėjau tris svogūnėlius?

– Tik pamanykite, tie žodžiai pritrenkė mane ne mažiau kaip jus. Aš atsisukau. Juodu buvo taip susirūpinę, kad nepastebėjo. „Bet gal, – šnekėjo tėvas, – jis užantyje juos slepia?“ – „Tada, suradę reikalą, išveskite jį iš kameros, o aš tuo metu ją iškratysiu.“

– O, o, – stebėjosi Kornelijus: – Tai tas jūsų Jakobas – tikras niekšas.

– Ir aš to bijau.

– Sakykite man, Roza… – susimąstęs pradėjo Kornelijus.

– Ką?

– Ar nepasakojote man, kad tą dieną, kai jūs purenote žemę, tas žmogus sekė jus?

– Taip.

– Kad jis kaip šešėlis šmėstelėjo už šeivamedžio?

– Tikrai.

– Kad jis nepraleido nė vieno jūsų kastuvo mostelėjimo?

– Nė vieno.

– Roza, – tarė blykšdamas Kornelijus.

– Na?

– Jis sekė ne jus.

– Tai ką jis sekė?

– Jis įsimylėjęs ne jus.

– Ką gi tada?

– Jis tykojo mano svogūnėlio. Jis įsimylėjęs mano tulpę.

– O, tai labai galimas daiktas! – sutiko Roza.

– Ar norite tuo įsitikinti?

– O kokiu būdu?

– Tai labai lengva.

– Kaip?

– Nueikite rytoj į sodą; pasistenkite, kaip ir aną sykį, kad Jakobas žinotų, kur einate; žiūrėkite, kad jis jus sektų, kaip ir anuomet. Dėkitės, kad sodinate svogūnėlį, o išėjusi iš sodo pro vartelius pažiūrėkite, ką jis darys.

– Gerai. Na, o paskui?

– Na, o paskui pagalvosim, kaip ir ką daryti.

– Ak, – atsiduso Roza, – jūs, pone Kornelijau, labai mylite savo svogūnėlius.

– Taip, – atsakė kalinys, – nuo to laiko, kai jūsų tėvas sutrypė tą vargšą, man atrodo, kad dalis mano gyvenimo atimta.

– O gal jūs norite išbandyti dar vieną būdą?

– Kokį?

– Ar nepriimtumėt mano tėvo pasiūlymo?

– Kokio?

– Jis jums pasiūlė visą šimtą tulpių svogūnėlių.

– Taip, tiesa.

– Paimkite du ar tris, o tarp jų galėsite išauginti ir savąjį.

– Taip, būtų neblogai, – atsakė Kornelijus, suraukdamas antakius, – jeigu jūsų

tėvas būtų vienas, bet tas… tas šnipas Jakobas…

– Ak, tiesa, tiesa. Bet vis dėlto pasvarstykite. Antraip, man regis, jūs nustosite didelio malonumo. – Jos šypsena, tariant tuos žodžius, dvelkė ironija.

Kornelijus susimąstė. Buvo matyti, kad jis kovoja su didele pagunda.

– Ir vis dėlto ne! – sušuko jis kaip senovės stoikas. – Ne! Tai būtų silpnybė, tai būtų beprotiškumas. Būtų niekšybė rizikuoti paskutine mūsų viltimi ir atiduoti ją piktų ir pavydžių žmonių valiai. Aš pasielgčiau nedovanotinai. Ne, Roza, ne! Rytoj mes nutarsime, ką daryti su jūsų svogūnėliu. Jūs jį auginsite pagal mano nurodymus. O trečiąjį, – Kornelijus sunkiai atsiduso, – o trečiąjį saugokite savo skrynioje. Saugokite jį, kaip šykštuolis saugo pirmąją ar paskutiniąją aukso monetą, kaip motina saugo savo sūnų, kaip sužeistas saugo paskutinį savo kraujo lašą. Saugokite jį, Roza. Aš jaučiu, kad jis yra mūsų išsigelbėjimas, kad tai mūsų turtas. Saugokite jį, ir jeigu į Levešteiną iš dangaus trenktų perkūnas, tai prisiekite, Roza, kad užuot gelbėjusi savo žiedus, brangenybes, tą auksinį gobtuvėlį, kuris taip gražiai tinka jums prie veiduko, jūs gelbėsite tą paskutinįjį svogūnėlį, kuriame slypi mano juodoji tulpė.

– Būkite ramus, pone Kornelijau, – iškilmingai atsakė Roza švelniu ir liūdnu balsu. – Būkite ramus, jūsų noras man šventas.

– Ir jeigu jūs pastebėsite, – kalbėjo jis toliau vis labiau ir labiau jaudindamasis, – kad jus seka, kad kiekvienas jūsų judesys stebimas, kad jūsų pokalbiai kelia įtarimą jūsų tėvui arba tam baisiajam Jakobui, kurio aš neapkenčiu, tada, Roza, tuojau atsisakykite manęs, nors aš gyvenu tik jumis ir be jūsų neturiu nė vieno žmogaus pasaulyje, atsisakykite ir daugiau manęs nelankykite.

Rozai suspaudė širdį, akis užtvindė ašaros.

– Deja! – pasakė ji.

– Kas? – paklausė Kornelijus.

– Matau…

– Ką jūs matote?

– Aš matau, – verkdama tarė mergaitė, – kad jūs taip mylite savo tulpes, jog kitokiam jausmui jūsų širdyje nebelieka vietos.

Ji nubėgo.

Toji naktis Kornelijui buvo sunkiausia per visą jo gyvenimą.

Roza supyko ant jo, ir teisėtai. Galbūt ji nebeateis jo aplankyti, ir jis daugiau nieko nesužinos nei apie Rozą, nei apie savo tulpes.

Tačiau turime pripažinti mūsų herojaus ir gėlininko gėdai, kad Kornelijaus meilė Rozai buvo vis dėlto didesnė. Ir kai apie trečią valandą nakties, išsikamavęs, prisibūgštavęs ir sąžinės graužiamas jis užmigo, jo sapnuose juodoji tulpė užleido vietą žydroms šviesiaplaukės fryzės akims.

XIX
MOTERIS IR GĖLĖ

Bet vargšė Roza, užsidariusi savo kambaryje, negalėjo žinoti, apie ką svajoja Kornelijus. Prisiminusi jo žodžius, Roza manė, kad jis daugiau svajoja apie tulpę nei apie ją. Tačiau, kaip matėme, ji klydo.

O kad nebuvo, kas pasako ją klystant, ir neapgalvoti Kornelijaus žodžiai tarsi nuodų lašai degino jai sielą, tai Roza ne svajojo, o verkė.

Būdama šviesaus proto ir jautri, Roza suprato esanti Kornelijui ne pora – žinoma, ne dėl moralinių ir fizinių savybių, bet dėl visuomeninės padėties.

Kornelijus – mokslininkas, Kornelijus – turtingas arba bent buvo turtingas. Kornelijus kilęs iš tos prekybinės buržuazijos, kuri labiau didžiavosi savo herbo pavidalo iškabomis, negu kilmingoji bajorija tikrais savo giminės herbais. Todėl Roza Kornelijui reikalinga tik pramogai, o savo širdį jis, žinoma, greičiau sutiks atiduoti tulpei, pačiai tauriausiai ir pačiai gražiausiai gėlei, nei Rozai, kukliai kalėjimo prižiūrėtojo dukrai.

Roza suprato, kodėl Kornelijus labiau myli juodąją tulpę negu ją, tačiau dėl to tik dar labiau kentėjo.

Ir tą nemigo naktį Roza nusprendė daugiau niekad nesiartinti prie langelio.

Ji suprato karštą Kornelijaus troškimą viską žinoti apie savo tulpę ir atjautė jį, bet nenorėjo eiti pas žmogų, kurio ji iš pradžių gailėjosi, o tas gailestis ir užuojauta netruko pavirsti meile. Ji nusprendė pati viena toliau mokytis skaityti ir rašyti.

Ji jau buvo padariusi tokią pažangą, kad galėjo apsieiti be mokytojo, jeigu tas mokytojas – ne Kornelijus.

Roza uoliai įniko skaityti Kornelio de Vito Bibliją, kurios antrame lape, virtusiame pirmu po pirmojo išplėšimo, buvo surašytas Kornelijaus van Berlė testamentas.

– Ak, – šnibždėdavo ji, skaitydama tą testamentą, ir iš jos skaisčių akių per išblyškusį veidelį nuriedėdavo ašara, – ak, vis dėlto tada buvo akimirka, kai aš tikėjau, jog jis mane myli!

Vargšė Roza, ji klydo! Niekada kalinio meilė nebuvo tokia akivaizdi, kaip tuo metu, kurį ką tik aprašėme, ir kai bent kiek apgailestaudami turėjome pripažinti, kad juodosios tulpės ir Rozos kovą pralaimėjo tulpė.

Bet Roza, kartojame, nežinojo, kad juodoji tulpė pralaimėjo.

Paskaičiusi, – čia ji buvo padariusi didelę pažangą, – Roza imdavosi plunksnos ir pradėdavo kitą ne mažiau sunkų darbą – rašymą.

Tuo metu, kai Kornelijus taip neatsargiai išreiškė savo jausmus, Roza rašė jau beveik įskaitomai. Dabar ji tikėjosi gerokai pasistūmėti į priekį ir vėliausiai po savaitės parašyti kaliniui žinią apie jo tulpę.

Ji nepamiršo nė vieno žodžio, ką buvo liepęs Kornelijus. Ir iš viso Roza niekad

nepamiršdavo nė vieno Kornelijaus žodžio, nors ir iš paprasčiausių pašnekesių.

O jis atsibudo dar labiau įsimylėjęs negu anksčiau. Tiesa, tulpė jo vaizduotėje dar buvo gyva ir šviesi, bet jau nebe tokia, dėl kurios vertėtų paaukoti viską, net Rozą. Tulpė jam buvo kaip brangi gėlė, stebuklingas gamtos ir meno derinys, paties Dievo skirtas papuošti jo mylimosios korsažą.

Tačiau visą dieną Kornelijų kankino neaiškus nerimas. Kornelijus buvo panašus į tuos stiprios valios žmones, kurie gali pamiršti pavojų, gresiantį jiems vakare arba rytojaus dieną. Įveikę tą nerimą, jie vėl gyvena kaip gyvenę. Tik retkarčiais jiems kažkas dilgteli širdį. Jie krūpteli, nustemba, paskui susigriebia: „A, tiesa, – sako jie atsidusdami, – tai dėl to.“

Kornelijui tas „dėl to“ buvo baimė, kad Roza vakare neateis.

Artėjant vakarui, nerimas vis augo ir stiprėjo, kol pagaliau užvaldė visas Kornelijaus mintis. Smarkiai plakančia širdimi jis sutiko sutemas. Tamsai tirštėjant, vakar pasakyti žodžiai, taip įskaudinę vargšę mergaitę, vis labiau jį graužė, ir jis klausė savęs: kaip galėjo liepti savo guodėjai jo išsižadėti dėl tulpės, tai yra liautis prireikus jį lankyti, kai jam pačiam matyti Rozą tapo gyvenimo būtinybe?!

Kornelijaus kameroje buvo girdėti, kaip muša valandas tvirtovės laikrodis. Išmušė septintą valandą, aštuntą, paskui devintą. Niekada metalinis laikrodžio dūžis nebuvo taip persmelkęs žmogaus širdies, kaip smilktelėjo Kornelijui širdį tas devintas plaktuko dūžis, paskutinis devintos valandos dūžis.

Vėl tvyrojo tyla. Kornelijus prispaudė ranką prie besidaužančios širdies ir įsiklausė. Rozos žingsnių aidas, jos suknelės šlamėjimas laiptuose jam buvo taip gerai pažįstami, kad jai tik žengus ant pirmos pakopos jis sakydavo:

– O, štai ateina Roza.

Tą vakarą nė vienas garsas nesudrumstė koridoriaus tylos; laikrodis išmušė ketvirtį dešimtos, paskui dviem skirtingais dūžiais pagarsino pusę dešimtos, paskui be ketvirčio dešimtą, tada garsiai paskelbė ne tik tvirtovės svečiams, bet ir visiems Levešteino gyventojams, kad jau lygiai dešimt.

Tuo laiku Roza visada palikdavo Kornelijų. Tačiau šį kartą, išmušus dešimtą, Roza dar nebuvo atėjusi.

Vadinasi, nuojauta jo neapgavo. Roza supykusi nekėlė kojos iš kambario, neatėjo pas jį.

– O aš, žinoma, to ir nusipelniau. Ji neateis, ir gerai padarys. Ja būdamas, ir aš taip pasielgčiau.

Ir vis dėlto Kornelijus klausėsi, laukė ir vis dar vylėsi.

Taip budriai jis pralaukė iki pusiaunakčio, paskui, netekęs vilties, nenusirengęs griuvo į lovą.

Naktis buvo ilga ir liūdna. Išaušo rytas, bet ir jis nežadėjo nieko gera.

Aštuntą valandą ryto atsidarė kameros durys, bet Kornelijus net nepasuko galvos. Jis girdėjo sunkius Grifaus žingsnius koridoriuje ir aiškiai suprato, kad šis ateina vienas.

Kornelijus net nedirstelėjo į prižiūrėtojo pusę.

Ir vis dėlto jam labai rūpėjo Grifų užkalbinti ir paklausti, kaip laikosi Roza. Mergaitės tėvui šis klausimas galėjo pasirodyti labai keistas, bet Kornelijus vos išsilaikė nepaklausęs. Savo sąžinės nuraminimui jis norėjo išgirsti, kad Roza serga.

Roza niekuomet, išskyrus labai retus atvejus, neateidavo dieną. Tad dienos metu Kornelijus paprastai jos nė nelaukdavo. Bet dabar nei iš šio, nei iš to ūmai krūptelėdavo, suklusdavo, išgirdęs krebždesį už durų, žvilgčiojo į langelį – matyt, kalinys vylėsi, gal kartais Roza sugalvos ateiti neįprastu laiku.

Kai Grifus atėjo antrą kartą, Kornelijus kaip niekada labai maloniai paklausė senąjį prižiūrėtoją, kaip jo sveikata. O Grifus lakoniškai, lyg tikras spartietis, atsakė:

– Labai gera.

Kai Grifus pasirodė trečią kartą, Kornelijus paklausė kitaip.

– Ar Levešteine niekas neserga?

– Niekas, – dar lakoniškiau nei pirmą kartą atsakė Grifus, užtrenkdamas duris prieš pat kalinio nosį.

Grifus, nepratęs prie tokio Kornelijaus mandagumo, įžiūrėjo čia mėginimą jį papirkti.

Kornelijus liko vienas. Buvo septinta valanda vakaro, ir jo kančios, kurias mėginome aprašyti, buvo dar didesnės nei vakar. Bet kaip ir vakar laikas slinko, o mielasis paveikslas, kuris apšviesdavo pro langelį Kornelijaus kamerą ir pasitraukdamas palikdavo joje šviesos iki kito atsilankymo, vis nesirodė.

Van Berlė prasikankino visą naktį. Rytą Grifus atrodė jam dar bjauresnis, dar šiurkštesnis ir abuojesnis nei paprastai. Kornelijaus galvoje, arba greičiau širdyje, dingtelėjo viltingas įtarimas, kad Rozai ateiti neleidžia Grifus.

Jį apėmė nuožmus noras pasmaugti Grifų. Bet jeigu jį pasmaugtų, tai pagal Dievo ir žmonių įstatymus Roza jau niekad pas jį neateitų. Taigi, net pats to nenujausdamas, prižiūrėtojas išvengė didžiausio pavojaus savo gyvenime.

Atėjo vakaras, ir kalinį prislėgė baisi melancholija. Melancholija buvo ypač juoda, nes prieš jo valią prisidėjo dar atsiminimai apie nelaimingąją tulpę. Jau buvo prasidėjusios tos balandžio mėnesio dienos, kurias labiausiai patyrę gėlininkai laiko geriausiu metu tulpėms sodinti. Jis buvo sakęs Rozai: „Aš jums nurodysiu dieną, kada reikės sodinti svogūnėlį.“ Kaip tik kitą vakarą jis turėjo jai pasakyti tą dieną. Oras buvo puikus, nors truputį ir drėgnokas, bet jau sušildytas drungnų balandžio saulės spindulių, švelnių, nors dar ir blankių. O kas bus, jeigu Roza praleis sodinimo laiką, ir prie jo širdgėlos, kad nemato mergaitės, prisidės dar ir graužatis dėl svogūnėlio, kuris gali būti įkištas per vėlai arba likti ir visai nepasodintas?

Taip, nenuostabu, kad per tuos rūpesčius Kornelijus visai nustojo apetito. Tai atsitiko ketvirtą dieną. Gaila būdavo žiūrėti, kaip jis, įspraudęs galvą tarp virbalų, nebijodamas įstrigti, nusiminęs, išbalęs, išsekęs, žvairuodavo į sodą, esantį kairėje, apie kurį jam buvo pasakojusi Roza ir kurio tvora, kaip ji sakė, ėjo pačiu upės krantu, tikėdamasis pirmuosiuose balandžio saulės spinduliuose

pamatyti ten mergaitę arba tulpę, abi savo prarastas meiles.

Vakare Grifus nusnešė atgal Kornelijaus pusryčius ir pietus, veik nepaliestus. Kitą dieną Kornelijus visai nieko nevalgė, ir Grifus nunešė viską atgal, kaip ir buvo atnešęs.

Kalinys visą dieną nesikėlė iš patalo.

– Va ir puiku, – pasakė Grifus, tąkart grįžęs iš Kornelijaus, – va ir puiku, greit, man rodos, atsikratysime mokslininko.

Roza krūptelėjo.

– Na, – paklausė Jakobas, – o kaip?

– Jis nebevalgo, nebegeria ir nebesikelia iš patalo. Jis išeis iš čia kaip Grocijus dėžėje, tik ta dėžė bus karstas.

Roza mirtinai išblyško.

– O, – sušnibždėjo ji, – aš suprantu, jis nerimauja dėl savo tulpės.

Ji nusiminusi nuėjo į savo kambarį, paėmė popieriaus, plunksną ir visą naktį vargo rašydama laišką.

Rytą Kornelijus atsikėlė, norėdamas nusigauti iki langelio, ir pastebėjo popieriaus skiautelę, kyšančią po durimis. Jis stvėrė raštelį ir perskaitė keletą žodžių. Kornelijus pažino, kad tai Rozos braižas – o kaip jis buvo pagražėjęs per tas septynias dienas!

„Neliūdėkite, jūsų tulpė jaučiasi gerai.“

Nors Rozos raštelis bent kiek apramino Kornelijų, bet jos ironija buvo akivaizdi. Vadinasi, Roza visai nesirgo. Roza įžeista. Vadinasi, niekas nedraudžia jo lankyti, ji pati savo valia paliko Kornelijų.

Taigi Roza laisva, bet jai užteko ryžto nelankyti to, kuris galavosi iš liūdesio, jos nematydamas.

Kornelijus turėjo popieriaus ir pieštuką, kuriuos jam buvo atnešusi Roza. Jis žinojo, kad mergaitė laukia atsakymo, bet to atsakymo ji ateis tik naktį. Todėl dabar tokioje pat skiautelėje parašė:

„Ne dėl tulpės aš liūdžiu. Aš kenčiu nematydamas jūsų.“

Paskui, kai išėjo Grifus ir sutemo vakaras, jis pakišo raštelį po durimis ir ėmė klausytis. Tačiau nors ir labai atidžiai klausėsi, neišgirdo nei žingsnių, nei drabužių čežėjimo. Jis tik išgirdo balsą, silpną kaip atodūsį, švelnų kaip glamonę, kuris suskambėjo pro langelį:

– Iki rytojaus.

Rytojus buvo jau aštunta diena.

Kornelijus nesimatė su Roza ištisas aštuonias dienas.

XX
KAS NUTIKO PER AŠTUONIAS DIENAS

Iš tiesų rytojaus dieną įprastą valandą van Berlė išgirdo, kad kažkas krebžda prie jo langelio, kaip mėgdavo daryti Roza laimingos jų draugystės dienomis. Nesunku suprasti, kad Kornelijus puolė prie durų, nes pro virbus norėjo pamatyti taip seniai dingusį mielą veiduką.

Roza, stovinti už langelio su žibintu, labai susirūpino, išvydusi sunykusį kalinio veidą.

– Jūs sergate, pone Kornelijau? – paklausė ji.

– Taip, madmuazele, aš sergu ir kūnu, ir dvasia.

– Aš pastebėjau, kad jūs nebevalgote, – kalbėjo Roza, – tėvas man sakė, kad jūs sergate ir nesikeliate; tada, norėdama jus nuraminti, parašiau, kaip laikosi jūsų brangenybė, dėl kurios jūs taip nerimaujate.

– Ir aš atsakiau jums, – tarė Kornelijus. – Matydamas jus čia, brangioji Roza, manau, kad gavote mano raštelį.

– Taip, aš jį gavau.

– Dabar jūs negalite teisintis, kad nemokėjote jo perskaityti. Jūs dabar ne tik skaitote, bet ir gerai rašote.

– Tiesa, aš ne tik gavau, bet ir perskaičiau jūsų raštelį. Tat ir atėjau, bene padėsiu jums išgyti.

– Man išgyti! – sušuko Kornelijus. – Vadinasi, jūs turite man gerą naujieną?

Tai sakydamas jaunuolis pažvelgė į Rozą viltimi degančiomis akimis. Nežinia, ar Roza nesuprato to žvilgsnio, ar nenorėjo suprasti, bet atsakė ji atšiauriai:

– Aš galiu papasakoti tik apie jūsų tulpę, kuri, kiek žinau, yra didžiausias jūsų rūpestis.

Roza pasakė tuos kelis žodžius tokiu lediniu balsu, kad Kornelijus krūptelėjo.

Uolusis gėlininkas nesuprato, ką po abejingumo kauke slėpė vargšė Roza, vis dar kovojanti su savo varžove – juodąja tulpe.

– Ak, – sušnibždėjo Kornelijus, – ir vėl, ir vėl… Argi aš jums nesakiau, Roza, kad mąsčiau tik apie jus, kad liūdėjau tik dėl jūsų, kad tik jūsų man trūko, tik jūs nusinešėte su savimi orą, šviesą, šilumą ir gyvenimą!..

Roza liūdnai nusišypsojo.

– Ak, koks pavojus grėsė jūsų tulpei! – pasakė ji.

Kornelijus nejučiomis krūptelėjo – jis pateko į spąstus, jeigu tai buvo spąstai.

– Didelis pavojus? – paklausė jis, visas virpėdamas. – Dieve, kas gi atsitiko?

Roza pažiūrėjo į jį su užuojauta: ji suprato, kad tas žmogus negali būti toks, kokio ji nori, ir jį reikia matyti tokį, koks jis yra.

– Taip, – atsakė ji, – jūs teisingai spėjote: garbintojas, įsimylėjėlis Jakobas vaikšto čia visai ne dėl manęs.

– O ko jis čia ieško? – paklausė Kornelijus susirūpinęs.

– Jam reikia tulpės.
– O! – šūktelėjo Kornelijus išblykšdamas dar labiau negu anuomet, prieš dvi savaites, kai Roza apsirikusi jam pasakė, kad Jakobui rūpinti jinai pati.
Roza pastebėjo jį apėmusį siaubą, ir Kornelijus iš jos veido išskaitė tas mintis, kurias mes ką tik minėjome.
– O, atleiskite man, Roza, – tarė jis. – Aš jus puikiai pažįstu, aš žinau jūsų gerumą ir širdies kilnumą. Bet gamta apdovanojo jus protu, išmintimi, jėga, jūs galite vaikščioti, – žodžiu, galite pati apsiginti, o mano vargšė tulpė, kuriai gresia pavojus, yra bejėgė.
Roza nieko neatsakė į tuos kalinio žodžius; ji kalbėjo toliau:
– Jau tada, kai žmogus, sekęs mane sode, – o tai buvo Jakobas, – sukėlė jums įtarimą, tai ir aš ėmiau juo dar labiau nepasitikėti. Ir padariau taip, kaip jūs patarėte. Kitos dienos rytą, po paskutinio mūsų pasimatymo, kai pasakėte man…
Kornelijus ją pertraukė:
– Dar kartą prašau man atleisti, Roza. Aš neturėjau jums sakyti to, ką pasakiau. Aš jau prašiau jus dovanoti už tuos nelemtus žodžius. Ir dar kartą prašau. Argi jūs niekada man neatleisite?
– Kitą rytą, – tęsė Roza, – prisiminusi, kaip jūs mane mokėte patikrinti, ar mane, ar tulpę seka tas niekšingas žmogus…
– Taip, niekšingas… Roza, juk jūs nekenčiate to žmogaus, ar ne?
– Taip, aš jo nekenčiu, – atsakė Roza, – nes per jį kentėjau ištisas aštuonias dienas.
– O! Tai jūs irgi kentėjote! Ačiū už šiuos gerus žodžius, Roza.
– Taigi kitą rytą po tos nelemtos dienos, – tęsė Roza, – aš išėjau į sodą ir pasukau prie lysvės, kurioje turėjau pasodinti tulpę. Aš vis grįžčiojau pažiūrėti, ar ir šįkart esu sekama.
– Ir ką gi? – paklausė Kornelijus.
– Na, tas pats šešėlis šmėstelėjo tarp vartelių ir tvoros ir vėl pasislėpė už šeivamedžio.
– Jūs dėjotės jo nematanti, ar ne? – paklausė Kornelijus, prisiminęs savo pamokymo smulkmenas.
– Taip, aš pasilenkiau ties lysve ir ėmiau kasinėti ją kastuvu, tarsi sodindama svogūnėlį.
– O jis… o jis… tuo metu?
– Aš pastebėjau pro šakas, kad jo akys degė tarsi tigro.
– Štai matot! Matot! – sušuko Kornelijus.
– Paskui, tarsi darbą baigusi, nuėjau.
– Bet jūs užėjote tik už sodo vartelių, ar ne tiesa, ir žiūrėjote pro jų plyšį, ką jis darys jums išėjus?
– Jis kiek palaukė, matyt, norėdamas įsitikinti, ar aš negrįžtu, o paskui išsėlino iš savo slėptuvės ir, apsukęs lanką, prisiartino prie lysvės. Priėjęs tą vietą, kur žemė buvo šviežiai surausta, jis sustojo ir abejingai apsidairė aplinkui, paskui apžvelgė visus sodo kampus, visus kaimyninių namų langus, pažiūrėjo į žemę ir

dangų. Manydamas, kad jis vienut vienas, kad aplinkui nieko nėra, kad jo niekas nemato, puolė ant lysvės, sukišo rankas į minkštą žemę, pasisėmė jos rieškučias ir atsargiai ėmė žerti pro pirštus ieškodamas svogūnėlio. Jis tris kartus persijojo lysvę, vis labiau jaudindamasis, kol pagaliau, matyt, suprato esąs apgautas. Paskui susitvardęs paėmė kastuvą, išlygino žemę taip, kaip ir buvo radęs, ir suglumęs, susigėdęs žengė prie vartelių, stengdamasis atrodyti ramus, lyg grįždamas iš pasivaikščiojimo.

– O, niekšas! – murmėjo Kornelijus, šluostydamasis prakaito išpiltą kaktą. – O, niekšas! Bet ką jūs, Roza, padarėte su svogūnėliu? Deja, dabar jau truputį per vėlu jį sodinti.

– Svogūnėlis jau šešios dienos žemėje.

– Kur? Kaip? – sušuko Kornelijus. – Dieve, koks neapdairumas! Kur jis pasodintas? Kokioje žemėje? Ar jo nepavogs tas baisusis Jakobas?

– Jam negresia joks pavojus, nebent tik Jakobas išlaužtų mano kambario duris.

– O, jis yra jūsų kambaryje, Roza, – truputį nusiramino Kornelijus. – Bet kokioje žemėje? Kokiame inde? Tikiuosi nedaiginote jo vandenyje, kaip Harlemo ar Dordrechto moterėlės, kurios atkakliai tiki, kad vanduo gali atstoti žemę; tarsi vanduo, kuriame yra trisdešimt trys dalys deguonies ir šešiasdešimt šešios dalys vandenilio, gali atstoti… Bet ką aš čia jums paistau, Roza?

– Taip, man pernelyg moksliška, – atsakė šypsodamasi mergaitė. – Bet jums nuraminti pasakysiu, kad jūsų svogūnėlis ne vandenyje.

– Ak, net lengviau kvėpuoti pasidarė.

– Jis yra gerame moliniame puode, tokio pat dydžio, kaip ąsotis, kuriame buvote pasodinęs savąjį. Jo žemė susideda iš trijų ketvirčių geros sodo žemės ir vieno ketvirčio kelio žemės. O, aš taip dažnai girdėjau iš jūsų ir iš to niekšo, kaip vadinate Jakobą, kokia žemė geriausiai tinka tulpėms, kad dabar viską žinau ne blogiau už didžiausią Harlemo miesto gėlininką.

– Na, dabar belieka sužinoti aplinką. Kur jis pastatytas, Roza?

– Dabar jis būna visą dieną saulėje. Bet kai išdygs ir kai saulė bus karštesnė, aš darysiu taip, kaip jūs darėte čia, brangusis pone Kornelijau. Aš laikysiu puodą ant lango rytų pusėje nuo aštuntos iki vienuoliktos valandos ryto, o vakarų pusėje – nuo trečios iki penkių po pietų.

– Oho! – sušuko Kornelijus, – jūs esate puiki gėlininkė, mano gražioji Roza! Bet aš bijau, kad mano tulpės priežiūra atims visą jūsų laiką.

– Tiesa, – sutiko Roza, – bet tai nesvarbu, jūsų tulpė – mano kūdikis. Man negaila jai laiko, kaip negailėčiau jo savo kūdikiui, jeigu būčiau motina. Tik būdama tulpės motina, – pridūrė Roza šypsodamasi, – aš nebebūsiu jos varžovė.

– Mieloji, brangioji Roza, – sušnibždėjo Kornelijus, žvelgdamas į mergaitę tokiu žvilgsniu, kuris buvo labiau panašus į įsimylėjėlio negu į gėlininko, ir todėl truputį paguodė Rozą.

Kornelijus pro grotų virbus pamėgino sugauti baikščią Rozos ranką; kiek patylėjęs jis tarė:

– Vadinasi, jau šešios dienos, kai svogūnėlis pasodintas?

– Taip, pone Kornelijau, – atsakė mergaitė, – jau šešios dienos.
– Ir jis dar neišdygo?
– Ne, bet manau, kad rytoj išlįs diegelis.
– Rytoj vakare jūs man papasakosite apie jį ir apie save, Roza, ar ne tiesa? Aš labai nerimastauju dėl kūdikio, kaip jūs jį vadinate, bet dar labiau – dėl motinos.
– Rytoj… – pasakė Roza, pro blakstienas žvilgčiodama į Kornelijų, – nežinau, ar rytoj galėsiu.
– Dieve mano, kodėl jūs negalėsite?
– Pone Kornelijau, aš turiu tūkstančius rūpesčių.
– O aš – tik vieną, – sušnibždėjo Kornelijus.
– Taip, mylėti savo tulpę.
– Jus mylėti, Roza.
Roza papurtė galvą.
Valandėlę abu tylėjo.
– Beje, – tarė Kornelijus, nutraukdamas tylą, – gamtoje viskas keičiasi: vienas pavasario gėles pakeičia kitos, ir mes matome, kaip bitės, neseniai švelniai glamonėjusios žibutes ir gvazdikus, taip pat meiliai ropinėja ant skirpsto, rožės, jazmino, chrizantemos ir snapučio.
– Ką jūs turite galvoje? – paklausė Roza.
– O tą, mieloji madmuazele, kad anksčiau jūs mėgote kalbėti su manimi apie mano džiaugsmus ir sielvartus; jūs puoselėjote mudviejų jaunystės gėlę, bet manoji šešėlyje nuvyto. Kalinio džiaugsmo ir vilčių sodas žydi tik vieną metų laiką. Jis juk nepanašus į puikiuosius sodus, kurie klesti gryname ore ir saulėje. Jeigu gegužės pjūtis praėjo, derlius nuimtas, bitės, panašios į jus, Roza, – bitės lieknais stuomenėliais, su auksiniais čiulptuvėliais ir skaidriais sparneliais, – išlenda pro grotas, palieka šaltį, liūdesį, vienatvę ir skrenda ieškoti kvapų ir šilumos. Ieškoti laimės.
Roza žiūrėjo į Kornelijų su šypsena, bet jis nematė jos, nes akis buvo įsmeigęs į lubas.
Atsidusęs jis kalbėjo toliau:
– Jūs palikote mane, madmuazele Roza, kad galėtumėt pasinaudoti visų metų laikų malonumais. Jūs gerai padarėte, aš nesiskundžiu. Argi turiu teisę reikalauti iš jūsų ištikimybės?
– Mano ištikimybės? – sušuko Roza, pravirkdama ir nebeslėpdama nuo Kornelijaus ašarų, riedančių skruostais. – Mano ištikimybės! Argi aš jums nebuvau ištikima?
– Taip! – sušuko Kornelijus. – Argi tai ištikimybė palikti mane vienišą čia mirti?
– Bet ar aš nedarau, pone Kornelijau, visko, kas tik gali suteikti jums malonumą, ar aš neauginu jūsų tulpės?
– Kiek kartėlio jūsų žodžiuose, Roza! Jūs prikišate man vienintelį tyrą džiaugsmą, kurį aš turiu šiame pasaulyje.
– Nieko jums neprikišu, nebent tik tą didelį sielvartą, kurį patyriau Biuitenhofe, kai man pasakė, kad jūs pasmerktas mirti.

– Jums nepatinka, mano mieloji Roza, kad aš myliu gėles?
– Ne, pykstu ne dėl to, kad jūs mylite gėles, pone Kornelijau, bet man labai skaudu, kad jas mylite labiau už mane.
– Ak, mieloji, brangioji, mylimoji, – sušuko Kornelijus, – pasižiūrėkite, kaip dreba mano rankos, pažvelkite, koks išbalęs mano veidas, pasiklausykite, kaip plaka mano širdis! Taip, ir visa tai ne todėl, kad man šypsosi ir mane šaukia tulpė. Visa tai todėl, kad jūs man šypsotės, kad jūsų veidas čia šalimais, todėl, kad man atrodo, – aš pats nežinau, ar tai tiesa, – man atrodo, kad jūsų rankos, nors ir slapčiomis, vis dėlto ieško manųjų ir kad už šaltų grotų aš jaučiu jūsų dailių skruostų karštį. Roza, mano meile, sunaikinkit juodosios tulpės svogūnėlį, kad nebeturėčiau jokios vilties, užgesinkit tą švelnią žavios svajonės šviesą, kuri skaidrino niūrias mano dienas. Užgesinkit! Nereikia spalvingų, dieviško gražumo ir tauraus grakštumo gėlių! Atimkit iš manęs tai, pavydžioji gėle. Atimkit iš manęs visa tai, tik neatimkit savo balso, savo žingsnių garso laiptuose, savo akių ugnies tamsiame koridoriuje, tikėjimo jūsų meile, kuri nuolatos šildo man širdį. Mylėkite mane, Roza, nes aš myliu tik jus!
– Po juodosios tulpės, – atsiduso mergaitė, kurios šiltos švelnios rankos pagaliau priartėjo pro virbus prie Kornelijaus lūpų.
– Visų labiausiai, Roza…
– Ar aš galiu jumis tikėti?
– Taip, kaip jūs tikite Dievą.
– Gerai. Juk jūsų meilė ne per didžiausia jums pareiga.
– Deja, labai maža, Roza, bet užtat jums labai didelė.
– Man? – paklausė Roza. – Ko gi ji iš manęs reikalauja?
– Visų pirma, jūs neturite ištekėti.
Ji nusišypsojo.
– Ak, štai koks jūs, – pasakė ji, – jūs esate tironas. Jūs turite dievinamą gražuolę, jūs mąstote, svajojate tik apie ją; pasmerktas mirti ir eidamas ant ešafoto, jai skiriate paskutinį savo atodūsį, o vis dėlto reikalaujate iš manęs, vargšės mergaitės, kad aš dėl jūsų atsisakyčiau savo svajonių, savo vilčių.
– Apie kokią gražuolę, Roza, jūs kalbate? – paklausė Kornelijus, stengdamasis, bet nesėkmingai, prisiminti, apie kokią čia moterį galėtų kalbėti Roza.
– Apie gražuolę brunetę, pone, gražuolę brunetę lankstaus stuomens, grakščių kojyčių, išdidžia galvute. Aš kalbu apie jūsų juodąją tulpę.
Kornelijus nusišypsojo.
– O žavingoji prasimanytoja, mano mieloji Roza! Ar ne jūs pati, o ką jau kalbėti apie Jakobą, jūsų arba mano numylėtinį, esate apsupta gerbėjų? Prisimenate, Roza, kaip man pasakojot apie Hagos studentus, karininkus ir pirklius? O argi Levešteine nėra nei studentų, nei karininkų, nei pirklių?
– O, žinoma, yra, ir net daug, – atsakė Roza.
– Ir jie jums rašo?
– Rašo.
– O dabar, kai jūs jau mokate skaityti…

Ir Kornelijus atsiduso pagalvojęs, kad jo, vargšo kalinio, dėka Roza dabar gali perskaityti jai siunčiamus meilės laiškelius.

– Na, tai kas, – atsakė Roza. – Man regis, pone Kornelijau, susipažindama su savo gerbėjais per laiškelius, aš tik pildau, ką jūs man buvote liepęs.

– Ką gi aš buvau liepęs?

– Jūs pamiršote, – tarė Roza, irgi atsidusdama, – pamiršote savo testamentą, kurį parašėte Kornelio de Vito Biblijoje. Aš jo neužmiršau, nes dabar, kai moku skaityti, skaitau jį kiekvieną dieną, net ir po du kartus. Na, tai tame testamente jūs ir liepiate man pamilti ir ištekėti už dvidešimt šešerių ar dvidešimt aštuonerių metų jaunikaičio. To jaunikaičio aš ir ieškau, o kad visą dieną sugaištu prie jūsų tulpės, tai bent vakare leiskite man atsigriebti.

– O Roza, testamentas buvo parašytas prieš mirtį, bet likimas manęs pasigailėjo, ir aš likau gyvas.

– Na, gerai, tada aš nebeieškosiu to dvidešimt šešerių ar dvidešimt aštuonerių metų jaunikaičio ir vakarais jus lankysiu.

– Ateikite, ateikite, Roza.

– Taip, bet su viena sąlyga.

– Sutinku iš anksto.

– Pirmas tris dienas neturime kalbėti apie juodąją tulpę.

– Mes jos niekad neprisiminsime, Roza, jeigu jūs to norite.

– O ne, – atsakė mergaitė, – nereikia norėti to, kas neįmanoma.

Tarsi netyčia jos švelnus veidukas palinko prie pat grotų ir Kornelijus galėjo paliesti jį lūpomis.

Roza iš meilės tik aiktelėjo ir nubėgo.

XXI
ANTRASIS SVOGŪNĖLIS

Naktis buvo graži, o po jos diena dar gražesnė.

Anas dienas kalėjimas atrodė niūrus, rūstus ir tamsus. Jis slėgte slėgė kalinį. Jo sienos buvo juodos, oras šaltas, pinučiai tokie tankūs, kad vos praleisdavo šviesą.

Tačiau kai Kornelijus atsibudo, tarp geležinių virbų žaidė ryto saulės spindulys, balandžiai raižė orą išskėstais sparnais, kiti, sutūpę ant kaimyninio namo stogo, meiliai burkavo prie dar uždaryto lango.

Kornelijus pribėgo prie lango, jį atidarė, ir jam pasirodė, kad drauge su saulės spinduliu į kamerą grįžo gyvenimas, džiaugsmas, vos ne laisvė.

Jo širdyje buvo pražydusi meilė, ir viskas aplink jį žydėjo; meilė – dangaus gėlė, daug skaistesnė ir kvapesnė už visos žemės gėles.

Kai Grifus įėjo į kamerą, Kornelijų rado ne paniurusį ir drybsantį lovoje, kaip anas dienas, o žvalų, atsikėlusį ir niūniuojantį kažkokią operos ariją.

Grifus pašnairavo į jį.

– Na, kaip, – paklausė Kornelijus, – kaip gyvuojame?

Grifus tik dėbtelėjo.

– Na, kaip gyvuoja šuo, ponas Jakobas ir gražioji Roza?

Grifus sugriežė dantimis.

– Štai jūsų pusryčiai, – metė jis.

– Ačiū, drauguži Cerberi, – padėkojo kalinys. – Jie visai laiku, nes aš baisiai alkanas.

– A, jūs alkanas?

– O kas čia stebėtina? – paklausė van Berlė.

– Matyt, sąmokslas įsibėgėjo, – tarė Grifus.

– Koks sąmokslas? – paklausė Kornelijus.

– Ogi toks; mes viską žinom, kas čia darosi. Bet mes jus saugosim, pone mokslininke. Būkite ramūs, mes jus seksime.

– Sekite, drauguži Grifau, sekite, – kalbėjo van Berlė, – mano sąmokslas, kaip ir aš pats, pasiruošęs jums tarnauti.

– Nieko, vidudienis viską parodys.

Grifus išėjo.

– Vidudienis, – pakartojo Kornelijus. – Ką jis norėjo pasakyti? Na, ką gi, palauksim vidudienio ir pamatysim.

Kornelijui netruko ateiti vidudienis, nes jis laukė devintos valandos vakaro.

Išmušė dvyliktą, ir laiptuose pasigirdo ne tik Grifaus, bet ir trijų ar keturių kareivių žingsniai.

Durys atsidarė, įėjo Grifus, suleido žmones į kamerą ir užrakino duris.

– Na, dabar apieškokite.

Kareiviai iškratė Kornelijaus kišenes, išieškojo tarp švarko ir liemenės, tarp liemenės ir marškinių, tarp marškinių ir kūno, – nieko nerado.

Ieškojo paklodėse, ieškojo čiužinyje, – nieko.

Kornelijus labai džiaugėsi, kad anuomet nepasiliko sau trečiojo svogūnėlio. Nors ir labai gerai būtų paslėpęs, Grifus per šią kratą, be abejo, būtų jį radęs ir padaręs taip, kaip padarė pirmajam. Beje, turbūt nė vienas kalinys nebuvo toks ramus darant kratą, koks buvo van Berlė.

Grifus išsinešė pieštuką ir tris ar keturis popieriaus lakštus, kuriuos Kornelijui buvo davusi Roza. Tai buvo vienintelis jo grobis.

Šeštą valandą Grifus vėl atėjo, bet jau vienas. Kornelijus norėjo jam pasigerinti, bet Grifus suurzgė, parodė iltį, kyšančią lūpų kampe, ir atbulas, tarsi bijodamas būti užpultas, išslinko.

Kornelijus nusijuokė.

Grifus riktelėjo pro pinučius:

– Na, na, juokiasi tas, kas juokiasi paskutinis.

Bent tą vakarą paskutinis turėjo juoktis Kornelijus, nes laukė Rozos.

Devintą valandą atėjo Roza, tik be žibinto. Rozai žibintas jau nebuvo reikalingas: ji jau mokėjo skaityti.

Be to, žibintas galėjo Rozą išduoti, nes Jakobas dabar ją ypač budriai sekė. Pagaliau šviesoje buvo gerai matyti, kai nurausdavo Rozos skruostai.

Apie ką kalbėjo jaunuoliai tą vakarą? Apie tai, apie ką kalba įsimylėjusieji prancūzai prie durų slenksčio, ispanai – iš priešais esančių balkonų, rytiečiai – iš terasų. Jie kalbėjo apie tai, kas valandą paverčia akimirksniu, kas suteikia sparnus laikui. Juodu kalbėjo apie viską, išskyrus juodąją tulpę. Dešimtą valandą, kaip visada, jie išsiskyrė.

Kornelijus buvo laimingas, kiek laimingas gali būti gėlininkas, kuriam nieko nesakoma apie jo tulpę.

Roza jam atrodė graži, miela, žavinga.

Bet kodėl ji draudžia kalbėti apie juodąją tulpę?

Tai didelis Rozos trūkumas.

Ir Kornelijus atsidusdamas turėjo pripažinti, kad moteris nėra tobulai sukurta.

Naktį jis ilgai galvojo apie tą netobulumą. Vadinasi, visą laiką, kol nemiegojo, jis galvojo apie Rozą.

O užmigęs ją sapnavo.

Bet sapne Roza buvo kur kas tobulesnė už tikrąją; ši Roza apie tulpę ne tik kalbėjo, bet net atnešė Kornelijui puikią juodąją tulpę, žydinčią kiniškoje vazoje.

Kornelijus atsibudo visas virpėdamas iš džiaugsmo ir murmėdamas:

– Roza, Roza, aš myliu tave.

O kad jau buvo prašvitę, jis ir nebesistengė užmigti. Ir visą dieną jį buvo užvaldžiusi mintis, su kuria prabudo.

Ak, jeigu Roza kalbėtų apie tulpę, Kornelijui ji būtų brangesnė už Semiramidę, Kleopatrą, karalienę Elžbietą, Oną Austrijietę, tai yra didžiausias ir gražiausias karalienes. Bet Roza uždraudė kalbėti apie tulpę, grasindama nebeateiti. Roza

uždraudė užsiminti apie tulpę tris dienas.

Tiesa, tos septyniasdešimt dvi valandos buvo duotos įsimylėjėliui, tačiau septyniasdešimt dvi valandos buvo atimtos iš gėlininko. Tiesa, iš tų septyniasdešimt dviejų valandų trisdešimt šešios jau buvo praėjusios. Kitos trisdešimt šešios taip pat greit prabėgs – aštuoniolika laukiant, aštuoniolika svajojant.

Roza atėjo tuo pačiu metu. Kornelijus ir šį kartą didvyriškai iškentėjo jam skirtą išbandymą.

Beje, gražioji viešnia puikiai suprato, kad, mokėdamas reikalauti, mokėk ir nusileisti. Roza leido Kornelijui palytėti ranką. Roza leido jam bučiuoti savo plaukus. Vargšas kūdikis – juk tos glamonės jai buvo daug pavojingesnės už šnekas apie juodąją tulpę!

Ji tai suprato grįžusi į savo kambarėlį plakančia širdim, degančiu veidu, išdžiūvusiomis lūpomis ir drėgnomis akimis.

Kitą vakarą po pirmųjų žodžių ir glamonių ji pažvelgė pro pinučius į Korneliją tokiu žvilgsniu, kurį galėjai pajusti tamsoje net ir nematydamas.

– Žinote, – tarė, – ji jau išdygo.

– Išdygo? Kas? – paklausė Kornelijus, nedrįsdamas tikėti, kad Roza pati būtų sutrumpinusi bandymo laiką.

– Tulpė, – atsakė Roza.

– Kaip? Jūs, vadinasi, leidžiate?

– Taip, aš neprieštarauju, – atsakė Roza tarsi švelni motina, kuri pagaliau nusileidžia savo vaikui.

– Ak Roza! – sušuko Kornelijus, spausdamas prie virbų lūpas, tikėdamasis paliesti jomis Rozos veidą, rankas, kaktą, nesvarbu ką.

Ir jis palietė praviras lūpas.

Roza tyliai aiktelėjo.

Kornelijus suprato, kad šis netikėtas bučinys sušvelnino Rozai širdį, tad dabar reikia naudotis proga.

– O koks jos diegas? Tiesus?

– Tiesus kaip fryzietiška verpstė, – atsakė Roza.

– Kokio aukštumo?

– Na, turbūt kokių dviejų colių.

– O Roza, gerai ją prižiūrėkite ir pamatysite, kaip ji greit ims augti.

– Ar begaliu aš geriau ją prižiūrėti? – tarė Roza. – Juk apie ją tik ir galvoju.

– Tik apie ją? Saugokitės, Roza, dabar aš imsiu pavyduliauti.

– Bet jūs gerai žinote, kad galvodama apie ją aš galvoju ir apie jus. Aš jos niekad neišleidžiu iš akių. Aš ją matau iš savo lovos. Atsibudusi pirmučiausia pamatau ją. Prieš užmigdama paskutinį žvilgsnį skiriu jai. Dieną aš atsisėdu prie jos ir ką nors veikiu, nes kai ji apsigyveno mano kambaryje, aš beveik niekur neišeinu.

– Jūs gerai darote, Roza. Juk jūs žinote, – tai jūsų kraitis.

– Taip, ir dėl jo galėsiu ištekėti už dvidešimt šešerių–dvidešimt aštuonerių

metų vyriškio, kurį pamilsiu.

– Nutilkite, pikčiurna.

Ir Kornelijui pasisekė sugauti mergaitės pirštus. Tas įvykis, nors ir nepakeitė pokalbio, tai bent valandėlę jį nutraukė.

Tą vakarą Kornelijus buvo laimingiausias žmogus pasaulyje. Roza leido jam laikyti savo ranką, kiek tik jis norėjo, ir kalbėti apie tulpę, kiek tik jam patiko.

Kas dieną tulpė paūgėdavo, kas dieną jųdviejų meilė darydavosi karštesnė. Vieną dieną išsiskleidė lapeliai, kitą – užsimezgė žiedas.

Išgirdęs tokią žinią, Kornelijus labai nudžiugo ir apibėrė mergaitę labai svarbiais klausimais.

– Užsimezgė! – sušuko Kornelijus. – Pradėjo krautis žiedas!

– Taip, jis kraunasi, – pakartojo Roza.

Kornelijus susverdėjo iš džiaugsmo ir turėjo įsitverti langelio virbų.

– O Dieve mano!

Paskui jis vėl ėmė klausinėti.

– Ar pumpuro ovalas taisyklingas? Ar apskritas, be įlinkimų? Ar žiedlapių viršūnėlės žalios?

– Pumpuras didumo kaip nykštys ir smailus, dabar jau brinksta, tuoj tuoj prasiskleis…

Tą naktį Kornelijus mažai miegojo. Artėjo lemiama akimirka: turėjo prasiskleisti žiedlapių viršūnėlės.

Po dviejų dienų Roza pranešė, kad jie prasiskleidė.

– Prasiskleidė, Roza, prasiskleidė! – sušuko Kornelijus. – Vadinasi, galima, jau galima įžiūrėti…

Ir kalinys, pritrūkęs kvapo, nutilo.

– Taip, – atsakė Roza, – taip, galima įžiūrėti kitos spalvos ruoželį, plonytį kaip plaukelis.

– O kokios spalvos? – paklausė virpėdamas Kornelijus.

– O, labai tamsios, – atsakė Roza.

– Rudos?

– O ne, tamsesnės.

– Tamsesnės, brangioji Roza, tamsesnės! Ačiū! Jis tamsus kaip juodmedis, tamsus kaip…

– Tamsus kaip rašalas, kuriuo aš jums rašiau.

Kornelijus riktelėjo, pakvaišęs iš džiaugsmo.

– O, – tarė jis, – jūs esate geresnė už angelą, Roza.

– Tikrai? – šypsojosi Roza, matydama jo džiugesį.

– Roza, jūs tiek daug plušote, tiek daug dėl manęs darbavotės; Roza, mano tulpė pražys, mano tulpė bus juodos spalvos; Roza, Roza, jūs esate tobuliausias gamtos kūrinys!

– Po tulpės, žinoma?

– Ak, nutilkite, išdykėle, pagailėkite manęs, nedrumskite man džiaugsmo! Bet sakykite, Roza, jeigu tulpė jau skleidžiasi, tai po poros dienų, vėliausiai po trijų, ji

visai pražys?

– Taip, rytoj arba poryt.

– Ak, aš jos nepamatysiu! – sušuko Kornelijus, atsilošdamas atgal. – Ir nenusilenksiu jai, kaip gamtos stebuklui, ir nepabučiuosiu jos taip, kaip bučiuoju jūsų ranką, Roza, kaip bučiuoju jūsų plaukus, kaip bučiuoju jūsų skruostukus, kai jie atsitiktinai priglunda prie langelio.

Roza prikišo skruostą prie virbų, tačiau ne atsitiktinai, o savo valia; Kornelijaus lūpos godžiai prigludo prie jo.

– Na, ką gi, jeigu norite, aš ją nuskinsiu, – tarė Roza.

– O, ne, ne; kai tik ji pražys, Roza, pastatykite ją visai pavėsyje ir tučtuojau duokite žinią Harlemo gėlininkų draugijos pirmininkui, kad didžioji juodoji tulpė pražydo. Harlemas toli, aš žinau, bet už pinigus jūs galite nusamdyti pasiuntinį. Ar turite pinigų?

Roza nusišypsojo.

– Turiu, – atsakė.

– Maždaug kiek? – paklausė Kornelijus.

– Tris šimtus florinų.

– O, jeigu jūs turite tris šimtus florinų, Roza, tai ne pasiuntinį reikia siųsti į Harlemą, o važiuoti pačiai.

– O gėlė tuo tarpu…

– Gėlę jūs vešitės; juk suprantate, kad jos vienos negalima palikti nė akimirką.

– Bet, nesiskirdama su ja, turiu išsiskirti su jumis, pone Kornelijau, – liūdnai tarė Roza.

– Ak, tiesa, mylimoji, brangioji Roza! Dieve, kokie pikti žmonės! Kuo aš jiems nusidėjau, kad jie atėmė iš manęs laisvę? Jūsų tiesa, Roza, aš negalėsiu be jūsų gyventi. Na, ką gi, jūs pasiųskite ką nors į Harlemą, štai ir viskas; be to, šis stebuklas užtektinai didelis, kad pirmininkas susirūpintų ir pats atvažiuotų į Levešteiną.

Paskui ūmai jam kažkas dingtelėjo, ir jis tarė drebančiu balsu:

– Roza, Roza, o jeigu tulpė nebus juoda?

– Tai jūs sužinosite rytojaus vakare arba poryt.

– Laukti iki vakaro tokios žinios, Roza! Aš mirsiu iš nekantrumo. Ar negalėtumėt man duoti kokio ženklo?

– Aš geriau padarysiu.

– Ką jūs padarysite?

– Jeigu ji išsiskleis naktį, aš ateisiu ir pati jums tą žinią atnešiu. Jeigu ji išsiskleis dieną, tai praeisiu pro jūsų duris prieš tėvui einant per kameras antrą kartą ir įmesiu raštelį arba pro durų apačią, arba pro langelį.

– Taip, taip, Roza, tik vienu jūsų žodžiu pasakyta žinutė man bus dviguba laimė.

– Jau dešimta valanda, aš turiu jus palikti.

– Taip, taip, eikite, Roza, eikite.

Roza nuėjo beveik nuliūdusi. Kornelijus ją veik varyte nuvarė. Tiesa, jis taip

pasielgė dėl to, kad ji žiūrėtų juodosios tulpės.

XXII
GĖLĖ PRAŽYDO

Naktis Kornelijui buvo labai maloni, bet kartu ir labai nerami. Jam vis atrodė, kad jį šaukia švelnus Rozos balsas. Jis staiga šokdavo iš miegų, bėgdavo prie durų, priglausdavo veidą prie langelio, bet ten nieko nerasdavo, koridorius buvo tuščias.

Roza taip pat budėjo, bet ji buvo laimingesnė: ji matė tulpę. Priešais ją, prieš jos akis, stovėjo didingoji gėlė, stebuklų stebuklas, ne tik niekur dar nematytas, bet ir laikomas neįgyvendinama svajone.

Ką pasakys pasaulis, sužinojęs, kad juodoji tulpė pražydo, kad yra tokia tulpė ir kad ją išaugino van Berlė, kalinys?

Be atožvalgos Kornelijus išvarytų žmogų, kuris ateitų ir už tulpę pasiūlytų jam laisvę.

Rytojaus diena neatnešė jokių naujienų. Tulpė dar nebuvo išsiskleidusi.

Diena praėjo panašiai kaip ir naktis.

Atėjo vakaras, o su juo ir Roza, linksma ir lengva kaip paukštė.

– Na, kaip? – paklausė Kornelijus.

– Viskas gerai. Šiąnakt tikrai jūsų tulpė pražys.

– Ir bus juodos spalvos?

– Juodos kaip derva.

– Be jokios šviesesnės dėmelės?

– Be jokios dėmelės.

– O džiaugsme! Roza, aš visą naktį prasvajojau, iš pradžių apie jus…

Roza nepatikliai papurtė galvą.

– Paskui apie tai, ką mes turime daryti toliau.

– Na, ir ką?

– Va ką aš nusprendžiau. Kai tik tulpė pražys, kai tik mes pamatysime, kad ji juoda, jums tučtuojau reikės rasti pasiuntinį.

– Jeigu tik tiek, tai pasiuntinį jau kaip ir turiu.

– Ar juo galima pasikliauti?

– Už jį laiduoju: tai vienas iš mano garbintojų.

– Manau, ne Jakobas?

– Ne, būkite ramus, tai Levešteino valtininkas, vikrus vyrukas, kokių dvidešimt penkerių metų!

– Po velnių!

– Būkite ramus, – nusijuokė Roza, – jis dar ne to amžiaus vyras, kokį jūs man skyrėte. Jūsiškis – nuo dvidešimt šešerių iki dvidešimt aštuonerių metų.

– Žodžiu, jūs manote, kad tuo jaunuoliu galima pasikliauti?

– Taip pat, kaip ir manimi. Jei paliepsiu, jis šoks iš savo valties į Valį arba į Masą, kur aš panorėsiu.

– Gerai, Roza, per dešimtį valandų tas vaikinas pasieks Harlemą. Jūs man duosite popieriaus ir pieštuką arba geriau rašalo ir plunksną, ir aš parašysiu, ne, geriau parašykite jūs pati; juk aš – vargšas kalinys, ir jie ten, kaip ir jūsų tėvas, gali įžiūrėti sąmokslą. Jūs parašykite gėlininkų draugijos pirmininkui, ir aš esu tikras, kad pirmininkas atvažiuos.

– O jeigu jis uždels?

– Tarkime, kad jis uždels dieną arba net dvi. Bet taip nebus: tulpių mylėtojas neužgaiš nė vienos valandos, nė vienos minutės, nė vienos sekundės, jis tuojau pat leisis į kelionę, norėdamas pamatyti aštuntąjį pasaulio stebuklą[40]. Na, jei jis ir uždelstų dieną arba dvi, kaip sakiau, tulpė vis tiek dar žydės. Kai pirmininkas pamatys tulpę, kai jis parašys aktą, tada jau viskas; jūs pasiliekate sau akto nuorašą, o jam atiduodate tulpę. Ak, Roza, jeigu mes galėtume nunešti ją patys, tai ji neišeitų iš mano ir jūsų rankų! Deja, tai tik svajonės, kurioms nereikia atsiduoti, – atsiduso Kornelijus. – Kitų akys pamatys jos puikumą. O svarbiausia, Roza, niekam jos neparodykite, kol nepamatys pirmininkas. Juodoji tulpė! Dieve mano, jeigu kas pamatytų juodąją tulpę, pavogtų!

– O!

– Argi jūs pati nesakėte, kad privengiate to savo gerbėjo Jakobo? Juk yra žmonių, vagiančių vieną floriną, kodėl jiems nepavogus šimto tūkstančių?

– Aš ją saugosiu, nesirūpinkite.

– O jeigu ji pražys dabar, jums čia esant?

– Aikštinga gėlė viską gali, – atsakė Roza.

– Jeigu jūs grįžusi rasite ją išsiskleidusią?..

– Tai kas?

– Ak, Roza, jeigu ją rasite pražydusią, tai nepamirškite, kad negalima delsti nė akimirkos, reikia tučtuojau pranešti pirmininkui.

– Ir jums. Taip, aš suprantu.

Roza atsiduso, bet ne gailiai, tik kaip moteris, pradedanti suvokti kito žmogaus silpnybę arba jau beapsiprantanti su ja.

– Aš grįžtu pas tulpę, pone van Berlė, o kai tik ji pražys, jums bus pranešta; kai tik pranešiu jums, kurjeris išvyks.

– Roza, Roza, aš jau nebežinau, su kokia žemės ar dangaus brangenybe jus ir belyginti!

– Prilyginkite mane juodajai tulpei, pone Kornelijau, aš būsiu labai patenkinta, prisiekiu. Tai sudie, pone Kornelijau.

– Ne, sakykite: „Iki pasimatymo, brangusis.“

– Iki pasimatymo, brangusis, – pasakė Roza, mažumą paguosta.

– Sakykite: „Mylimasis.“

– Ak…

– Mylimasis, Roza, aš jus maldauju, mylimasis, juk mylimasis?

– Mylimasis, taip, mylimasis, – pakartojo Roza, virpėdama iš neapsakomos laimės.

– Na, Roza, jeigu jūs pasakėte „mylimasis“, pasakykite ir „laimingasis“,

sakykite „laimingasis“, nes pasaulyje nebuvo ir nėra už mane laimingesnio žmogaus. Man trūksta tik vieno dalyko.

– Ko?

– Jūsų veiduko, jūsų skaistaus, rausvo, aksominio skruostuko. Ir ne atsitiktinio bučinio, Roza, ne iš netyčių sugauto, o tikro, Roza! Ak!

Kalinys tik atsiduso. Jo lūpas palietė mergaitės lūpos, ir ne atsitiktinai, ne iš netyčių.

Roza nubėgo.

Iš džiugesio ir laimės Kornelijui trūko kvapo. Širdis netilpo krūtinėje. Jis atidarė langą ir įsižiūrėjo į giedrą dangų, mėnulį, abi susiliejusias upes, nutviekstas sidabru, tekančias anapus kalvų. Jis įkvėpė į plaučius gryno, tyro oro, jo galvoje plazdėjo malonios mintys, o sieloje – dėkingumas ir susižavėjimas.

Vargšas ligonis buvo išgydytas, vargšas kalinys jautėsi laisvas.

Iki išnakčių Kornelijus rymojo prie grotuoto lango, sutelkęs visus penkis savo pojūčius į vieną arba, tikriau, į du – į klausą ir regėjimą.

Jis žiūrėjo į dangų, bet klausėsi žemės garsų.

Retkarčiais žvilgčiodamas į koridoriaus pusę, jis sau kalbėjo:

– Ten Roza; ji budi kaip ir aš, skaičiuoja akimirkas kaip ir aš. Ten, Rozos akivaizdoje, stovi paslaptinga gėlė, ji gyvena, auga, skleidžiasi. Galbūt Roza dabar laiko tulpės stiebelį, suėmusi šiltais, švelniais pirštais. Roza, atsargiai laikyk tą stiebelį. Galbūt ji lūpomis liečia pravirą gėlės taurelę. Liesk ją atsargiai, Roza, nes tavo lūpos degina.

Tą akimirką pietuose įsižiebė žvaigždė, praskriejo dangumi ir nukrito ant Levešteino.

Kornelijus krūptelėjo.

– Ak, – tarė jis, – dangus siunčia sielą mano gėlei.

Jis tarsi atspėjo; beveik tą pačią akimirką išgirdo koridoriuje lengvus tarsi silfidės[41] žingsnius, suknelės šlamesį, panašų į sparnų plazdenimą, ir gerai pažįstamą balsą, kuris pašaukė:

– Kornelijau, brangusis, mylimasis, laimingasis, greičiau, greičiau!

Kornelijus vienu šuoliu stryktelėjo prie langelio. Šį kartą jo lūpos vėl sutiko Rozos lūpas, kurios bučiuodamos šnibždėjo:

– Ji pražydo! Ji juoda! Ji čia!

– Kaip čia? – sušuko Kornelijus, atitraukdamas lūpas nuo mergaitės lūpų.

– Taip, taip, verta truputį ir rizikuoti, norint suteikti didelį džiaugsmą. Štai ji, pažiūrėkite.

Viena ranka ji pakėlė prie langelio slaptą žibintą, kita – stebuklingąją tulpę.

Kornelijus sušuko, jam atrodė, kad jis alpsta.

– O Dieve, o Dieve! – šnibždėjo jis. – Šios dvi gėlės, pražydusios prie mano kameros langelio, yra atpildas už mano neteisingą apkaltinimą ir kančias.

– Pabučiuokite ją, – pasakė Roza, – aš ją irgi ką tik pabučiavau.

Kornelijus sulaikė kvapą ir atsargiai palietė lūpomis gėlę; ir niekad moters pabučiavimas, net Rozos, nebuvo taip giliai įsmigęs jam į širdį.

Tulpė buvo puiki, grakšti, žavinga; stiebelis aštuoniolikos colių aukštumo. Jis grakščiai stiepėsi tarp keturių žalių, lygių, tiesių kaip strėlės lapelių. Žiedas buvo visas juodas ir žvilgėjo kaip gintaras.

– Roza, – sunkiai alsuodamas tarė Kornelijus, – negalima gaišti nė akimirkos, reikia rašyti laišką.

– Jis jau parašytas, mano mylimas Kornelijau, – atsakė Roza.

– Tikrai?

– Kol tulpė skleidė žiedą, aš rašiau, nes nenorėjau sugaišti nė akimirkos. Va laiškas, pažiūrėkite, ar jis gerai parašytas.

Kornelijus paėmė laišką, kur kas geriau ir gražiau parašytą nei pirmasis, anuomet jo gautas, ir perskaitė:

Pone Pirmininke,

Juodoji tulpė pražys gal po dešimties minučių. Jai pražydus, aš tuojau išsiųsiu pasiuntinį paprašyti jus atvykti į Levešteino tvirtovę. Aš esu kalėjimo prižiūrėtojo Grifaus duktė, beveik tokia pat kalinė, kaip mano tėvo belaisviai, ir pati negaliu jums to gamtos stebuklo atvežti. Štai dėl ko drįstu prašyti jus patį atvykti.

Norėčiau, kad tulpė būtų pavadinta Rosa Barlaensis.

Ji pražydo. Ji yra visiškai juoda... Atvykite, pone pirmininke, atvykite.

Su pagarba. Jūsų nuolanki tarnaitė
Roza Grifus

– Taip, taip, brangioji Roza, tai puikus laiškas. Aš jo nebūčiau parašęs taip glaustai ir aiškiai. Posėdyje jūs paaiškinsite viską, ko jūsų klaus. Tada visi sužinos, kaip buvo išauginta tulpė, kiek nemigo naktų, būgštavimų, rūpesčių buvo patirta. Na, o dabar, Roza, negaiškite nė akimirkos. Kurjerį, kurjerį!

– Kokia pirmininko pavardė?

– Duokite, aš parašysiu adresą. O, jis labai garsus žmogus! Tai ponas van Sistensas, Harlemo burmistras. Duokite, Roza, duokite! – Ir Kornelijus užrašė ant laiško drebančia ranka:

„Minherui Petersui van Sistensui, Harlemo burmistrui ir Gėlininkų draugijos pirmininkui.“

– O dabar, Roza, eikite, eikite, – pasakė Kornelijus, – ir pasikliaukite likimu, kuris iki šiol mums buvo palankus.

XXIII
PAVYDUOLIS

Iš tikrųjų šie vargšai jauni žmonės buvo labai reikalingi likimo globos. Dar niekad jiems negrėsė toks pavojus, kaip dabar, kada jie tarėsi esą laimingi.

Mes neabejojame skaitytojų įžvalgumu ir manome, kad jie suprato, jog Jakobas ir Isakas Bokstelis yra tas pats asmuo, tai senas mūsų draugas, arba, tikriau, nedraugas.

Skaitytojui, žinoma, aišku, kad atsidanginti iš Biuitenhofo į Levešteiną Bokstelį skatino meilės aistra ir neapykanta: juodoji tulpė ir van Berlė.

Niekada ir niekas, išskyrus tulpių mėgėją, ir, be to, pavydų mėgėją, nebūtų galėjęs sužinoti apie paslaptingus svogūnėlius ir kalinio užmačias, kurias sužinojo arba bent įspėjo Bokstelis.

Matėme, kad, pasivadinęs Jakobu, o ne Isaku, jis daug greičiau susibičiuliavo su Grifum. Naudodamasis jo svetingumu, jau kelis mėnesius jis girdė senį prižiūrėtoją geriausia degtine, kokios tik galima gauti tarp Tekstelio ir Antverpeno. Jis užliūliavo ano įtarumą, – o juk mes matėme, kad senasis Grifus buvo labai įtarus, – taigi jis užliūliavo senio įtarumą, dėdamasis siekiąs Rozos rankos.

O norėdamas paglostyti ne vien tėvo, bet ir kalėjimo sargo savimylą, Jakobas baisiausiai juodino mokytąjį kalinį, kurį Grifus laikė užrakinęs ir kuris, klastūno Jakobo žodžiais, buvo susidėjęs su velniu, kad pakenktų jo didenybei princui Oraniečiui.

Iš pradžių ir Rozai jis buvo nieko sau, žinoma, ne todėl, kad būtų buvęs simpatingas, – Rozai jis niekad nepatiko, – bet Jakobas tiek daug kalbėjo apie karštą savo meilę ir norą ją vesti, kad iš pradžių nesukėlė jai jokio įtarimo.

Matėme, jog, neatsargiai nusekęs Rozą į sodą, jis išsidavė, ir Kornelijus instinktyviai pajuto, kad juodviem su Roza reikia jo saugotis.

Tačiau skaitytojas turbūt atsimena, kad kaliniui ypač įtartinas pasirodė Jakobo įtūžis, kai šis sužinojo Grifų sutrypus svogūnėlį. Jo įsiūtis buvo juo baisesnis, kad jis tik mėklino, jog Kornelijus turi kitą svogūnėlį, o kaip yra iš tikrųjų – nežinojo.

Tada jis pradėjo sekti Rozą ne tik einančią į sodą, bet ir koridoriuje. Kadangi jis ją sekė patamsyje ir basas, tai jo niekas nepastebėjo ir negirdėjo, išskyrus tą kartą, kai Roza tarėsi pamačiusi kažkokį šešėlį ant laiptų.

Bet jos susigriebta per vėlai: Bokstelis iš paties kalinio lūpų jau buvo išgirdęs, kad yra antras svogūnėlis.

Anąkart Rozos apmulkintas sode ir suprasdamas, jog ta komedija buvo suvaidinta tik jam išprovokuoti, Bokstelis pasidarė dvigubai atsargesnis ir paleido į darbą visą savo gudrumą, kad galėtų sekti kitus, pats niekieno nepastebimas.

Jis matė, kaip Roza atsinešė iš tėvo virtuvės į savo kambarį didelę fajansinę

vazą.

Jis matė, kaip Roza stropiai plovė baltąsias savo rankas, suteptas žemėm, kurias ji maišė, ruošdama tulpei kuo minkštesnį patalą.

Pagaliau Jakobas išsinuomojo mažą kambariuką palėpėje priešais Rozos langą. Jis buvo gana toli, kad galėtum jį matyti paprasta akimi, ir užtektinai arti, kad pro žiūroną galėtum stebėti viską, kas dėjosi Levešteine, Rozos kambaryje, kaip jis anksčiau Dordrechte stebėjo viską, kas dėjosi Kornelijaus džiovykloje.

Nepraėjo nė trys dienos, ir visi jo spėjimai pasitvirtino.

Rytą, nuo pat saulėtekio, fajansinis puodas stovėjo ant lango, ir Roza, panaši į žavingąsias Miriso ir Metsu[42] moteris, taip pat pasirodydavo tarp langą gaubiančių sužaliavusių laukinių vynuogių ir sausmedžio šakelių.

Iš Rozos žvilgsnių į fajansinį puodą Bokstelis galėjo spėti, kokia brangenybė čia slypi. Fajansiniame puode buvo pasodintas antrasis svogūnėlis, tai yra paskutinė kalinio viltis.

Jeigu atrodydavo, kad naktis gali būti šalta, Roza nukeldavo nuo lango fajansinį puodą. Taip ją mokė Kornelijus, kuris būgštavo, kad svogūnėlis nesušaltų.

Kai saulė imdavo per daug kaitinti, Roza vienuoliktą valandą nukeldavo puodą nuo lango ir padėdavo atgal tik antrą valandą po pietų. Taip irgi darė paliepta Kornelijaus, kuris būgštavo, kad žemė per daug neišdžiūtų.

Kai gėlė išdygo, Boksteliui neliko jokių abejonių; pro žiūroną pavyduolis ją jau matė vos išsikalusią iš žemės.

Kornelijus turėjo du svogūnėlius ir antrąjį patikėjo Rozai, savo mylimajai. Jaunuolių meilė Boksteliui, be abejo, irgi nebuvo paslaptis.

Taigi reikėjo rasti būdą, kaip nugvelbti tą grožybę iš mylinčio Kornelijaus ir rūpestingosios Rozos.

Tai buvo nelengvas uždavinys.

Roza saugojo savo tulpę kaip motina saugo kūdikį; ne, dar rūpestingiau, kaip perinti balandė savo lizdą. Roza kiauras dienas tūnojo savo kambaryje ir, keisčiausia, nebeišeidavo net vakarais.

Septynias dienas Bokstelis veltui laukė, kad Roza išeitų iš savo kambario.

Tai buvo tos septynios kivirčo dienos, kurios taip skaudžiai buvo prislėgusios Kornelijų, netekusį žinių ir apie Rozą, ir apie tulpę. Bet nejau Roza su Kornelijum pyksis amžinai? Tulpę pagrobti tada būtų dar sunkiau, nei Isakas iš pradžių buvo manęs.

Mes sakome pagrobti, nes Isakas tikrai nusprendė taip padaryti. Tai jam buvo ypač paranku, mat tulpę jaunuoliai augino paslapčia, stropiai slėpė ją nuo visų, ir Boksteliu, žinomu tulpių augintoju, greičiau patikėtų negu kažkokia jauna mergaite, kuri nieko nenutuokia apie gėlininkystę, arba kaliniu, nuteistu už valstybės išdavimą ir stropiai saugomu, kuriam būtų sunku kalėjime ginti savo teises. Jeigu jis turės tulpę (o turėjimas ir yra nuosavybės įrodymas), tai, be abejo, jis gaus premiją, garbės vainikas irgi teks jam, o ne Kornelijui, o tulpė, užuot vadinusis *Tulipa nigra Barlaensis*, bus pavadinta *Tulipa nigra*

Boxtellensis arba *Boxtellea*.

Minheras Isakas dar nebuvo apsisprendęs, kuriuo iš tų dviejų vardų pavadins juodąją tulpę, bet kadangi abu reiškė tą patį, tai šis klausimas nebuvo labai svarbus.

Svarbiausia buvo pavogti tulpę.

Bet kad Bokstelis galėtų tulpę pavogti, reikėjo, kad Roza išeitų iš savo kambario. Todėl Isakas, arba Jakobas, kaip jums geriau patinka, labai nudžiugo, kai pasimatymai vakarais vėl atsinaujino.

Jis tuo pasinaudojo ir pirmuosius vakarus apžiūrinėjo Rozos kambario duris.

Durų spyna buvo paprasta, bet gerai užrakinama dviem apsukimais; raktą turėjo tik Roza.

Iš pradžių Boksteliui atėjo į galvą pavogti iš Rozos raktą, tačiau pagalvojęs tos minties atsisakė, nes būtų sunku prisitaikyti prie mergaitės kišenių, o jeigu ir pavyktų, tai Roza, pastebėjusi raktą dingus, tuojau lieptų pakeisti spyną ir neišeitų iš kambario, kol ta spyna būtų pakeista. Taigi Bokstelio nusikaltimas neduotų jokios naudos.

Reikėjo ieškoti kito kelio.

Bokstelis prisirinko visokių raktų, kokių tik galėjo rasti, ir tuo metu, kai Roza su Kornelijum leido laimingas akimirkas prie langelio, ėmė juos visaip mėginti.

Du iš jų tiko, o vienas net kartą pasisuko, bet paskui užsikirto.

Vadinasi, reikia jį tik truputį pataisyti.

Bokstelis plonai aptepė jį vašku ir vėl įkišęs pasuko. Kliūtis, sukant raktą antrą sykį, paliko žymę ant vaško.

Tereikėjo tik brūkštelėti plonu kaip peilio ašmenys brūžekliu vaško paženklintą vietą. Po poros dienų darbas buvo baigtas.

Rozos kambario durys tyliai ir lengvai atsidarė, ir Bokstelis išvydo Rozos kambaryje tulpę.

Pirmas Bokstelio nusikaltimas buvo tada, kai jis perlipo per tvorą išsikasti tulpės, antras – kai įlindo į Kornelijaus džiovyklą, ir trečias – kai su padirbtu raktu įsmuko į Rozos kambarį. Matome, kaip pavydas stūmė Bokstelį nusikaltimo keliu.

Dabar Bokstelis buvo vienui vienas su tulpe. Paprastas vagis būtų pasibrukęs puodą po pažastimi ir išsinešęs. Tačiau Bokstelis nebuvo paprastas vagis; jis svarstė. Pasišviesdamas slaptu žibintu, jis tarė tulpę dar mažai išsiskleidus, kad galėtum tikrai žinoti, ar bus juodos spalvos, nors visi požymiai rodė ją būsiant juodą.

O jeigu tulpė nebus juoda arba turės bent vieną dėmelę, tai jo vagystė bus beprasmiška.

Jis pagalvojo, kad apie gėlės dingimą pasklis garsas, o po atsitikimo sode, be abejo, bus įtartas jis; taigi bus pradėta ieškoti, ir nors jam pavyktų labai gerai tulpę paslėpti, ją vis tiek gali surasti.

Jis pagalvojo, kad, beslapstydamas tulpę, bekilodamas iš vienos vietos į kitą, jis gali ją sumaigyti.

Pagaliau jis pagalvojo, kad, turėdamas Rozos kambario raktą ir galėdamas įeiti kada panorėjęs, jis gali palaukti ir paimti ją valandą prieš arba valandą po pražydimo, o paskui, nedelsdamas nė akimirkos, vykti su ja tiesiai į Harlemą; kol kas nors susigriebs jį vytis, tulpė jau bus pas žinovus. O tada jį arba ją, kas drįs reikšti į tulpę pretenzijas, Bokstelis apšauks vagimi.

Tai buvo geras planas, visai vertas to, kas jį sugalvojo.

Ir štai kiekvieną vakarą, tą džiaugsmo valandą, kada jaunieji kalbėdavosi prie kameros langelio, Bokstelis įeidavo į mergaitės kambarį pažiūrėti, kaip skleidžiasi juodoji tulpė.

Paskutinį mūsų jau aprašytą vakarą jis jau norėjo, kaip ir kitais kartais, įeiti į kambarį, bet, kaip matėme, įsimylėjėliai persimetė tik keletu žodžių, ir Kornelijus pasiuntė Rozą saugoti tulpės.

Pamatęs Rozą grįžtant po dešimties minučių, Bokstelis suprato, kad tulpė pražydo arba tuoj tuoj pražys. Vadinasi, atėjo ta lemtingoji naktis, ir Bokstelis atsinešė pas Grifų dvigubai daugiau degtinės negu anais kartais, tai yra po butelį kiekvienoje kišenėje.

Kai Grifus pasigers, Bokstelis taps viso kalėjimo šeimininku.

Vienuoliktą valandą Grifus buvo girtut girtutėlis. Antrą valandą nakties Bokstelis pamatė išeinančią iš kambario Rozą; ji labai atsargiai nešėsi kažkokį daiktą. Tas daiktas, be abejo, buvo vos tik pražydusi juodoji tulpė.

Bet ką ji ketina daryti? Ar tik nežada su gėle vykti į Harlemą? Neįtikėtina, kad mergaitė viena pati naktį leistųsi į tokią kelionę. O gal ji nori parodyti tulpę Kornelijui? Labas galimas daiktas.

Basas, ant pirštų galų jis nusekė paskui Rozą.

Jis matė, kaip ji priėjo prie langelio.

Jis girdėjo, kaip ji pašaukė Kornelijų.

Žibinto apšviestą, jis pamatė pražydusią tulpę, juodą kaip ją slepianti naktis.

Jis girdėjo, kad Roza ir Kornelijus nutarė pasiųsti kurjerį į Harlemą.

Jis matė, kaip susilietė jaunųjų lūpos, paskui girdėjo, kaip Kornelijus skubino Rozą.

Jis matė, kaip Roza užgesino žibintą ir nuėjo nuo kameros.

Jis matė ją įeinant į kambarį.

Paskui jis matė, kaip po dešimties minučių ji išėjo iš kambario ir rūpestingai dviem pasukimais užrakino kambario duris.

Kodėl ji taip rūpestingai užrakino duris? Todėl, kad už tų durų paliko juodąją tulpę.

Bokstelis, kuris visa tai matė, pasislėpęs aukštutinėje laiptų aikštelėje, leidosi pakopa po pakopos žemyn kaip tik tuo laiku, kai Roza kopė žemyn savaisiais laiptais.

Kai Rozos koja tyliai palietė paskutinę laiptų pakopą, Bokstelio ranka dar tyliau apčiuopė jos kambario durų spyną. Toje rankoje, be abejo, buvo padirbtas raktas, kuris atidarė Rozos kambario duris taip pat lengvai, kaip ir tikrasis.

Štai kodėl mes šio skyriaus pradžioje sakėme, kad jaunuoliai buvo itin

reikalingi likimo globos.

XXIV
JUODOJI TULPĖ PATENKA Į KITAS RANKAS

Kornelijus liko stovėti, kur stovėjo, atsisveikindamas su Roza, – jis vos galėjo išturėti dvigubos laimės naštą.

Praėjo pusvalandis.

Pro Kornelijaus lango virbus jau pradėjo skverbtis pirmieji melsvi aušros spinduliai, kai staiga jis krūptelėjo išgirdęs laiptuose žingsnius ir šauksmą. Veik tą pačią akimirką jo veidas susidūrė su baltu, išpuolusiu iš būdo Rozos veidu.

Jis atšoko, taip pat išbaldamas iš siaubo.

– Kornelijau, Kornelijau! – šaukė ji dusdama.

– Dieve mano, kas nutiko? – paklausė kalinys.

– Kornelijau! Tulpė!..

– Kas tulpei?

– Aš nežinau, kaip jums tai pasakyti!

– Sakykite, Roza, sakykite!

– Ją iš mūsų paėmė! Ją pavogė!

– Ją iš mūsų paėmė! Ją iš mūsų pavogė! – suriko Kornelijus.

– Taip, – atsakė Roza, atsiremdama durų, kad nepargriūtų. – Taip, paėmė, pavogė.

Ir jai pakirto kojas. Ji parklupo ant kelių.

– Bet kaip tai atsitiko? – paklausė Kornelijus. – Pasakykit, paaiškinkit man…

– O, aš nekalta, brangusis.

Vargšė Roza, ji nebedrįso pasakyti „mylimasis“.

– Jūs ją palikote vieną? – tarė liūdnai Kornelijus.

– Tik akimirką, kol nuėjau pas mūsų pasiuntinį, gyvenantį už penkiasdešimt žingsnių, ant Valio kranto.

– Ir tuo metu, nepaisydama mano įspėjimo, palikote duryse raktą, nelaimingas kūdiki!

– Ne, ne, tai ir keisčiausia, aš nepalikau rakto duryse, aš visą laiką turėjau jį suspaudusi rankoje, bijodama pamesti.

– Tai kaip ji galėjo dingti?

– Aš pati nežinau. Aš atidaviau pasiuntiniui laišką; jis beregint išvyko. Grįžtu, durys užrakintos, mano kambaryje viskas kaip buvę, tik tulpės nėra. Matyt, kas nors gavo ar pasidirbo mano kambario raktą.

Ji sukūkčiojo, ir ašaros nebeleido jai kalbėti.

Kornelijus stovėjo nejudėdamas, išpuolęs iš veido, veik nesuvokdamas, ką ji kalba, ir tik murmėjo:

– Pavogė, pavogė, pavogė, aš žuvęs…

– O, pone Kornelijau, pasigailėkite! – verkė Roza. – Aš neištversiu.

Išgirdęs tuos žodžius, Kornelijus įsikibo į langelio virbus ir įtūžęs ėmė juos

purtyti:
– Mus apvogė, Roza, bet argi turime nuleisti galvas? Ne! Nelaimė didelė, bet gal dar pataisoma. Mes žinome vagį!
– Deja! Aš nesu visai įsitikinusi.
– O aš žinau, aš jums sakau, tai tas niekšas Jakobas! Argi mes jam leisime, Roza, nuvežti į Harlemą mūsų darbo vaisių, mūsų rūpesčių vaisių, mūsų meilės kūdikį? Roza, reikia jį vytis, reikia pasivyti.
– Bet kaip tą padaryti neišdavus tėvui mūsų draugystės? Kaip aš, suvaržyta moteris, be to, neprityrusi, galiu padaryti tai, ko jūs gal ir pats nepadarytumėt?
– Atrakinkite man šitas duris, Roza, atidarykite man šitas duris, aš jį pagausiu! Jūs pamatysite, aš surasiu vagį; pamatysite, aš priversiu jį prisipažinti ir prašyti pasigailėjimo!
– Deja, – tarė kūkčiodama Roza, – kaip aš atrakinsiu? Argi aš turiu raktą? Jeigu aš jį būčiau turėjusi, seniai būčiau jus paleidusi.
– Raktus turi jūsų tėvas, juos turi jūsų niekšas tėvas, kuris jau pražudė mano vieną svogūnėlį. O, niekšas, niekšas, tas Jakobo sėbras!
– Tyliau, tyliau, susimildamas tyliau!
– O jeigu jūs man neatidarysite, – suriko įsiūčio apimtas Kornelijus, – aš išlaušiu grotas ir suniokosiu visą kalėjimą! Visus, kas tik man paklius!
– Brangusis, pasigailėk manęs!
– Aš jums sakau, Roza, kad nepaliksiu akmens ant akmens!
Ir nelaimingasis, kuriam įniršis dešimteriopai padidino jėgas, abiem rankom ėmė daužyti duris visai nepaisydamas, kad jo balsas aidžiai skamba spiraliniuose laiptuose.
Išsigandusi Roza veltui stengėsi nuraminti šėlstančią audrą.
– Aš jums sakau, kad užmušiu tą niekšą Grifų, – siuto van Berlė, – aš jums sakau, kad praliesiu jo kraują, kaip jis praliejo kraują mano juodosios tulpės.
Vargšas tarsi pakvaišo.
– Gerai, gerai, – tarė drebėdama iš susijaudinimo Roza, – gerai, tik nusiraminkite. Gerai, aš paimsiu raktus, aš atidarysiu jums duris, tik nusiraminkite, mano Kornelijau.
Ji nebaigė, nes staiga kažkas suriaumojo.
– Tėvas! – suriko Roza.
– Grifus! – sušuko van Berlė. – A, išgama!
Kornelijui šūkaujant, Grifus negirdimai buvo užlipęs į viršų. Jis šiurkščiai sugriebė už rankos dukterį.
– A, tu paimsi mano raktus! – įtūžęs sušniokštė jis, gaudydamas kvapą. Ak, tas niekšas, tas išgama, tas sąmokslininkas, vertas kartuvių. Tavo Kornelijus! Tai tu draugauji su valstybės išdaviku?! Gerai!
Roza beviltiškai skėstelėjo rankomis.
– A, – tęsė Grifus, jau nebe piktai, bet šaltu ironišku nugalėtojo balsu. – A, nekalčiausiasis pone gėlininke! A, mielas pone mokslininke! Jūs užmušite mane, jūs praliesite mano kraują! Labai gerai, geriau nereikia. O mano duktė bus jums

už padėjėją. Viešpatie, aš gyvenu galvažudžių lindynėje! Na, nieko. Visa tai dar šiandien bus pranešta ponui komendantui, o rytoj sužinos ir jo didenybė štathalteris. Mes žinome įstatymus. Už maišto kėlimą šeštasis straipsnis. Mes parodysime jums antrąjį Biuitenhofą, pone mokslininke, ir šį kartą geresnį! Taip, taip, draskykis kaip lokys narve, o tu, gražuole, ryk akimis savo Kornelijų! Įspėju jus, mano balandėliai, kad dabar jūsų sąmokslams atėjo galas. Na, drožk į savo kambarį, nenaudėle! Taigi, pone mokslininke, iki pasimatymo; būkite ramūs, iki pasimatymo!

Roza, apdujusi iš baimės ir nevilties, pasiuntė savo draugui bučinį, paskui, matyt, staigios minties pamėtėta, pasileido laiptais žemyn sakydama:

– Dar ne viskas prarasta, pasikliaukite manimi, Kornelijau.

Tėvas urgzdamas nusekė paskui ją.

O vargšas kalinys pamažu paleido virbus, į kuriuos mėšlungiškai buvo įsikibęs, jo galva apsunko, akys apsiblausė, ir jis sunkiai sudribo ant akmeninių kameros grindų murmėdamas:

– Pavogė! Ją pavogė iš manęs!

Tuo tarpu Bokstelis, pasikišęs tulpę po plačiu apsiaustu, išėjo iš kalėjimo pro tuos vartus, kuriuos buvo atidariusi pati Roza, įšoko į ekipažą, kuris jo jau laukė Gorkume, ir dingo, aiškus daiktas, visai neįspėjęs dėl staigaus išvykimo savo draugo Grifaus.

O dabar, jeigu skaitytojas sutiks, mes paseksime jį iki jo kelionės galo.

Jis važiavo pamažu: greitas važiavimas gali pakenkti juodajai tulpei.

Tačiau, bijodamas susivėluoti, Bokstelis Delfte įsigijo dėžę, išklotą šviežiomis samanomis, ir ten įdėjo tulpę. Patogiai ir minkštai įdėtai, gėlei nebegrėsė joks pavojus, ir ekipažas drąsiai galėjo lėkti šuoliais.

Kitos dienos rytą Bokstelis, laimingas, nors kelionės ir nukamuotas, atvyko į Harlemą. Čia, slėpdamas vagystės pėdsakus, jis persodino tulpę į kitą indą, o fajansinį puodą sudaužė ir šukes sumetė į kanalą. Paskui parašė Gėlininkų draugijos pirmininkui laišką, kad atvykęs į Harlemą su visiškai juodos spalvos tulpe ir yra apsistojęs su visa gėle geriausiame viešbutyje.

Ten jis ir laukė.

XXV PIRMININKAS VAN SISTENSAS

Roza, palikdama Korneliją, pasiryžo arba grąžinti jam Jakobo pavogtą tulpę, arba daugiau niekada su juo nebesusitikti.

Ji matė kalinio skausmą, dvigubą ir nepagydomą skausmą: pirma, dėl neišvengiamo išsiskyrimo, nes Grifus sužinojo jų meilės ir pasimatymų paslaptį; antra, dėl visų vilčių žlugimo, vilčių, kurias jis puoselėjo septynerius metus.

Roza buvo iš tokių moterų, kurias gali pakirsti menkniekis, tačiau kurios moka grumtis su didele nelaime ir iš tos nelaimės semtis stiprybės.

Mergaitė grįžo į savo kambarį, apžiūrėjo jį paskutinį sykį, ar kartais neapsiriko, ar nestovi tulpė kuriame nors kampe, į kurį ji nepažiūrėjo. Bet Roza veltui dairėsi: tulpės nerado, tulpė buvo pavogta.

Roza susirišo į ryšulėlį reikalingiausius savo daiktus, pasiėmė sutaupytuosius tris šimtus florinų, tai yra visą savo turtą, išsitraukė iš po nėrinių trečiąjį svogūnėlį, rūpestingai paslėpė jį užantyje, du kartus pasukusi raktą užrakino kambarį, kad ilgiau nebūtų pastebėta ją pabėgus, ir nulipo laiptais. Ji išėjo iš kalėjimo pro tuos pačius vartelius, pro kuriuos prieš valandą buvo išėjęs Bokstelis, ir, nuskubėjusi į paštą, paprašė ekipažo. Bet ten turėjo tik vieną, ir tuo pačiu Bokstelis, nusisamdęs dar iš vakaro, dūmė dabar Delfto keliu.

Mes sakome „Delfto keliu“ todėl, kad, važiuojant iš Levešteino į Harlemą, reikėjo daryti didelį vingį; tiesiai atstumas buvo perpus trumpesnis. Bet tiesiai Olandijoje gali keliauti tik paukščiai, nes Olandija labiausiai iš visų pasaulio šalių yra išraižyta upių, upelių, kanalų ir ežerų.

Roza nori nenori turėjo paimti jojamą arklį. Arklio savininkas ja pasitikėjo, nes tvirtovės prižiūrėtojo dukterį jis pažinojo.

Roza vylėsi pasivyti savo pasiuntinį, gerą, dorą vaikiną, kuris ją ir lydėtų, ir saugotų. Ir tikrai, nenujojusi nė vienos ljė, jį pamatė. Jis greitai žingsniavo gražiu paupio keliu.

Ji paragino arklį ir pasivijo.

Šaunusis vaikinas, nors ir nenutuokė, koks svarbus jo žygis, tačiau ėjo taip sparčiai, tarsi būtų žinojęs. Per valandą jis jau buvo sukoręs pusantros ljė.

Roza atsiėmė laišką, kuris dabar buvo nebereikalingas, ir paaiškino jam, kuo jis galėtų jai padėti. Valtininkas sutiko ją lydėti, žadėdamas neatsilikti, jeigu ji leis jam laikytis už arklio sturplio arba karčių. Mergaitė leido laikytis kur tik jam paranku, kad tik jos negaišintų.

Abu keliauninkai jau keliavo penkias valandas ir sukorė penkias ljė, o senis Grifus dar nežinojo, kad mergaitės nėra tvirtovėje. Pikčiurna prižiūrėtojas mėgavosi įvaręs dukrai baimės.

Bet tuo pat metu, kai jis iš anksto džiaugėsi galėsiąs papasakoti savo bičiuliui Jakobui tokią šaunią istoriją, Jakobas irgi skubėjo į Delftą. Važiuodamas ekipažu,

jis buvo aplenkęs Rozą ir valtininką keturiomis ljė. Jis vis dar manė, kad Roza savo kambaryje verkšlena arba blaškosi, o ji jau lipo jam ant kulnų.

Taigi, išskyrus kalinį, Levešteine nebuvo nė vieno iš tų, kurie, Grifaus manymu, turėjo ten būti.

Augindama tulpę, Roza labai mažai būdavo su tėvu, tad ir dabar tik per pietus, tai yra dvyliktą valandą, Grifus išalkęs pastebėjo, kad jo duktė per daug šiaušiasi.

Jis pasiuntė savo padėjėją jos paieškoti. Kai tas grįžęs pasakė, kad jos niekur nesą, Grifus pats nuėjo šaukti dukters. Jis patraukė tiesiai prie jos kambario durų bet veltui beldėsi, Roza neatsiliepė.

Tada buvo pašauktas tvirtovės šaltkalvis, durys atidarytos, bet Grifus neberado Rozos, kaip Roza prieš tai neberado tulpės.

Roza tuo metu jau buvo Roterdame. Todėl Grifus nerado jos nei tvirtovėje, nei sode.

Galima įsivaizduoti, kaip Grifus įtūžo, kai apibėgęs tvirtovę sužinojo, kad jo duktė nusisamdė arklį ir išjojo kaip tikra padauža, niekam nepasakiusi kur.

Įsiutęs Grifus užlipo pas van Berlė, ėmė jį plūsti ir jam grasinti. Išvertė visą jo menką mantą, žadėjo pasodinti į karcerį, į požemį, žadėjo marinti badu ir duoti rykščių.

Kornelijus net nesiklausė, ką jam sako prižiūrėtojas, leidosi plūstamas, koneveikiamas, gąsdinamas, stovėjo paniuręs, abejingas, nejautrus, kurčias baimei.

Visur išieškojęs Rozos, Grifus ėmė ieškoti Jakobo, bet ir jo neradęs, įtarė, kad anas bus mergaitę pagrobęs.

Tuo tarpu Roza, porą valandų pailsėjusi Roterdame, vėl leidosi į kelionę. Tą patį vakarą ji apsinakvojo Delfte, o rytą atvyko į Harlemą, tik keturiomis valandomis vėliau už Bokstelį.

Visų pirma Roza pasiprašė nuvedama pas Gėlininkų draugijos pirmininką poną van Sistensą.

Ką šis garbingas vyras veikė, kai ji atėjo, reikia aprašyti, jei nenorime nusižengti menininko ir istoriko pareigoms.

Pirmininkas rašė draugijos komitetui pranešimą. Rašė ant didelio popieriaus lapo, rūpestingai, kiek tik sugebėjo, išvedžiodamas raides.

Mergaitė pasisakė, kas esanti, bet jos paprastas, nors ir skambus vardas – Roza Grifus – pirmininkui nebuvo žinomas, tad jos nepriėmė.

Olandijoje, toje užtvarų ir užtvankų šalyje, ne taip lengva kur nors prieiti.

Bet Roza nenuleido rankų. Ji pati prisiėmė sau uždavinį ir buvo pasiryžusi nesitraukti nei prieš šiurkštumą, nei prieš įžeidimus, nei prieš plūdimą.

– Praneškite pirmininkui, – pasakė ji, – kad aš noriu pakalbėti su juo apie juodąją tulpę.

Šie žodžiai, tokie pat magiški, kaip „Sezamai, atsidaryk“ iš „Tūkstančio ir vienos nakties“, atvėrė jai duris; dėl tų žodžių ji įėjo į pirmininko van Sistenso kabinetą, ir šis labai mandagiai pakilo jos pasitikti.

Tai buvo žemaūgis, gležnas žmogelis, labai panašus į liauną gėlę: galva priminė taurelę, o nukarusios rankos – du pailgus tulpės lapus. Siūbuojanti eisena dar daugiau darė jį panašų į vėjo siūbuojamą tulpę.

Mes jau sakėme, kad jo pavardė – van Sistensas.

– Panele, – šūktelėjo jis, – jūs sakote, kad ateinate pasikalbėti apie juodąją tulpę?

Gėlininkų draugijos pirmininkui *Tulipa nigra* buvo tikra didenybė, kuri, kaip tulpių karalienė, galėjo siuntinėti savo pasiuntinius.

– Taip, pone, – atsakė Roza, – aš atėjau pasikalbėti apie ją.

– Ji gerai jaučiasi? – paklausė van Sistensas, švelniai ir pagarbiai šypsodamasis.

– Deja, pone, – atsakė Roza, – aš to nežinau.

– Kaip? Vadinasi, jai atsitiko kokia nors nelaimė?

– Taip, pone, labai didelė nelaimė, bet ne jai, o man.

– Kokia?

– Ją iš manęs pavogė.

– Iš jūsų pavogė juodąją tulpę?

– Taip, pone.

– Ar jūs žinote kas?

– Aš įtariu, bet dar nedrįstu kaltinti.

– Bet juk nesunku patikrinti.

– Kaip?

– Nuo to laiko, kai ją iš jūsų pavogė, vagis negalėjo suspėti toli nubėgti.

– Kodėl?

– Nes aš mačiau juodąją tulpę vos prieš porą valandų.

– Jūs matėte juodąją tulpę? – sušuko mergaitė, puldama prie van Sistenso.

– Taip, kaip matau jus, panele.

– Bet kur?

– Tikriausiai pas jūsų šeimininką.

– Pas mano šeimininką?

– Taip. Juk jūs tarnaujate pas poną Isaką Bokstelį?

– Aš?

– Taip, jūs.

– Bet kuo jūs mane laikote, pone?

– O kuo jūs mane laikote?

– Pone, aš jus laikau tuo, kas jūs tikriausiai ir esate: tai yra gerbiamas ponas van Sistensas, Harlemo miesto burmistras ir Gėlininkų draugijos pirmininkas.

– Ar jūs atėjote pas mane?

– Aš atėjau pasakyti jums, pone, kad iš manęs pavogė mano juodąją tulpę.

– Vadinasi, jūsų tulpė yra pono Bokstelio tulpė. Jūs negerai pasakėte, mano vaikuti; tulpę pavogė ne iš jūsų, o iš pono Bokstelio.

– Aš jums kartoju, pone, kad visai nepažįstu to pono Bokstelio ir kad pirmą kartą girdžiu tą pavardę.

– Jūs nepažįstate pono Bokstelio ir taip pat turėjote juodąją tulpę?

– Argi yra dar viena juodoji tulpė? – paklausė Roza krūptelėjusi.

– Taip, yra pono Bokstelio tulpė.

– Kaip ji atrodo?

– Juoda, po galais!

– Be dėmių?

– Be jokios dėmelės, be jokio taškelio!

– Ir tą tulpę jūs turite? Ji čia?

– Ne, bet ji bus čia, nes, prieš skiriant premiją, ją turi pamatyti komisija.

– Pone, – sušuko Roza, – tas Isakas Bokstelis, tas Bokstelis, kuris sakosi esąs juodosios tulpės savininkas…

– Kuris ir yra savininkas…

– Pone, tas žmogus yra liesas?

– Taip.

– Plikas?

– Taip.

– Neramių akių?

– Regis, taip.

– Neramus, susikūprinęs, šleivakojis?

– Taip, iš tiesų jūs vaizdžiai piešiate Bokstelio portretą.

– Pone, ar tulpė buvo baltame fajansiniame puode su gelsvom gėlėm?

– Ak, to aš neprisimenu, daugiau žiūrėjau į vyriškį negu į puodą.

– Pone, tai mano tulpė, ta pati, kurią iš manęs pavogė! Pone, tai mano nuosavybė! Pone, aš atėjau jos pas jus, aš atėjau jos čia!

– O, o, – nustebo van Sistensas, žiūrėdamas į Rozą, – jūs atėjote čia pono Bokstelio tulpės. Po velnių, nieko sau kūmutė!

– Pone, – tęsė Roza, truputį suglumusi taip pavadinta, – aš nesakau, kad atėjau pono Bokstelio tulpės, aš sakau, kad atėjau reikalauti savo tulpės.

– Savo?

– Taip, tos, kurią aš pati pasodinau ir pati išauginau.

– Na, tada eikite pas poną Bokstelį į „Baltosios gulbės“ viešbutį ir išklokite viską jam. Šito ginčo aš nesiimu spręsti, nes jis ne mažiau sunkus nei karaliaus Saliamono[43], o aš nesu toks išmintingas; aš tik parašysiu pranešimą, kad išauginta juodoji tulpė, ir paskirsiu premiją tam, kas ją išaugino. Sudie, mano vaikuti.

– O pone, pone! – maldavo Roza.

– Mano vaike, – tęsė van Sistensas, – kadangi jūs esate graži, jauna ir dar nevisiškai sugadinta, duosiu jums vieną patarimą. Geriau pasisaugokite, nes Harleme mes turime teismą ir kalėjimą; be to, mes labai jautrūs dėl tulpių garbės. Eikite, mano vaike, eikite. Ponas Isakas Bokstelis, „Baltosios gulbės“ viešbutis.

Ir ponas van Sistensas, vėl paėmęs savo puikiąją plunksną, toliau rašė pertrauktą pranešimą.

XXVI
GĖLININKŲ DRAUGIJOS NARYS

Roza, kone pakvaišusi iš džiaugsmo ir baimės, kad juodoji tulpė atsirado, ėjo į „Baltosios gulbės“ viešbutį, lydima savo valtininko, žaliūko fryzo, galinčio susidoroti su dešimčia Bokstelių.

Kelyje ji valtininkui viską papasakojo, ir jis nepabijojo grumtynių, jeigu kartais jos kiltų. Jam tik buvo liepta atsargiai elgtis su tulpe.

Priėjusi viešbutį, Roza staiga sustojo. Jai dingtelėjo viena mintis.

– Dieve mano, – sušnibždėjo, – aš padariau baisią klaidą, aš turbūt pražudžiau ir Kornelijų, ir tulpę, ir save. Aš pridariau triukšmo, sukėliau įtarimą. O juk esu tik moteris; šitie žmonės gali susitarti prieš mane, ir tada aš žuvusi. Jeigu tik pati žūčiau, tai dar ne taip baisu, bet Kornelijus ir tulpė…

Ji susimąstė.

„O kas tada bus, jeigu nueisiu pas Bokstelį ir jo nepažinsiu, jeigu tas Bokstelis ne Jakobas, jeigu tai kitas gėlininkas, irgi išauginęs juodąją tulpę? O gal mano tulpę pavogė ne tas, kurį aš įtariu, arba ji jau perėjo į kitas rankas? Jeigu aš nepažinsiu žmogaus, o tik savo tulpę, kaip aš įrodysiu, kad toji tulpė yra mano?

Antra vertus, jeigu tas apgavikas bus ir pats Jakobas, kas gali žinoti, kaip viskas apsivers. Tulpė gali nužydėti, kol mes ginčysimės. Ką gi man daryti? Kaip pasielgti? Juk ta tulpė yra gyvybės šaltinis ir man, ir vargšui kaliniui, kuris dabar galbūt galuojasi mirtimi.“

Tuo metu nuo Didžiojo turgaus ataidėjo minios triukšmas ir erzelis. Žmonės bėgo, durys atsidarinėjo, tik viena Roza buvo abejinga tam minios bruzdesiui.

– Reikia grįžti pas pirmininką, – sumurmėjo ji.

– Grįžkime, – pritarė valtininkas.

Jie grįžo nedidele gatvele, kuri vedė tiesiai į pono van Sistenso namus; o tas, su puikiąja plunksna vedžiodamas puikias raides, teberašė savo pranešimą.

Eidama gatve, Roza visur tik ir tegirdėjo kalbas apie juodąją tulpę ir apie šimto tūkstančių florinų premiją.

Naujiena jau buvo apskriejusi visą miestą.

Roza daug vargo padėjo, kol vėl pateko pas van Sistensą; tik išgirdęs magiškus žodžius „juodoji tulpė“, jis, kaip ir pirmą kartą, sušvelnėjo.

Bet kai pamatė Rozą, kurią laikė pamišėle ar dar kuo blogiau, baisiai supyko ir buvo beketinąs ją išvyti. Tačiau Roza maldaujamai sudėjo rankas ir užbėgdama už akių jo pykčiui nuoširdžiai tarė:

– Pone, meldžiu jus, neatstumkite manęs; paklausykite, ką jums pasakysiu; jeigu jūs ir negalėsite rasti teisybės, tai bent jūsų negrauš sąžinė, kad prisidėjote prie piktadarystės.

Van Sistensas drebėjo iš nekantrumo; Roza jau antrą kartą nutraukė darbą, kuris jam, ir kaip burmistrui, ir kaip Gėlininkų draugijos pirmininkui, glostė

savimylą.

– Bet mano pranešimas, mano pranešimas apie juodąją tulpę!

– Pone, – tęsė Roza tvirtu balsu, jausdamasi nekalta ir teisinga, – jeigu jūs manęs neišklausysite, tai jūsų pranešimas bus melagingas. Aš jus maldauju, pone, pakvieskite čia tą poną Bokstelį, kuris, man regis, yra Jakobas, ir aš prisiekiu: visai nesisavinsiu tos tulpės, jeigu nepažinsiu nei jos pačios, nei jos šeimininko.

– Po velnių, puikiai sugalvota! – tarė van Sistensas.

– Kaip jus suprasti?

– Nagi, kas iš to, jeigu ir pažinsite juos, ką tai įrodys?

– Pagaliau, – tęsė nusivylusi Roza, – jūs esate doras žmogus, pone. Argi jūs premijuosite tą, kuris ne tik neišaugino tulpės, bet ir ją pavogė.

Gal tiesūs Rozos žodžiai pasiekė van Sistenso širdį, ir jis jau norėjo bent kiek švelniau jai atsakyti, bet tuo metu gatvėje pasigirdo didelis triukšmas. Panašų triukšmą, tik mažesnį, Roza girdėjo pirma gatvėje, bet jo nepaisė; o ir dabar tas triukšmas nesutrukdė karštų jos maldavimų.

Nuo sveikinimo šauksmų sudrebėjo visas namas.

Ponas van Sistensas ėmė klausytis tų sveikinimų, kurių Roza anksčiau visiškai negirdėjo, o dabar palaikė paprastu minios klegesiu.

– Kas čia? – sušuko burmistras. – Kas čia dabar? Ar gali būti? Ar aš gerai išgirdau!

Ir jis šoko į laukiamąjį, visai užmiršęs Rozą ir palikęs ją savo kabinete.

Įbėgęs į laukiamąjį, van Sistensas nustebo pamatęs, kad laiptai apgulti žmonių iki pat vestibiulio.

Laiptais per minią arba, tikriau, jos lydimas, kopė jaunas žmogus, apsirengęs paprastais violetinės spalvos aksomo drabužiais, puoštais sidabru. Oriai, neskubėdamas jis lipo akmeniniais, kruopščiai išblizgintais laiptais. Paskui jį ėjo du karininkai, vienas jūrų, antras kavalerijos.

Van Sistensas, prasiskverbęs pro suglumusius tarnus, nusilenkė, vos ne kniūbsčias puldamas priešais svečią, sukėlusį visą tą triukšmą.

– Monsinjore, – sušuko, – monsinjore! Jūsų didenybė teikėsi atvykti pas mane! Amžina garbė mano kukliam būstui.

– Brangus pone van Sistensai, – prabilo Vilhelmas Oranietis ramiu balsu, kuris jam atstojo šypseną, – aš esu tikras olandas, mėgstu vandenį, alų ir gėles, net ir sūrį, kurį taip vertina prancūzai; iš gėlių aš, žinoma, labiausiai mėgstu tulpes. Į Leideną atėjo žinia, kad Harlemas pagaliau turi juodąją tulpę; sužinojęs, kad tai tikras dalykas, nors ir neįtikimas, aš atvykau pasiteirauti Gėlininkų draugijos pirmininko.

– O, monsinjore, monsinjore, – tarė sužavėtas van Sistensas, – didelė garbė draugijai, jeigu jos veikla domisi jūsų didenybė!

– Ar turite gėlę? – paklausė princas, matyt, gailėdamasis per daug pasakęs.

– Deja, ne, monsinjore, jos čia neturime.

– Kur ji yra?

– Pas savininką.
– Kas jos savininkas?
– Garbingas Dordrechto miesto gėlininkas.
– Dordrechto?
– Taip.
– O kokia jo pavardė?
– Bokstelis.
– Kur jis gyvena?
– „Baltosios gulbės“ viešbutyje. Aš liepsiu jį pašaukti; jeigu jūsų didenybė padarys man garbę, teikdamasis užeiti į mano svetainę. Sužinojęs, kad monsinjoras čia, tas Bokstelis paskubės atnešti savo tulpę monsinjorui.
– Gerai, pakvieskite jį.
– Klausau, jūsų didenybe. Tik…
– Kas?
– O, nieko, nesvarbu, monsinjore.
– Šiame pasaulyje viskas yra svarbu, pone van Sistensai.
– Taigi, monsinjore, atsirado viena kliūtis.
– Kokia?
– Kai kas jau panoro pasisavinti tą tulpę, kažkokie gobšuoliai. Žinia, ji verta šimto tūkstančių florinų.
– Iš tiesų?
– Taip, monsinjore, gobšuoliai, apgavikai.
– Bet juk tai nusikaltimas, pone van Sistensai!
– Taip, jūsų didenybe.
– O jūs turite to nusikaltimo įrodymų?
– Ne, monsinjore, nusikaltėlė…
– Nusikaltėlė?
– Aš noriu pasakyti, kad ta, kuri savinasi tulpę, yra gretimame kambaryje.
– Ten? O ką jūs apie tai manote, pone van Sistensai?
– Aš manau, monsinjore, kad ją sugundė šimtas tūkstančių florinų.
– Ir ji savinasi tą tulpę?
– Taip, monsinjore.
– O kokie jos įrodymai?
– Aš kaip tik norėjau ją iškvosti, kai jūsų didenybė teikėtės atvykti.
– Išklausykime ją, pone van Sistensai, išklausykime ją. Aš juk vyriausiasis teisėjas. Aš išklausysiu šią bylą ir padarysiu nuosprendį.
– Štai atsirado ir karalius Saliamonas, – tarė van Sistensas, nusilenkdamas ir kviesdamas princą į kambarį.
Princas, žengęs kelis žingsnius, staiga sustojo ir tarė:
– Eikite pirma manęs ir vadinkite mane tik ponu.
Jie įėjo į kabinetą.
Roza tebestovėjo toje pat vietoje, prie lango, ir žiūrėjo į sodą.
– O, fryzė, – tarė princas, pamatęs Rozos auksinį gobtuvėlį ir raudoną sijoną.

Roza, išgirdusi žingsnius, atsigręžė, bet princo beveik nė nepamatė, nes šis atsisėdo pačioje tamsiausioje kambario kertėje.

Aišku, visas jos dėmesys buvo nukreiptas į tą įžymiąją asmenybę, kuri vadinosi van Sistensu, o ne į kuklų žmogų, įėjusį paskui šeimininką ir, matyt, savo vardu nepagarsėjusį.

Tas kuklus žmogus paėmė iš lentynos knygą ir davė ženklą van Sistensui klausinėti.

Van Sistensas, paragintas žmogaus violetiniais drabužiais, pradėjo apklausą, džiaugdamasis ir didžiuodamasis jam suteikta garbe.

– Mano vaike, ar pažadate man sakyti gryną tiesą, tik tiesą apie tulpę?

– Taip, pažadu.

– Gerai, tada pasakokit prie šito pono, jis yra mūsų Gėlininkų draugijos narys.

– Pone, – tarė Roza, – ką aš galiu pridėti prie to, ką jau esu sakiusi?

– Na, tai kaip ten buvo?

– Aš vėl kreipiuosi į jus su tuo pačiu prašymu.

– Kokiu?

– Pakvieskite čia poną Bokstelį su jo tulpe; jeigu jos nepažinsiu, aš atvirai tai pasakysiu; bet jeigu pažinsiu, reikalausiu, kad ji būtų man grąžinta. Aš reikalausiu, o jei prireiks, pasieksiu net jo didenybę štathalterį ir jam įrodysiu.

– Tai jūs turite įrodymų, mielas vaikuti?

– Dievas – liudytojas, kad tulpė yra mano, jo padedama įrodysiu.

Van Sistensas susižvalgė su princu, kuris, išgirdęs Rozos balsą, stengėsi prisiminti, kur anksčiau jį buvo girdėjęs.

Vienas karininkas išėjo atvesti Bokstelio.

Van Sistensas klausinėjo toliau.

– Kuo pamatuotas jūsų tvirtinimas, kad juodoji tulpė priklauso jums?

– Tuo, kad aš pati ją sodinau ir išauginau savo kambaryje.

– Savo kambaryje? O kur yra jūsų kambarys?

– Levešteine.

– Jūs iš Levešteino?

– Aš esu kalėjimo prižiūrėtojo duktė.

Princas krustelėjo, tarsi norėdamas pasakyti: „Taip, taip, dabar aš prisimenu.“

Ir, dėdamasis skaitąs knygą, jis dar atidžiau nei pirma stebėjo Rozą.

– Ar jūs mėgstate gėles? – paklausė van Sistensas.

– Taip, pone.

– Vadinasi, jūs esate prityrusi gėlininkė?

Roza akimirką abejojo, paskui labai nuoširdžiai tarė:

– Ponai, juk aš kalbu su kilniais žmonėmis?

Jos žodžiai buvo nuoširdūs, todėl ir van Sistensas, ir princas sutartinai linktelėjo.

– Na, tada aš jums pasakysiu. Prityrusi gėlininkė ne aš, ne. Aš tik neturtinga Fryzijos mergaitė, kuri dar prieš tris mėnesius nemokėjo nei skaityti, nei rašyti. Ne, tulpę išaugino kitas žmogus.

– Kas tas žmogus?

– Vienas nelaimingas Levešteino kalinys.

– Levešteino kalinys? – paklausė princas.

Išgirdusi tą balsą, Roza krūptelėjo.

– Vadinasi, jis yra valstybinis nusikaltėlis, – tarė princas, – nes Levešteine laikomi tik valstybiniai nusikaltėliai.

Ir jis vėl įniko skaityti arba bent apsimetė skaitąs.

– Taip, – sušnibždėjo virpėdama Roza, – taip, valstybinis nusikaltėlis.

Išgirdęs tokį prisipažinimą, tokiam liudytojui girdint, van Sistensas išblyško.

– Na, – šaltai paragino Vilhelmas Gėlininkų draugijos pirmininką.

– O pone, – Roza vėl kreipėsi į tą, kurį laikė tikruoju savo teisėju, – turiu prisipažinti sunkiai nusikaltusi.

– Taip, taip, – tarė van Sistensas, – valstybės išdavikai Levešteine turi būti griežtai atskirti nuo išorinio pasaulio.

– Deja, pone.

– Iš jūsų žodžių sprendžiu, kad jūs pasinaudojote savo, kaip prižiūrėtojo dukters, padėtimi, ir drauge su kaliniu auginote gėles.

– Taip, pone, – sumišusi atsakė Roza, – taip, aš turiu prisipažinti, kad mačiausi su juo kasdien.

– Nelaimingoji! – sušuko van Sistensas.

Princas pakėlė galvą, pažvelgė į persigandusią Rozą ir išbalusį pirmininką.

– Gėlininkų draugijos nariams tai neturi rūpėti, – tarė jis aiškiu, šaltu balsu. – Jų reikalas spręsti apie juodąją tulpę, o ne apie valstybės nusikaltimus. Pasakokite, mergaite, pasakokite.

Išraiškingas van Sistenso žvilgsnis tulpių vardu padėkojo naujam Gėlininkų draugijos nariui.

Tų nepažįstamojo žodžių padrąsinta, Roza papasakojo viską, kas įvyko per pastaruosius tris mėnesius, viską, ką ji nuveikė ir ką iškentėjo. Ji pasakojo apie Grifaus šiurkštumą, apie pirmojo svogūnėlio sunaikinimą, apie kalinio sielvartą, apie jos pačios slapčia išaugintąjį antrąjį svogūnėlį, apie kalinio kantrumą, apie jo liūdesį po jų susipykimo, kaip jis norėjęs nusimarinti badu iš nevilties, kad negavo žinių apie savo tulpę, kaip jis džiaugėsi jiems vėl susitaikius, ir pagaliau, kaip juodu nusiminė pamatę, kad juodoji tulpė pavogta tik po valandos jai pražydus.

Nuoširdus mergaitės pasakojimas, tiesa, nė kiek nesujaudino princo, bent iš pažiūros, užtat labai sugraudino van Sistensą.

– Tačiau, – tarė princas, – jūs su kaliniu ne taip seniai pažįstami?

Roza įdėmiai sužiuro į nepažįstamąjį, kuris atšlijo į šešėlį, vengdamas jos žvilgsnio.

– Kodėl, pone? – paklausė ji.

– Nes praėjo tik keturi mėnesiai, kai kalėjimo prižiūrėtojas ir jo duktė apsigyveno Levešteine.

– Taip, tas tiesa, pone.

– O gal jūs ir prašėte perkelti tėvą tik tam, kad norėjote sekti paskui tą kalinį, perkeltą iš Hagos į Levešteiną?

– Pone! – tarė Roza išrausdama.

– Na, sakykite! – paliepė Vilhelmas.

– Prisipažįstu, aš pažinojau kalinį Hagoje.

– Laimingas kalinys! – pareiškė Vilhelmas šypsodamasis.

Tuo tarpu įėjo karininkas, kuris buvo pasiųstas Bokstelio, ir pranešė, kad tas eina paskui su tulpe.

XXVII
TREČIASIS SVOGŪNĖLIS

Vos tik spėjo karininkas pranešti, Bokstelis ir pats įėjo į van Sistenso svetainę, lydimas dviejų žmonių, kurie dėžę su brangiuoju daiktu pastatė ant stalo.

Princas, sužinojęs, kad tulpė atnešta, išėjo iš kabineto į svetainę, pasigrožėjo gėle, nieko netaręs grįžo į kabinetą ir tylėdamas užėmė savo vietą tamsiame kampe, kur pats buvo pasistatęs krėslą.

Roza, drebėdama, išbalusi ir įsibaiminusi, laukė, kada ją pakvies pasižiūrėti tulpės.

Ji išgirdo Bokstelio balsą.

– Tai jis! – šūktelėjo ji.

Princas ženklu jai paliepė pro praviras duris pasižiūrėti į svetainę.

– Tai mano tulpė! – riktelėjo Roza. – Tai ji, aš ją pažįstu! O, vargšas mano Kornelijus!

Ir ji apsipylė ašaromis.

Princas atsistojo, priėjo prie durų ir pastovėjo ten kurį laiką šviesoje.

Roza įsmeigė į jį akis. Dabar ji neabejojo, kad ne pirmą kartą mato šį nepažįstamąjį.

– Pone Boksteli, – tarė princas, – ateikite čia.

Bokstelis greitai įbėgo ir akis į akį susidūrė su Vilhelmu Oraniečiu.

– Jūsų didenybė! – sušuko jis traukdamasis.

– Jūsų didenybė! – pakartojo apstulbusi Roza.

Išgirdęs balsą iš kairės, Bokstelis grįžtelėjo ir pamatė Rozą.

Pamatęs ją, pavyduolis suvirpėjo visu kūnu, tarsi būtų prisilietęs prie Voltos lanko.

– A, – sumurmėjo princas pats sau, – jis sumišo.

Tačiau Bokstelis, sukaupęs visas jėgas, susitvardė.

– Pone Boksteli, – kreipėsi į jį Vilhelmas, – jūs, regis, atskleidėte juodosios tulpės paslaptį?

– Taip, monsinjore, – atsakė Bokstelis kiek sumišęs.

Tiesa, gėlininkas galėjo būti sumišęs ir dėl to, kad netikėtai išvydo Vilhelmą.

– Bet šita mergaitė, – tęsė princas, – taip pat sakosi tą paslaptį atskleidusi.

Bokstelis niekinamai nusišypsojo ir patraukė pečiais.

Vilhelmas smalsiai sekė visus jo judesius.

– Vadinasi, jūs nepažįstate šitos mergaitės? – paklausė princas.

– Ne, monsinjore.

– O jūs, mergaite, pažįstate poną Bokstelį?

– Ne, aš nepažįstu pono Bokstelio, bet aš pažįstu poną Jakobą.

– Ką jūs norite tuo pasakyti?

– Aš noriu pasakyti, kad tas, kuris dabar vadinasi Isakas Bokstelis, Levešteine

vadinosi Jakobas.

– Ką jūs į tai pasakysite, pone Boksteli?

– Aš pasakysiu, monsinjore, kad ši mergaitė meluoja.

– Jūs neigiate, kad esate buvęs Levešteine?

Bokstelis susvyravo; akylas, įsakmus ir skvarbus princo žvilgsnis neleido jam meluoti.

– Aš neneigiu, kad esu buvęs Levešteine, monsinjore, bet aš nevogiau tulpės.

– Jūs pavogėte ją iš manęs, iš mano kambario! – sušuko pasipiktinusi Roza.

– Netiesa.

– Paklausykite, ar jūs nesekėte manęs sode tą dieną, kai aš ruošiau lysvę, kurioje ketinau sodinti tulpę? Ar nesekėte manęs sode tą dieną, kai aš dėjausi ją sodinanti? Ar jūs tada nepuolėte ieškoti svogūnėlio? Ar nerausėte rankomis žemės, tik, ačiū Dievui, nieko nepešėte, nes tai buvo tik mano klasta ištirti jūsų kėslams? Sakykite, ar jūs visa tai neigiate?

Bokstelis nė nemanė atsakyti į tokią daugybę klausimų. Nepaisydamas Rozos, jis kreipėsi į princą.

– Štai jau dvidešimt metų, – tarė jis, – aš auginu tulpes Dordrechte, ir šis menas yra jau šiek tiek mane išgarsinęs. Viena mano tulpių rūšis turi garsų vardą ir yra įtraukta į katalogą. Aš ją skyriau Portugalijos karaliui. O dabar papasakosiu tikrą tiesą. Ši mergaitė žinojo, kad aš išauginau juodąją tulpę, ir, susikalbėjusi su savo meilužiu, kuris kali Levešteino tvirtovėje, sumanė mane sužlugdyti ir pasisavinti šimto tūkstančių florinų premiją, kurią aš tikiuosi gauti jūsų teisingumo dėka.

– O! – sušuko pasipiktinusi Roza.

– Ramiau, – tarė princas. Ir kreipėsi į Bokstelį:

– O kas yra tas kalinys, kuris, pasak jūsų, yra šios mergaitės mylimasis?

Rozai ėmė linkti keliai, nes kadaise princas laikė šį kalinį dideliu nusikaltėliu.

Boksteliui tai buvo visų maloniausias klausimas.

– Kas yra tas kalinys? – pakartojo jis.

– Taip.

– Monsinjore, tas kalinys yra žmogus, kurio vien vardas įrodys jūsų didenybei, ko verti jos žodžiai. Tai valstybinis nusikaltėlis, vieną kartą jau pasmerktas mirti.

– Jo pavardė?

Roza, nevilties apimta, užsidengė veidą rankomis.

– Kornelijus van Berlė, – atsakė Bokstelis. – Jis yra to niekšo Kornelio de Vito krikštasūnis.

Princas krūptelėjo. Ramios jo aks blykstelėjo, bet tučtuojau jo veidas vėl pasidarė šaltas ir ramus.

Jis priėjo prie Rozos ir pirštu davė jai ženklą atitraukti nuo veido rankas.

Ji pakluso, kaip būtų paklususi kiekviena moteris, vykdydama hipnotizuotojo valią.

– Vadinasi, Leidene jūs prašėte manęs pakeisti jūsų tėvo tarnybos vietą, norėdama sekti paskui tą kalinį?

Roza nuleido galvą ir visai sugniuždama atsakė:
– Taip, monsinjore.
– Kalbėkite toliau, – tarė princas Boksteliui.
– Daugiau neturiu ko pasakyti, – atsakė šis: – Jūsų didenybė viską žinote. Dabar pridursiu ir tai, ko pirma nenorėjau sakyti, kad šiai mergaitei nereikėtų rausti dėl savo nedėkingumo. Aš atvažiavau į Levešteiną su reikalais; ten susipažinau su seniu Grifum, pamilau jo dukterį ir pasipiršau, bet aš esu neturtingas, na, o per neapdairumą patikėjau jai savo viltį gauti šimto tūkstančių florinų premiją. Norėdamas labiau ją įtikinti, parodžiau juodąją tulpę. Jos meilužis Dordrechte irgi dėjosi auginąs tulpes, norėdamas paslėpti savo niekšingą veiklą, tai juodu ir sumanė mane pražudyti. Dieną prieš tulpei pražystant, ši mergaitė pavogė ją iš manęs ir nusinešė į savo kambarį, kur aš ją atsiėmiau kaip tik tuo metu, kai ji buvo išėjusi pasiųsti žmogaus pas Gėlininkų draugijos pirmininką su žinia, kad pati išauginusi didžiąją juodąją tulpę. Tačiau ji vis tiek nenurimo. Tikriausiai per tas kelias valandas, kol tulpė buvo jos kambaryje, ji spėjo ją kam nors parodyti ir dabar tariasi turinti liudytoją. Tačiau, laimė, monsinjore, dabar jūs išgirdote apie šią intrigantę ir jos liudytojus.
– Dieve mano, Dieve mano, koks niekšas! – suvaitojo verkdama Roza ir puolė ant kelių prieš štathalterį, kuris, nors ir laikė ją kalta, vis dėlto jos gailėjosi.
– Jūs labai blogai pasielgėte, mergaite, – pasakė jis, – ir jūsų mylimasis už blogą įtaką jums bus nubaustas. Jūs esate dar tokia jauna ir atrodote dora, todėl aš manau, kad tas piktas darbas yra sumanytas jo, o ne jūsų.
– Monsinjore, monsinjore, – sušuko Roza, – Kornelijus nekaltas!
Vilhelmas mostelėjo ranka.
– Ar nekaltas, kad įkalbėjo jus padaryti šį nusikaltimą? Jūs tai norite pasakyti?
– Aš noriu pasakyti, monsinjore, kad Kornelijus dabar taip pat nekaltas, kaip ir anuomet.
– Anuomet? O ar jūs žinote, koks buvo anas nusikaltimas? Ar jūs žinote, kuo jis buvo kaltinamas ir už ką nuteistas? Jis buvo Kornelio de Vito sėbras ir slėpė markizo Luvua laiškus didžiajam pensionarijui.
– Monsinjore, jis nežinojo, kad ten laiškai, jis to visiškai nežinojo! Jis būtų man tai pasakęs! Argi tas tyros širdies žmogus būtų nuo manęs ką nuslėpęs! Ne, ne, monsinjore, net jeigu ir užsitraukčiau jūsų rūstybę, aš tvirtinu, kad Kornelijus ir tada buvo nekaltas kaip ir dabar, o dabar yra nekaltas kaip ir tada. Ak, kad jūs tik pažinotumėte mano Kornelijų, monsinjore!
– Vienas iš Vitų! – sušuko Bokstelis. – Monsinjoras jį turbūt labai gerai pažįsta, nes kartą jo jau pasigailėjo.
– Nutilkit, – tarė princas, – aš jau sakiau, kad Harlemo miesto gėlininkų draugija neturi kištis į valstybės reikalus.
Paskui, suraukęs antakius, pridūrė:
– Dėl juodosios tulpės, pone Boksteli, būkite ramus, mes tiesą išaiškinsime.
– Jūs, mergaite, – tarė Vilhelmas Oranietis, – vos nepadarėte nusikaltimo; jūsų aš nebausiu, bet tikrasis kaltininkas atsakys už jus abu. Toks žmogus, kaip jis,

gali būti sąmokslininkas, net išdavikas, bet kad būtų vagis…

– Vagis! – sušuko Roza. – Vagis?! Jis, Kornelijus?! O monsinjore, būkite atsargesnis! Jūsų žodžiai jį mirtinai sužeistų. Jie jam būtų skaudesni už budelio kardą Biuitenhofo aikštėje. O apsivogė, monsinjore, prisiekiu, štai šitas žmogus.

– Įrodykite, – šaltai tarė Bokstelis.

– Gerai, aš įrodysiu, – ryžtingai tarė fryzė. Paskui, atsigręždama į Bokstelį, paklausė:

– Tulpė buvo jūsų?

– Taip.

– Kiek buvo jos svogūnėlių?

Bokstelis akimirką dvejojo, bet tuoj sumojo, kad mergaitė nebūtų davusi tokio klausimo, jeigu būtų tik tie du jam žinomi svogūnėliai.

– Trys, – atsakė jis.

– Kas nutiko tiems svogūnėliams? – paklausė Roza.

– Kas jiems nutiko? Vienas neišdygo, iš kito išaugo juodoji tulpė…

– O trečias?

– Trečias?

– Kur yra trečias?

– Trečią aš turiu, – atsakė susijaudinęs Bokstelis.

– Turite? O kur? Levešteine ar Dordrechte?

– Dordrechte, – atsakė Bokstelis.

– Jūs meluojate! – sušuko Roza. – Monsinjore, – pridūrė ji, kreipdamasi į princą, – aš jums papasakosiu tikrą tų trijų svogūnėlių istoriją. Pirmąjį sutrypė mano tėvas kalinio kameroje, ir šitas žmogus puikiai tą žino, nes jis tikėjosi tą svogūnėlį pasisavinti, o kai sužinojo, kad viltis žlugo, tai vos nesusiriejo su mano tėvu. Iš antrojo aš išauginau juodąją tulpę, o trečiasis, paskutinis, – mergaitė ištraukė jį iš po korsažo, – va jis, trečiasis, tame pačiame popieriuje, kuriame suvyniotą su kitais dviem man atidavė Kornelijus prieš eidamas į ešafotą. Štai jis, monsinjore, štai jis!

Ir Roza, išvyniojusi svogūnėlį iš popieriaus, padavė princui, kuris ėmė jį žiūrinėti.

– Bet, monsinjore, argi ši mergaitė negalėjo jo pavogti taip pat, kaip ir tulpės? – sumurmėjo Bokstelis, išsigandęs, kad princas taip atidžiai žiūrinėja svogūnėlį, o Roza – popieriaus lapelį, kurį laikė rankoje.

Staiga mergaitės akys užsidegė, ji, sunkiai alsuodama, perskaitė paslaptingąjį popierių ir, duodama jį princui, sušuko:

– O, perskaitykite jį, monsinjore, meldžiu jus, perskaitykite!

Vilhelmas padavė trečiąjį svogūnėlį pirmininkui ir paėmė popierių.

Vos peržvelgęs lapelį, Vilhelmas susverdėjo, jo ranka sudrebėjo, atrodė, kad tuojau išmes popierių; jo akyse atsišvietė kančia ir gailestis.

Rozos paduotas popieriaus lapelis buvo tas Biblijos lapas, kurį Kornelis de Vitas savo brolio Jano de Vito tarnui Krakė buvo įdavęs nunešti į Dordrechtą ir kuriame prašė Kornelijų sudeginti de Luvua laiškus didžiajam pensionarijui.

Tas laiškelis, kaip prisimename, buvo toks:

Brangus krikštasūni!

Sudegink tą paketą, kurį aš tau palikau, sudegink jį neperžiūrėjęs, neatplėšęs, kad tau nebūtų žinomas jo turinys. Tokios paslaptys, kokios jame yra, užtraukia pražūtį visiems. Sudegink ir išgelbėsi Janą ir Kornelį. Sudie, mylėk mane.

1672 metų rugpjūčio 20 d.
Kornelis de Vitas

Tas lapelis kartu įrodė ir van Berlė nekaltumą, ir kad jis yra tikrasis tulpės savininkas.

Rozos ir štathalterio žvilgsniai susidūrė tik akimirką.

Rozos žvilgsnis tarsi sakė: štai, matote. Štathalterio žvilgsnis sakė: tylėk ir lauk.

Princas nusišluostė šalto prakaito lašą, nuriedėjusį jam nuo kaktos ant skruosto. Pamažu sulankstė popierių. Jo mintys paskendo toje gilioje bedugnėje, kurios vardas atgaila ir praeities gėda.

Paskui jis sunkiai pakėlė galvą ir tarė:

– Galite eiti, pone Boksteli. Tiesa bus išaiškinta, aš jums prižadu.

Paskui jis kreipėsi į pirmininką:

– O jūs, mielas van Sistensai, pasilikite čia tą mergaitę ir tulpę. Sudie.

Visi nusilenkė, ir princas išėjo, nuleidęs galvą, tarsi jį būtų slėgę garsūs minios sveikinimai.

Bokstelis grįžo į „Baltąją gulbę“ labai neramus. Jį sujaudino tas popierius, kurį Vilhelmas paėmė iš Rozos rankų, perskaitė, rūpestingai sulankstė ir įsidėjo į kišenę.

XXVIII
GĖLIŲ DAINA

Tuo metu, kada vyko mūsų aprašyti įvykiai, nelaimingasis van Berlė, uždarytas Levešteino tvirtovės kameroje, labai kentėjo nuo Grifaus, skriaudžiančio jį visokiais būdais, kokius tik gali sumanyti prižiūrėtojas, žūtbūt pasiryžęs tapti budeliu.

Grifus, negaudamas jokių žinių iš Rozos ir Jakobo, įsikalė sau į galvą, kad visi tie nutikimai yra velnio darbas ir kad daktaras Kornelijus van Berlė yra to velnio pasiuntinys žemėje.

Todėl vieną gražų rytą, trečią dieną po Rozos ir Jakobo dingimo, Grifus įžengė į Kornelijaus kamerą dar labiau įtūžęs nei paprastai.

Kornelijus, užsikvempęs ant lango, parėmęs galvą rankomis, žiūrėjo į miglotą horizontą, kuriame sukosi Dordrechto malūnų sparnai, traukė gaivų orą, stengdamasis sulaikyti smaugiančias ašaras ir nepamesti savitvardos.

Balandžiai tebeskraidė, bet vilties jau nebebuvo, ateitis skendėjo tamsoje.

Roza yra saugoma ir nebegali jo daugiau lankyti. Ar ji galės bent parašyti? O jeigu galės, tai ar pavyks perduoti laiškus?

Ne. Vakar ir užvakar senio Grifaus akyse jis matė per daug įtūžio. Jo budrumas nemažėja, ir Roza, be kalinimo ir išskyrimo, ko gero, kenčia dar didesnes kančias. Ar tas žvėris, niekšas, girtuoklis neims jai keršyti? Ar degtine apkvaitusi galva neduos valios rankai, kurią taip gerai anuomet atitaisė Kornelijus ir kuri dabar turėjo dviejų kumščių ir lazdos jėgą…

Mintis, kad Roza gali būti žiauriai kankinama, varė Kornelijų iš proto. Jis skaudžiai jautė savo bejėgiškumą, silpnumą, menkumą. Ir klausė savęs, už ką Dievas juodviem, nekaltiems vargšams, siuntė tiek nelaimių. Ir jis ėmė abejoti Dievo buvimu, nes nelaimė palaužia tikėjimą.

Van Berlė tvirtai nusprendė parašyti Rozai laišką. Bet kur Roza?

O kartais jam ateidavo mintis parašyti į Hagą ir iš anksto išsklaidyti audrą, besitvenkiančią virš jo galvos dėl Grifaus skundų.

Bet kuo rašyti? Grifus atėmė iš jo pieštuką ir popierių. O jeigu jis ir turėtų kuo rašyti, Grifus vis tiek nesutiktų išsiųsti laiško.

Kornelijus svarstė ir persvarstė visokias gudrybes, kokių griebiasi kaliniai. Jis galvojo ir apie pabėgimą, nors ta mintis jam nė į galvą neateidavo, kai jis kasdien matydavo Rozą. Bet kuo daugiau jis apie tai galvojo, tuo labiau šis sumanymas atrodė netikęs. Jis buvo vienas iš tų rinktinio būdo žmonių, kurie bijo būti banalūs ir dažnai neišnaudoja gerų progų, nes vengia visų praminto, plataus vidutinių žmonių vieškelio, kuriuo anie eina prie savo tikslo.

„Kaip bėgti iš Levešteino, – samprotavo Kornelijus, – kai iš čia kažkada pabėgo Grocijus? Dabar sustiprinta kalėjimo sargyba. Budriai saugomi langai. Durys dvigubos ar net trigubos. Sargybiniai dešimteriopai budresni.

O be saugomų langų, dvigubų durų, budrių kaip niekad sargybinių, aš dar turiu nenuilstantį argą[44]? Ir tas argas, Grifus, juo pavojingesnis, kad dega neapykanta.

Pagaliau yra dar viena aplinkybė, kuri man suriša rankas. Tai Rozos dingimas. Tarkim, dešimtį metų vargęs, aš pasidarau dildę, nuzulinu lango virbus, nusiveju virvę ir nusileidžiu pro langą arba pasidarau sparnus ir išskrendu kaip Dedalas[45]… Tačiau aš vis tiek nebūsiu laimingas. Pjūklas atšips, virvė nutrūks, sparnų vaškas ištirps saulėje. Aš susitrenksiu. Mane pakels šlubą, vienarankį luošį ir padės Hagos muziejuje tarp Vilhelmo Tyliojo kruvinos liemenės ir Stavesene pagautos undinės. Taigi visas mano triūsas baigsis tuo, kad turėsiu garbę tūnoti muziejuje tarp retų Olandijos senienų. Beje, gali būti ir geresnė išeitis. Vieną gražią dieną Grifus iškrės man kokią nors kiaulystę. O aš, nebematydamas Rozos ir ypač netekęs savo tulpių, pasidariau labai nekantrus. Nėra jokios abejonės, kad anksčiau ar vėliau Grifus įžeis mano savigarbą, mano meilę arba pasikėsins į mano saugumą. Sėdėdamas kalėjime, aš pradėjau jausti galingą, pašėlusią, nesutramdomą jėgą. Man niežti rankas, trokštu susigrumti, trokštu ką nors apdaužyti. Aš griebsiu senąjį niekšą ir pasmaugsiu!“

Po tų žodžių Kornelijus stabtelėjo, įsmeigė akis į vieną tašką, o jo lūpas iškreipė piktas šypsnys.

Dingtelėjusi mintis jam buvo maloni.

„Taip, kai Grifus bus nebegyvas, kas neleis paimti iš jo raktus? Kas neleis nulipti laiptais žemyn, ramiai, tarsi padarius labai dorą darbą?

Kas neleis nueiti į Rozos kambarį, papasakoti jai, kaip viskas nutiko, ir iššokti su ja pro langą į Valį?

Aš pukiai moku plaukti už du.

Roza? Dieve mano, bet juk Grifus jos tėvas! Kad ir kaip ji mane mylėtų, vis tiek niekad nedovanos už tėvo nužudymą, nors jis būtų šiurkščiausias ir bjauriausias. Teks ją įtikinėti, o tuo metu ateis kuris iš Grifaus pagalbininkų ir, radęs senį besigaluojant arba jau nebegyvą, sučiups mane. Ir aš vėl pamatysiu Biuitenhofo aikštę ir to šiurpaus kardo blykstelėjimą; šį kartą jis jau nebesustos, o džingtelės man per kaklą. Ne, Kornelijau, ne, mano drauge, taip negalima daryti, tai blogas būdas! Bet ko tada griebtis? Kaip surasti Rozą?“

Tokios mintys šaudė po Kornelijaus galvą jam rymant prie lango, praėjus trims dienoms po nelemto išsiskyrimo su Roza.

Tuo metu įėjo Grifus.

Jis turėjo rankoje didžiulę lazdą, jo akys piktai degė, jo lūpas buvo iškreipusi nuožmi šypsena, jis grėsmingai mindžikavo, ir buvo matyti, kad pasiryžęs piktam darbui.

Kornelijus, susikrimtęs dėl visų nesėkmių, girdėjo kažką įeinant, suprato, kad tai Grifus, tačiau nė neatsigręžė. Jis žinojo, kad šį sykį Roza neseka paskui tėvą.

Įtūžusiam žmogui nėra nieko baisiau už abejingumą. Žmogus įsijaudrina, jam knieti išlieti pyktį, ir šėlsta, jei nepasiseka. Reikia juk atvėsinti užvirusį kraują, reikia protrūkio.

Kiekvienas niekšas, įpratęs siusti, ieško aukos susitvenkusiam įtūžiui išlieti.

Grifus, matydamas, kad Kornelijus nė nesujudėjo, garsiai kostelėjo:
– Hm, hm!
Kornelijus puse lūpų dainavo gėlių dainą, liūdną, bet labai gražią:

Slaptinga ugnis žemės gyslom srovena
Ir mūsų lapeliais srovens, –
Mes – dukros beauštančio ryto rasoto,
Ir giedrojo oro,
Ir tyro vandens.
Bet mūsų tikroji tėvynė – dangus.

Ramus ir liūdnas dainos motyvas dar labiau gramzdino Kornelijų į melancholiją, o Grifų vedė iš kantrybės. Jis suriko:
– Ei, pone daininninke, ar jūs manęs negirdite?
Kornelijus atsigręžė.
– Labas, – tarė jis ir dainavo toliau:

Mus žmonės mylėdami žeidžia ir žudo –
Šaknis mes teturim menkas.
Kaip siūlais plonyčiais jom laikomės žemės,
Bet tiesiam į dangų rankas.

– A, prakeiktas burtininke, aš matau, tu juokiesi iš manęs! – suriko Grifus.
Kornelijus dainavo:

Iš ten, iš dangaus, mūsų sielos ateina,
Tikra mūs tėvynė – dangus.
Kai žūsime, grįš atgalios į tėvynę
Mūs sielos – mūs kvapas švelnus.

Grifus priėjo prie kalinio.
– Argi tu nematai, kad aš atsinešiau gerą įrankį tau sutramdyti ir priversti pripažinti savo nusikaltimą?
– Ar jūs proto netekote, brangusis Grifau? – paklausė atsigręždamas Kornelijus.
O kai jis pamatė persimainiusį veidą, klaikiai blizgančias akis, apsiputojusią senio burną, pridūrė:
– Po velnių, mes ne tik pakvaišome, bet tiesiog pasiutome!
Grifus užsimojo lazda.
Tačiau van Berlė nė kiek neišsigando.
– Šit kaip, Grifau, – pasakė jis, sunerdamas ant krūtinės rankas, – jūs, regis, man grūmojate?
– Taip, aš tave pamokysiu! – šaukė prižiūrėtojas.

– O kaip?
– Pirma pažiūrėk, ką turiu rankose.
– Man regis, – ramiai atsakė Kornelijus, – kad jūs turite lazdą, labai didelę lazdą. Tačiau nemanau, kad jūs su ja mane mokytumėt.
– A, tu nemanai! O kodėl?
– Todėl, kad kiekvienam prižiūrėtojui, sumušusiam kalinį, gresia dvi bausmės. Pirmoji pagal Levešteino nuostatų devintą paragrafą: „Kiekvienas kalėjimo sargas, prižiūrėtojas ar jo padėjėjas, kuris pakels ranką prieš valstybės kalinį, turi būti atleistas iš pareigų."
– Ranką, – įsiutęs sušuko Grifus, – bet ne lazdą!... Taisyklėse apie lazdą nieko nesakoma.
– Antra bausmė, – tęsė Kornelijus, – kurios nerasi nuostatuose, bet rasi evangelijoje, yra tokia: „Kas pakelia kardą – nuo kardo ir žūsta", taigi, pakėlęs lazdą, būsi ja apkultas!..
Grifus, vis labiau ir labiau siutinamas ramaus ir iškilmingo Kornelijaus balso, užsimojo lazda, bet vos ją iškėlė, Kornelijus prišokęs ištraukė jam iš rankų ir pasikišo po pažastimi.
Grifus net riaumojo iš pykčio.
– Taip, taip, mieliausiasis, – tarė Kornelijus, – nemenkas daiktas netekti tarnybos.
– A, burtininke, – riaumojo Grifus, – na, palauk, aš tave dar pašokdinsiu.
– Pamėginkit!
– Tu matai, dabar mano rankos tuščios.
– Taip, matau ir džiaugiuosi.
– Bet tu žinai, kad ne tuščiom rankom aš ateinu pas tave kas rytą.
– Taip, jūs paprastai atnešate man pavandenijusios buzos arba blogiausius pietus, kokie tik begali būti. Bet man tai joks blogis; aš mintu tik duona, o kuo kartesnė duona tau, Grifau, tuo ji saldesnė man.
– Tuo saldesnė tau?
– Taip.
– Kodėl?
– Labai paprastai.
– Na, sakyk, kodėl?
– Mielai: aš žinau, kad duodamas man blogą duoną tu nori priversti mane aimanuoti.
– Aišku, aš ją duodu ne tavo malonumui, niekše!
– Na, bet kiek tau žinoma, aš esu burtininkas ir tavo prastą duoną paverčiu puikia, ir ji pasidaro gardesnė už didžiausią skanėstą. Taigi aš jaučiu dvigubą malonumą: pirma, skaniai pavalgau, antra, supykdau tave.
Grifus įsiutęs net sustaugė.
– A, tai tu, vadinasi, prisipažįsti, kad esi burtininkas?
– Velniai rautų, žinoma, aš burtininkas. Aš to nesakau viešai, nes tada mane galėtų įmesti į laužą, bet kai esam tik dviese, ko aš turiu slėpti?

– Gerai, gerai, gerai, – atsakė Grifus, – bet jeigu burtininkas paverčia juodą duoną balta, tai gal jis nemirtų badu ir visai be duonos?

– Ką tu sakai? – paklausė Kornelijus.

– Taigi aš tau visai nebeatnešiu duonos, ir pažiūrėsim, kas bus po savaitės.

Kornelijus išbalo.

– Ir pradėsime nuo šios dienos, – tęsė Grifus. – Jeigu tu toks geras burtininkas, tai paversk duona savo kameros mantą; o aš sutaupysiu kasdien po aštuoniolika su, kurie skiriami tavo maistui.

– Bet juk tai žmogžudystė! – užsidegė Kornelijus, vos pagalvojęs apie tokią siaubingą mirtį.

– Nieko, – tęsė Grifus, erzindamas jį, – nieko, jeigu tu burtininkas, tu vis tiek liksi gyvas.

Kornelijus susitvardė ir, truktelėjęs pečiais, su pašaipa tarė:

– Argi tu nematei, kaip aš buvau atsiviliojęs Dordrechto balandžius?

– Na, tai kas? – paklausė Grifus.

– O tas, kad balandžio kepsnys yra puikus. Žmogus, kuris suvalgys kasdien po balandį, man regis, nemirs badu.

– O kur ugnis? – paklausė Grifus.

– Ugnis? Bet juk tu žinai, kad aš susidėjęs su velniu. Argi manai, kad velnias paliks mane be ugnies?

– Nors ir labai sveikas ir nelepus būtum, vis tiek negalėsi misti vienais balandžiais. Būdavo ir tokių lažybų, bet jos visada baigdavosi nesėkmingai.

– Na, ką gi, – kalbėjo Kornelijus, – kai man atsibos balandžiai, aš imsiu valgyti žuvis iš Valio ir Maso.

Grifus persigandęs išvertė akis.

– Aš labai mėgstu žuvį, – tęsė Kornelijus, – o tu man niekad jos neduodi. Na, ką gi, aš pasinaudosiu tuo, kad nori mane numarinti badu, ir pasmaguriausiu žuvimi.

Grifus vos neapalpo iš pykčio ir baimės.

Tačiau jis susitvardė, įkišo ranką į kišenę ir tarė:

– Jeigu tu pats to prašaisi, tai še!

Jis išsitraukė iš kišenės peilį ir atlenkė.

– A, peilis, – tarė Kornelijus ir atšoko gintis su lazda.

XXIX
VAN BERLĖ SUVEDA SĄSKAITAS SU GRIFUM

Valandėlę abu stovėjo nejudėdami: vienas pasiruošęs pulti, kitas – gintis.

Taip jie galėjo laukti kaži kiek, tad Kornelijus nutarė tuo tarpu iškvosti iš savo priešo jo pykčio priežastį.

– Tai ko jūs dar norite? – paklausė jis.

– Aš tau pasakysiu, ko aš dar noriu, – atsakė Grifus. – Aš noriu, kad grąžintum man dukterį Rozą.

– Jūsų dukterį? – sušuko Kornelijus.

– Taip, Rozą, kurią tu pagrobei savo velniškais monais. Klausyk, pasakyk, kur ji?

Grifus darėsi vis grėsmingesnis.

– Rozos nėra Levešteine? – vėl šūktelėjo Kornelijus.

– Tu viską puikiai žinai. Aš dar kartą klausiu: grąžinsi man dukterį?

– Kaip matau, – tarė Kornelijus, – tu spendi man naujas pinkles.

– Paskutinį kartą klausiu: ar pasakysi, kur mano duktė?

– Atspėk pats, niekše.

– Na, palauk, – įsiutęs sukriokė Grifus, išbalęs ir baisiai išsiviepęs. – A, tu nieko nenori pasakyti? Tada aš tave prašnekinsiu.

Jis žengė žingsnį į Kornelijų, rodydamas blizgantį peilį.

– Ar matai šitą peilį? Juo aš papjoviau daugiau kaip penkiasdešimt juodų gaidžių, juo aš papjausiu ir jų šeimininką – velnią; palauk, palauk!

– Ak tu, šlykštyne, – tarė Kornelijus, – tu iš tikro nori mane papjauti?

– Aš noriu perskrosti tau širdį ir pamatyti, kur slepi mano dukterį.

Tardamas tuos žodžius, Grifus kaip pakvaišęs puolė Kornelijų, ir šis vos spėjo užlįsti už stalo ir tuo būdu išvengti smūgio.

Grifus, bjauriai keikdamasis, mosavo savo dideliu peiliu.

Kornelijus suprato, kad Grifus, nors ir nepasiekia ranka, bet gali pasiekti ginklu – sviedęs peilį, tikrai pataikytų jam į krūtinę; todėl, negaišdamas laiko, smarkiai tvojo lazda Grifui per ranką su peiliu.

Peilis nukrito ant grindų, ir Kornelijus užmynė jį koja.

Matydamas, kad Grifus, peršniotas lazda ir susigėdęs, jog buvo du kartus nuginkluotas, dabar ginsis iki paskutiniųjų, Kornelijus negalėjo laukti.

Jis ėmė pliekti savo prižiūrėtoją, šaltai svarstydamas, į kurią vietą smogti.

Neilgai trukus, Grifus ėmė prašyti malonės.

Bet pirmiausia jis smarkiai plyšojo. Jo riksmas buvo išgirstas ir sukėlė ant kojų visus kalėjimo tarnautojus. Greitai ant slenksčio išdygo du raktininkai, vienas prižiūrėtojas ir trys ar keturi sargybiniai. Jie užtiko Kornelijų nusikaltimo vietoje: Grifų jis kūlė lazda, o peilį turėjo primynęs koja.

Pamatęs savo nusikaltimo liudytojus, kuriems švelninančios aplinkybės, kaip dabar sakoma, nebuvo žinomos, Kornelijus suprato žuvęs.

Iš tikrųjų viskas buvo jo nenaudai.

Kornelijus akimirksniu buvo nuginkluotas, o Grifų apsupę sargybiniai rūpestingai pakėlė jį nuo grindų, ir jų laikomas senis, urgzdamas iš pykčio, galėjo suskaičiuoti rumbus, kurie buvo išmarginę jo pečius ir nugarą.

Čia pat buvo surašytas aktas, kiek ir kokių smūgių buvo suduota prižiūrėtojui. Aktą, padiktuotą Grifaus, vargiai galėtum pavadinti švelniu. Čia tiesiog buvo sakoma, kad tai iš anksto paruoštas kalinio pasikėsinimas į prižiūrėtojo gyvybę ir atviras maištas.

Kai aktas buvo beveik parašytas, du raktininkai nutempė sumuštą ir vaitojantį Grifų į jo būstą, nes dabar čia jo nebereikėjo.

Prie Kornelijaus likę sargybiniai paaiškino jam Levešteino kalėjimo nuostatus, kuriuos jis, beje, pats žinojo ne blogiau už juos, nes, vos peržengus belangės slenkstį, jam tie nuostatai buvo perskaityti, ir atskiri paragrafai giliai įstrigo atmintyje.

Sargybiniai tarp kitko jam papasakojo, kaip tie nuostatai 1668 m., tai yra prieš penkerius metus, buvo pritaikyti vienam kaliniui, pavarde Matijas, padariusiam daug menkesnį nusikaltimą negu Kornelijus.

Matijui pasirodę, kad jam atnešta sriuba per karšta, ir jis sviedęs dubenį į sargybos viršininką, kuris po tokio nuprausimo šluostydamasis veidą, nelaimei, nusmaukęs kartu ir odą.

Po dvylikos valandų Matiją išvedė iš kameros. Tamsioje kalėjimo raštinėje jis buvo išrašytas iš Levešteino.

Po to buvo nuvestas į aikštę priešais tvirtovę, iš kur matyti labai gražios apylinkės net dvylikos ljė akipločiu.

Čia jam surišo rankas.

Tada užrišo akis, liepė sukalbėti tris maldas. Paskui liepė atsiklaupti, ir dvylika Levešteino sargybinių, seržantui davus ženklą, taikliai suvarė į jį po muškietos kulką. Matijas iš karto mirė.

Kornelijus labai dėmesingai klausėsi to šiurpaus pasakojimo. Paskui tarė:

– Jūs sakote, po dvylikos valandų?

– Taip, o gal dar ir greičiau, – atsakė pasakotojas.

– Ačiū, – tarė Kornelijus.

Sargybinio veide nuo tokio malonaus pasakojimo dar tebežaidė šypsena, kai laiptuose pasigirdo skambūs žingsniai.

Pentinai žvangėjo, atsimušdami į nudilusių pakopų briaunas.

Sargybiniai prasiskyrė, praleisdami karininką.

Kai karininkas įėjo į Kornelijaus kamerą, Levešteino raštininkas dar tebeplušo prie protokolo.

– Ar čia vienuoliktas numeris? – paklausė karininkas.

– Taip, pulkininke, – atsakė puskarininkis.

– Vadinasi, čia kalinio Kornelijaus van Berlė kamera.

– Taip, pulkininke.

– Kur kalinys?

– Aš čia, pone, – atsiliepė Kornelijus, truputį blykšdamas, nors narsos jam niekad nestigo.

– Jūs esate Kornelijus van Berlė? – paklausė pulkininkas, kreipdamasis šį kartą tiesiai į kalinį.

– Taip, pone.

– Tada eikite paskui mane.

– O, – sušnibždėjo Kornelijus, kuriam suspaudė širdį priešmirtinis liūdesys. – Kaip greit viskas daroma Levešteine, o tas keistuolis sakė, kad po dvylikos valandų.

– Na, ar aš nesakiau? – pašnibždėjo kaliniui į ausį sargybinis, taip gerai išmanantis Levešteino istoriją.

– Jūs pamelavote.

– Argi?

– Jūs man žadėjote dvylika valandų.

– A, tiesa, bet jums atsiuntė poną van Dekeną, jo didenybės adjutantą, be to, patį patikimiausią. Vargšas Matijas tokios garbės, velniai griebtų, nesusilaukė.

– Gerai jau gerai, – tarė Kornelijus, giliai įkvėpdamas oro. – Ką gi, parodysime tiems žmonėms, kad Kornelio de Vito krikštasūnis gali ramiai priimti tiek pat muškietos kulkų, kiek jų gavo tas Matijas.

Ir jis išdidžiai nuėjo pro raštininką, kuris, pertraukdamas savo darbą, ryžosi pasakyti karininkui:

– Bet, pulkininke van Dekenai, protokolas dar nebaigtas.

– Nėra reikalo jo baigti.

– Gerai, – atsakė raštininkas, oriai susikišdamas savo popierius ir plunksną į aptrintą, nušiurusį portfelį.

„Man nebuvo lemta šioje žemėje duoti savo vardo nei vaikui, nei gėlei, nei knygai“, – pagalvojo Kornelijus.

Ir, drąsiai pakėlęs galvą, nusekė paskui karininką.

Kornelijus skaičiavo pakopas, kurios vedė į aikštę, apgailestaudamas, kad nepasiteiravo sargybinio, kiek jų turi būti. Šis, be abejo, iš uolaus paslaugumo nebūtų uždelsęs atsakyti.

Pasmerktasis, eidamas tuo keliu, kuris, jo manymu, buvo paskutinysis jo didžiosios kelionės tarpsnis, bijojo tik to, kad pamatys Grifų, o nepamatys Rozos. Koks piktdžiugiškas ir patenkintas bus tėvo veidas! Ir kokios sielvartingos dukters akys!

Kaip džiaugsis Grifus, galintis nuožmiai atkeršyti, nors Kornelijus pasielgė teisingai – jis net laikė pareiga taip padaryti.

Tačiau Roza, vargšė mergaitė! Argi jis jos nepamatys, argi mirs nepabučiavęs jos paskutinį kartą ir netaręs paskutinio „atleisk“! Argi jis mirs nieko nesužinojęs apie didžiąją juodąją tulpę?

Reikėjo turėti geležinę valią, kad tokią valandą neimtum raudoti.

Kornelijus dairėsi ir į dešinę, ir į kairę, bet priėjo aikštę nepamatęs nei Rozos, nei Grifaus.

Jis buvo beveik patenkintas.

Įėjęs į aikštę Kornelijus apsižvalgė, akimis ieškodamas sargybinių, savo budelių, ir tikrai pamatė būrelį besišnekučiuojančių kareivių. Jie stovėjo ir kalbėjosi, tačiau neturėjo muškietų; stovėjo susimetę į būrelį, bet neišrikiuoti. Jie net nesikalbėjo, o tik šnibždėjosi, ir jų elgesys Kornelijui pasirodė netinkamas tokiu iškilmingu metu, kaip mirties bausmės vykdymas.

Staiga šlubuodamas, svirdinėdamas, pasiramsčiuodamas ramentu iš savo būsto išlindo Grifus. Senos pilkos lyg katės akys degė neapykanta. Jis ėmė plūsti Kornelijų nešvankiausiais žodžiais, ir šis net kreipėsi į karininką:

– Pone, manau, kad nepridera leisti tam žmogui taip įžeidinėti mane, ir dar tokią valandą.

– Visai suprantama, ko tas žmogus pyksta, – atsakė juokdamasis karininkas. – Sako, jūs gerokai aplamdėte jam šonus.

– Pone, bet juk aš taip padariau gindamasis.

– Na, – tarė karininkas, filosofiškai patraukęs pečiais, – tegul sau šūkaloja. Argi dabar jums verta jaudintis?

Šaltas prakaitas išpylė Kornelijui kaktą; šis atsakymas jam pasirodė ironiškas ir per šiurkštus, juo labiau kad buvo pasakytas karininko, kuris, sargybinio žodžiais, yra princo patikėtinis.

Nelaimingasis suprato, kad jam nebėra jokio išsigelbėjimo, kad jis nebeturi draugų, ir atsidavė likimo valiai.

– Tebūnie, kas bus, – sušnibždėjo jis, nuleidęs galvą.

Po to Kornelijus kreipėsi į karininką, kuris, atrodo, mandagiai lūkuriavo, kol jis baigs savo apmąstymus.

– Pone, kur man dabar eiti? – paklausė jis.

Karininkas parodė jam karietą, pakinkytą ketvertu arklių, beveik tokią, kaip panašiomis aplinkybėmis jis jau buvo matęs Biuitenhofe.

– Sėskitės į karietą, – atsakė karininkas.

– O, atrodo, man nebus suteikta garbė padėti galvą tvirtovės aikštėje.

Kornelijus ištarė tuos žodžius gana garsiai, ir juos išgirdo sargybinis, „Levešteino istorikas“, kuris, regis, buvo prie Kornelijaus priskirtas. Matyt, jis pajuto pareigą šį tą paaiškinti, todėl priėjo prie karietos durelių ir, kol karininkas, stovėdamas ant pakojos, davė kažkokius nurodymus, tyliai tarė Kornelijui:

– Pasitaiko ir tokių atvejų, kai pasmerktieji nuvežami į gimtąjį miestą ir, didelei kitų pamokai, nubaudžiami prie savo namų durų. Tai lemia įvairios aplinkybės.

Kornelijus dėkodamas linktelėjo galvą. Paskui pagalvojo: „Na, ką gi, ačiū Dievui, kad yra bent vienas vyrukas, kuris ir tokiu metu suranda paguodos žodį.“

– Aš jums labai dėkingas, mano bičiuli, sudie.

Karieta pajudėjo.

– Ū, niekšas, ū, bjaurybė! – šaukė Grifus, grūmodamas kumščiais

pasprunkančiai savo aukai. – Ir vis dėlto jis išvažiuoja negrąžinęs man dukters.

„Jeigu mane nuveš į Dordrechtą, – pagalvojo Kornelijus, – tai, važiuodamas pro savo namus, aš pamatysiu, ar labai sunykusios mano vargšės lysvės.“

XXX
KYLA ABEJONIŲ DĖL KORNELIJAUS VAN BERLĖ BAUSMĖS

Karieta važiavo visą dieną. Ji paliko kairėje Dordrechtą, pravažiavo pro Roterdamą ir pasiekė Delftą. Penktą valandą vakaro jau buvo nuvažiuota bent dvidešimt ljė.

Kornelijus keletą kartų kreipėsi į karininką, kuris buvo ir jo sargybinis, ir bendrakeleivis, tačiau, nors tie klausimai buvo ir labai atsargūs, jie liko be atsako.

Kornelijus apgailestavo, kad čia nėra to sargybinio, kuris pats mielu noru kalbėjo neprašomas. Jis tikriausiai ir šį kartą būtų jam papasakojęs tokių pat malonių smulkmenų ir tiksliai viską paaiškinęs, kaip ir ten, Levešteine.

Karieta važiavo ir naktį. Kitą dieną, auštant, Kornelijus buvo už Leideno; jo kairėje bangavo Šiaurės jūra, o dešinėje – Harlemo įlanka.

Dar po trijų valandų jie įvažiavo į Harlemą.

Kornelijus nieko nežinojo, kas įvyko tuo metu Harleme, ir mes paliksime jį nežinioje, kol patys įvykiai ją išsklaidys.

Bet mes negalime taip elgtis su skaitytoju, kuris turi teisę viską žinoti, ir net anksčiau už mūsų herojų.

Mes matėme, kad Roza ir tulpė, kaip dvi seserys arba dvi našlaitės, buvo princo Vilhelmo Oraniečio paliktos pas pirmininką van Sistensą.

Iki pat vakaro Roza negavo iš štathalterio jokios žinios.

Vakare pas van Sistensą atėjo karininkas, jo didenybės atsiųstas pakviesti Rozos į miesto rotušę. Ji buvo nuvesta į posėdžių salę, kur rado princą, kažką rašantį.

Princas buvo vienas. Prie jo kojų gulėjo didelis fryzų veislės kurtas. Ištikimas šuo taip akylai stebėjo savo poną, tarsi stengdamasis padaryti tai, kas dar nebuvo pasisekę nė vienam žmogui – įskaityti savo pono mintis.

Vilhelmas dar kurį laiką rašė, paskui pakėlė akis ir pamatė Rozą, stovinčią prie durų.

– Prieikite, madmuazele, – tarė jis teberašydamas.

Roza žengė kelis žingsnius stalo link.

– Monsinjore, – tarė ji sustojusi.

– Gerai, sėskitės.

Roza paklausė, nes princas žiūrėjo į ją. Bet kai tik jis nuleido akis į popierių, ji sumišusi atsistojo.

Princas baigė rašyti. Tuo metu šuo priėjo prie Rozos, apuostė ją ir ėmė glaustytis.

– A, – pakalbino Vilhelmas šunį, – tu matai, kad čia tavo tėvynainė, tu ją pažįsti.

Po to jis kreipėsi į Rozą, žiūrėdamas į ją skvarbiu ir mąsliu žvilgsniu.

– Klausyk, mano dukra, – tarė jis.

Princui buvo ne daugiau kaip dvidešimt treji metai, o Rozai aštuoniolika arba dvidešimt; geriau būtų tikę pasakyti: „mano sesuo“.

– Mano dukra, – kalbėjo jis keistai griežtu balsu, nuo kurio stingdavo kraujas visiems, į ką jis kreipdavosi, – mes esame dabar vieni ir galime pasikalbėti.

Roza ėmė virpėti, nors princo veidas buvo malonus ir palankus.

– Monsinjore... – sulemeno ji.

– Jūsų tėvas Levešteine?

– Taip, monsinjore.

– Jūs jo nemylite?

– Aš jo nemyliu, monsinjore, bent taip, kaip duktė turėtų mylėti savo tėvą.

– Negerai, mano dukra, nemylėti savo tėvo, bet gerai sakyti tiesą savo princui.

Roza nuleido akis.

– O kodėl jūs nemylite savo tėvo?

– Mano tėvas labai piktas žmogus.

– Kaip pasireiškia jo pyktis?

– Mano tėvas blogai elgiasi su kaliniais.

– Su visais?

– Su visais.

– Bet ar jūs jam neprikišate, kad jis ypač blogas vienam iš jų?

– Mano tėvas ypač blogai elgiasi su ponu van Berlė, kuris...

– Kuris yra jūsų mylimasis?

Roza žengė žingsnį atgal.

– Kurį aš myliu, monsinjore, – išdidžiai atsakė ji.

– Ar jau seniai? – paklausė princas.

– Nuo tos dienos, kai jį pamačiau.

– O kada jūs jį pamatėte?

– Kitą dieną po didžiojo pensionarijaus Jano ir jo brolio Kornelio siaubingo nužudymo.

Princas sučiaupė lūpas, suraukė kaktą ir prisimerkė, slėpdamas akis. Kiek patylėjęs jis tęsė:

– Bet kokia prasmė jums mylėti žmogų, kuris pasmerktas amžinai kalėti ir mirti kalėjime?

– Tokia, monsinjore: jeigu jis yra pasmerktas visą gyvenimą kalėti ir mirti kalėjime, aš galėsiu palengvinti jam tą gyvenimą ir mirtį.

– Ar jūs sutiktumėte būti kalinio žmona?

– Aš būčiau laimingiausias žmogus pasaulyje, jeigu galėčiau būti van Berlė žmona, bet...

– Kas bet?

– Aš nedrįstu pasakyti, monsinjore.

– Jūsų balse skamba viltis; ko jūs tikitės?

Ji pakėlė į princą skaisčias akis, tokias tyras ir iškalbingas, kad pažadino gailestingumą, merdintį pačioje šios tamsios širdies gilumoje.

– A, suprantu.

Roza nusišypsojo, lyg maldai sudėdama rankas.

– Jūs pasikliaujate manimi? – tarė princas.

– Taip, monsinjore.

– A!

Princas užantspaudavo laišką, kurį ką tik buvo parašęs, ir pašaukė vieną iš karininkų.

– Pone van Dekenai, – tarė jis, – nuvežkite į Levešteiną štai šitą raštą. Jūs perskaitysite mano įsakymą komendantui ir įvykdysite viską, ką jums esu nurodęs žodžiu.

Karininkas nusilenkė, ir netrukus po gaudžiais rotušės skliautais suaidėjo arklių kanopų kaukšėjimas.

– Mano dukra, – tarė princas, – sekmadienį bus tulpių šventė; sekmadienis – poryt. Štai jums penki šimtai florinų, pasipuoškite už tuos pinigus taip, kaip aš noriu, kad ta diena jums būtų didelė šventė.

– O kaip apsirengusią jūsų didenybė norit mane matyti? – sušnibždėjo Roza.

– Apsivilkite fryzų nuotakos drabužiais, – tarė Vilhelmas, – jie jums labai pritiks.

XXXI
HARLEMAS

Harlemas, į kurį mes buvome atvykę prieš tris dienas su Roza ir į kurį dabar atvažiavome paskui kalinį, yra gražus miestas, vertai galįs didžiuotis gausiomis paunksnėmis Olandijoje.

Kiti miestai galėjo pasirodyti savo arsenalais ir laivų statyklomis, parduotuvėmis ir turgumis, o Harlemas buvo pagarsėjęs tarp visų Jungtinių Provincijų miestų savo puikiomis, vešliomis guobomis, lieknomis tuopomis ir ypač savo ūksmingomis alėjomis su ąžuolų, liepų ir kaštonų šakų skliautais.

Matydamas, kad jo kaimynas Leidenas vis toliau žengia mokslo keliu, o didingasis Amsterdamas garsėja kaip komercijos sostinė, Harlemas nutarė pasidaryti žemdirbystės arba, tiksliau, sodininkystės centru. Ir tikrai, apsaugotas nuo vėjų ir gerai šildomas saulės, Harlemas turėjo tą pranašumą, kokio negalėjo turėti kitas miestas, jūros vėjų gairinamas arba lygumų saulės kepinamas.

Todėl Harleme įsikūrė žmonės ramaus būdo, mylintys žemę ir jos vaisius. Amsterdamo ir Roterdamo žmonės buvo judrūs, nenuoramos, mėgstantys keliones ir prekybą, o Hagoje susibūrė visi politikai ir visuomenės veikėjai.

Mes sakome, kad Leidenas buvo mokslo miestas. O Harleme klestėjo muzika, tapyba, vaisių sodai, alėjos, miškai ir gėlynai. Harlemas beprotiškai pamėgo gėles, ypač – tulpes.

Taigi mes dabar ir atsidūrėme Harleme kaip tik tuo metu, – 1673 m. gegužės 15 d., – kai visas miestas ruošėsi įteikti šimto tūkstančių florinų premiją tam, kas išaugino didžiąją juodąją tulpę be dėmių ir trūkumų.

Harlemas, tas gražuolis, pilnas žalumos ir saulės, ūksmės ir šviesos, išgarsėjęs kaip visokių gėlių, ypač tulpių, miestas, pajuto neišpasakytą džiaugsmą, matydamas pražydusį savo troškimų vaisių – idealiąją tulpę, ir, teisėtai jausdamasis tos didžiulės garbės šeimininku, nutarė nors ir neramiu karų ir sukilimų laikotarpiu premijos įteikimo ceremoniją paversti tokia švente, kuri amžinai liktų žmonių atmintyje.

Tai daryti Harlemas juo labiau turėjo teisę, kad Olandija yra švenčių šalis. Nė viena iš nepaslankiųjų pasaulio tautų nemoka taip karštai ir triukšmingai linksmintis, dainuoti ir šokti, kaip moka padorūs Jungtinių Provincijų respublikonai. Geriausiai tai pavaizduota abiejų Tenirsų[46] paveiksluose. Yra žinoma, kad tinginiai nė kiek netausoja savo jėgų, tačiau ne dirbdami, o linksmindamiesi.

Taigi harlemiečių laukė trigubos iškilmės: pirma, buvo išauginta juodoji tulpė; antra, iškilmėse, kaip ir dera tikram olandui, dalyvaus pats princas Vilhelmas Oranietis; pagaliau trečia, – garbė pasirodyti prancūzams, kad, nepaisant pragaištingo 1672 m. karo, Batavų Respublikos[47] grindinys toks tvirtas, kad ant

jo galima šokti, karo laivų pabūklams akompanuojant.

Harlemo gėlininkų draugija, duodama šimtą tūkstančių florinų už vieną tulpės svogūnėlį, pasirodė verta pagarbos. Miestas nenorėjo atsilikti nuo jos ir paskyrė tokią pat sumą iškilmingai šventei.

Ir štai sekmadienis, iškilmių diena, tapo liaudies triumfo diena. Miestiečiai tiesiog švytėte švytėjo. Net ir tie pašaipos, lyg prancūzai mėgstantys pašiepti visus ir viską, negalėjo nesižavėti mielaisiais olandais, kurie taip pat dosniai leidžia pinigus statyti karo laivams, tai yra tautos garbei išlaikyti, kaip ir atlyginti už išvestą naująją gėlę, kuriai buvo lemta puikuotis tik vieną dieną ir linksminti moteris, mokslininkus ir smalsuolius.

Miesto ir Gėlininkų draugijos atstovų priešakyje švytėjo ponas van Sistensas, pasipuošęs geriausiais savo drabužiais. Šis garbingas žmogus nepagailėjo pastangų, kad tik panėšėtų į savo mylimą gėlę, ir skubame pridurti, kad jam tai puikiai pasisekė. Juodi stikliniai karoliai, mėlynas aksomas, tamsiai violetinis šilkas gražiai derinosi su baltais kaip sniegas marškiniais, ir pirmininkas tikrai atrodė panašus į šią taurią ir grakščią gėlę, kai ėjo draugijos atstovų priešakyje, didžiule gėlių puokšte nešinas.

Už gėlininkų valdybos, margos kaip žydinti pieva ir kvapios kaip pavasaris, žengė miesto mokslininkai, magistratūra, kariškiai, kilmingieji bajorai ir kaimo atstovai. O paprasti žmonės net ir Jungtinėse Provincijose nepritiko prie ponų respublikonų ir žiūrėjo į eitynes susigrūdę pakraščiuose.

Beje, tai geriausia stebėjimo ir veiklos vieta. Čia minia laukia, kol praeis triumfo eisena, kad galėtų sužinoti, ką šia proga reikės daryti toliau.

Šį kartą nebuvo Pompėjaus ar Cezario triumfas. Šį kartą nebuvo švenčiama nei pergalė prieš Mitridatą, nei Galijos užkariavimas[48]. Eitynes buvo ramios kaip avių bandos slinkimas, taikios kaip paukščių būrio skridimas.

Harlemo nugalėtojai yra tik gėlininkai. Dievindamas gėles, Harlemas dievino ir jų augintojus.

Taikaus, kvapaus kortežo viduryje buvo nešama juodoji tulpė, padėta ant neštuvų, užtiestų prabangiu audiniu su auksiniais kutais. Neštuvus nešė keturi žmonės, protarpiais pasikeisdami, kaip kadaise Romoje nešant Dievų Motinos Kibelės[49] atvaizdą, kai ji, atgabenta iš Etrūrijos[50], iškilmingai trimitams gaudžiant, visų garbinama įžengė į Amžinąjį miestą[51].

Princas štathalteris pats turėjo įteikti šimto tūkstančių florinų premiją, todėl miniai labai rūpėjo tat pamatyti, o kad jis galbūt pasakys kalbą, tai ypač rūpėjo ir jo draugams, ir jo priešams. Juk ir nekalčiausioje politinio veikėjo kalboje jo draugai ir priešai visada tikisi išskaityti ir tariamai išskaito vienokias ar kitokias reikšmingas užuominas.

Pagaliau atėjo taip ilgai laukta didžioji diena – 1673 metų gegužės penkioliktoji, ir visas Harlemas su savo apylinkių gyventojais išsirikiavo puikiosiose alėjose, tvirtai pasiryžęs šį kartą pagerbti ne karo ar mokslo vyrus, o gamtos nugalėtojus, kurie privertė tą nenuilstančią motiną sukurti tai, kas iki šiol buvo laikoma negalimu – juodąją tulpę.

Tačiau minios nusiteikimas ką nors sveikinti dažnai būna nepastovus. Ir kai miestas ruošiasi kam ploti ar švilpti, jis niekad nežino, kada liausis.

Pirmiausia žmonės sveikino van Sistensą ir jo gėlių puokštę, paskui atskiras korporacijas, paskui patys save. Pagaliau šį kartą nusipelniusius uoliuosius muzikantus, kurie užgrodavo vos tik iškilmių eisena sustodavo.

Tačiau, pasveikinę pirmąjį iškilmių herojų, juodąją tulpę, visi ėmė dairytis šventės herojaus, kuris buvo išauginęs tą tulpę.

Jeigu herojus būtų pasirodęs po rūpestingai paruoštos garbingojo van Sistenso kalbos, jis, žinoma, būtų padaręs didesnį įspūdį net už patį štathalterį. Tačiau mus domina ne mūsų draugo van Sistenso gražbylinga kalba, ne jauni išsipustę aristokratai, kramsnojantys saldžius pyragaičius, ne vargšai pusnuogiai plebėjai[52], graužiantys rūkytus ungurius, panašius į vanilės lazdeles. Mums nerūpi net gražuolės raudonskruostės olandės su baltomis krūtinėmis, nei stori kresni minherai, niekad neiškelią kojos iš namų, nei liesi geltonveidžiai keliauninkai, atvykę iš Ceilono ar Javos, nei triukšminga prastuomenė, kuri gaivinosi raugintais agurkais. Ne, visa ši šventės aplinka mūsų nedomina.

Mums rūpi tik vienas asmuo, spindintis iš susijaudinimo, einantis tarp gėlininkų komiteto narių, išsičiustijęs, išsikvėpinęs, apsirengęs raudonais drabužiais, išryškinančiais juodus jo gyvaplaukius ir gelsvą veido spalvą.

Tas džiūgaujantis, apsvaigęs triumfatorius, tas dienos didvyris, kurio garbė užtemdys van Sistenso kalbą ir net patį štathalterį, buvo Isakas Bokstelis. Priešais save, dešinėje, jis matė ant gražios pagalvės nešamą juodąją tulpę, jo tariamą kūdikį, o kairėje – didelį kapšą su šimtu tūkstančių naujų, blizgančių auksinių florinų. Geriau jis būtų sutikęs likti žvairas, negu bent akimirką paleisti iš akių tuos du daiktus.

Tarpais Bokstelis paspartina žingsnį, kad galėtų paėjėti alkūnė į alkūnę su van Sistensu. Bokstelis stengiasi pasisavinti iš kiekvieno po kruopelę jo vertės, norėdamas iškilti pats, lygiai taip, kaip jis pavogė iš Rozos tulpę, norėdamas įsigyti garbės ir pinigų.

Dar po ketvirčio valandos atvyks princas. Kortežas sustos paskutinį kartą. Kai tulpė bus nunešta į jai paruoštą sostą, princas, užleidęs liaudies širdyse vietą savo varžovei, išskleis puošnų pergamentą, kuriame įrašytas tulpės kūrėjo vardas, ir skambiu aiškiu balsu paskelbs, kad įvyko stebuklas, kad Olandija per jį, Bokstelį, privertė gamtą sukurti juodąją gėlę ir kad ši gėlė ateityje bus vadinama Tulipa nigra Boxtellea.

Tarpais Bokstelis atitraukia akis nuo tulpės ir kapšo su pinigais ir nedrąsiai žvilgteli į minią, bijodamas pamatyti išblyškusį gražiosios fryzės veidą.

Suprantama, ši šmėkla sudrumstų jam iškilmingą dieną, kaip Banko šmėkla sudrumstė Makbeto šventę.

Skubame pridurti, kad tas nelaimingas žmogus, perlipęs per tvorą, – per svetimą tvorą, – įlindęs pro langą į savo kaimyno butą, su padirbtu raktu įsibrovęs į Rozos kambarį, – tas žmogus, kuris pavogė garbę iš vyro ir kraitį iš moters, tas žmogus nelaikė savęs vagimi.

Jis tiek daug jaudinosi dėl tulpės, taip uoliai ją sekė nuo Kornelijaus džiovyklos stalčiaus iki Biuitenhofo ešafoto, nuo Biuitenhofo ešafoto iki Levešteino tvirtovės kalėjimo, jis taip gerai matė, kaip tulpė išdygo ir išaugo ant Rozos kambario palangės, jis tiek kartų savo alsavimu šildė orą, kuriuo ji kvėpavo, kad manė, jog tulpė priklauso tik jam, ir niekam daugiau. Jeigu kas dabar tą juodąją tulpę būtų iš jo atėmęs, tas, be abejo, būtų padaręs vagystę.

Tačiau Rozos Bokstelis niekur nematė. Ir užtat jo džiaugsmas nebuvo sudrumstas.

Kortežas sustojo apvalioje aikštėje, kur gražūs medžiai buvo apkabinėti girliandomis ir užrašais. Kortežas sustojo aidint trankiai muzikai, Harlemo mergaitės nulydėjo tulpę iki aukšto pjedestalo, jai skirto sosto, šalia auksinės jo didenybės štathalterio kėdės.

Didinga tulpė, iškelta ant pjedestalo, užvaldė visus susirinkusiuosius, pasipylė katutės, ir garsūs plojimai nuaidėjo per visą Harlemą.

XXXII
PASKUTINIS PRAŠYMAS

Tą iškilmingą valandą, kada pasigirdo smarkūs plojimai, keliu pro parką važiavo karieta. Ji vos judėjo, saugodamasi, kad neužgautų vaikų, kuriuos susigrūdusi minia buvo išstūmusi iš alėjos į kelią.

Toje apdulkėjusioje, girgždančioje karietoje sėdėjo nelaimingasis van Berlė. Jis žiūrėjo pro atidarytas karietos dureles, ir jo akims atsivėrė reginys, kurį mes toli gražu netobulai aprašėme savo skaitytojui.

Minia, triukšmas, žmonių ir gamtos puošnumas apakino kalinį tarsi žaibas, trenkęs į jo kamerą.

Nors jo palydovas buvo nešnekus ir klausiamas neatsakė, koks likimas jo laukia, Kornelijus dar kartą ryžosi pasiteirauti, kas čia dedasi, nes jam iš karto pasirodė, kad šis subruzdimas ne dėl jo.

– Kas tai, pone pulkininke? – paklausė jis lydintį karininką.

– Jūs patys matote, pone, tai šventė.

– A, šventė, – tarė Kornelijus liūdnu ir abejingu balsu, kaip žmogus, kurio jau niekas pasaulyje nebedžiugina.

Po valandėlės, kai karieta pasistūmėjo truputį priekin, jis pridūrė:

– Tikriausiai tai Harlemo patrono šventė. Matyti daug gėlių.

– Taip, iš tikro, pone, tai šventė, kur gėlėms skirtas svarbiausias vaidmuo.

– O, koks švelnus aromatas, kokios gražios spalvos! – sušuko Kornelijus.

Karininkas, staiga užuojautos pagautas, paliepė vadeliojančiam kareiviui:

– Sustokite, kad ponas galėtų pasižiūrėti!

– Dėkoju, pone, už malonę, – liūdnai tarė van Berlė, – bet man skaudu žiūrėti į svetimą džiaugsmą. Leiskite man jo išvengti, labai prašau.

– Kaip norite, pone. Tada važiuojam toliau. Aš įsakiau sustoti, nes jūs manęs to prašėte, bet to, jūs, regis, esate didelis gėlių mėgėjas ir ypač tų, kurių šventė šiandien švenčiama.

– O kokių gėlių šventė šiandien, pone?

– Tulpių.

– Tulpių? – šūktelėjo van Berlė. – Šiandien tulpių šventė?

– Taip, pone, bet jeigu tas vaizdas jums nemalonus, važiuokime toliau.

Ir karininkas jau norėjo paraginti vežėją.

Tačiau Kornelijus jį sulaikė. Skausmingas įtarimas nutvilkė jį.

– Pone, – paklausė jis drebančiu balsu, – ar tik ne šiandien įteikiama premija?

– Taip, premija už juodąją tulpę.

Kornelijus išraudo, jį nukrėtė šiurpas, kaktą išmušė prakaitas. Paskui, pagalvojęs, kad tikros šventės negali būti be jo ir be tulpės, jis pasakė:

– Deja, visi tie gerieji žmonės bus nuvilti kaip ir aš, nes jie nepamatys to reginio, kurio pamatyti buvo sukviesti, arba bent matys jį tik iš dalies.

– Ką jūs norite tuo pasakyti, pone?

– Aš noriu pasakyti, – atsakė Kornelijus, atsitraukęs gilyn į karietą, – aš noriu pasakyti, kad niekas ir niekada, išskyrus tik vieną žmogų, kurį aš pažįstu, juodosios tulpės neišaugins.

– Vadinasi, tas asmuo, kurį jūs pažįstate, ją jau išaugino, nes Harlemas dabar gėrisi ta gėle, kuri, jūsų manymu, dar neišauginta.

– Juodoji tulpė! – sušuko van Berlė, išsisverdamas iš karietos. – Kur ji? Kur ji?

– Štai ten, ant pjedestalo, matote?

– Matau.

– Dabar, pone, reikia važiuoti toliau.

– O, pasigailėkite, būkite toks geras, pone, – paprašė van Berlė, – nenuvežkite manęs. Leiskite dar pažiūrėti į ją. Argi toji, kurią matau, ir yra juodoji tulpė? Visiškai juoda… ar gali būti? Pone, ar jūs ją matėte? Ji tikriausiai turi dėmių, ji tikriausiai netobula; ji turbūt tik juodai nudažyta. O, jeigu būčiau arčiau jos, aš galėčiau nustatyti, tuoj suprasčiau, pone! Leiskite man išlipti, pone, leiskite pasižiūrėti į ją iš arčiau. Labai prašau.

– Jūs pamišote, pone, kaipgi aš galiu leisti?

– Meldžiu jus!

– Bet jūs pamirštate, kad esate kalinys.

– Aš kalinys, tai tiesa, bet aš garbingas žmogus. Laiduoju jums savo garbe, pone, kad aš nepabėgsiu; visai nemėginsiu bėgti; leiskite man tik pasižiūrėti į gėlę, meldžiu jus.

– Aš negaliu laužyti įsakymo, pone.

Ir karininkas vėl davė ženklą kareiviui važiuoti.

Kornelijus vėl jį sulaikė.

– O, palaukite, turėkite širdį. Visas mano gyvenimas priklauso dabar nuo jūsų gailesčio, nors ir neilgai man liko gyventi, pone. O, pone, jūs nežinote, kaip aš kenčiu! Jūs nežinote, pone, kas darosi mano galvoje ir širdyje! Juk tai galbūt yra mano tulpė, – pasakė susikrimtęs Kornelijus, – ta tulpė, kurią pavogė iš Rozos. O, pone, ar jūs suprantate, ką reiškia išauginti juodąją tulpę, matyti ją tik vieną akimirką, matyti ją tobulą, suprasti, kad tai meno ir gamtos šedevras, ir netekti jos, netekti amžinai! Privalau, pone, išlipti iš karietos, privalau pamatyti ją iš arčiau! Paskui, jei norėsite, galėsite mane nužudyti, bet aš ją turiu pamatyti!

– Nutilkite, nelaimingasis, ir lįskite greičiau į karietą; atvyksta jo didenybės štathalterio eskortas, ir jeigu princas pastebės netvarką, išgirs triukšmą, tai ir man, ir jums klius.

Van Berlė, labiau pabūgęs dėl savo palydovo negu dėl savęs, susigūžė karietos viduje, bet negalėjo ten iškęsti; nespėjo dar prajoti pirmieji dvidešimt raitelių, o jis vėl iškišo galvą pro karietos dureles ir, mostaguodamas rankomis, ėmė šaukti štathalterį, kuris kaip tik tuo metu važiavo pro šalį.

Vilhelmas, kaip visada abejingas ir ramus, vyko į aikštę atlikti pirmininkaujančiojo pareigų. Rankoje jis laikė susuktą pergamentą, kuris tą iškilmių dieną atstojo jam skeptrą.

Matydamas mojuojantį ir kažko prašantį žmogų, o gal pažinęs ir karininką, princas štathalteris įsakė sustoti.

Ir tą pačią akimirką jo arkliai sustojo kaip įbesti per šešis žingsnius nuo van Berlė, tik priekinės jų kojos virpčiojo.

– Kas yra? – paklausė princas karininką, kuris, vos tik išgirdęs štathalterio liepimą sustoti, šoko iš karietos ir pagarbiai priėjo prie jo.

– Monsinjore, – atsakė karininkas, – čia yra tas valstybinis nusikaltėlis, kurio, jūsų įsakytas, buvau nuvykęs į Levešteiną ir kurį, jūsų didenybės pageidavimu, atvežiau į Harlemą.

– Ko jis nori?

– Jis atkakliai prašo, kad jam leisčiau truputį išlipti…

– Ir pažiūrėti į juodąją tulpę, monsinjore, – sušuko Kornelijus, maldaujamai sudėjęs rankas. – Kai aš ją pamatysiu, kai sužinosiu, ką turiu sužinoti, aš mirsiu, jeigu taip reikia, bet mirdamas laiminsiu jūsų didenybę, nes jūsų malonės dėka patirsiu, kad mano dienos buvo prasmingai nugyventos.

Tai buvo retas reginys: du žmonės savo karietose, savo sargybos saugomi, vienas – visagalis, antras – vargšas, vienas besiruošiąs užimti į sostą, antras laukiąs savo valandos kopti į ešafotą.

Vilhelmas šaltai pažvelgė į Kornelijų ir išklausė jo karšto prašymo. Paskui kreipėsi į karininką:

– Tai šis kalinys yra tas maištininkas, kuris Levešteine kėsinosi nužudyti savo prižiūrėtoją?

Kornelijus atsiduso ir nuleido galvą, jo švelnus taurių bruožų veidas paraudo ir tuojau pat išblyško. Tie žodžiai visagalio ir visažinio princo, kuris kažkokiu nesuprantamu būdu jau žinojo apie jo nusikaltimą, jam reiškė ne tik neišvengiamą mirtį, bet ir neigiamą atsakymą.

Jis daugiau nebebandė kovoti, nebebandė gintis; princas matė jaudinantį, bet kartu ir naivų sielvartą; tam, kas tą akimirką žiūrėjo į Kornelijų, šis sielvartas buvo suprantamas ir galėjo sugraudinti ir širdį, ir protą.

– Leiskite kaliniui išlipti iš karietos, – tarė štathalteris; – tegul jis eina ir pasižiūri į juodąją tulpę, vertą pamatyti bent vieną kartą.

– O, – sušuko Kornelijus, vos nealpdamas iš džiaugsmo, ir susverdėjo ant karietos pakojos, – o monsinjore!

Jam užgniaužė kvapą, ir jeigu jo nebūtų prilaikęs karininkas, tai vargšas Kornelijus būtų parpuolęs ant kelių ir žnektelėjęs kakta į dulkes, – taip būtų atsidėkojęs jo didenybei!

Davęs tą leidimą, princas nuvažiavo parku, minios audringai sveikinamas.

Netrukus karieta įsuko į aikštę, ir tuo metu sugriaudėjo patrankų šūviai.

PABAIGA

Van Berlė, lydimas keturių sargybinių, skiriančių kelią per minią, nuėjo prie juodosios tulpės. Su kiekvienu žingsniu jo akys vis godžiau rijo gėlę.

Pagaliau jis pamatė tą rinktinį žiedą, kuris, nesuprantamai veikiamas šalčio ir šilumos, šviesos ir tamsos, tą vieną kartą pražydo žemėje, o paskui išnyks amžinai.

Jis matė tulpę už šešių žingsnių, gėrėjosi jos tobulu grožiu, matė ją už mergaičių, stovinčių garbės sargyboje prie jos, taurumo ir skaistumo karalienės. Vis dėlto juo ilgiau jis gėrėjosi gėlės tobulumu, tuo didesnis skausmas graužė jam širdį. Jis dairėsi aplinkui, ieškodamas, kam galėtų užduoti bent vieną vienintelį klausimą. Tačiau iš visų pusių jį supo nepažįstami veidai, visų dėmesys buvo nukreiptas į sostą, kur ką tik atsisėdo štathalteris.

Vilhelmas, partraukęs visų dėmesį, atsistojo, ramiai nužvelgė džiūgaujančią minią, atidžiai stabtelėdamas iš eilės prie trijų žmonių, – labai skirtingų ir iš pažiūros, ir iš vidaus, – jie sudarė tarsi gyvo trikampio viršūnes.

Viename kampe stovėjo Bokstelis, drebantis iš nekantrumo ir akimis ryte ryjantis princą, florinus, juodąją tulpę ir minią.

Kitame kampe – sunkiai alsuojantis, nebylus Kornelijus, negalįs atitraukti akių nuo juodosios tulpės, savo kūdikio.

Pagaliau trečiame kampe, ant vieno pakylos laiptelio, tarp Harlemo mergaičių stovėjo gražioji fryzė, lengva raudonos vilnos sidabru apvedžiota suknia, ant galvos užsidėjusi auksinį kyką su vingiuotais nusvirusiais nėriniais. Tai buvo Roza; apsiblaususi ir veik be žado, ji stovėjo įsikibusi vienam Vilhelmo karininkui į ranką.

Princas palengva išvyniojo pergamentą ir prabilo ramiu, aiškiu, nors ir negarsiu balsu, tačiau nė vienas jo skiemuo neliko neišgirstas, nes akimirksniu nuščiuvo penkiasdešimties tūkstančių minia, ir pasidarė tylu tylu.

– Jūs žinote, – tarė jis, – ko čia susirinkote? Tam, kas išaugins juodąją tulpę, buvo pažadėta šimto tūkstančių florinų premija.

Juodoji tulpė! Tas Olandijos stebuklas stovi jums prieš akis. Juodoji tulpė išauginta, ir visai tokia, kokią buvo numačiusi Harlemo gėlininkų draugija.

Jos atsiradimo istorija ir jos augintojo vardas bus įrašytas į miesto garbės knygą.

Prašom priartinti tą asmenį, kuris yra juodosios tulpės savininkas.

Tardamas tuos žodžius ir norėdamas pamatyti jų poveikį, princas atidžiai nužvelgė gyvojo trikampio viršūnes.

Jis matė, kaip Bokstelis pašoko nuo savo suolo.

Jis matė, kad Kornelijus nejučiomis sujudėjo.

Pagaliau jis matė, kaip karininkas, kuriam buvo pavesta globoti Rozą, ją vedė arba, tiksliau, stūmė prie sosto.

Du šūksniai vienu metu pasigirdo princo dešinėje ir kairėje.

Apstulbęs Bokstelis ir sumišęs Kornelijus sušuko kaip vienas:

– Roza! Roza!

– Ši tulpė yra jūsų, ar ne, mergaite? – paklausė princas.

– Taip, monsinjore, – suvapėjo Roza, o minia suošė, gėrėdamasi jos grožiu.

– O, – sumurmėjo Kornelijus, – tai ji melavo, sakydama, kad iš jos gėlę pavogė! Štai kodėl ji iškeliavo iš Levešteino. Ak, nejau mane paliko ir išdavė toji, kurią aš laikiau savo geriausiu draugu!

– O, – suvaitojo Bokstelis, – aš žuvęs!

– Ši tulpė, – kalbėjo toliau princas, – bus pavadinta jos išaugintojo vardu ir į gėlių katalogą bus įrašyta Tulipa nigra Rosa Barlaensis, nes nuo šiol tos mergaitės pavardė bus van Berlė.

Tai pasakęs Vilhelmas paėmė Rozos ranką ir įdėjo į ranką vyriškio, kuris išbalęs, apstulbęs, džiaugsmo smaugiamas, pripuolė prie sosto ir lenkėsi sveikindamas čia princą, čia savo sužadėtinę.

Tą pačią akimirką prie pirmininko van Sistenso kojų parpuolė žmogus, pakirstas visai kitokio jausmo. Bokstelis, žlugus visoms viltims, krito apalpęs.

Jį pakėlė, paklausė pulso ir širdies; jis buvo nebegyvas.

Tas įvykis nėmaž nesudrumstė šventės, nes nei princas, nei pirmininkas didelio susirūpinimo neparodė.

Tačiau Kornelijus, siaubo apimtas, atšoko: jis pažino, kad vagis, tariamasis Jakobas, yra jo kaimynas Isakas Bokstelis, kurio dėl savo širdies tyrumo jis niekados nebūtų įtaręs tokia piktadaryste.

Iš tiesų Boksteliui pasisekė, kad jį ištiko apopleksija ir jis nebegalėjo matyti reginio, taip žeidžiančio jo savimylą ir godumą.

Po to eitynės, trimitams aidint, pajudėjo toliau. Niekas čia nepasikeitė, tiktai tiek, kad gyvųjų tarpe jau nebebuvo Bokstelio, be to, susiėmę už rankų, iškilmingai žengė greta vienas kito Kornelijus ir Roza.

Įėjus į rotušę, princas parodė Kornelijui kapšą su šimtu tūkstančių florinų ir tarė:

– Sunku nuspręsti, kam tie pinigai priklauso, jums ar Rozai. Jūs atradote juodosios tulpės paslaptį, o ji ją išaugino, jos prižiūrima tulpė pražydo. Be to, tie pinigai – miesto dovana tulpei.

Kornelijus laukė, norėdamas suvokti, kur suka princas. O tas kalbėjo toliau:

– Aš duodu šimtą tūkstančių florinų Rozai. Ji sąžiningai jų nusipelnė ir gali juos pasiūlyti jums kaip savo kraitį. Tai atpildas už jos meilę, drąsą ir taurumą. O ir jūs, pone, turite būti dėkingas Rozai, nes ji įrodė jūsų nekaltumą. – Tai sakydamas princas padavė Kornelijui aną Biblijos lapą, kur buvo parašytas Kornelio de Vito laiškas ir į kurį buvo įvyniotas trečiasis svogūnėlis. – Dabar mes pamatėme, kad jūs buvote įkalintas už nusikaltimą, kurio nebuvote padaręs. Todėl jums grąžinama ne tik laisvė, bet ir turtas, nes nekalto žmogaus nuosavybė negali būti konfiskuojama. Taigi jūsų turtas jums grąžinamas. Pone van Berlė, jūs esate Kornelio de Vito krikštasūnis ir jo brolio Jano draugas. Būkite vertas to vardo, kurį jums davė per krikštą pirmasis, ir tos draugystės,

kokią jums rodė antrasis. Gerbkite ir atminkite juos, nes abu broliai de Vitai, nevertai pasmerkti ir suklaidintų žmonių neteisingai nubausti, buvo didūs piliečiai, ir Olandija jais dabar didžiuojasi.

Po tų žodžių, kurie nuskambėjo su princui neįprastu jautrumu, jaunieji atsiklaupę išbučiavo jam rankas.

Paskui princas atsidusdamas pridūrė:

– Deja, galima jums pavydėti, nes, trokšdami Olandijai garbės ir ypač tikrosios gerovės, jus stengiatės sukurti jai tik naujų atspalvių tulpes.

Metęs žvilgsnį į Prancūzijos pusę, tarsi matydamas toje pusėje besikaupiančius debesis, sėdo į savo karietą ir nuvažiavo.

Kornelijus su Roza irgi tą pačią dieną išvažiavo į Dordrechtą. Senąją žindyvę Roza pasiuntė pas savo tėvą pranešti jam visa, kas nutiko.

Skaitytojai, kurie iš mūsų pasakojimo gerai pažįsta Grifaus būdą, supras, kaip sunku jam buvo susitaikyti su žentu. Jis negalėjo pamiršti lazdos smūgių, kuriuos skaičiavo pagal mėlynes. Jis jų priskaičiavo, kaip pats pasakojo, net keturiasdešimt vieną. Galų gale jis vis dėlto nusileido, kad nebūtų, pasak jo, mažiau kilniaširdis už jo didenybę štathalterį.

Iš žmonių prižiūrėtojų virtęs tulpių prižiūrėtoju, jis pasidarė stropiausias gėlių sargas visoje Flandrijoje. Reikėjo tik pamatyti, kaip atsidėjęs jis vaikė kenksmingus drugius, kaip mušė lauko peles ir gainiojo pernelyg godžias bites!

Sužinojęs Bokstelio istoriją ir pamatęs, kaip apsišaukėlio Jakobo buvo mulkinamas, jis taip įtūžo, jog sugriovė pavyduolio stebyklą, kadaise įsirengtą už klevo. Kadangi Bokstelio sklypas buvo įsiterpęs į Kornelijaus gėlyną, tai pastarasis įsigijo jį iš varžytinių ir tiek padidino savo valdas, kad galėjo nebebijoti visų Dordrechto žiūronų.

Roza kasdien ėjo gražyn ir vis mokėsi ir mokėsi. Po dvejų vedybinio gyvenimo metų ji taip gerai mokėjo skaityti ir rašyti, kad pati viena galėjo auklėti savo du mielus vaikučius, kurie, kaip ir tulpės, išvydo pasaulį gegužyje – vienas 1674, o kitas 1675 metais. Juos auklėdama, ji patyrė daug mažiau vargo negu anuomet, augindama tą garsiąją tulpę, dėl kurios ir gimė jos kūdikiai.

Suprantama, vienas kūdikis buvo berniukas, kitas – mergaitė; pirmasis buvo pavadintas Kornelijum, o antroji – Roza.

Van Berlė liko ištikimas Rozai, kaip ir tulpėms. Visą savo amžių jis rūpinosi žmona ir gėlėmis ir išaugino daug naujų atmainų, kurios yra įrašytos olandų kataloguose.

Svarbiausi jo svetainės papuošalai buvo į auksinius rėmus įdėti du Kornelio de Vito Biblijos lapai. Viename, kaip pamename, krikštatėvis jam rašė, kad sudegintų markizo Luvua laiškus. Kitame buvo surašytas Kornelijaus testamentas, pagal kurį Rozai perleido juodosios tulpės svogūnėlius su sąlyga, kad ji su tuo šimto tūkstančių florinų kraičiu ištekės už gražaus dvidešimt šešerių–dvidešimt aštuonerių metų vyriškio, jeigu juodu pamils vienas kitą.

Ši sąlyga buvo uoliai išpildyta, nors Kornelijus nežuvo, ir kaip tik todėl, kad jis nežuvo.

Pagaliau, įspėdamas būsimuosius pavyduolius, nuo kurių likimas gali jo neišgelbėti, kaip išgelbėjo nuo minhero Isako Bokstelio, jis užrašė ant savo durų tuos žodžius, kuriuos Grocijus savo pabėgimo dieną išbraižė kalėjimo sienoje:

„Kartais tiek daug tenka iškentėti, kad net didžiausios laimės valandą negali pasakyti: aš per daug laimingas.“

[1] Jungtinių Provincijų Respublika susikūrė XVI amžiuje po Nyderlandų revoliucijos. Respubliką sudarė septynios provincijos: Olandija, Zelandija, Utrechtas, Groningenas, Heldernas, Overišelis ir Fryzija. 1579 m. buvo pasirašyta Utrechto unija, juridiškai įteisinanti naująją respubliką. Vėliau, Olandijos provincijai įsigalėjus politinėje arenoje, Jungtinių Provincijų Respublika imta vadinti Olandija.

[2] Didysis pensionarijus – atsakingas valstybinis postas Olandijoje. Pensionarijaus rankose kartais susikaupdavo visa valdžia. Stambiosios buržuazijos atstovas Janas de Vitas (1625–1672), būdamas didžiuoju pensionarijum, buvo tikras Jungtinių Provincijų valdytojas.

[3] Štathalteris – taip buvo vadinamas Nyderlandų vykdomosios valdžios galva. Janas de Vitas buvo štathalteratą panaikinęs, tačiau 1672 m. jis vėl buvo atkurtas.

[4] Turima galvoje Romos respublikonai – broliai Tiberijus ir Gajus Grakchai, žuvę kovoje su stambiaisiais žemvaldžiais.

[5] Tyliuoju buvo vadinamas ne čia minimas Vilhelmas III Oranietis, Olandijos štathalteris, vėliau (nuo 1689 m.) Anglijos karalius, o jo pirmtakas – Vilhelmas I Oranietis, įžymus Nyderlandų revoliucijos veikėjas.

[6] Liudvikas XIV – Prancūzijos karalius (valdė 1643–1715 m.). Stengėsi sustiprinti neribotą karaliaus valdžią, tačiau karai ir nežabotas jo išlaidumas visiškai nualino Prancūziją.

[7] Kalbama apie 1672 m. prancūzų kariuomenės įsiveržimą į Nyderlandus.

[8] Mitridatas VI Eupatoras (120–163 pr. Kr.) – Ponto karalius. Buvo laikomas pavojingiausiu Romos priešu.

[9] Horacijus (apie 65–68 pr. Kr.) – žymiausias Romos poetas, „Odžių“, „Satyrų“, „Laiškų“ ir kt. autorius. Turima galvoje trečioji odė iš trečiosios knygos.

[10] Fransua Mišelis Luvua (1639–1691) – Liudviko XIV karo ministras.

[11] Broliai de Vitai buvo nepagrįstai apkaltinti tėvynės išdavimu. Tokį kaltinimą

jiems metė oranžistai, pasinaudodami Jano de Vito vyriausybės neryžtingumu, ir taip įsigijo populiarumo.

[12] Kornelis Trompas (1629–1691) – olandų admirolas oranžistas, Anglijos ir Olandijos jūrų mūšių dalyvis.

[13] Kalbama apie 1672 m. Olandijos respublikos pralaimėjimą prieš Liudviko XIV armiją.

[14] Johanas Kasparas Lafateras (1741–1801) – šveicarų teologas ir rašytojas, knygos „Fiziognomika“ autorius, padėjęs pamatus pseudomokslui, iš išorinių požymių bandančiam spręsti apie protines ir moralines žmogaus savybes.

[15] Rara avis (lot.) – retas paukštis.

[16] Juvenalis (I a.) – satyrikas, vienas iš paskutiniųjų žymių Romos poetų.

[17] Van Riuiteris – garsus olandų admirolas, vadovavęs laivynui anglų ir olandų karų metais.

[18] Tulpės į Europą iš Turkijos buvo atvežtos XVI a. viduryje. Nyderlanduose jos paplito XVII a. Harlemo miestas buvo svarbiausias tulpių auginimo centras, kur tulpių biržoje vyko svarbūs prekybiniai sandoriai. Už retų tulpių svogūnėlius buvo mokami pasakiški pinigai.

[19] Alfonsas VI – Portugalijos karalius (1656–1667 m.).

[20] Bene sit (lot.) – tebūnie taip.

[21] Gerardas Dou (1613–1675) – žymus olandų dailininkas, Rembranto mokinys. Fransas van Mirisas (1635–1681) – olandų dailininkas. G. Dou mokinys.

[22] Dantė Aligjeris (1265–1321) – didysis italų poetas humanistas, „Dieviškosios komedijos“ autorius.

[23] Amalekitai – semitų klajoklių gentis, puldinėjusi senovės Judėją.

[24] Senovės romėnai nežinojo, kad esama juodų gulbių, todėl Horacijui juoda gulbė atrodė fantazija. Jis parašė eilėraštį, kaip deivė Venera važiuoja baltame vežime, pakinkytame juodomis gulbėmis.
Prancūzų legendose baltas strazdas minimas tokia pat prasme, kaip pas mus „balta varna“. Iš čia prancūzų posakis: „Retas kaip baltas strazdas.“

[25] Pandemoniumas – pragaras.

[26] Sancta sanctorum – šventų švenčiausia, didžiausia šventenybė.

[27] Senovės graikai Delfų miestą laikė visatos centru. Delfuose buvo Apolono šventovė, Delfų orakulo buveinė. Į ją galėdavo įeiti tik žyniai.

[28] Žanas Rasinas (1639–1699) – prancūzų dramaturgas.

[29] Tulipa nigra (lot.) – juodoji tulpė.

[30] Aleksandras Didysis (IV a. pr. Kr.) – Makedonijos karalius, garsus karo vadas.
Gajus Julijus Cezaris (I a. pr. Kr.) – Romos karvedys ir politinis veikėjas.
Maksimilianas – kalbama apie Habsburgų dinastijos Maksimilianą I, Austrijos erchercogą ir Šventosios Romos imperijos imperatorių (1459–1519).

[31] Sandoros skrynia – judėjų kulto įrenginys, akacijos medžio skrynia, išpuošta auksu. Joje laikytos akmeninės Dešimties Dievo įsakymų plokštės, indas su mana ir Aarono lazda, kuri kasnakt sužydėdavusi.

[32] Tarkvinijus Išdidusis (VI a. pr. Kr.) – paskutinis (septintasis) Romos karalius, vienintelis paėmęs valdžią smurtu.

[33] Princas Kondė (1621–1686) – prancūzų karvedys. Po konflikto su kardinolu Mazariniu buvo kurį laiką uždarytas Venseno tvirtovėje.

[34] Sibaritas – žmogus, gyvenąs prabangoje, nieko neveikdamas. Pavadinimas kilęs iš senovės graikų kolonijos Pietų Italijoje – Sibario, kur turtingi žmonės garsėjo prabangiu gyvenimu ir dykinėjimu.

[35] Ponia de Sevinjė (1626–1696) – prancūzų rašytoja, pagarsėjusi savo literatūriniais „Laiškais“.

[36] Turimas omeny Janas Oldenbarneveltas (1547–1619) – faktiškas Olandijos provincijos valdytojas, kovojęs prieš monarchinius štathalterio kėslus. Drauge su H. Grocijum dalyvavo religinėje-politinėje kovoje buržuazijos pusėje. Už maišto kurstymą buvo pasmerktas ir nužudytas.
Hugas Grocijus (1583–1645) – olandų mokslininkas, teisininkas ir diplomatas, vienas iš tarptautinės teisės mokslo pradininkų. 1619 m. už dalyvavimą religinėje-politinėje kovoje buvo nuteistas iki gyvos galvos kalėti. 1621 metais iš kalėjimo pabėgo.

[37] Senovės graikai pavydą alegoriškai vaizdavo kaip moterį su gyvatėmis ant galvos.

[38] Sinekūra – gerai apmokama lengva tarnyba.

[39] Pasak Biblijos legendos, Nojus, gelbėdamasis nuo tvano, paėmęs į savo laivą po porą visų gyvūnų. Dėl jo rūpestingumo ir neišnykusi žemės gyvūnija.

[40] Septyni pasaulio stebuklai – išgarsėję architektūros ir meno kūriniai, kuriuos antikinė visuomenė laikė svarbiausiais: Memfio piramidės Egipte; kabantys Semiramidės sodai Babilone; Feidijo sukurta Dzeuso statula Olimpijoje; Halikarnaso mauzoliejus; Aleksandrijos švyturys; Artemidės šventykla Efese; Helijo statula Rode (Rodo kolosas). Norint pabrėžti nepaprastą meno kūrinio grožį, yra sakoma, kad tai – aštuntasis pasaulio stebuklas.

[41] Silfidės – keltų ir germanų mitologijoje – moteriškosios oro dvasios, įasmeninančios oro stichiją.

[42] Gabrielis Metsu (1629–1667) – žymus olandų dailininkas.

[43] Saliamonas – Izraelio ir Judėjos karalius, garsėjęs išmintimi. Pasak legendos, dvi moterys susiginčijusios dėl vaiko, ir viena, ir antra sakėsi esanti jo motina. Tada Saliamonas pasiūlęs perkirsti vaiką pusiau ir padalyti abiem po pusę. Ta moteris, kuri ėmusi maldauti išmintingąjį teisėją vaiką palikti gyvą ir atiduoti anai moteriai, buvo pripažinta tikrąja motina.

[44] Argas – senovės graikų mitologijoje šimtaakis milžinas. Perkeltine prasme – budrus sargas.

[45] Dedalas – mitinis išradėjas, Kretoje karaliui Minui pastatęs labirintą ir ten įkalintas. Jis pasidirbo sparnus iš plunksnų, sulipdytų vašku, ir su savo sūnum Ikaru pabėgo iš nelaisvės.

[46] Davidas Tenirsas Vyresnysis (1582–1649) ir jo sūnus Davidas Tenirsas Jaunesnysis (1610–1690) – įžymūs flamandų tapytojai.

[47] Batavijos Respublika – oficialus Olandijos pavadinimas 1795–1806 m. Batavai – germanų gentis, gyvenusi Nyderlanduose mūsų eros pradžioje.

[48] Turima galvoje Pompėjaus (Romos karvedžio) pergalė prieš Ponto karalių Mitridatą (66 pr. Kr.) ir Julijaus Cezario Galijos užkariavimas (58–51 pr. Kr.).

[49] Kibelė – frigų kilmės deivė, garbinama kaip Dievų Motina. Jos kultas buvo plačiai paplitęs Romos imperijoje.

[50] Etrūrija – Italijos sritis (dab. Toskana).

[51] Amžinuoju miestu vadinama Roma.

[52] Plebėjai – senovės Romoje neprivilegijuoti laisvieji gyventojai. Viduramžiais – miesto varguomenė, prastuoliai.